

ota
yayınları

İNSANLIK DURUMU

ANDRÉ MALRAUX

İNSANLIK DURUMU

ODA YAYINLARI: 10

**INSANLIK
DURUMU**

**ANDRE
MALRAUX**

10

1. basım aralık 1974

İNSANLIK DURUMU / LA CONDITION HUMAİİE /
andre malraux'nun romanı / çeviren, alev er / kapak
resmi, derman över / kapak filmi, ebru grafik / kapak
basımı, tekin ofset / yeni bahar matbaasında dizilip ba-
sılmıştır / oda yayınları, nuruosmaniye cad. nu. 36 ga-
rant iş hanı kat 3, çağaloğlu / haberleşme, posta kutu-
su, 57 - Sirkeci, İstanbul.

**ANDRE
MALRAUX**

Çeviren
Alev Er

insanlık durumu

ODA YAYINLARI — ISTANBUL

21 Mart 1927

Gece Saat yarım

Çen cibinliği kaldırmaya kalkışacak mıydı? Cibinliğin üstünden mi vuracaktı yoksa? Sıkıntı midesini buruyor, kavuruyordu; Gözüpek bir adam olduğunun bilincindeydi. Ama şu anda bunu düşünecek durumda değildi; aptallaşmış gibiydi. Gölgeden de belirsiz gövdenin üstüne tavandan dökülen beyaz tül yığını onu büyülemişti: Tülün arasından, uyuyan, yarı yarıya kıvrılmış fakat yine de canlı — insan etinden — bir ayak çıkıyordu. Yalnızca komşu binadan ışık sızıyordu: pencerenin demirleriyle bölünmüş, soluk elektrik ışığından bir dörtgen. Demirlerden birinin gölgesi yatağın üstüne, ayağın hemen altına düşüyor ve sanki hayatı vurguluyordu. Aynı anda dört, beş klâkson sesi birden işitti. Onu bulmuşlar mıydı? Savaşmak, kendisini savunan, uyanık düşmana karşı savaşmak!.

Gürültü dalgası uzaklaştı: Bir kaç otomobil yığılmış olmalıydı caddede (orada, insanların dünyasında halâ trafik sıkışabiliyordu demekki...) Kendisini yeniden yumuşak tül yığınının ve ışık dörtgeninin karşısında buldu. Her ikisi de, zaman kavramının yok olduğu bu gecede kımıltısızdılar.

Bu adamın ölmesi gerektiğini kendi kendine yineleyip duruyordu. Aptalca bir şeydi bu: Onu öldüreceğini biliyordu pekâlâ. Yakalanmış, yakalanmamış, idam edilmiş edilmemiş, bu önemli değildi. Varolan tek şey, bu ayak, kendisini savunmasına fırsat ver-

meden öldürmesi gereken bu adamdı. Çünkü, kendisini korumaya zaman bulduğu anda, yardım istemek için haykırabilirdi.

Göz kapakları zonkluyor ve Çen, savaşçıdan daha çok, kurbanını yok eden cellâtı andırıldığını farkediyordu, kendisinden tiksinerék. Ve yalnızca tanrılara adanmış, kendi seçtiği tanrılara adanmış bir kurban değil bu: «Devrime kurban adama» olgusunun altında karmaşık, derin bir dünya uğulduyordu. Ve bunun yanında, sıkıntının ezip çökerttiği gece, bir ışık, yalnızca. «Katletmek yalnız öldürmek değildir...» Kararsızca titreyen ellerini ceplerine sokmuş: Sağ eli kapalı bir ustura, sol eli ise kısa bir bıçak kavramış. Gece, davranışlarını gizlemeye yeterli değilmiş gibi, ellerini iyice ceplerine bastırıyordu. Ustura daha güven verici, ama Çen onu asla kullanamayacağını hissediyordu; bıçak onu daha az iğrendiriyordu. Usturanın sırtı, kasılmış parmaklarına gömülmüştü. Duyduğu tiksintiyle, aleti kavrayan parmaklarını açtı ve onu bıraktı. Bıçak, cebinde, çıplak, kınsız duruyordu. Onu sağ eline aldı; sol eli kazağının yünü üzerine düştü ve yapıştı kaldı oraya. Sağ elini hafifçe kaldırdı, çevresini saran sessizlik onu şaşırtmıştı; sanki bu davranışının beklenmedik bir şeylere yol açmasını bekliyor gibiydi. Fakat, hayır, hiç bir şey olmadı: Harekete geçmek ona düşüyordu hep.

Bu ayak, uyuyan bir hayvan gibi yaşıyordu. Bir gövdenin bitimi miydi bu? «Alıklaşıyormuyum nedir?». Bu gövdeyi görmeliydi. Bunu, bu başı görmeli ve bunun için de ışığın içine dalmalı, bodur gölgesini yatağın üstüne düşürmeliydi. Et, adamın gövdesini oluşturan et ne kadar direnecekti acaba? Sinirli bir hareketle, Çen bıçağı sol koluna sapladı. Acı (bunun kendi kolu olduğunu düşünecek halde değildi) eğer adam uyanırsa idamın kaçınılmaz olacağı düşüncesi onu biraz ferahlattı: Bu delilik atmosferi içinde gömülüp kalmaktansa idam edilmeyi yeğ tutardı doğrusu. Yaklaştı: İki saat önce, aydınlıkta gördüğü adamın ta

kendisiydi bu. Adamın, nerdeyse Çen'in pantolonuna değen ayağı birden anahtar gibi döndü ve gecenin sakinliğinde eski durumunu aldı. Uyuyan adam belki de odada birinin varlığını sezmişti, ama, uyanacak kadar değil... Çen ürperdi: Bir sinek, teninin üzerinde yürüyordu. Hayır; bu, kolundan damla damla akan kandı. Ve hep deniz tuttuğu zamankine benzer bir his duyuyordu.

Tek bir hareket, ve adam ölecekti. Onu öldürmek bir şey değildi: Olanaksız olan ona dokunmaktı ve dikkatle vurmak gerekiyordu. Avrupai yatağın ortasına sırtüstü uzanmış adamın üstünde sadece kısa bir kilot vardı. Fakat derisi o kadar yağlıydı ki, kaburgaları görünmüyordu. Çen'in, vurmak için, adamın koyu meme uçlarını nişanlaması gerekiyordu. Yukardan aşağı vurmanın zorluğunu bilirdi. Bu yüzden bıçağın keskin tarafını havaya doğru tutuyordu. Ama sol meme ucu daha uzaktaydı: Swing vuruşu yapan boksörler gibi kıvrık bir hareketle, kolunu bütün uzunluğunu kullanarak cibinlik ağı üstünden vurmalıydı. Bıçağın duruşunu değiştirdi: Ağzını yatay duruma getirdi. Belki de aynı nedenlerle, hareketsiz bir gövdeye dokunmak, bir cesede vurmak kadar zordu. Bu ceset düşüncesi çağrışım yaptırmış gibi, bir hırıltı yükseldi, Çen kımıldayamadı, gerileyemedi bile. Kolları ve bacakları tümünden gevşemişti. Fakat hırıltı düzenli bir hal aldı: Adam hırıldamıyor, horluyordu. Yaşayan, savunmasız bir görünüm kazandı yeniden ve aynı anda Çen kendini alabildiğine gülünç hissetti. Gövde yumuşak bir hareketle sağa doğru kaydı, uyanacak mıydı yoksa! Tahtayı delercesine bir vuruş. Çen, yırtılan tülün sesi arasında katı bir darbeye bu dönüşü durdurdu. Bıçağın ucuna dek uzanan bir duyarlılıkla, madeni somyanın fırlattığı gövdenin kendisine doğru sıçradığını hissetti. Onu tutmak için kudururcasına bir öfkeyle kolunu gerdi: Bacaklar, birbirine bağlanmışcasına göğüse doğru bükülüyorlardı: Birden gevşeyip uzanıverdiler. Bir kez daha vurmak gerekiyordu ama nasıl

yapıp da bıçağı çekmeliydi. Gövde hâlâ yana yatmış, hareketsiz duruyordu. Ve onu sarsan çırpınmaya rağmen Çen bütün gücüyle abandığı kısa bıçağın adamın kımıldamasına fırsat vermediğini hissediyordu. Cibinlikte beliren büyük delikten, şimdi adamı iyice görüyordu: Göz kapakları açık — acaba uyanabilmiş miydi? — ve gözleri apaktı. Bıçak boyunca sızan kan, bu alaca karanlıkta simsiyah görünüyordu. Çen, ağırlığının altında, gövdesinin hâlâ canlılık izleri taşıdığını ve sağa, sola yatmaya hazır olduğunu hissediyordu. Çen elinden bıçağı bırakmıyordu. Bıçak, gergin kolu, acılı omuzu boyunca, bir sıkıntı akımı kendisiyle adamın gövdesi arasında dolaşıp duruyordu. Akım Çen'in göğsüne, odada canlı tek şey olan yüreğine dek uzanıyordu. Kaskatı duruyordu Çen; sol kolundan akmaya devam eden kan, sanki yatan adamın kanıymış gibi geliyordu ona yeni, değişik hiç bir şey olmamasına rağmen, birden adamın artık ölmüş olduğunu kesinlikle anladı. Zorlukla nefes alarak, onu yana yatmış olarak tutmaya devam ediyordu. Odanın yalnızlığında, ışığın bulanıklık ve kımıltısızlığında. Burada bir doğuş olduğunu belirten hiç bir şey göze çarpmıyordu. İki kanada ayrılmış tül cibinlikteki yırtık bile böyle bir izlenimi uyandırmıyordu: Yalnızca sessizlik ve silahına sımsıkı yapışmış, canlıların dünyasından kopuk, ezici bir sarhoşluğa gömülmüş Çen vardı. Parmaklarını gittikçe daha fazla, acıtırmasına sıkıyordu ama kollarındaki kaslar gevşemişti ve bıçağı tutan kolu, gergin bir yay gibi boydan boya sarsıntıyla titremeye başladı. Korku değildi bu, çocukluğundan bu yana duymadığı korkunç ve aynı zamanda yüce bir ürküntüydü: Ölünün yanında, insanların bulunmadığı bir yerde, dehşetin ve kan tadının onu yumuşattığı, ezdiği burada, yapayalnızdı.

Sonunda elini açmayı başarabildi. Gövde, yavaşça karın üstü devrildi: Bıçağın sapını elinden bıraktığı için, çarşafın üzerine koyu bir leke yayılmaya başladı, canlı bir varlık gibi büyüdü. Ve bu lekenin hemen

yanı başında, tıpkı onun gibi büyüyerek, iki sivri kulağın gölgesi göründü.

Kapı yakın, balkon ise daha uzaktaydı, fakat: gölge balkondan geliyordu. Cine periye inanmamasına rağmen, Çen felce uğramış gibiydi, geriye dönecek gücü bile bulamıyordu kendinde, sıçradı: Bir miyavlatma işitti. Az da olsa ferahlayarak, sonunda bakmak cesaretini kendisinde bulabildi. Bir sokak kedisiydi bu. Gözlerini Çen'e dikmişti. Sessizce pencereden içeri süzülüyordu. Kedinin gölgesinin attığı her adım Çen'i korkunç bir örkeyle sarsıyordu, genç adamın içine atıldığı bu korkunç yere başka hiç bir canlı girmemeliydi: Onu elinde bıçakla gören her canlı yaratık, insanların arasına yeniden girmesine başlı başına bir engeldi. Usturayı açtı, öne doğru bir adım attı: Hayvan balkona doğru atılarak kaçtı. Çen kendisini Şanghay'la karşı karşıya buldu.

Kaygıyla sarsılan gece, kıvılcımların uçuştığı, görkemli kara bir duman gibi kaynaşıyordu; giderek düzenli bir hal alan soluklarının temposuna uyarak, gece hareketsizleşti ve, yıldızlar, sonsuza dek sürecek kımıltılarıyla, yırtık bulutların arasına yerleştiler. Sokakların şimdi daha bir serin olan havası Çen'in içine doldu. Bu, insanı bunaltan durgunluk içinde bir siren sesi yükseldi, sonra kayboldu. Aşağıda, çok aşağılarda, ıslak asfalttan ve rayların soluk çizgilerinden yansıyarak sarı bir sisin içine gömülen gece yarısı ışıkları, öldürmeyen, öldürmesini bilmeyen insanların canlılığıyla titreşiyordu. Ve şimdi, kendisinininkini aralarına almayacak milyonlarca hayat oradaydı. Fakat, kendisini yakalamaya çalışan, yanındaki adamın kanı gibi, vücudundan canını damla damla alan ölümün yanında, onların kendisini sefilce mahkum etmelerinin ne anlamı olabilirdi ki? İşte bu kımıltısız ya da parıltılı gölge hayattı: Tıpkı ırmak, uzaklarda, görünmeyen deniz gibi... Havayı, göğsünün olanca derinliklerine doğru çektiğinde hayatı yeniden tanımış, ona yeniden kavuşmuş gibi oldu. Kendisini, biraz önceki gibi altüst ol-

muş, ağlamaya hazır hissetti.

«Kaçmalı...» Sağlığa yeni kavuşmuş bir kör gibi, karnı yeni doymuş aç bir insan gibi, hayranlıkla, gidip gelen otomobilleri, ayaklarının altında, ışıklandırılmış sokakta koşuşan insanları seyrediyor, orada dikiliyordu. Hayata doymamıştı, koşuşan bu canlılara dokunmak isterdi. Irmağın öteki yakasında, bir siren sesi bütün ufku kapladı: Silâh fabrikasında, gece işçileri nöbet değiştiriyorlardı. Aptal işçiler, kendileri için savaşılanları öldürmek üzere kullanılacak silâhları üretsiner, olacak iş değildi bu! Bu ışıltılı şehir, bir tarla gibi, askeri diktatörünün elinde kalacak mıydı? Savaş ağalarına ve batılı tüccarlara, bir sürü gibi ölünceye dek kiralanmış olarak kalacak mıydı? İşlediği cinayet, Çin'in silah fabrikalarının uzun bir çalışmasına bedeldi: Şang—Hay'ı devrimci gruplara teslim edecek ve pek yakında ayaklanacak olan isyancıların elinde iki yüz tüfek dahi yoktu. Bu aracının, bu ölünün, hükümete satmak için anlaştığı üçyüz otomatik silahı eline geçirebilseydi! Böylece, ilk işleri silahlanmak için polisi silahsızlandırmak olan birliklerin şansı iki katına çıkacaktı. Fakat, on dakikadan bu yana, Çen bunu bir kez bile düşünmemişti.

Ve daha adamın üstündeki kâğıdı almamıştı, oysa cinayeti sırf bu yüzden işlemişti. Giysiler, cibinliğin altında, yatağın ayak ucunda asılıydı. Cepleri karıştırdı. Mendil, Sigara; cüzdan yoktu. Oda hep aynıydı: Cibinlik, beyaz duvarlar, belirgin bir ışık dörtgeni; demek ki ölüm hiç bir şeyi değiştirmiyor. Gözlerini yumarak elini yastığın altına soktu. Küçücük, bir bozuk para çantası büyüklüğündeki cüzdanı hissetti. Yastığın üstündeki başın hafifliği kaygıyı yeniden duyurdu ona, gözlerini açtı: Yastığın üstünde kan yoktu ve adam, ancak ölmüşe benziyordu. Yoksa onu bir kez daha mı öldürmeliydi? Fakat aynı anda gözleri, adamın ağarmış gözleriyle karşılaştı. O sırada farketti çarşaf üstündeki kanı. Cüzdanı karıştırmak için ışığa doğru geriledi, oyun oynayan bir sürü adamın gürültü

kopardığı karşı lokantadan geliyordu ışık. Belgeyi buldu, cüzdanı yanına aldı, koşarcasına odayı bir baştan bir başa geçti. Anahtarı kilitte iki kez döndürerek cebine attı. Otelin koridorunun bitiminde — yürüyüşünü yavaşlatmaya çabalıyordu — asansör yoktu. Zili çalacak mıydı? Aşağı indi. Alt katta, bar, bilardo ve dans salonu vardı. On iki kadar adam asansörün gelmesini bekliyordu. O da onların peşinden gitti. Yanındaki sarhoş adam — Birmanyalı ya da Siyamlı olmalıydı — ona İngilizce bir şeyler söyledi: «Kırmızı bar kızı nefisti doğrusu!» Susturmak için onu tokatlamak, yaşadığı için de kucaklamak arzusu duydu içinde bir an. Cevap yerine bir şeyler geveledi, öteki ise, iltifat olsun diye, Çen'in omuzuna vurdu. «Benim de sarhoş olduğumu sanıyor.» Fakat karşısındaki yeniden ağzını açarak konuşmaya başladı. «Yabancı dil bilmiyorum» dedi Çen, Pekin'ce. Öteki sustu, yakalıksız, fakat sırtında iyi cins yün kazak olan bu genç adama merakla baktı. Çen asansör kabininin aynalı kapısının tam karşısında duruyordu. Cinayetden sonra, yüzünün bütün çizgileri kaybolmuştu.. Bu haliyle Çinli'den çok bir Moğola benziyordu: Çıkık elmacık kemikleri, basık fakat gaga gibi kıvrık burnu hiç değişmemişti. Sadece yorgunluğu yansıtıyordu yüzü; sağlam omuzlarında, kalın dudaklarında yabancı hiç bir şey yoktu. Sadece kolu, kıvrıldığı zaman yapış yapış olan kolu ve sıcak... Asansör durdu. O da grupla birlikte çıktı.

Gece saat bir.

Bir şişe maden suyu satın aldı, ve bir taksi çağırdı: Kapalı bir arabaydı bu. İçerde kolunu yıkadı ve bir mendille sardı. Issız raylar ve ikinci sağnağının bıraktığı su birikintileri hafifçe parıltıyordu. Işıltılı gökyüzü bunlarda yansıyor. Nedenini kendisi de bilme-

den, Çen gökyüzüne baktı: Biraz önce, yıldızları keşfettiği sırada, gökyüzüne ne kadar da yakındı! Kaygısı azaldığı, insanlara yeniden kavuştuğu ölçüde gökyüzünden uzaklaşıyordu... Sokağın ucunda, su birikintilerinin gri rengini almış mitralyöz taşıyan arabalar, sessiz gölgelerin omuzladığı parlak süngüden parmaklıklar göze çarpıyordu: Burası karakoldu. Fransız bölgesinin sonuydu. Taksi daha ileri gitmiyordu. Çen, Fransız bölgesinde elektrikçilik yaptığını belirten sah-te pasaportunu gösterdi. Nöbetçi ilgisizce baktı kağıda («Ne yaptığımı kimse görmüyor nasılsa») ve geçmesine izin verdi. Önünde, dikey olarak, kentin Çinlilere ait bölümünün sınırı, İKİ — CUMHURİYET Caddesi uzanıyordu. Her taraf, terkedilmişcesine sessizdi. Çin'in en büyük şehrinin tüm gürültüleriyle yüklü homurtulu dalgalar, bir kuyudan, toprağın derinliklerinden gelen sesler gibi, orada kayboluyorlardı: Savaşın, uyumak istemeyen bir kalabalığın, sinirli, son çırpınmalarıydı bunlar. Fakat, insanların yaşadığı yer uzaktı; burada, dünyadan yalnızca bir gece kalmıştı geriye. Ve Çen, ona, birden edinilmiş bir dosta sarılır gibi, sımsıkı yapışıyordu: Bu kuşkulu gece dünyası cinayeti engellemiyordu. İnsanların içinde kaybolduğu bir dünya, sonsuza dek uzanan bir dünyaydı bu. Bu çürümüş kiremitlerin, diplerinde fenerlerin penceresiz duvarları, telgraf tellerini aydınlattığı tüm bu sokakların üzerine bir daha güneş doğacak mıydı? Sıcaklığın içine gömülmüş bir cinayet dünyasıydı bu. Hiç bir varlık, hiç bir gürültü göze çarpıyor, işitilmiyordu. Hatta küçük satıcıların çığlıkları, terkedilmiş köpekler bile.

Sonunda, yıkık dökük bir dükkana vardı: Lu — Yu — Şuen ve Hemmelrich, plâkçı. İnsanların arasına dönmek gerekiyordu — Birkaç dakika bekledi, daha henüz tümüyle rahat değildi, sonunda kepenge vurdu. Kapı, hemen denecek kadar çabuk açıldı: Özenle yerleştirilmiş plâklarla dolu bir dükkândı burası. Resmî bir kütüphane izlenimini uyandırıyor. Sonra, ar-

ka dükkana geçti; büyük, çıplak bir yerdi burası. Sırtlarında yalnızca birer gömlek bulunan dört arkadaş bekliyordu.

Kapı kapanırken lâmba sallandı: Arkadaşlarının yüzü bir kaybolup bir göründü: Solda, yusuvarlak, Lu — Yu — Şuen ve düşük omuzları, kırık burnu ve dazlak boksör kafasıyla Hemmelrich ortaya çıktı. Arkada gölgenin içinde Katov duruyordu. Sağda ise Kiyo Gisors. Lamba, başının üstünden geçerken, onun, el baskısı Japon resimlerini andıran, ağzının etrafındaki derin çizgilerini iyice aydınlattı. Ve uzaklaşırken, gölgeleri geri getirdi. Kiyo'nun melez çehresi kaybolmuş yerine Avrupalı bir adam gelmişti. Lâmbanın sallantıları giderek daha da küçüldü, hızlandı: Kiyo'nun her iki görünümü, kısa aralıklarla ardarda belirliyordu. Ve her görüntü bir öncekinden daha farklıydı.

Hepsi, aptalca, bir ilgiyle Çen'e bakıyor fakat bir şey söylemiyorlardı. O ise, ayçiçeği tanelerinin saçıldığı yere, önüne bakıyordu. Bu adamlara açıklama yapabiliirdi, ama bunu asla yapamayacaktı. Olayı, tüm yönleriyle asla anlatamayacaktı.

Gövdenin bıçağa direnişi, kolunun ona karşı koyuşundan çok daha büyük bir güçle beynine çakılmış kalmıştı: **Bu işin, bu denli zor olacağını hiç ummuyordum doğrusu.**

— Tamam, dedi.

Silahların teslim edilmesini emreden belgeyi uzattı. Uzunca bir yazıydı bu. Kiyo okuyordu onu:

— Evet, ama...

Hepsi bekliyordu Kiyo ne sabırsız, ne de öfkeliydi, kımıldamamıştı bile. Yüzü bir an asılmıştı, hepsi o kadar. Fakat odadakilerin hepsi, okuduklarının onu altüst ettiğini anlamışlardı. Sonunda kendisini topladı:

— Silâhların parası ödenmemiş. «Teslim edildiğinde ödenmek üzere» diye yazıyor burada.

Çen, kendisine ait bir şey çaldırmış gibi, öfkenin tüm benliğini sardığını hissetti. Aradığının bu kâğıt

olduğunu çok iyi biliyordu, ama okuyacak zaman bulamamıştı. Zaten okusa da sonucu değiştiremezdi ki. Cebinden cüzdanı çıkardı, Kiyo'ya verdi: Fotoğraflar, alındı belgeleri, başkaca hiç bir şey yoktu.

— Savaş birliklerindeki adamlarla anlaşabiliriz sanırım, dedi Kiyo.

Katov yanıtladı:

— Bir kez gemiye çıkmayı başaralım, gerisi kolay!

Onların varlığı, Çen'i korkunç yalnızlığından kurtarıyordu. Yavaş yavaş topraktan sökülen, fakat küçük kökleriyle hâlâ tutunmaya çalışan bir bitkiyi andırıyordu. Arkadaşları da yeniden alışıyor ve aynı anda, onları sanki ilk kez keşfediyordu. — İlk kez gittiği genelevden dönüşünde kız kardeşini keşfedişi gibi —. Ancak gecenin ilerlemiş saatlerinde, kumartanelerde görülen türden bir gerginlik vardı odada.

— Herşey yolunda gitti mi? diye sordu Katov. Elindeki plağı bırakıp ışığa doğru ilerledi.

Çen, cevap vermeden, Rus soytarılarınınkini andıran bu güzel yüze baktı: Alaycı gözler, kalkık bir burun. Bu loş ışık bile onu dramatik bir hale sokamıyordu. O ki, ölümün ne demek olduğunu biliyordu. Ayağa kalktı küçücük kafesinde uyuya kalmış cırcır böceğine bakmaya gitti. Çen'in susmak için, kendine göre bir takım nedenleri olabilirdi. Işığın hareketlerini izliyor ve bu da ona düşünmekten kaçınmak olanağını sağlıyordu: Onun varlığını yanında hissederek uyanan cırcır böceğinin titrek çılgılığı, gölgenin yüzler üzerindeki son titreşimlerine karışıyordu. Hep aynı düşünce: İnsan etinin bıçağa gösterdiği direnç, sözcükler. yüreğinde yer etmiş olan ölüme bunca yakın olma duygusunu dağıtmaktan başka bir işe yaramıyordu.

— Otelden saat kaçta çıktın? diye sordu Kiyo

— Yirmi dakika önce.

Kiyo saatine baktı, bire on vardı.

— Güzel, buradaki işimizi bitirelim, ve sonra savuşalım.

— Babanı görmek istiyorum, Kiyo.

— O'nun yarın olacağını biliyorsun sanırım?

— Daha iyi ya.

Hepsi, o'nun ne olduğunu biliyorlardı: İhtilalci birliklerin son demiryolu istasyonlarına gelişi demekti bu, ve ayaklanma başlamış olacaktı.

«Daha iyi ya», diye yineledi Çen. Tüm güçlü duygular gibi, tehlike duygusu da çekilip giderken onun içini boşaltıyordu; keşke yeniden duysaydı, hissetseydi bunu.

— Yine de onu görmek istiyorum.

— Git öyleyse: Şafak sökünceye dek uyumaz nasıl olsa.

— Saat dörde doğru giderim.

Garip bir içgüdü dürtüsüyle, anlaşılmamış olmaktan yakındığında, Çen doğruca Gisors'a koşuyordu. Bu tutumunun Kiyo'yu acıya boğduğunu biliyordu — hele işin içinde gurur da söz konusu olduğundan, bu acı daha da büyüyordu — ama yapacak başka şeyi yoktu: Kiyo ayaklanmanın örgütleyicilerinden biriydi, Merkez Komitesi ona güveniyordu. O da, Çen'de güveniyordu ona, ama savaşın dışında, asla adam öldürmeyeceğini de biliyordu. Katov'u kendisine daha yakın buluyordu. 1905 devriminde, tıp öğrencisiyken, Odessa hapisanesine yapılan — acemice — saldırıya katıldı diye beş yıllık kürek cezasına çarptırılmıştı Katov, ama yine de...

Rus, gözlerini Çen'den ayırmadan, ağzına küçük küçük şekerlemeler atıyordu. Ve Çen, birden bire oburluğun ne olduğunu anladı. Adam öldürdüğü şu anda, canı neyi çekerse onu istemeye, almaya hakkı vardı. Buna hakkı vardı. Bu, çocukça bir şey olsa bile. Köşeli elini uzattı. Katov gitmek istediğini sanıp elini sıktı. Çen ayağa kalktı. Belki böylesi daha iyiydi: Burada yapacak başka işi kalmamıştı. Kiyo haberdar edilmişti, işin gerisini halletmek ona düşüyordu. Ve o, Çen, şimdi ne yapmak istediğini biliyordu. Karpıya kadar gitti, sonra geri geldi:

— Bana şeker ver:

Katov kese kağıdını ona verdi. Çen içindekini bölüşmek istedi: Ama başka koyacak kağıt yoktu. Şekeri önce avucuna, sonra da ağzına doldurdu. Ve çık-tı.

— İş pek kolay olmamışa benzer, dedi Katov.

1905'te İsviçre'ye sığınmış, 1912'ye kadar orada kalmış ve aynı yıl gizlice Rusya'ya dönmüştü. Bu yüzden Fransızca'yı kusursuz denecek kadar düzgün konuşuyordu, ama bazı sesli harfleri ağzında yuvarlı-yordu. Çince konuştuğunda her harfin hakkını vere-rek söylemek gerekiyordu ya, onun acısını böylece çıkarmak ister gibiydi. Şimdi, lambanın aşağı yukarı tam altındaydı ve yüzü çok az aydınlanıyordu. Kiyo böylesini yeğlerdi: Küçük gözleri ve özellikle kalkık burnu Katov'un yüzüne alaycı bir saflık veriyordu («Nemrut — sevimsiz — serçe gibi adam» diyordu ona Hemmelrich). Kiyo'nun yüzü ise tümünden farklı bir anlam taşıyordu. Kiyo'yu sıkıran bu zıtlık, böyle anlarda belirsizleşiyordu.

— İşimize bakalım, dedi. Plâklar sende mi Lu?

Lu — Yu — Şuen, sürekli gülümseyerek ve say-gısını belirtmek için binlerce kez eğilmeğe hazır, bek-liyordu. Katov'un gözden geçirdiği iki plâğı, iki ayrı gramofona yerleştirdi. İkisini de aynı anda çalıştır-mak gerekiyordu.

— Bir, iki, üç, diye saydı Kiyo.

Birinci plâktaki ıslık sesi, ikinciye örttü, birden durdu: Otuz sözü duyuldu sonra yeniden işitildi ses. Bir sözcük daha: Kişi. Yine ıslık: Sonra: Gönderin. ıslık.

«Mükemmel» dedi Kiyo. Gramofonları durdur-du. Ve bu kez, yalnızca birinci plâğı çalmaya başladı: ıslık, sessizlik, ıslık. Dur Güzel. Plâkların üstünde «bozuktur!» yazan birer etiket vardı.

İkinci plâk çalmaya başladı: Üçüncü ders, Bir, iki, Üç, Dört, Beş, Altı, Yedi, Sekiz, Dokuz, On, Yir-mi, Otuz, Kırk, Elli, Altmış, Yüz. On kişinin koştugu-

'nu gördüm. Burada yirmi kadın var. Koşun, yürüyün, gidin, gelin, gönderin, alın...

Yabancı dil öğreniminde kullanılan bu bozuk plâklar mükemmeldi doğrusu; etiketleri çok iyi taklit edilmişti. Buna rağmen Kiyo yine de kuşkuluydu:

— Plâğı kötü mü kaydetmişim yoksa?

— Yok canım, çok iyi.

Lu — Yu — Şuen'in gülümsemesi yüzünde yayıldı. Yayılıyor, Hemmelrich ilgisiz görünüyordu. Üst katta küçük bir çocuk acıyla haykırdı. Kiyo artık bir şey anlamıyordu:

— Peki, neden değiştirdiler?

— Değiştirilmedi, dedi Lu, eskisi gibi. Ama insan kendi sesini ilk kez duyduğunda, onu tanıması zordur.

— Gramofon mu değiştiriyor sesi?

— Hayır, ondan değil, insan başkasının sesini kolayca tanıyabilir. Ama kendi sesini işitmeye alışık değildir de...

Lu, seçkin bir kişiye bilmediği bir şeyi açıklayabildiği için, Çinlilere özgü bir sevinçle gülüyordu.

«Bu, bizim dilimizde böyledir.»

— Güzel, yarın sabah, güneş doğarken Han-keu'ya hareket edecekler...

Islıklı plâklar bir gemiyle gönderilecek, üstüne konuşma kaydedilen plâklar başka bir gemiyle. Bölgedeki misyonerlerin Katolik ya da Protestan oluşlarına göre ayarlanarak, konuşmalar Fransızca ve İngilizce olarak hazırlanmıştı.

«Sabah, diye düşünüyordu Kiyo. Oysa sabaha dek o kadar çok şey olacak ki...» Ayağa kalktı:

— Silahlar için gönüllü gerek. Ve mümkünse bir kaç da Avrupalı.

Hemmelrich ona yaklaştı. Yukardaki çocuk yeniden çığlık attı.

— Çocuk sana cevap veriyor, dedi Hemmelrich. Bu sana yetmez mi? Nerdeyse geberecek çocukla ve yukarda inleyen kadınla başbaşa kalsan sen na-

sıl davranırdın? Ne halt ederdin? Baksana bizi rahatsız etmemek için yüksek sesle ağlamaktan bile çekiyor...

Bu, nerdeyse kin dolu ses, ancak, kırık burunlu, çökük gözlü bu yüze yaraşırdı. Dikey inen ışık, gözlerini kara birer gölgeye dönüştürüyordu.

— Herkes kendi işine, diye yanıtladı Kiyo. Plâklar da gerekli bize. Katov'la ben, ikimiz bu işi hallederiz. Gidip adam arayalım. — Gitmişken, yarın saldırıp saldırmayacağımızı öğreniriz — ve ben de...

— Aklında olsun, oteldeki ölüyü de bulabilirler bu arada, dedi Katov.

— Şafaktan önce bulamazlar. Çen kapıyı kitlemiş. Oralarda devriye de yok.

— Ama belki herif birisiyle buluşacaktı?

— Bu saatte mi? Pek akla yakın değil. Ne olursa olsun, asıl sorun geminin demir attığı yeri değiştirmek: Böylece, gemiye gitmek isterlerse, onu bulmak için en azından üç saat kaybederler. Gemi limanın öteki ucunda.

— Onu nereye göndermek istiyorsun?

— Limanın içine. Rıhtıma değil, elbette. Yüzlerce gemi var orada. En az üç saat kaybedecekler. En az.

— Kaptan şüphelenebilir.

Katov'un yüzü duygularını asla belli etmezdi: Hâlâ alaycı bir neşeyle bakıyordu. Sadece, bu anda, sesinin tonu kaygısını açığa vuruyordu. Hem de belirgin bir şekilde.

— Silah işlerinde uzman olan birini tanıyorum ben, dedi Kiyo. O da yanımızda olursa kaptan güvenir. Çok paramız yok ama bir komisyon ödeyebiliriz. Sanırım anlaştık? Gemiye çıkmak için belgeden yararlanır, gerisini de sonra hallederiz, oldu mu?

Katov, tartışmaya bile deymiyecek bir olgu karşısındaymiş gibi omuzunu silktili. İşçi ceketini geçirdi, sırtına — yakasını hiç iliklemezdi — sandalyenin birine asılı duran spor ceketini Kiyo'ya uzattı, ikisi de

güçlü bir tavırla Hemmelrich'in elini sıktılar. Acımak, onu daha fazla aşağılamaktan başka bir sonuç vermezdi. Çıktılar Caddeden ayrılır ayrılmaz kentin Çin'li lere ait bölgesine girdiler. Hemen hemen tepelerine dek alçalmış yüklü bulutlar, yer yer birbirlerinden kopmuşlardı. Aralarındaki kopuklukların derinliklerinde beliren gecenin son yıldızları artık zar zor görülebiliyordu. Bulutlardaki bu canlılık karanlığı da hareketlendiriyordu. Dev gölgeler geceyi derinleştiriyormuşcasına, karanlık bir yoğunlaşıyor, bir hafifliyordu. Katov ve Kiyo'nun ayağında lâstik tabanlı spor ayakkabılar vardı. Çamurda kaydıkları sürenin dışında kendi ayak seslerini dahi işitmiyorlardı.

İmtiyazlı Bölgelerin — yani düşmanın — olduğu tarafta, hafif bir ışık, damları çevreliyordu. Uzun bir siren sesi, ağır ağır esen rüzgârın içine doldu. Sıkıyönetim altındaki kentin nerdeyse dinmiş uğultusunu ve savaş gemilerine giden hücum botların siren çığlıklarını taşıyan esinti, dar sokakların ve çıkmaz yolların dibinde yanan acınası ampullerin üstünden geçti gitti. Bu ampullerin çevresinde, yıkılmak üzere olan duvarlar ıssız karanlıktan sıyrılıyor ve ampullerin ışığında tüm lekeleriyle meydana çıkıyorlardı. Hiç bir şeyin etkileyemediği bu ışıktan aptalca bir sonsuzluk saçılıyordu. Bu duvarların ardına gizlenmiş yarım milyon insan: dokuma fabrikalarında çalışanlar, çocukluklarından bu yana günde 16 saat çabalayıp duranlar. Ülsanlı, verimli, aç bir halk. Yeryüzünün tüm belâları bunlar içindi. Ampulleri koruyan cam küreler buğulandı ve bir kaç dakikanın içinde, Çin'in o korkunç yağmuru, acele edercesine, öfkeyle kentin üstüne çöktü.

«İyi bir mahalle» diye düşündü, Kiyo. Bir aydan beri o komiteden bu komiteye koşarak ayaklanmayı hazırlıyordu, sokakları görececek hali yoktu: Çamurun değil, belli bir plânın üzerinde yürüyordu artık. Milyonlarca günlük, küçük hayatın tıkırtısı kayboluyor, yerini, onu ezen bir başka hayat alıyordu. İmtiyazlı bölgeler, demir parmaklıklı kapılarını yağmurun yıka-

dığı evleriyle zengin mahalleler nitelik değiştiriyorlardı: Onlar artık birer tehdit unsuru, birer engel, pencesiz, uzun birer hapisane duvarıydılar. Ötekiler, vurucu birliklerin en yoğun olduğu bu korkunç mahalleler ise, atılmaya hazır bir kalabalığın ürperti verici sarsıntısı içindeydiler. Dar bir sokağın köşesinde, bakışları birden, geniş bir caddeyi aydınlatan ışıkların derinliğine gömüldü. Şiddetli yağmur altındaki belirsizliğine rağmen, Kiyo'nun kafasında eski görünümünü koruyordu: Çünkü bu caddenin derinliklerinden ateş kusacak tüfeklere, mitralyözlere saldırmak gerekecekti.

Şubat ayındaki başarısız ayaklanma denemesinden sonra, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi, Kiyo'ya isyancı güçleri örgütleme görevini vermişti. Duman kokan sağınak altında profilleri silinen evleriyle bu sessiz sokakların her birinde savaşçı sayısı iki katına çıkmıştı. Kiyo bu sayının iki binden beş bine çıkarılmasını istemiş, askerî komite bunu bir ayda başarmıştı, fakat ellerinde iki yüz tüfek bile yoktu. Oysa çalkantılı ırmak üzerinde tek gözü açık uyuyan Şan — Tung gemisinde tam üçyüz makinalı tabanca vardı — Kiyo her biri yaklaşık yirmibeş kişiden oluşan yüzdoksaniki savaşçı birlik örgütlemişti. Fakat yalnızca şefleri silâhlıydı bu grupların. Geçerken, otobüs haline getirilmiş eski kamyonlarla dolu bir garajı gözden geçirdi. Bütün garajlar «işaretlenmişti». Askerî komite bir kurmay oluşturmuş, parti kurulu da bir merkez komitesi seçmişti. Ayaklanmanın başından itibaren, bunlarla vurucu birlikler arasındaki bağlantıyı ayakta tutmak gerekecekti.

Kiyo ayrıca, yüz yirmi bisikletliden oluşan bir bağlantı birliği örgütlemişti. İlk silah sesleriyle birlikte, bu iş için görevlendirilmiş sekiz grubun garajları işgal edip arabalara el koyması gerekiyordu. Bu grupların şefleri daha şimdiden bütün garajları dolaşmışlardı. Diğer şeflerin her biri, on günden beri, savaşacakları bölgeyi inceliyorlardı. Bu gün bile, kimbilir kaç ziya-

retçi önemli binalara sızmış, kimsenin tanımadığı bir dostu görmek istemiş, sohbet etmiş, ayrılıp gitmeden önce ikram edilen bir bardak çayı içmişti? Kimbilir kaç işçi, korkunç sağnağa rağmen damları aktarıyordu. Sokak savaşı için az çok değeri olan her durum incelenmiş, her nokta işaretlenmişti. En iyi hangi durumda ateş edilir, en iyi nasıl nişan alınır, bunlar teker teker plânda belirtilmişti. Ve bu plânlar her vuruca birliğin şefine iletilmişti. Kiyo'nun, ayaklanmanın yer altı yaşantısı konusunda bildikleri bilmediklerini besliyor, tamamlıyordu. Bölgenin Çapey ve Putung'daki büyük kanatlarında olabilecekler onun bilgi ve kavrama sınırını aşıyordu. Fabrikalarla dolu, yoksulluğun kol gezdiği bu parçalanmış kanatlardan gelecek hareket, merkezdeki dev çıban başlarını patlatacaktı. Bu mahşer gecesinde, görünmez bir kalabalık kaynaşıp duruyordu.

— Yarın mı? dedi Kiyo.

Katov durakladı, iri ellerini sallamayı bıraktı bir an. Hayır, soru kendisine yöneltilmemiştir. Kimseye yöneltilmemiştir bu soru.

Sessizce yürüyorlardı. Sağnak, yavaş yavaş çisentiye dönüştü, yağmurun damlar üzerine tıkırtısı hafifledi. Ve kararmış sokak yalnızca, akan yağmur sularının kesik gürültüleriyle doldu. Yüzlerindeki kaslar gevşedi. O zaman, sokak, herkese nasıl görünüyorsa ona da öyle göründü: Uzun, kara, kayıtsız. Kiyo geçmişe döner gibi oldu.

— Çen'in nereye gitmiş olabileceğini sanıyorsun? diye sordu. Babamın evine saat dörde doğru gideceğini söyledi. Uyumak için mi gidecek dersin?

Soru sorarken, sesinde, şaşılasi bir hayranlığın izleri vardı.

— Bilmem... O hiç sarhoş olmaz ki...

Bir dükkâna varmışlardı: **Shia, lâmbacı**. Her yerde olduğu gibi, kepenkleri örtülüydü. Açıldı. Korkunç, küçücük bir çinli önlerine dikildi. Arkasındaki cılız ışık yüzünü gölgede bırakıyordu: En ufak hareketinde, ba-

şını çevreleyen ışık halesi, delik deşik, sivilceli, kocaman burnuna yağlı bir parıltı yansıtıyordu. Tezgâhın üzerinde yanan iki lâmbanın alevleri, duvarlara asılmış yüzlerce gemici fenerinin şişelerinde yansıyor ve sonra karanlığın içinde, mağazanın görünmez derinliklerinde kayboluyorlardı.

— Eee? dedi Kiyô.

Shia, dalkavukça ellerini oğuşturarak, ona bakıyordu. Hiç bir şey söylemeden döndü, gizli bir yerleri karıştırdı. Tenekenin üzerine sürtünen tırnağı bir cızırtı kopardı: Katov ürpererek dişlerini gıcırdattı. Ama pantolon askıları bir sağa, bir sola sallanarak, geri dönmüştü bile çinli. — Yanında getirdiği kâğıdı okudu. Lambaların birine yapışırçasına yaklaştı; yüzüne aşağıdan yukarı doğru bir ışık vuruyordu. Demiryolu işçileriyle ilişki kurmakla yükümlü askerî örgütün bir raporuydu bu. Şanghay'ı ihtilâlcilere karşı savunan takviye birlikleri Nankin'den gelmekteydi: demiryolu işçileri grev kararı almışlardı, beyaz muhafızlar ve gerici ordunun askerleri, askerî trenleri yönetmek istemeyen demiryolcuları kurşuna diziyorlardı.

Çinli okudu:

— Tutuklanan demiryolu işçilerinden biri, yönettiği treni raydan çıkarmıştı. Öldürüldü. Üç askerî tren de dün raydan çıktı, çünkü raylar sökülüştü.

— Sabotajları yaygınlaştırmalı ve aynı raporlara, en kısa süre içinde onarım yapmanın çareleri de eklenmeli, dedi Kiyô. Başka bir şey yok mu? Silâh yüklü trenlerden söz edilmiyor mu?

— Hayır.

— Bizimkilerin Çeng—Çeu'ya (*) ne zaman varacaklarını biliyor muyuz?

— Gece haberleri henüz elime geçmedi. Ama Sendika delegesi, bu işin, bu gece ya da yarın sabah olacağını sanıyor.

(*) Şanghay'dan önceki son gar.

Demek ki, ayaklanma ertesi gün, ya da daha ertesi gün başlayacaktı. Merkez komitesinin emirlerini beklemek gerekiyordu. Susamıştı Kiyo. Çıktılar.

Ayrılacakları noktaya iyice yaklaşmışlardı artık. Bir gemi düdüğü, tiz ve kesikli sesler çıkararak üç defa öttü. Sonra, uzunca, bir defa daha. Suyu doymuş gecede, geminin çılgılığı yayılıp saçılıyor gibiydi; yükselen bir füze gibi, sonunda yavaşladı. «Şan—Tung'dakiler kuşkulananmaya mı başladılar yoksa? Saçma. Geminin kaptanı müşterilerini saat sekizden önce beklemiyor ki.» Orada, soğuk ve yeşile çalan renkteki suyun ortasında, içi kasa kasa tabancayla dolu, demirlenmiş geminin tutsağı olarak, yeniden yürümeye koyuldular. Yağmur kesilmişti.

— Adamımı bir bulsam, dedi Kiyo, Şan — Tung demirlediği yeri değiştirirse daha bir rahatlayacağım.

Yolları artık ayrılıyordu, daha sonra buluşmak üzere sözleştiler ve her biri kendi yolunu tuttu. Katov gidip adamları arayacaktı.

Kiyo, sonunda, imtiyaz bölgesinin parmaklıkları kapısına vardı. Annam'lı iki avcı eri ve bir sömürge çavuşu kâğıtlarını incelemek için yaklaştılar: yanında fransız pasaportu vardı. Nöbetçileri imrendirmek için, Çinli bir satıcı, dikenli tellerin ucuna etli börekler asmıştı.

(«Sırası geldiğinde nöbetçileri zehirlemek için iyi bir yol, diye düşündü Kiyo»)

Çavuş pasaportu iade etti. Kiyo fazla beklemeden bir taksi çevirdi ve **Kara kedi**'nin adresini verdi. şoföre.

Şoför bütün gücüyle gaza basıyordu. Yolda, Avrupalı gönüllülerden oluşan birkaç devriyeye rastladılar. «Sekiz ulusun insanı burayı gözlüyor» diye yazıyordu gazeteler. Bunun önemi yoktu: Kuomintang'ın yabancı imtiyaz bölgelerine saldırmak niyetinde olduğunu sanmıyordu. İssiz, terkedilmiş sokaklar, satıcıların küçücük gölgeleri, omuzlarından sarkan teraziler

lerden oluşan dükkânları... Otomobil, dar bir bahçenin girişinde durdu. Kara Kedi'nin ışıklı tabelâsı bahçeyi aydınlatıyordu. Vestiyerin önünden geçerken Kiyo saate baktı: Sabahın ikisiydi: «İyi ki burada kıyafet mecburiyeti yok» diye düşündü. Koyu gri, kaba kumaştan dikilmiş spor ceketinin altında kazağı vardı.

Cazın öfkesi burnundan çıkıyordu. Beş saatten beri, neşe değil, danseden, oturan çiftlerin kuşkuyla sarıldığı, bir tür vahşi sarhoşluk havası saçıyordu. Birden sustu caz, kalabalığın yapısı açığa çıktı: Dipte müşteriler, kenarlarda dansöz kızlar çöreklenmişti: Simli ipekten daracık giysileriyle Çinli, Rus melez kadınlardı bunlar; dans ya da konuşma başına bir bilet vermek gerekiyordu. Şaşkın papaz görünüşlü bir ihtiyar, pistin ortasına dikilmiş, ördekvari hareketlerle dirseklerini oynatıyordu.

Elli iki yaşındayken, geceyi dışarda geçirdiği için — bu ilk defa oluyordu —, karısından dayak yiyeceği korkusuyla, eve dönmeye cesaret edememişti. Ve o günden bu yana, yani sekiz aydır geceleri o klüp senin, bu klüp benim, dolaşıyordu. Temizlik denen kavramı unutmuştu. Çinli gömlekçilerin dükkânlarında, iki paravana arasında çamaşır değiştirir olmuştu. İflas etmek üzere olan tüccarlar, dansöz ve fahişeler, hayatın tehditkâr ağırlığını omuzlarında hissedenler — yani herkes—, sanki bir tek o, onları uçuruma düşmekten kurtarabilirmiş gibi, gözlerini bu hayalete dikmişlerdi. Şafakta —celladın şehrin çinli kesimindeki gezintisi başlarken—, esneyerek, uyumaya gideceklerdi. Günün bu saatinde, saçlarından yağmur suları akan kesik başlardan başka bir şey göze çarpmazdı. Kara kafesler içinde, kesik başlardan başka...

— Budist papazlar gibi, sevgili kadını! Budist papazlar gibi gydirecekler onları!

Soytarılarını andıran gülünç sesi, bir sütunun içinden geliyor gibiydi. Genizden gelen buruk ses, bulunduğu yerin havasını olduğu gibi yansıtıyordu; şaşkın papazın tepesindeki sessizliğin, kadeh çınlayışla-

rıyla dolu sessizliğin dışındaydı sanki: Kiyo'nun aradığı adam buradaydı.

Salonun dip tarafındaki sütunun çevresini dolaşınca onu gördü. Derinlemesine uzatılmış bir kaç sıra halinde, dansöz kızların pek ilgilenmediği masalar vardı orada. İpekli paçavra yığınının içindeki bu sırt, gerdan karışımının üstünde, sıska ve kambursuz, fakat sesine tıpatıp benzeyen bir soytarı göze çarpıyordu. Masasında oturan iki kadına, bir Rus ve Filipin'li bir meleze gülünç bir nutuk çekiyordu. Ayakta, dirseklerini gövdesine yapıştırmış, elleriyle bir takım hareketler yapıyordu. Rüzgarı yaracakmış gibi yassı ve sivri yüzünün bütün kasları oynuyordu konuşurken. Sağ gözü sakat olmalıydı. Çünkü yüzünün bu tarafında, kare biçiminde kesilmiş, siyah ipekten bir bant vardı. Ve bu kumaş parçasının onu rahatsız ettiğini yüzünden anlamak mümkündü. Nasıl giyinmiş olursa olsun — bu akşam sırtında bir smokin vardı —, Baron de Clappique'in sürekli kılık değiştirmiş gibi bir hali vardı. Kiyo, ona şimdi yanaşmamaya, dışarı çıkmasını beklemeye karar verdi.

— Tamamen, yavrum, tamamen söylediğin gibi olacak; Çan — Kay — Şek ihtilalcileriyle birlikte buraya gelecek ve şehirleri ele geçirirken takındığı o bilinen tavrıyla — dikkat edin, bilinen tavrıyla diyorum! — şöyle bağırarak: «Şu tüccarları budist rahipler, şu askerleri de leoparlar gibi (hani, yeni boyanmış kanapelere oturmuşlar gibi!) giydirin bakalım! Leang henedanının son prensi gibi, biz de — evet yavrum, tıpkı öyle — saltanat kayıklarına binelim. Mavi, kırmızı, her biri kendi mesleğine uygun renkte giyinmiş, saçlarını örüp ponponlar takınmış tebaamızı seyredelim. Seyredelim de eğlenelim, kendimizden geçelim! Başka tek lâf istemem sevgilim, tek lâf istemem! Söylüyorum size!»

Ve sonra sırrını açar gibi:

— Tek bir müzik sesine izin verilecek, o da, Çin-

li şapkasına benzer bir çalgı var ya, işte o çalgıdan çıkan ses!

— Peki sizin, bu işte sizin rolünüz ne olacak?

Hıçkırarak yakınircasına:

— Nasıl yavrum, bunu tahmin edemiyor musunuz? Ben de sarayın müneccimbaşısı olacağım ve körkütük sarhoş olduğum bir akşam, bataklığa vuran mehtabı yakalayacağım derken, düşüp boğulacağım. Belki de bu akşam kimbilir?

Bilgiç bir tavırla:

—...Tıpkı şair Tu—Fu gibi. Boş zamanlarınızda onun eserlerini okuyup — tek lâf istemem, böyle yaptığınızı adım gibi biliyorum! — neşeleniyorsunuzdur mutlaka. Üstelik...

Bir savaş gemisinin düdüğü salonu doldurdu. Hemen ardından buna, öfkeli bir zil sesi karıştı ve dans yeniden başladı. Baron oturmuştu. Kiyo, masaların ve çiftlerin arasından geçerek, onunkinin biraz arkasındaki bir masaya oturdu. Müzik, diğer bütün gürültüleri bastırmıştı. Fakat, şimdi Clappique'e oldukça yaklaştığı bu masadan, onun sesini işitti bir kere daha. Baron Filipinli kızı sıkıştırıyor, bu arada da, narin yüzlü iri gözlü Rus kızıyla konuşmaya devam ediyordu.

—...İşin kötüsü ne, biliyor musun sevgilim, artık eğlenemeyeceğiz de. Hani bazen...

İşaret parmağını kızın yüzüne dikerek:

—...Avrupalı bir bakan karısına postayla küçük bir paket yollar, kadın pakedi açar — tek lâf istemem...

Parmağını ağzına götürdü:

—...Ve görür ki, pakedin içindeki, aşğının cansız başıdır.

Ağlar gibi:

— Aradan üç yıl da geçse, bundan hâlâ söz edilir! Kötü sevgilim, çok kötül! Bakın bana, yüzümü görüyorsunuz değil mi? İnsan ataları gibi eğlenmeye kalktı mı, yirmi yıl içinde ne hale geliyor, görün işte!

Frengi gibi bir şey bu — tek lâf istemem!

Emredercesine:

— Garson! Bu iki bayana şampanya, bana da...

Yeniden, sırrını açar gibi:

— Küçük bir kadeh Martini...

Ciddi bir tavır takınarak:

— Çok sert olsun.

(En kötü ihtimalle bile, daha en az bir saat, polisle başım derde girmez, diye düşündü Kiyo. Ama yine de, bu iş daha uzayacak mı acaba?)

Filipinli kız gülüyor, ya da güler görünüyordu. Rus ise, iri gözlerini alabildiğine açarak, anlamaya çalışıyordu. Clappique, emredrecesine katı, açtığı sırlara dikkat çekmeğe çalışarak, işaret parmağını sallayarak, sürekli, bir takım jestler yapıyordu. Fakat Kiyo onu şöyle böyle dinliyordu: Salonun sıcaklığı onu uyuşturmuştu. Ve bunun yanı sıra, bütün gece benliğini etkileyen, peşini bırakmayan sıkıntı, şimdi, belirsiz bir yorgunluk halinde gövdesine yayılıyordu. Biraz önce, Hemmelrich'in orada dinlediği plâk, tanıyamadığı ses, kendi sesi. Çok küçükken, cerrahın kesip aldığı bademciklerine bakarken duyduğu kaygıyı, evet ona benzer bir kaygıyı şimdi yeniden duyuyordu. Ama düşüncelerini bir sıraya sokması o kadar zordu ki.

Baron, çıplak gözünü kırparak ve Rus kızından yana dönerek, çiyak çiyak bağıırıyordu:

—Kısacası, adamın Kuzey Macaristan'da bir şatosu vardı.

— Siz Macar mısınız?

— İlgisi yok. Fransızım ben (Aslına bakarsan, sevgilim, o da umurumda değil ya!). Fakat annem Macardı. Neyse işte, bizim büyük baba oralarda bir şatoda oturmuş. Şatonun içinde büyük —çok büyük— salonlar, altında dostlarının mezarları, çevresinde de çam ağaçları varmış. Bir sürü çam ağacı. Bizim büyük baba dulmuş. Yapa yalnız yaşıyormuş, haa bir de, şömineye asılı kocaman bir av borusu varmış. Derken bir

gün, bir sirkin yolu oralara düşmüş. Sirkte, at cambazlığı yapan bir de kadın bulunuyormuş. Güzelmiş de üstelik...

Gösteriş yaparak:

— Dikkatinizi çekerim: güzelmiş!

Gözünü yeniden kırparak:

—...Büyük babam kadını kaçırmış, hem hiç de zor olmamış bu iş — Kadını o kocaman odalardan birine götürmüş...

Olayı vurgulamak istercesine, elini kaldırarak:

— Tek lâf istemem!.. Kadın, başlamış hayatını orada sürdürmeye. Sonra sıkılmış giderek...

Kaşla göz arasında Filipinliyi gıdıklayarak:

— Sen de sıkılıyorsun, yavrum. Ama sabret... Bizim büyük babanın da keyfi pek yerinde değilmiş zaten: günün büyük bir bölümünü, berberine (şatonun hâlâ bir berberi varmış), el ve ayak tırnaklarını düzelttirerek geçirirmiş. Bir yandan da, sekreteri — ki bu sekreter, yanında çalışan şeflerden birinin oğluymuş —, yüksek sesle, ailenin tarihçesinin yazıldığı kitabı okur, tekrar tekrar okurmuş büyük babama. Hoş bir oyalama yöntemi, sevgilim, mükemmel bir hayat! Zaten, sürekli sarhoş geziyormuş bizim büyük baba. Kadın dersen...

— Yoksa kadın sekretere aşık mı olmuş? diye sordu Rus kızı.

— Müthiş bir kız bu müthiş! Sevgilim, siz yaman bir kadınsınız. Korkunç bir kavrama yeteneği var sizde!

Kadının elini öptü.

—...Ama, kadın gitti pedikürcüyle yattı. Ruhsal güzelliklere sizin kadar değer vermediği için olsa gerek. Ama bakmış ki büyük baba onun ayağının altına almaya kararlı, tek lâf istemem, çünkü faydasız: İkisi birden kaçmışlar. Böyle sap gibi ortada kalınca büyük baba öfkesinden kudurarak geniş salonları arşınlamaya başlamış (salonların altında dostlarının yattığını unutmayalım), tefe konulacağı korkusuyla kendisini

yiyip bitirmiş. Bu arada bizim iki utanmaz da ilçeye varmışlar, odalarında çatlak su testileri ve avlusunda büyük yolcu arabaları bulunan gogolvari bir hana yerleşmişler. Kocaman avcı borusunu kapmış büyük baba, ama üflemeyi bir türlü başaramamış. Bunun üzerine köylüleri yardıma çağırmak, onlardan kendisi için döğüşmelerini istemek üzere kâhyayı yollamış. (O zamanlar, köylüler üzerinde hâlâ bir takım hakları varmış.) Onları silâhlendirmiş: beş av tüfeği, iki tabancası varmış, onları vermiş köylülere. Ama, sevgilim o kadar çok adam varmış ki silâhlendirilmesi gereken! O zaman şatoda ne var, ne yok hepsini boşaltmışlar. Ve bizim garibanlar kılıçları, çakar almaz tüfekleri, mancınıkları, daha ne bileyim? palaları, saldırmalarıyla ve başlarında bizim büyük baba olmak üzere, ilçe merkezinin yolunu tutmuşlar —düşünün, düşünün bir kere!— Ve oç alma duygusu, işlenen suçun peşine düşmüş böylece. Geldikleri öğrenilmiş. Koru bekçisi, yanına jandarmaları da almış, karşılarına çıkmış. Ne güzel bir manzara!

— Eee, sonra?

— Sonra hiç. Elllerinden silâhları alınmış. Büyükbaba yine de şehre gelmiş, ama suçlular tozlu bir yolcu arabasına atlayarak, son hızla gogol hanını terk etmişler. O da bunun üzerine, berberin yerine bir başkasını, cambaz kadının yerine de bir köylü karısını bulmuş ve sekreteriyle birlikte içmiş de içmiş. Arada bir de vasiyetini yazmaya çabalıyormuş...

— Parasını kime bırakmış?

— Anlamsız sorular, bunlar sevgilim. Ama, öldüğü zaman.

Gözlerini iri iri açarak:

—...Bu sarhoş asilzadenin, tırnaklarını töpüle-tip tarihçeleri okuturken neler tasarladığı, teker teker açığa çıkmış! Dileğini yerine getirmişler: şatonun kili-sesinin altında, kocaman bir mahzene, Atilla gibi, ölen atının üzerinde ayakta gömmüşler onu...

Cazın hayhuyu dinli. Clappique konuşmaya de-

vam etti. Ama bu kez, deminki soytarılığından çok şey kaybetmiş görünüyordu. Sessizlik, şaklabanlığını da alıp götürmüştü sanki:

— Atilla öldüğünde, onu, Tuna boyunca şahlanıp duran atının üzerine ayak üstü dikmişler. Güneş batarken ovaya öyle bir gölge vurmuş ki, bunu gören süvariler tozu dumana katarak kaçışmışlar...

Düşlerine kapılmış, alkolün ve anı sessizliğinin etkisiyle dalıp gitmişti. Kiyo, ona neler teklif etmesi gerektiğini biliyordu. Ama, babasının tanıdığı kadar tanımıyordu bu adamı ve hele oynadığı bu rolde, hiç tanımıyordu. Sabırsızlıkla (Baronun karşısındaki masası boşaldığı anda oraya oturacak, dışarı çıkması için işaret edecek kadar sabırsızdı. Ama yine ona belirgin bir biçimde yanaşmak ya da çevreye göstere göstere işaret etmek istemiyordu.)ama ilgisini bir an olsun yitirmeksizin dinliyordu adamı. Şimdi de, Rus kızı söze girmişti. Ağır, çatlak bir sesle konuşuyordu — uykusuzluk onu sersemletmiş olmalıydı:

— Benim dedemin de verimli güzel toprakları varmış... Biz de komünistlerin yüzünden kaçmak zorunda kaldık, anlıyor sunuz, değil mi? Herkesle bir olmamak, saygı görmek için kısıcası; oysa burada her masaya ikişer ikişer oturuyor, her odada dörder dörder yatıyoruz. Dört kişi bir odada... Ve kirada ödemek gerekiyor, üstelik. Saygı görüyoruz, görmesine... Bir de alkol bana bu kadar dokunmasa!...

Clappique kadının bardağına baktı: daha çok az içmişti. Filipinli ise, tersine... Yarı — sarhoşluğun sıcağıyla gerinen bir kedi gibi gevşemiş ve rahattı. Onu hesaba katmaya değmezdi.

Tekrar Rus kızına döndü:

— Paranız yok mu?

Kadın omuzunu silketti. Baron garsonu çağırdı, yüz dolarlık bir banknot uzatarak hesabı ödedi. Paranın üstü geldiğinde, içinden bir on dolar alarak gerisini kadına verdi. Genç kadın, büyük bir kesinlik taşıyan, yorgun bakışlarını ona dikti:

— Peki.

Ayağa kalkıyordu.

— Hayır, bu akşam, sıkılırsınız bu işten.

Kadının ellerini sıkı sıkı kavramıştı. Kadın bir kere daha baktı ona:

— Teşekkür ederim, dedi.

Bir an tereddüt etti, sonra eklledi:

— Ama yine de... Eğer hoşunuza gidecekse...

— Paramın olmadığı bir gün, daha çok hoşuma gidecek. Bundan emin olabilirsiniz...

Soytarı görünümüne yeniden bürünerek devam etti:

— Ve o günü de çok beklemeyeceksin, bu gi-dişle...

Kadının ellerini birleştirdi, defalarca öptü bu el-leri.

Kiyo, hesabı daha önce ödediği için, onu boş koridor da yakaladı:

— İster misiniz, birlikte çıkalım?

Clappique baktı ve onu tanıdı:

— Siz burada ha? olacak şey değil! Ama...

İşaret parmağını kaldırır kaldırmaz böğürtüyü kesti:

— Baştan çıkarmışlar sizi, delikanlı!

— Boş verin!

Dışarı çıkmışlardı bile. Yağmur kesilmişti, ama buna rağmen, su, hava gibi vazgeçilmez bir varlık olarak çevreyi kaplamıştı. Bahçenin kumları üzerinde bir kaç adım attılar.

— Limanda silâh yüklü bir gemi var, dedi Kiyo.

Clappique durdu. Kiyo, bir adım fazla atmış bu-lundu ve geri döndü bu yüzden: baronun yüzü belli belirsiz görünüyordu ve kocaman, ışıklı kedi — Kara Kedi'nin tabelâsı — onu bir hâle gibi çevreliyordu:

— Şan — Tung gemisi, dedi.

Karanlık ve arkasından vuran ışık nedeniyle, ne düşündüğünü kestirmek olanaksızdı, ve başka bir şey de söylemedi.

— Bir teklif var, diye yeniden söze girdi Kiyo, hükümet tabanca başına otuz dolar veriyor. Henüz cevap verilmedi bu teklife. Ben, tabanca başına otuz beş dolara alıcı buldum, ayrıca size her silâh için üç dolar komisyon verilecek. Teslim işi hemen, limanda yapılacak. Kaptan nerede isterse orada, ama mutlaka limanda. Demirlediği yeri hemen terketmesi gerek. Bu gece para getirilecek ve mal teslim alınacak. Buradaki adamıyla anlaştık: İşte sözleşme.

Kâğıdı adama uzattı, elleriyle koruyarak çakmağını yaktı.

(Diğer alıcıyı ekmek istiyor, diye düşündü Clappique sözleşmeyi incelerken... **Yedek parça** diye yazılı burada ve silâh başına beş dolar alacak. Bu açık. Vız gelir: üç dolar da bana var.)

— Oldu, dedi yüksek sesle. Sözleşmeyi bana bırakıyorsunuz değil mi?

— Evet, kaptanı tanıyor musunuz?

— Azizim, daha iyi tanıdığım kaptanlar var, ama neyse onu da tanıyorum.

— Belki kuşkulanır (üstelik, geminin yerini de değiştireceği için bu ihtimal daha da fazla). Hükümet, parasını ödeyecek yerde, silâhları yakalatabilir de. Değilmi?

— Asla:

Bir kez daha soytarıya benzedi. Fakat Kiyo lâfın gerisini bekliyordu; kendilerinin (hükümetin değil) silâhları elde etmesini önlemek için, kaptan ne gibi çarelere başvurabilirdi? Clappique, daha alçak bir ses tonuyla devam etti:

— Bu malzemeler dürüst bir satıcı tarafından gönderildi. Onu tanırım.

Alaycı bir tavırla ekledi:

— Hainin biridir...

Yüzünün hiç bir ifadesi onu desteklemeyince, sesi karanlıkta bir garip duyuluyordu. Sanki bir kokteyl ısmarlıyormuş gibi, sesini yükseltti:

— Gerçek bir hain, azizim, bildiğin gibi değil!

“Çünkü bütün bu işler bir elçilik kanalıyla oluyor ki... tek lâf istemem! Bu işle ilgileneneğim. Ama bu bana epey yüklü bir taksi parasına oturacak. Gemi oldukça uzakta. Cebimde ise kala kala...”

Ceplerini karıştırdı, tek bir banknot çıkardı, dönüp tabelânın ışığına tuttu parayı.

— On dolar kalmış, azizim! İdare etmez. Yakında Kama amcanızdan Ferral için yağlı boya tablolar satın alacağım, ama o zamana kadar.

— Elli dolar işinizi görür mü?

— Yeter de artar bile.

Kiyo parayı ona verdi.

— İş olup bittiğinde, beni durumdan haberdar edersiniz. O zamana kadar evimde olacağım.

— Anlaşıldı.

— Bir saate kadar hallolur mu?

— Daha geç, sanırım. Ama ilk fırsatta haber yollarım.

Ve Rus kızının: «Bir de alkol bana bu kadar dokunmasa» derkenki ses tonuyla, neredeyse aynı ses tonuyla, sanki buranın tüm canlıları aynı umutsuzluğun içindelermiş gibi, ekledi:

— Pek hoş değil, bütün bunlar...

Sonra kendi kendisinin karikatürünü çizer gibi, boynu bükük, kamburu çıkık, başı açık ve elleri smokinin cebinde, uzaklaştı.

Kiyo bir taksi çağırdı. İmtiyaz bölgesi sınırının, şehrin Çin kesimindeki ilk sokağın adresini verdi şoföre. Katov’la orada buluşacaktı.

Kiyo’dan ayrıldıktan on dakika sonra, Katov, koridorları katedip, gişelerin önünden geçtikten sonra, beyaz, çıplak, gemici fenerlerinin aydınlattığı bir odaya varmıştı. Odada pencere yoktu. Ona kapıyı açan Çinlinin kolu altında, masaya eğilmiş fakat kendisine bakan beş kafa gördü. Adamların bakışları ona, bütün vurucu birliklerin tanıdığı bu iri cüsseli siluete dikilmişti: Kötü taranmış saçları ve dimdik başıyla, bacaklarını iki yana ayırmış, kollarını sarkıtmış, eşikte diki-

liyordu. Ceketinin üst düğmelerini iliklememişti. Karşısındaki adamlara baktı, her birinin belinde, her cinsten el bombaları asılıydı. Bir Çon'du bu: Kiyo ile birlikte Şanghay'da oluşturdıkları komünist savaşı birliklerden biri.

— Kaç kişi başvurdu? diye sordu ortaya.

— Yüz otuz sekiz, diye cevapladı en genç olanı. Küçük kafalı, çıkık boyunlu, düşük omuzlu bir çocuktü bu. İşçi kılığındaydı.

— Bu gece bana on iki adam bulmanız gerek. Hem de mutlaka.

Katov konuştuğu her dilde bu «mutlaka» sözcüğünü kullanırdı.

— Ne zaman?

— Şimdi.

— Buraya mı gelecekler?

— Hayır: Yen—Tang iskelesinin önüne.

Çinli bir takım talimatlar verdi: adamlardan biri çıktı.

— Üç saate varmadan orada olacaklar, dedi şef.

Çukur yanakları, uzun, cılız gövdesiyle çok güçsüz görünüyordu; ama ses tonundaki kesinlik, yüz kaslarının katılığı, sağlam sinirlere dayanan bir iradesi olduğunu kanıtlıyordu.

— Askeri eğitimi nasıl halledeceğiz? diye sordu Katov.

— El bombalarını kullanmak mesele değil. Bütün arkadaşlar, kullandığımız modelleri tanıyorlar artık. Tabancalara gelince — en azından Nagant ya da Mavzer'ler söz konusu olduğundan —, o da büyük bir dert çıkarmıyacaktır başımıza. Onları boş kovanlarla çalıştırıyorum, ama hiç olmazsa, kurusıkı doldurulmuş mermilerle ateş edebilmek gerek... Arkadaşları kıra götürecek zamanım da yok...

Ayaklanmanın hazırlandığı kırk hücrenin her birinde, hep aynı sorun ortaya çıkıyordu.

— Yeterli barutumuz yok. Belki gelecek ama;

şimdilik söz etmeyelim daha iyi, ya tüfekler?

— Onlar da iyi. Beni mitralyöz düşündürüyor. Hele atış talimi de yapılmazsa.

Verdiği her cevapta, gırtlığı, teninin altında inip çıkıyordu. Devam etti:

— Sonra, biraz daha silâh ele geçirmenin yolunu bulamaz mıyız? Yedi tüfek, on üç tabanca, kırk iki el bombası. Her iki adamdan birinin ateşli silâhı yok.

— Kimin elindeyse onlardan alacağız silâhları. Belki yakında bir miktar daha tabancamız olacak. Eğer ayaklanma yarın başlayacak olursa, senin grubunda silâh kullanmasını bilmeyen kaç kişi var?

Şef bir an düşündü. Dikkatini bir noktaya topladığında, dalgın bir hal alıyordu. «Entellektüelin biri» diye geçirdi içinden Katov.

— Polisin tüfeklerini ele geçirdiğimiz zaman mı?

— Elbette.

— Peki ya, el bombaları?

— Hepsi bomba kullanabilirler, hem de ustaca. Burada, şubat ayından idam edilenlerin akrabalarından oluşan otuz kişilik bir gurubum var. Hiç olmazsa...

Durakladı, belirsiz bir hareket yaparak cümlesini tamamladı. Eli biçimsiz, ama zarifti.

— Hiç olmazsa?

— Hiç olmazsa, bu heriflerin bize karşı tank kullanmalarını engelleyebilirsek.

Altı adam Katov'a baktılar.

— Bunun önemi yok, diye cevapladı Katov. El bombalarını altışar altışar bağlar, tankın altına atıverirsin, olur biter. Gerektiğinde çukur da kazabilirsiniz, en azından yolun bir yönünde. Bu iş için gerekli araç-gereciniz var mı?

— Çok az. Ama nereden bulabileceğimi biliyorum.

— Bisiklet ele geçirmeye bakın: ayaklanma başlar başlamaz, merkezinkinin dışında, her grubun bir bağlantı kuryesine sahip olması gerek.

— Tankların havaya uçacağından emin misin?

— Elbette. Ama canını sıkma: Tanklar cepheyi terkedemezler. Eğer terkederlerse, özel bir ekiple yaradınıza yetişeceğim. Bu benim işim.

— Ya baskına uğrarsak?

— Tank dediğin görünür: O tarafta gözcülerimiz var. Sen de bir miktar el bombası al, güvendiğin üç-dört kişiye de birer tane ver...

Birlikteki bütün adamlar Katov'u tanıyorlardı: Odessa olayından sonra nisbeten yaşanabilir zindanlardan birinde hapis yatmaya mahkûm edilmiş, ama oradaki zavallıları eğitmek amacıyla, gönüllü olarak, kurşun madenlerine gitmek için başvurmuştu.

Kendilerine güveniyorlardı ama yine de kuşkuluydular. Tüfeklerden ya da mitralyözlerden değil sadece tanklardan korkuyorlardı: Onlara karşı kendilerini silâhsız hissediyorlardı. Hepsi idam edilenlerin akrabalarıydılar ve yine hepsi bu hücreye gönüllü olarak girmişlerdi. Ama, tankın, onların gözünde şeytanca bir yenilmezliği vardı işte.

— Tanklar gelecek olursa, hiç tasalanmayın, biz de yanınızda olacağız, diye yineledi katov.

Bu boş lâfın ardından, nasıl çıkıp gidebilirlerdi? Öğleden sonra on beşe yakın hücreyi gezmiş, ama hiçbirinde korkuya rastlamamıştı. Buradaki adamlar diğerlerinden daha az cesur değildiler. Hatta daha kararlıydılar. Onların kuşkusunu gideremeyeceğini, bizzat kendisinin yöneteceği özel birlikler dışında, bütün ihtilâlcı grupların tankların önünden kaçacağını biliyordu. Tankların cepheyi terkedememeleri akla yakın görünüyordu, ama şehre ulaşacak olurlarsa, yüzlerce küçük sokağın kesiştiği bu mahallelerde çukurlar açarak onları durdurmak imkânsızlaşacaktı.

— Tanklar cepheden hiçbir şekilde ayrılamazlar, dedi.

— El bombalarını nasıl baylayacağız? diye sordu Çinlilerin en genci.

Katov bunu ona gösterdi. Hava biraz olsun yumuşadı. Sanki bu gösteri, zaferin bir güvencesiydi.

Katov gitmek için bundan yararlandı. Adamların yarısı ellerindeki silâhı kullanamayacaktı. Ama, polisin silâhsızlandırılması işinde yararlanmak üzere yetiştirdiği savaşıçı gruplara güvenebilirdi hiç değilse. Yarın, evet, ama ya öbür gün? Ordu ilerliyor, her geçen saat daha fazla yaklaşıyor, şehirdeki ayaklanmaya güveniyordu. Belki, sonuncu gar ele geçirilmişti bile. Kiyo döndüğünde, haberleşme merkezlerinin birinden bunu öğreneceklerdi, hiç şüphesiz. Lâmbacı, saat ondan beri haber almamıştı.

Katov, sokağı arşınlayarak, bekledi: sonunda Kiyo geldi. Birbirlerine, yaptıkları işleri anlattılar. Kauçuk tabanlı ayakkaplarıyla sokağı adımlayarak, çamurun içinde yürümeye koyuldular: Kiyo, bir Japon kedisi kadar ufak - tefek ve çevikti. Katov ise omuzlarını sallıyordu yürürken. Birlikler, parıldayan ıslak tüfekleriyle, gecenin içinde kızılımsı bir renge bürünen Şanghay'a doğru ilerliyorlardı. İlerleyişleri durdurulmuş muydu?

Adımladıkları sokak, şehrin Çin kesiminin ilk sokağı, Avrupalıların evlerine çok yakın olduğu için, hayvan satıcılarıyla doluydu. Bütün dükkânlar kapalıydı: Bu yüzden, bir tek hayvan dahi yoktu görünürlerde. Saçaklardan su birikintilerine dökülen son yağmur damlalarının ve düdüklerin sesinden başka hiç bir gürültü, sessizliği bozmuyordu. Hayvanlar uyuyordu. Kapısını vurarak, dükkânlardan birine girdiler: Canlı balık satılıyordu burada. İçerdeki tek ışık, bir şamdana dikilmiş mumdan kaynaklanıyordu. Ve mumun zayıf alevi, Ali Baba masalındaki gibi sıralanmış, büyük, fosforlu, cam kavanozlarda yansıyor. O anda görünmemekle birlikte, bu cam kavanozların içinde, Çin'in ünlü sazan balıkları uyuyordu.

— Yarın mı? diye sordu Kiyo.

— Yarın, saat bir'de.

Dükkânın dip taraflarında bir yerde, bir tezgâhın gerisinde, başını kıvrık dirseğine dayamış; kim olduğu belirsiz bir adam uyuyordu. Cevap vermek için başını

belli belirsiz kaldırmıştı. Bu mağaza, Kuomintang'ın seksen sürekli postasından biriydi. Haberler buralar-
dan iletiliyordu.

— Resmî mi?

— Evet, ordu Çeng-Çeu'da. Genel grev ise yarın öğleyin başlayacak.

Gölgede hiçbir değişiklik olmamasına ve dük-
kânın dibinde uyuklayan satıcı hiçbir hareket yapma-
masına rağmen, kavanozların fosforlu yüzeyleri hafif
hafif sallanmaya başladı, halka halka yayılan, siyah,
ölü dalgalar, sessizce yükseliyordu: sesler balıkları
uyandırmıştı. Bir düdük sesi daha işitildi, sonra uzak-
laştı, kayboldu.

Çıktılar, yeniden yürümeye koyuldular. İşte, İKL-
CUMHURİYET caddesi yine karşılarındaydı.

Bir taksi çağırdılar. Araba, filmlerde olduğu gibi,
hızla kalktı. Sol tarafa oturmuş olan Katov, öne eğile-
rek, dikkatle şoföre baktı:

— Afyonkeş bu adam. Yazık; yarın akşamdan
önce ölmek istemiyorum oysaki. Yavaş ol, yavrum!

— Clappique gemiyi getirecek, dedi Kiyo. Hükümetin
giyimevindeki arkadaşlar, bize polis elbiseleri
sağlayabilirler...

— Gerek yok; nöbet yerinde on beşten fazla el-
bise var elimizde.

— Senin on iki adamını da alalım, motora bi-
nelim.

— Sen gelmesen daha iyi olur...

Kiyo, bir şey söylemeden ona baktı.

— Çok tehlikeli bir iş değil ama pek de kolay
değil, gördüğün gibi. En azından, hâlâ gaza basmakta
direnen bu şoförün dangalaklığından daha tehlikeli.
Kendini temizletmenin âlemi yok şu sıralarda.

— Senin de öyle.

— Benim durumum seninle bir değil. Benim ye-
rime bir adam daha bulabilirler, anlıyorsun ya... Bili-
yorsun, bir kamyon bekleyecek, sen onunla ve dağı-
tım işiyle uğraşsan, daha iyi edersin.

Durakladı... Rahatsız olmuştu bu durumdan, elini göğsüne götürdü. «Durumu kavramasına yardım etmek gerek», diye düşündü. Kiyo bir şey söylemiyordu. Araba, sisin donuklaştırdığı ışık çizgileri arasında yol almaya devam ediyordu. Hareket içinde Katov'dan daha yararlı olacağı şüphe götürmezdi: Merkez Komitesi örgütlediği işin bütün ayrıntılarını biliyordu ama, kâğıt üzerinde. O ise şehrin bütün zayıf noktalarını gövdesindeki yaralar kadar iyi tanıyordu. Arkadaşlarından hiçbiri onun kadar çabuk ve güvenli bir şekilde davranamazdı.

Işıklar giderek çoğalıyor, sıklaşıyordu... İmtiyaz bölgelerinden çıkan zırhlı kamyonlara rastladılar, sonra yeniden, karanlığa gömüldüler.

Araba durdu. Kiyo indi.

— Ben gidip elbiseleri alayım, dedi Katov, hazır olduğun anda seni aldirtırım.

Kiyo, babasıyla birlikte, tek katlı bir Çin evinde oturuyordu: Bahçeden başlayarak, eve girmek için tam dört kapıdan geçiliyordu. Birinciden geçti, bahçeyi girdi, iki, üç, derken evin holüne vardı. Sağda ve solda beyaz duvarlara asılmış yağlı boya Song'lar, Char-din'in mavi anka kuşu tabloları vardı. Ve bir de, dip-te, Wei hanedanı döneminden kalma, roman stilinde bir Buda heykeli. Temiz divanlar, bir afyon masası. Kiyo'nun arkasındaki camlar, bir resim atölyesindeki-ler gibi perdesizdi. Babası içeri girdi. Geldiğini duymuş olmalıydı: Yıllardan beri uykusuzluk çekiyor, günde ancak bir kaç saat uyuyabiliyordu: O da şafak söker-ken. Ve geceyi değerlendirme olanağını sağlayan bu olguya şükrediyordu.

— İyi akşamlar, baba. Çen gelip seni görecektir.

— Peki.

Kiyo'nun yüz çizgileri babasınıninkilere benzemi-yordu; ama öyle görünüyordu ki, annesinin Japon ka-nı, yaşlı Gisors'un bilgiç papazları andıran yüz hatla-rını yumuşatabilmiş ve oğlunun samuray yüzü ortaya çıkmıştı. Ve bu gece, sırtındaki deve tüyü robdö-

şambr baba Gisons'un yüz çizgilerini daha bir vurguluyordu.

— Çen'in başına bir şey mi geldi?

— Evet.

Oturdular. Kiyo'nun uykusu yoktu. Clappique'le olan karşılaşmasını, adamın yaptığı gösteriyi anlattı —ama silâhlardan söz etmedi—. Babasından çekindiği için değil. Ama kendi hayatından yalnızca kendisi sorumlu olmalıydı, bu sorumluluğa başkalarını ortak etmenin anlamı yoktu. Pekin Üniversitesi'nde sosyoloji profesörü olan yaşlı adam, düzene ters gelen öğretim tarzı yüzünden, Çang-Tso-lin tarafından üniversiteden kovulmuştu. O günden sonra, Kuzey Çin'in en iyi ihtilâlcı kadrolarını o yetiştirmişti ama, işin eylem yönüne katılmıyordu. Kiyo da bu işe girince, iradesi zekâyâ dönüşmüştü. Oysa bundan hiç hoşlanmıyordu: Güçlerle uğraşacağı yerde, insanlarla ilgilenir olmuştu. Çünkü Kiyo babasının iyi tanıdığı bir adamdan, Clappique'den söz ediyordu ve baron, ona deminkinden, yüzüne bakarken olduğundan daha esrarengiz göründü.

— Sonunda elli dolarıma el koydu...

— Paraya pek önem vermez o, Kiyo.

— Ama, daha az önce yüz dolar harcamıştı: gözlerimle gördüm: yalancılık, her zaman kuşku uyandıran bir hastalıktır.

Clappique'i nereye kadar kullanabileceğini bilmek isterdi doğrusu. Babası, her zaman olduğu gibi, bu adamda önemli ya da kendine özgü ne gibi nitelikler olabileceğini araştırıp duruyordu. Fakat insandaki en derin, en köklü huyun, onu hemen harekete geçiren huy olduğu, sık görülen şeylerden değildir. Ve Kiyo şu anda tabancalarını düşünüyordu:

— Kendisini zengin sanmak ihtiyacındaysa ne diye zengin olmayı denemiyor?

— Pekin'in en büyük antikacısıydı o...

— Kendi kendisini zengin olduğuna inandırmak

istemiyorsa, neden bir gecede bütün parasını harcıyor?

Gisors gözlerini kırıştırdı; uzun, beyaz saçlarını geriye attı, yaşlı insanlara özgü sesi, zayıf tonuna rağmen, bir çizgi niteliğini aldı:

— Yalancılık, hayatı inkâr etmek için bulduğu bir yol. Ama inkâr etmek için; unutmak için değil. Bu konularda mantıklı davranış aramaktan kaçın...

Elini belli belirsiz uzattı, sınırlı jestleri sağa ya da sola değil, öne doğru yöneliyordu: Başladığı cümleyi uzatmaya yarayan hareketleri onu konudan uzaklaştırmıyor, tersine, yeni bir şeyler yakalamasını sağlıyordu.

— Her şey, iki saat boyunca zengin bir adam gibi yaşamasına rağmen, zenginliğin onun için söz konusu olmadığını ortaya koyuyor. Çünkü o zaman, **yoksulluk söz konusu olmayacak**. Önemli olan da bu. Gerçek olan hiçbir şey yok: Her şey düştten ibaret. Ona yardımcı olan içkiyi de unutma...

Gisors gülümsedi. Kenarları çökmüş, daha şimdiden incelmış dudaklarındaki tebessüm, onu sözlerinden daha karmaşık bir biçimde yansıtıyordu. Yirmi yıldır zekâsını, insanlara kendisini, onları doğrulayarak sevdirmek için kullanıyordu. Ve insanlar bu iyiliğin farkındaydılar ama bilmiyorlardı ki, kendilerine karşı gösterilen bu iyilik kökünü afyondan, afyon tiryakiliğinden alıyor! Onda bir budist sabrı olduğuna hükmediliyordu, oysa zehirlenmiş bir adamın sabrıydı bu.

— Hiçbir insan hayatı inkâr ederek yaşayamaz, diye cevap verdi Kiyo.

— Yaşar ama, kötü yaşar... Onun da böyle bir hayata, kötü yaşanmış bir hayata ihtiyacı var...

— Ve üstelik, bu onun için kaçınılmaz bir şey.

— Geçimini antika eşya, uyuşturucu madde ve belki de silâh kaçakçılığından aldığı komisyonlarla sağlıyor. Şüphesiz polisten nefret ediyor, ama onlarla da uyuşuyor: emeğinin karşılığı ödenir gibi, yap-

tığı ufak - tefek işlere göz yumuluyor, yardımcı oluyor...

Bunun önemi yoktu: Polis, komünistlerin gizli it-halâtçılardan silâh satın alacak kadar paraları olmadığını biliyordu nasıl olsa.

— Her insan çektiği acıya benzer, dedi Kiyo: Ona bu kadar acı çektiren nedir?

— Çektiği acının anlamı önemi yok. Biliyormusun, ona en çok dokunan da hayalciliği, ya da herhangi bir olaydan dolayı duyduğu sevinçtir. Clappique'in derin hiç bir yanı yok ve belki ona gerçek kişiliğini veren de bu: Çünkü böylesi, sık görülmez. O, bunun için, yapabileceği her şeyi yapıyor, ama yeterli değil, bu iş için bir parça da yetenek gerek... Kiyo, bir adama yürekten bağlı değilsen, yapacağı her hareketi önceden kestirmek istersin. Clappique'in hareketleri de...

Akvaryumu gösterdi: Üstleri flâma gibi işli, yumuşak, siyah sazanlar, bilinçsizce yükselip alçalıyorlardı.

— İşte, bunlara bak... Clappique içki içiyor, ama asıl, afyon içecek adam o: insan, kötü bir huy seçerken de yanılabilir. Çoğu insanlar, kendilerini neyin kurtaracağını bilemezler bir türlü. Yazık, çünkü değersiz bir adam değil o. Fakat onun uzmanlık sahası seni ilgilendirmez.

Bu doğrudu. Eğer bu akşam, Kiyo savaşı düşünmeseydi, kendisinden başka bir şey de düşünmezdi. Biraz önce Kara Kedi'de olduğu gibi, sıcaklık, ağır ağır benliğini sarıyordu. Ve yeniden, hafif bir sıcaklığın bacaklarını sarması gibi; gramofon plağının düşüncesi beynini dolduruyordu. Plâk aklına gelince, yine hayrete düştü. Ama bu hayret, daha çok, ingiliz plâkçı dükkânlarından birinde sesini banda aldırması söz konusu olduğunda hissedebileceği bir duyguyu andırıyordu. Sivri çenesini sol eliyle sıvazlayarak, Gisors onu dinliyordu; ince parmaklı elleri gerçekten çok güzeldi. Başını öne doğru eğmişti ve saçları gözlerinin

önüne dökülüyordu. Çıplak alnı yine de belli oluyordu. Bir baş hareketiyle saçlarını geriye attı, ama bakışları hâlâ dalgındı:

— Bazan öyle olur ki, farkında olmadan aynanın karşısına geçer ve kendimi tanıyamam...

Anılarının tozunu silkelercesine, sağ elinin baş parmağıyla diğer parmaklarını sıvazlıyordu sertçe. Öğlunu yok sayan bir düşüncenin peşine takılmış, kendisi için konuşuyordu sanki:

— Bu, hiç kuşkusuz, bir olanak sorunu: başkalarının sesini kulaklarımızla işitiyoruz.

— Peki ya kendimizinkini?

— Gırtlığımızla: Çünkü, kulaklarını da tıkasan kendi sesini işitirsin. Afyon da böyle bir âlemdir; onu da kulaklarımızla işitmeyiz...

Kiyo kalktı, babası belli belirsiz gördü bu hareketini.

— Bu gece tekrar dışarı çıkmam gerekiyor.

— Clappique konusunda sana yardımcı olabilir miyim?

— Hayır, teşekkür ederim. İyi akşamlar.

— İyi akşamlar.

Kiyo, yorgunluğunu biraz olsun gidermek için yatmıştı. Bekliyordu. Işığı yakmamıştı; kımıldamıyordu bile. Şu anda binlerce beyin uyuyor ve bir o kadar beyin de ayaklanma düşüncesiyle yaşıyordu. Ve şimdi o, ayaklanmayı düşünmüyor, bütün kuşku ve sıkıntılarıyla etinde, teninde hissediyordu. Hepsi hepsi, dört yüz tüfekleri ya var, ya yoktu. Kesin olarak durum belliydi, ya başaracaklar ya da kurşuna dizileceklerdi. Yarın. Hayır: Biraz sonra. Her şeyden önce, çabukluk söz konusu: Polisi her yerde silâhtan tecrit etmek ve, zırhlı hükümet trenindeki askerler harekete geçmeden, bu beş yüz mavzerle bütün savaş birliklerini silâhlandırmak gerekiyordu. Ayaklanma bir saate kadar, genel grev ise öğleyin başlamalı ve beş saat gibi bir süre içinde savaşçı grupların büyük bir kısmı silâhlanmış olmalıydı. Polislerin yarısı, açlıktan

nefesleri koktuğu için, isyancıların safına geçecekti büyük bir ihtimalle. Kala kala öteki kalıyordu. «Sovyet Çin»i diye düşündü. Burada kardeşlerinin onurunu kurtarmak gerekiyordu. Ve Sovyetler Birliğinin nüfusu altıyüz milyona ulaşacaktı. Zafer ya da bozgun; dünyanın kaderi, bu gece, hemen burada belli olacaktı. Yeter ki, Kuomintang, Şanghay'ı ele geçirdikten sonra komünistleri ezmeye kalkışmasın... Sıçradı. Bahçe kapısı açılmıştı. Anıları, kaygılarını bastırdı: Karısı mıydı gelen? Çıt çıkarmadan dinliyordu: Evin kapısı kapandı. May girdi içeri. Askeri, lâcivert deri mantosu, yürüyüşünde ve hattâ yüz hatlarındaki erkekçe anlamı vurguluyordu. Geniş bir ağzı, kısa burnu, kuzeyli Alman kadınları gibi, çıkık elmacık kemikleri vardı.

— Gerçekten, birazdan başlıyor mu Kiyô?

— Evet.

Çin hastanelerinden birinde doktordu genç kadın; ama şimdi ihtilâlcı kadınlar birliğinden geliyordu: İhtilâlcilerin yeraltı hastanesini yönetiyordu:

— Her zaman aynı şey, biliyorsun: Şimdi, onsekiz yaşında bir kızın yanından geliyorum, nikâh törenine giderken, tahtıravanda jiletle canına kıymaya kalkışmış. Onu zorla, saygıdeğer bir asılzadeyle evlendirmek istemişler... Üstünde kırmızı gelinliğiyle, kanlar içinde getirdiler onu. Arkasından da ufak - tefek bir gölge gibi anası geliyordu. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu tabii. Ona çocuğun kurtulacağını söylediğim zaman, bana şöyle dedi: «Zavallı küçüğüm! O kadar şanssız ki, ölemedi bile...» Şans... Bu söz, bizim, kadınların durumu hakkında çektiğimiz nutuklardan çok daha derin şeyler anlatıyor.

May Almandı ama Şanghay'da doğmuş, tıp öğrenimini Heildelberg ve Paris'te yapmıştı. Bu yüzden Fransızca'yı kusursuz konuşuyordu. Beresini yatağın üstüne fırlattı. Dalgalı saçları geriye doğru atılmıştı. Böylece taranması daha kolay oluyordu. Onları okşamak isteği duydu. Alabildiğine açık alnında da erkekçe

bir şeyler vardı. Ama susalıberi giderek kadınlaşıyordu. —Kiyo gözlerini bir an olsun ondan ayırmıyordu—, bu da, yumuşayan iradesinin yüz çizgilerini tatlılaştırmasından, yorgunluğun verdiği gevşeklikten ve bere-sini çıkarmış olmasından ileri gelmekteydi. Şehvetli ağzı ve iri gözleri, bu yüze canlılık kazandırıyor-du. Göz-leri oldukça açık renkte, neredeyse şeffaftı. Bu yüz-den, bakışlarındaki derinlik göz bebeklerinden değil de, alnının, göz çukurlarına düşen gölgesinden gelir gibiydi.

Beyaz, Pekin cinsi bir köpek, ışığı görünce pay-tak paytak yürüyerek içeri girdi. Genç kadın yorgun bir sesle çağırdı onu:

— Yosunum, tombulum, kıvırcık tüylü köpeğim benim!

Sol eliyle köpeği yakaladı, okşayarak yüzünün hizasına kadar kaldırdı:

— Tavşan, dedi gülerек, tavşanoğlu tavşan...

— Sana benziyor, dedi Kiyo.

— Yaa, değil mi?

Köpeğin beyaz başını kendi yüzüne yaklaştırmış aynaya bakıyordu. Gülünç benzerlik, Almanlara özgü çıkık elmacık kemiklerinden ileri geliyordu. Pek de güzel bir kadın sayılmazdı ama Kiyo, biraz değiştirerek, Othello'nun selâmını anımsadı: «Ey benim sevgilim, sa-vaşçı kadını...»

Köpeği yere bıraktı, doğruldu May. Önü yarı ya-rıya açık olan mantosu dik göğüslerini ortaya koyu-yordu: Elmacık kemiklerini anımsatıyordu göğüsleri. Kiyo, ona gece yaptığı işleri anlatmasını istedi.

— Bu akşam, hastanede, beyazların elinden kaç-mış otuz kadar propagandacı genç kadın vardı, diye cevap verdi May Yaralıydılar. Gelenlerin sayısı git-tikçe de artıyor. Ordunun çok yakınlarda olduğunu söylüyorlar. Ve çok ölü varmış...

— Yaralıların da yarısı ölecek. , Ölümle sonuç-lanmayan acıların belli bir anlamı olabilir, ama genel-likle de çekilen acıların sonu ölümdür.

May düşündü:

— Evet, dedi sonunda. Ama yine de bu erkekçe bir düşünce. Bana, yani bir kadına, acı, ölümden daha çok hayatı düşündürüyor. Garip değil mi? Doğumdan dolayı belki de...

Yeniden düşüncelere daldı:

— Yaralı sayısı arttıkça ayaklanma saati de yaklaşıyor ve bu arada erkeklerle yatan kadınlar da çoğalıyor.

— Doğrudur.

— Belki biraz canını sıkacak ama, sana bir şey söyleyeceğim...

Kiyo, dirseğine dayanarak, onu bakışlarıyla sorguya çekti. Akıllı, yürekli ama çoğu kez lâfını sakınmasını bilmeyen bir kadındı May.

— Sonunda Lenglen'le yattım; bu gün öğleden sonra.

Kiyo omuzunu silkti, sanki şöyle demek istiyordu: «Keyfin bilir.» Fakat davranışları, yüzünde beliren gerginlik, bu ilgisizliğini yalanlıyordu. Dik olarak gelen ışığın altında elmacık kemikleri daha bir belirginleşmiş, bitkin, bakıyordu genç kadın. Kiyo da anlam-sız, gölgenmiş gözlerle bakıyor, bir şey söylemiyordu. Kendi kendisine soruyordu: «Yüzündeki şehvet ifadesi, yaşlı gözlerinin ve hafifçe şişmiş dudaklarının —yüz çizgilerinin tersine— kadınlığını daha çok vurgulamasından mı ileri geliyordu ki?...» May yatağın üstüne oturdu; Kiyo onun elini tuttu. Kendine doğru çekecekti, sonra caydı. Yine de sezdi bu hareketi, genç kadın.

— Bu seni üzüyor mu?

— Sana söyledim, istediğin gibi davranmakta serbestsin... Bana başka şey sorma, diye ekledi acı bir sesle.

Küçük köpek yatağın üstüne sıçradı. Kiyo elini çekti, köpeği okşamak istiyordu belki de.

— Özgürsün, diye yineledi. Gerisinin önemi yok.

— Neyse, bunu sana söylemek zorundaydım.
Kendim için de olsa,

— Peki.

May'ın söylemek gereğini duyduğu şey, her ikisi için de sorun değildi aslında. Birden ayağa kalkmak isteği duydu: Kadın yatağa oturmuş, kendisi de yatmıştı; baş ucunda beklenen hastalara benziyordu bu görünüşüyle... Ama neden kalkacaktı? Her şey, öylesine boş ve anlamsızdı ki... Kadının kendisine acı çektirebileceğini keşfetmek istercesine May'a bakmaya devam ediyordu. Ama aylardan beri, baksa da bakmasa da, onu artık görmüyordu... Onları hasta bir çocuk gibi kimi zaman birleştiren bu gergin aşk, hayatlarının ve ölümlerinin ortak anlamı, gövdeleri arasındaki uyuşma, bakışlarımızı dolduran şekillerin rengini değiştiren kader karşısında, bunlar artık söz konusu değildi. «Onu, sandığımdan daha mı az seviyorum, yoksa?» diye düşündü. Hayır. Eğer May bugün ölse, dâvasına eskisi gibi umutla hizmet edemeyeceğini biliyordu. Bu görevi, bir ölü gibi, umutsuzlukla yerine getirecekti. Toprağa, sisin içine gömülürcesine, ortak hayatlarının derinliklerine gömülmüş, olan bu yüzün renk değiştirmesini hiçbir şey önleyemiyordu, yine de. Sevdiği kadının aklını yitirdiğini, aylarca yatalak kaldığını gören bir arkadaşını hatırladı: May'ın da böyle öldüğünü, mutluluğunu aptalca —gri gökyüzünde eriyip giden bir bulut gibi— yitirdiğini görür gibi oluyordu. Zaman ve yaptığı itiraf, genç kadını iki kez öldürmüştü sanki.

May ayağa kalktı, pencereye gitti. Yorgun olmasına rağmen, dimdik yürüyordu. Kiyo, biraz önce anlattıkları hakkında bir şey söylemediğine göre, bu konuşmadan kaçınması gerekiyordu; üzüntü ve utanç karışımı bir his duymaktaydı. Ama bu konuşmadan nasıl olsa kaçınamıyacaklarını da biliyordu. Rastgele sözlerle ona olan sevgisini göstermeye çalıştı; birden, Kiyo'nun sevdiğini hatırladığı bir soyutlamaya başvurdu: Söğüt ağaçlarından biri, gece yaprak açmıştı. O-

dadan yayılan ışık, koyu bir fon üzerinde yeşil yeşil duran, henüz tam olarak açılmamış yaprakları aydınlatıyordu.

— Gün boyunca, yapraklarını gövdesinde sakladı, dedi, ve onları kimse görmediği zaman, geceleyin, ortaya salıyor.

Kendisi için konuşur gibiydi, ama Kiyo, bu ses tonundan nasıl olur da nefret edebilirdi? Yine de...

— Başka bir günü seçebilirdin, dedi dişlerinin arasından.

O da kendisini aynada görüyordu. Dirseğine dayanmış, beyaz çarşafların arasında, bir japonu andırıyordu. «Eğer melez olmasaydım...» Öfkesini haklı göstermeye, onu beslemeğe çalışan hınçlı ve aşağılık düşünceleri kafasından uzaklaştırmak için olağanüstü bir çaba harcıyordu. Ve kadına bakıyor, bakıyordu. Sanki bu yüz, karşısındakine çektiirdiği acıyla, yine karşısındakinin kaybettiği canlılığı kendisi kazanmıştı.

— Fakat Kiyo, asıl bugün önemi yoktu bunun... ve...

Bir şeyler daha ekleyecekti: «Bunu o kadar çok istiyordu ki... Ölümün yanında, bunun hiç önemi yoktu...» Ama caydı, şunları söyledi sadece:

—...Yarın, ben de ölebilirim...

Daha iyi ya işte, Kiyo, acıların en alçakcasını çekiyordu: Hissettiğın için kendi kendinden nefret ettiği türden bir acıydı bu. Gerçekten de, kimle isterse onunla yatacak kadar özgürdü May. Üzerinde hiç bir hak ileri sürmediği halde, yakasını bırakmayan bu acı nereden geliyordu öyleyse?

— Sana... tutulduğumu anladığın zaman, Kiyo, bana bir gün şakacıktan —belki de ciddi olarak— seninle birlikte hapse girip giremeyeceğimi sormuştun. Ve ben de şöyle cevap vermiştim sana: «Bilmem ki, asıl zor olan girmek değil, orada kalmak olmalı.» Sen de, bana karşı aynı türden bir duygu beslediğın için, «Öyle olmalı» diye düşündün, buna rağmen. Peki, şimdi neden inanmıyorsun buna?

— Hapse girenler, hep aynı insanlardır. Katov, kimseyi büyük bir tutkuyla sevmese de, hapse yine girer. Hayat ve kendisi hakkındaki düşünceleri nede- niyle girer. Birisinin uğruna hapse girmek gerektiğin- den dolayı değil.

— Kiyo, ne kadar erkekçe düşünceler bunlar... Kiyo ise dalmıştı.

— Ama bununla birlikte, bunu yapabilecek bi- rini sevmek, ya da böyle birisi tarafından sevilme- k; sevgiden, bundan daha fazla ne beklenebilir ki?... On- lardan hâlâ hesap soracak kadar kudurabilir mi in- san?... Bu ahlâk uğruna yapılsa bile...

— Ahlâk uğruna değil, dedi May ağır ağır. Ah- lâk uğruna olsa, inan, yapamazdım bunu.

— Fakat (o da ağır ağır konuşuyordu), beni üzeceğini bildiğin halde —bunu kendin söyledin—, bu sevgi o herifle yatmana engel olmamış, öyle değil mi?

— Kiyo, sana bir şey söyleyeceğim, garip ama gerçek bu... Beş dakika öncesine kadar, buna aldır- mayacağını sanıyordum. Belki de böyle sanmak işime geliyordu... Bir takım çağrılar vardır, hele ölüme bu kadar yakın olunca —başkalarının ölümüne alışığım ben, Kiyo...—, bunların sevgiyle hiç bir ilgisi yoktur.

Yine de, kıskanıyordu işte; ve bu duygu, sevgi- ye dayanan cinsel arzudan daha da tahrik ediciydi. Gözleri kapalı, dirseğine dayanmış, hâlâ anlamaya ça- lışıyordu Kiyo —ne kötü bir işti bu. May'ın sıkıntılı soluğundan ve küçük köpeğin ayak seslerinden başka bir şey duymuyordu. Sıkıntısı, önce ne yazık ki tek nedeni bu değildi sıkıntısının—, May'la yatmış olan adamın (âşıkı diye de nitelendiremem ya!) onu hor görmüş olabileceğini düşünmesinden ileri geliyordu. May'ın çok eski arkadaşlarından biriydi bu adam, ken- diside iyi kötü tanıyordu onu. Ama, aşağı yukarı bü- tün erkeklerin düşüncesinin temelinde yatan kadın düşmanlığını bilirdi. «May'le yattığı için, onunla yattı diye, hakkında: bu küçük orospu gibilerinden bir dü- şünceye kapılabilir. Bu aklıma geldikçe, onu gebert-

mek geliyor içimden. Başkalarının düşünebileceğini sandığı şeyleri aklına getirerek, kıskanç olmaz mı insan? Zavallı insanlık...» May'a sorarsan, cinsiyet, hiç bir yükümlülük doğurmazdı. Ama o herifin de bunu bilmesi gerekirdi. Onunla yatsın, tamam, fakat ona sahip olduğunu hiç aklına getirmesin. «Sıkmaya başlıyorum ben de...» Fakat hiç bir şey yapacak durumda değildi, ve asıl önemli olan da bu değildi, biliyordu. Asıl önemli olan, onu boğacak kadar heyecanlandıran, ondan birden bire uzaklaşmış olmasıydı. Buna yol açan nefret değildi —nefret etmekle birlikte—, kıskançlık da değildi (yoksa gerçekten, kıskançlık denen şey bu muydu?), zaman ya da ölüm kadar yok edici, isimsiz bir duyguydu: ne olduğunu kestiremiyordu. Gözlerini yeniden açtı, bu sportif ve bildik vücut, bu kaybolmuş profil, hangi varlığa aitti: Şakaktan başlayarak, alın ve elmacık kemikleri arasında uzayan bir göz. O adamla yatan kadının mıydı bunlar? Ama, Kiyo'nun zayıf anlarına, acılarına, öfkesine katlanan, onunla birlikte yaralı arkadaşlarını tedavi eden, ölen dostlarının baş ucunda bekleyen yine o kadın değil miydi? Sesinin tatlılığı daha hâlâ kulaklarındaydı. İnsan istediği her şeyi unutamıyor. Yine de bu vücut, bilinen, ama birden bire değişiveren bir varlığın ezici esrarına dönüşüyordu; dilsiz, kör, deli...

Ve bu bir kadındı. Bir çeşit erkek değil... Daha başka bir şey...

Kadın, ondan bütün bütün kaçıyordu. Ve belki de bu yüzden, onunla doyasıya temas için —korkunç, çılgık çılgılgı dövüşerek, nasıl olursa olsun— duyduğu kudurtucu çağrı, gözlerini kör ediyordu. Ayağa kalktı, kadına yaklaştı. Bunalım geçirdiğini, belki de yarın, bugün içinde bulunduğu durumu anlayamayacağını biliyordu. Ama, şimdi, can çekişircesine, May'ın önündeydi. Ve can çekişircesine iç güdüsü onu kadına doğru itiyordu: dokunmak, okşamak, sizi terkedeni alıkoymak, ona sımsıkı yapışmak... Ona, iki adım ötesindeki adama nasıl da bakıyordu genç kadın... Ne

istediğini sonunda kavrayıverdi; Kiyo onunla yatmak, ona sığınmak istiyordu. May'ı tamamen kaybetmek tehlikesi başını döndürmüştü. Bu duyguyu yenmeliydi. Kollarını bütün güçleriyle birbirlerinin gövdesine dola-dılar mı artık anlaşılmaya gerek kalmayacaktı.

May birden geriye döndü: Kapı çalınmıştı. Katov'un gelmesine daha epeyce zaman vardı. Ayaklanma hazırlığı ortaya mı çıkmıştı yoksa? Tüm söyledikleri, duydukları, sevgileri, nefretleri bir anda yok olacaktı. Kapı yeniden çaldı. Kiyo yastığın altından tabancasını aldı; bahçeden geçti, pijamasıyla gitti, kapıyı açtı. Gelen Katov değil Clappique'ti. Smokini hâlâ üzerindeydi. İçeri girmeyip bahçede kaldılar.

— Ne oldu?

— Önce, sizden aldığım kâğıdı geri vereyim: İşte. Her şey yolunda. Gemi hareket etti. Fransız konsolosluğunun hizasında demirleyecek. Aşağı yukarı, nehrin öteki yakasında.

— Zorlukla karşılaştınız mı?

— Tek lâf istemem. Kendime öteden beri güvenim vardır: Aksi halde, ne yapardım bilmem. Delikanlı, bu işlerde kendime duyduğum güven, gerektiğinden de fazladır...

Lâf mı çakıştırtıyordu acaba?

Clappique bir sigara yaktı. Kiyo, belli belirsiz yüzünde, kare biçimindeki siyah ipekten başka bir şey göremedi. Cüzdanını almak için içeri girdi —May hâlâ bekliyordu—, döndü kararlaştırılan komisyonu ödedi. Baron banknotları tomar halinde, saymadan cebine soktu.

— İyilik mutluluğu da peşinden getirir dedi. Dinle aslanım, bu geceki hikâyem, ilginç bir ahlâk destanıdır: Sadakayla başladı ve hatırı sayılır bir servetle sona erdi. Tek lâf istemem!

İşaret parmağını doğrultarak, Kiyo'nun kulağına eğildi:

— Fantoma sizi selâmlar!

Döndü ve gitti. Kiyo içeri girmeye çekiniyormuş

gibi, bekledi, Clappique'in gidişini izledi: Smokinini beyaz badanalı duvara sürterek ilerliyordu. «Bu kılıkla Fantoma'ya da epeyce benziyor, hani. Yapacağımız işi sezdi mi yoksa, tahmin de etmiş olabilir, ya da...» Bu görüntüyü seyretmesi uzun sürmedi: Bir öksürük işitti ve umduğundan daha çabuk tanıdı: Katov'du gelen. Bu gece herkes acele ediyordu.

Kiyo, Katov'un sırtındaki işçi ceketini görmüyor, daha çok seziyordu; ceketin üstünde, karanlıkta hayal meyal görülen bir baş göze çarpmaktaydı... Koılarını salladığını hissediyordu, özellikle bunu hissediyordu. Ona doğru yürüdü.

— Eee, ne var ne yok? diye sordu. Clappique'e de böyle sormuştu.

— İşler yolunda! Gemi işi ne oldu?

— Şu anda, Fransız konsolosluğunun tam karşısında. Rihtimden uzaklaştı. Yarım saat sonra...

— Motor ve adamlar da, oradan dört yüz metre uzaktalar. Haydi, oraya gidelim.

— Elbiseler ne oldu?

— Sen hiç canını sıkma. Adamların her şeyi hazır.

Kiyo içeri girdi, göz açıp kapayıncaya kadar giyindi: Pantolon kazak. Keten ayakkabılar (belki bir yere tırmanmak gerekirdi). Eh, hazırdı. May ona dudaklarını uzattı. Kiyo'nun beyni öpmek istiyordu, ama, dudakları hayır —ağzı şu ara boştaymış gibi, hınçlanıyordu—. Neyse, sonunda iyi kötü öptü. Genç kadının kederle baktı ona; gözleri yarı yarıya kapalıydı. Gölgelemiş gözleri, anlamlı anlamlı bakıyordu. Gözlerinin anlatmak istediği şeye göz kasları da katılıyordu sanki. Çıktı.

Bir kez daha, Katov'un yanında yürüyordu. Ama yine de May'den koparamıyordu düşüncesini. «Biraz önce, bir deliye, körün birine benziyordu. Onu tanımıyorum. Onu, sevdiğim ölçüde, sevdiğim anlamda tanıyorum. İnsan, bir başkasında neyi değiştirebiliyorsa ancak ona sahip olabilir, der babam... Peki ya son-

ra?)» Gittikçe daha fazla kararan bu sokakçığa gömülür gibi, kendi benliğine gömülüyordu. Telgraf direklerindeki porselenler artık parıldamıyordu. Boğulur gibi bir sıkıntı duydu birden ve plâkları hatırladı: «Başkalarının sesini kulaklarımızla, kendimizinkini gırtlığımızla işitiriz.» Evet, hayatını da gırtlığıyla duyuyordu, ama ya başkalarınıninkini? Önce yalnızlık vardı; öldürücü kalabalığın ardındaki hareketsiz yalnızlık. Altında, umut ve nefret dolu. Issız şehrin yaşadığı bu yoğun ve ezici gecenin ardındaki, büyük ve ilkel gece gibi. «Fakat ben, benim için, yani bir çeşit gırtlak için, ben neyim ki? Bir çeşit mutlak doğrulama, delice bir doğrulama sadece: Başka her şeyden daha büyük bir katılık. Başkaları için, ne yapıyorsam o'yum ben.» Sadece May için, daha değişik bir anlam taşıyordu. May ise, onun için, hayat hikâyesinden daha başka bir şeydi. Canlıların, yalnızlık karşısında birbirlerine sokulmalarını sağlayan aşk, bu aşkın doğurduğu yakınlaşma: bu, insanları kurtarmaya yetmiyordu. Olsa olsa, herkesin kendisi için yarattığı, gönlünce büyüttüğü her şeyden üstün deliyi, eşsiz canavarı kurtarabilirdi ancak. Annesi için, Kiyo Gisors değil, en yakın suç ortağıydı. O öleliberi, bu kadının yerini May almıştı. «Bilerek, duyularak, özenle seçilerek yapılan bir suç ortaklığı bu», diye düşündü. Geceyle öyle olağanüstü bir uyum sağlamıştı ki, sanki düşüncesi ışık için değil, karanlık için yaratılmıştı. «İnsanlar benim birer benzerim değil; bana bakıyor ve beni yargılıyorlar. Benim benzerlerim, beni seven ve bakmayanlardır. Beni her şeye rağmen sevenler: Alçaklığıma, rezilliğime, hainliğime rağmen... Yaptığım ya da yapacağım şeyleri değil, beni, benden fazla sevenler —canıma kıyacak kadar, belki de...— Başkaları nasıl, birlikte oldukları zaman, hasta ya da kısa bir süre sonra ölecek çocuklar yaparlarsa, bende, May'le ortaklaşa, bu sağlam ya da hastalıklı aşka sahibim.» Muhakkak olan birşey varsa, mutluluk bu değildi. Karanlığın yapısına uygun düşen ilkel bir şeydi: içinden bir sıcaklığın yükselmesine yol açıyor ve birbirine de-

ğen iki yanak gibi, kımıltısız bir kucaklaşmayla son buluyordu— benliğinde, ölüm kadar güçlü tek şeydi bu.

Damlarda, daha şimdiden görevlerine —nöbete— başlayan gölgeler vardı.

Sabah. Saat dört.

Çen'in üstüne kurşun kalemle adını yazdığı yırtık kâğıt parçasını buruşturdu, ihtiyar Gisors. Ve rob-döşambrının cebine soktu. Eski öğrencisini görmek için sabırsızlanıyordu. Bakışlarını yeniden karşısındaki adama çevirdi; Hint Kumpanyaları dönemindeki mandarinleri andıran, entari giymiş çok yaşlı bir adamdı bu; işaret parmağı havada, küçük adımlarla kapıya doğru yöneldi. İngilizce: «Kadınların mutlak köleliği, çok kadınla dost hayatı yaşamak, fuhuş kurumunun varlığı iyi bir şey, yazılarımı yayınlamaya devam edeceğim. Atalarımız da böyle düşündükleri için dir ki, sizin de övündüğünüz bu yağlı boya tablolar yaratılmış (bakışlarıyla mavi anka kuşunu gösteriyordu. Yüzü hiç oynamıyor, sadece gözleriyle işaret ediyordu); ben de övünüyorum onlarla. Erkek nasıl devletin kölesi ise, kadında erkeğin kölesidir, ve erkeğe hizmet etmek, devlete hizmet etmek kadar zor bir iş değildir. Biz, kendimiz için mi yaşıyoruz? Birer hiçiz, biz. Şimdi devlet için, yüzyıllardır da ölülerimiz uğruna yaşıyoruz...»

Gidecek miydi sonunda? Bugünü yaşamasına rağmen geçmişe sımsıkı yapışmış olan bu adam (Savaş gemilerinin çığlıkları geceyi doldurmaya yetmiyor muydu?..), kurban kesme töreninde kullanılan bronz heykeller gibi kana bulanmış Çin'in karşısında, bir takım delillerde görülen şiirsel bir havaya bürünmüştü. Zamanın derinliklerinde kaybolmuş, işlemeli giysileri-

le hareketsiz yığınlar. İskelet yığınları: Karşıda ise, Çen, iki yüz bin dokuma işçisi, kulilerin ezici kalabalığı. Kadınların köleliği mi? Her akşam, canlarına kıyan nişanlıların haberini getiriyordu May... İhtiyar git-ti. «Düzen! Bay Gisors, düzen...» Giderken, başı ve o-muzlarıyla kırarak, son bir selâm daha verdi.

Kapının kapandığını duyar duymaz, Gisors Çen'i çağırdı ve onunla birlikte, anka kuşu resimleriyle dolu salona girdi yeniden.

Gisors sedirlerden birine kuruldu. Çen odanın içinde bir aşağı, bir yukarı gezinmeye başladı. Yaşlı a-dam ona baktıkça, bronz bir Mısır atmacasını hatırlıyordu. Kiyo, Çen'i çok sevdiği için, «ona benziyor» diye, bu atmaca heykelinin fotoğrafını saklamıştı. Ka-lın dudakları, iyi yürekli bir adam olduğunu anlatmaya yetiyordu, ama yine de, bu benzetme gerçek dışı de-ğildi. «Sonuç olarak, François'dı Assise'in ehlileştir-diği bir atmaca bu» diye düşündü.

Çen önünde durdu:

— Tang — Yen — Ta'yı ben öldürdüm, dedi.

Gisors'un bakışlarında şefkate benzer birşeyler gördü. Şefkatten nefret ederdi, nefret etmek ne ke-lime, korkardı bile. Bodur gövdesine rağmen, yürür-ken öne doğru bükülen, omuzlarının arasına gömül-müş başı, eğri, gaga gibi burnu atmacaya olan ben-zerliğini arttırıyordu. Neredeyse kirpiksiz, çekik gözle-ri bile kuşu hatırlatıyordu.

— Benimle bu yüzden mi konuşmak istiyordun?

— Evet.

— Kiyo biliyor mu?

— Evet.

Gisors düşünüyordu. Ön yargılarla cevap ver-mek istemediğine göre, yaptıklarını onaylamaktan başka çare yoktu. Yine de, bunu yapmakta zorluk çekiyordu.

«Yaşlanıyorum» diye düşündü.

Çen yürümeyi bıraktı.

— Alabildiğine yalnızım, dedi sonunda Gisors'un yüzüne bakarak.

Gisors heyecanlanmıştı. Çen'in kendisine böylesine sınıksı sarılmış olması onu şaşırtmıyordu: Kelimenin tam anlamıyla ona yıllarca hocalık etmişti —babasından daha az, annesinden daha çok emeği geçmişti Çen'e—, annesiyle babası öldüğünden bu yana da, Gisors, Çen'in yardım isteyebileceği tek insandı. Anlamadığı şey şuydu: Kiyo'yu biraz önce gördüğüne göre, diğer arkadaşlarını da görmüştü mutlaka, öyleyse neden onlardan böylesine uzaktaydı?

— Ya diğerleri? diye sordu Gisors.

Çen onları plâkçı dükkânının arka bölümünde görmüştü. Bu görüntü yeniden canlandı gözünde: Cırcır böceği ötüyor, arkadaşlarının yüzleri, lâmbanın sallantısına göre, bir aydınlanıyor, bir karanlığa gömülüyordu.

— Bilmiyorlar.

— Senin yaptığını mı bilmiyorlar?

— Onu biliyorlar ama, önemi yok.

Yeniden sustu. Gisors soru sormaktan kaçınıyordu. Sonunda, yine konuştu Çen:

—...Bunun ilk defa olduğunu.

Gisors, birden anlar gibi olduğunu hissetti. Çen bunun farkına vararak:

— Hayır anlayamazsınız, dedi.

Genizden gelen hecelerden oluşmuş bir takım sözcükleri gırtlığıyla vurgulayarak, fransızca konuşuyordu. Böylece şaşırtıcı bir karışım çıkıyordu ortaya: aynı şeyi Kiyo da yapardı.

İç güdüsel bir hareketle, sağ kolu, kalçasına doğru uzanarak gerilmişti. Esnek somyanın bıçağa doğru geri ittiği, yaralı gövdeyi hatırladı yeniden. Bu hiç bir şeyi etkilemezdi. Yine yapabilirdi aynı işi. Ama öte yandan da sığınacak bir yer arıyordu. Hiç bir açıklama gerektirmeyen bu derin sevgiyi, Gisors, ancak Kiyo'ya duyuyordu. Ve Çen bunu biliyordu. Nasıl anlatacağı derdini?

— Siz, şimdiye dek adam öldürmediniz, değil... mi?

Bu, Çen'e gayet doğal geliyordu, ama, bugün, böylesine doğallıklardan nefret ediyordu. Yine de, bir den, Gisors'da bir takım şeyler eksikmiş gibi göründü ona. Başını kaldırdı. Sürekli arkaya doğru attığı için, beyaz saçları daha da uzun görünen yaşlı adam, aşağıdan yukarı doğru, ona bakıyordu. Hiç bir harekette bulunmayışı onu tedirgin ediyordu. Bu, yarasanın ileri geliyordu. Çen söz etmemişti bu yaradan. Acı duymuyordu ama (hastabakıcı olan bir arkadaşı, kolunu temizlemiş ve sarmıştı) rahatsız oluyordu. Gisors, parmakları arasında görünmeyen bir sigarayı sarıp duruyordu; düşünürken hep böyle yapardı:

— Belki de...

Durdu, bir Temple şövalyesinininkini andıran traşlı yüzünde, gözleri parlak ve sabitti. Çen bekliyordu. Gisors sertçe denebilecek bir tavırla, devam etti:

— Sanmıyorum ki, bir cinayetin anısı seni böylesine altüst etmeye yetsin!

«Görülüyor ki, söylediği şeyin anlamını bilmiyor» diye düşünmek geldi Çen'in içinden. Ama Gisors iyi yerinden yakalamıştı doğrusu. Çen oturdu, gözlerini ayaklarına dikerek:

— Hayır, dedi, ben de sanmıyorum, anının buna yeteceğini. Daha başka, önemli bir şey var. Ne olduğunu bilmek isterdim.

Bunu öğrenmek için mi gelmişti yoksa?

— İlk yattığın kadın bir fahişeydi, değil mi? diye sordu Gisors yavaşça.

Çen hınçla cevap verdi:

— Çinliyim ben.

«Hayır» diye düşündü Gisors. Belki de, sadece cinsel açıdan, Çen Çinli değildi. Dünyanın dört bir yanından gelerek. Şanghay'ı ağzına kadar dolduran göçmenler, bir insanın ulusal bakımdan kendi ulusundan nasıl uzaklaştığını göstermişti Gisors'a. Fakat Çen, ülkesinden ayrılış biçimine rağmen, artık Çin'li değil-

di: Neredeyse insanlık dışı, topyekün bir özgürlük, onu bütününü düşüncele adanmıştı.

— Daha sonra ne hissettin? Diye sordu Gisors.

Çen parmaklarını çitirdatti:

— Gurur.

— Erkek olduğun için mi?

— Kadın olmadığım için.

Sesinde artık hınç değil, karmaşık bir tiksinti ifadesi vardı.

Öyle sanıyorum ki, kendimi... ayrılmış hissettiğimi söylemek istiyorsunuz, değil mi?

Gisors cevaplamaktan kaçınıyordu.

—...Evet. Korkunç bir şeydi. Ve, kadınlardan söz etmekte haklısınız. Belki de, öldürdüğümüz insanı küçümseriz. Ama ötekilerden daha az.

Gisors vereceği cevabı aradı, anladığından pek emin değildi.

— Öldürmeyenlerden mi?

— Öldürmeyenlerden, evet: çaylaklardan.

Yeniden yürümeye koyuldu. Son iki sözcük, yukardan aşağı atılan ağır bir yük gibi dökülmüştü dudaklarından. Ve çevrelerindeki sessizlik giderek büyüyordu. Gisors, Çen'in sözünü ettiği ayrılığı duymaya başlamıştı. Bu duruma ilgisiz kalamazdı. Bir yandan da, Çen'in biraz olsun rol kesip kesmediğini —hiç değilse hatırlar için— soruyordu kendi kendine. Bu tür komedilerin öldürücü yanını bilmiyor değildi. Birden, Çen'in kendisine: «avlanmaktan nefret ederim» dediğini hatırladı.

— Kan görmekten korkmaz mısın?

— Hem de nasıl korkarım. Ama yalnızca korku değil.

Birden döndü, Gisors'un gözlerinin içine bakarcasına, anka kuşuna gözlerini dikerek, sordu:

— Ee? Kadınlar sizin üzerinizdeki egemenliklerini sürdürdükleri zaman, ne yapılır, biliyorum: Beraber yaşanır. Ama, ölüm söz konusu olunca?

Anka kuşuna bakmaya devam ediyordu, ama bu kez, sesi daha bir acılıydı:

— Onunla da yaşanabilir mi?

Gisors'un zekâsı, onu daima, karşısındakilere yardıma yönleltiyordu, ve ayrıca, Çen'i seviyordu da. Fakat şimdi, durumu daha açık olarak görebiliyordu: Vurucu birliklerin eylemi Çen'i doyumuyordu. Terörizm: onu büyülüyordu. Hayali sigarasını evirip çevirmeye devam ederek, konuşmaya başladı. Halıyı incelercesine başını önüne eğmişti. Zarif burnunun üzerine, ağarmış perçemi dökülüyordu. Sesine aldırılmaz bir ton vermeye çalıştı:

— Bu durumdan artık kurtulamayacağını sanıyorsun... ve bu... kaygı karşısında gelip... kendini bana karşı savunuyorsun.

Sessizlik oldu bir an.

Çen söze girdi sonunda:

— Kaygı değil... Kaderin cilvesi belki de?

Dişlerinin arasından konuşuyordu.

Yeniden bir suskunluk oldu. Gisors hiçbir davranışta bulunamıyacağını hissediyordu: onun elini tutamazdı, örneğin. Oysa bu işi eskiden çok sık yapardı. Kendi payına kararını verdi. Birden, kaygı duymak adetiymiş gibi, bezgin bir tavırla konuştu:

— O halde düşünmek ve kaygıyı sonsuza dek kovmak gerek. Tabii, onunla birlikte yaşamak istiyorsan...

— Yakında öldürecekler beni.

«Bunu özellikle istemiyor mu zaten?» diye düşündü Gisors. «Şan, şöhret aramıyor, mutlulukta da gözü yok. Yenebilecek gücü var, ama bu zaferi yaşayacak halde değil; bu durumda, ölümden başka neyin özlemini duyabilir? Başkalarının hayat için düşündüklerini, o ölüm için düşünüyor. Mümkün olan en onurlu, en yüksek biçimde ölebilmek. Ulaşılmaz amaçlara yönelik bir ruhu var, yeterince aydınlanmış kafası açık fikirler taşıyor. İnsanlardan oldukça uzak. Ve amaçladığı tüm nesneleri ve hatta amaçlamayı dahi küçüm-

«seyecek kadar hasta.»

— Eğer sen, kaderin bu... cilvesiyle birlikte yaşamak istiyorsan, bir tek yol var: onu başkasına devretmek.

— Kim buna lâîyk ki? Diye sordu Çen. Yine dişlerinin arasından konuşuyordu.

Sanki bu cümleler, cinayetle ilgili ne varsa hepsinin orada olduğunu hatırlatıyormuşcasına, hava gittikçe ağırlaşıyor, çekilmez hale geliyordu. Gisors artık tek kelime söyleyecek halde değildi: Her sözcük, sahte, uçarı, aptalca bir anlama bürünecekti.

— Teşekkür ederim, dedi Çen.

Ona dokunmamayı tercih edercesine, çinlilere özgü bir reveransla, bütün gövdesiyle eğildi Gisors'un önünde (hiç böyle yapmazdı oysa), ve çıktı.

Gisors dönüp oturdu. Sigarasını sarmaya koyuldu. Hayatında ilk defa, savaşın değil kanın karşısında bulunuyordu. Ve, her zaman olduğu gibi, Kiyo'yu düşünüyordu. Kiyo, Çen'in içinde yaşadığı bu alemini dayanılmaz bulurdu, herhalde... Bundan emin miydi? Çen de avcılıktan nefret ediyor, Çen de kan görmekten tiksiniyordu —ama eskiden—. İş buralara kadar gelmişken oğlu hakkında, ne biliyordu? Oğluna olan sevgisi anlamını yitirdiği, ve kendisi de sayısız anılarına başvuramadığı zaman, Kiyo'yu artık tanıyamadığını biliyordu. Onu yeniden görmek için büyük bir istek duydu. Alt üst etti onu bu duygu: ölüyü son bir kez görmek istemek gibi bir şeydi bu. Onun gittiğini biliyordu.

Nereye? Çen'in varlığı odayı hâlâ canlı tutuyordu. O, cinayet dünyasına atılmıştı ve artık oradan çıkamıyacaktı: İnatla direnerek, hapishaneye girer gibi, tedhişçi bir yaşantının içine giriyordu. On yıla kalmadan yakalanacaktı —işkence edilecek ya da öldürülecekti— ve o zamana kadar, güçlü bir dirençle, karanlığın ve ölümün dünyasında yaşayacaktı. Düşünceleri, onu yaşatan düşünceleri, şimdi artık ölümünü hazırlayacaktı.

Eğer Kiyo adam öldürtüyorsa, bu onun rolüydü. Böyle davranmasa da önemi yoktu: Kiyo ne yaparsa doğru yapardı. Fakat bu ani duygu Gisors'u korkutmuştu cinayetin kaçınılmazlığı, en az kendisinininki kadar dehşet verici bir zehirleniş... Çen ondan yardım istemişti. Ve ona ne kadar üstün körü uzatmıştı elini. Cinayet işlemek insanı ne kadar yabancılaştırıyordu. Ve nasıl da uzaklaştırıyordu bu kaygı Kiyo'yu. Sık sık tekrarladığı bir cümleyi hatırladı: «Varlıkları tanımak olanaksızdır.» Ve bu cümle beyninde, oğlunun yüzüne yapıştı kaldı.

Ya Çen, onu tanıyor muydu? Anıların insanları tanımaya yeteceğine asla inanmazdı. Çen, ilk olarak din öğrenimi görmüştü; Gisors, bu sessiz sedasız ama küstah yetimle —anne ve babası Kalkan katliamında öldürülmüştü— ilgilenmeye başladığında, Çen protestan kolejinden yeni çıkmıştı. Sonradan papazlığa başlayan veremli bir entellektüelin talebesi olmuştu. Elli yaşındaki bu adam, derin, dinsel bir kuşkuyu merhamet duygusuyla yenmeye çalışıyordu. Sabırlı bir adamdı doğrusu. Aziz Augustin'i rahatsız eden, içinde İsa ile birlikte yaşamak gereken bu iğrenç beden utancıyla şartlanan papaz —çevresini saran ve gerçek dinsel hayatın çağrısını daha kaçınılmaz kılan geleneksel Çin uygarlığından tiksiniyordu—, bu kaygının verdiği ilhamla Luther'in bir tasvirini yapmıştı. Ve Gisors'a arasıra bundan söz ederdi: «Hayat yalnız Tanrı'da vardır. Fakat insan, işlediği günahlar yüzünden o kadar aşağılanmış, o kadar kirlenmiştir ki, bu haliyle Tanrı'ya varması, yeni bir günah işlemesi demektir. İsa'nın varlığı, sonsuza dek çarmıha gerilişi de bundandır.» Bu durumda geriye, Tanrının merhameti, yani sınırsız bir sevgi ya da korku —umudun güçlü ya da zayıf olmasına göre— kalıyordu. Ve bu korku ise yeni bir günahı doğuracaktı. Sevgi de kalıyordu geriye, ama sevgi her zaman kaygıyı çok edemezdi ki.

Papaz Çen'e bağlanmıştı. Çen'in amcası onu misyonerlerin arasına fransızca ve ingilizce öğrensin

diye göndermiş, diğer konularda söyleyecekleri her şeye kulağını tıkamasını öğütlemişti —konfüçyüsçü olduğu için özellikle cehennem düşüncesine— oysa papaz bu durumdan habersizdi. Çocuk burada şeytan ya da Tanrı'yla değil, İsa'yla karşılaşmış —papazın deneyleri ona, insanların sadece araçlar eliyle din değiştirdiklerini öğretmişti— ve her şeye karşı gösterdiği aşırılıkla, kendisini sevgiye bırakmıştı. Fakat hocasına karşı oldukça saygılıydı —Çin'in ona olanca gücüyle aşıladığı tek şey de buydu zaten—, bu yüzden, kendisine öğretilen sevgiye rağmen, papazın kaygısını sezdi ve böylece karşısına, kendisine anlatılanlardan daha korkunç, daha inandırıcı bir cehennem çıktı.

Amca çıkageldi bir gün. Yeğenini bu durumda bulmuş olmak onu etkiledi, korkuttu. Belli bir hoşnutluk gösterisinde bulundu. Müdüre, papaza ve daha birkaç kişiye yeşim ve kristalden yapılma ağaçlar gönderdi. Küçük, küçük ağaçlar; sekiz gün sonra Çen'i yanına çağırdı ve ertesi hafta, onu doğrudan Pekin Üniversitesine yolladı.

Gisors, ağzı yarı —açık, dizlerinin arasında sigara sarıyordu sürekli. O zamanki delikanlıyı hatırlamaya çalışıyordu. Onu şimdiki halinden nasıl ayırmalı, koparmalıydı? «Ondaki dinsel düşünce aklıma geliyor, çünkü Kiyo böyle bir düşünceden hiç nasibini almadı, ve şu anda, ikisinin arasındaki her derin ayrılık beni ferahlatıyor... Onu oğlumdan daha iyi tanıyormuşum gibi geliyor bana. Neden acaba?» Çünkü, onda neleri değiştirebilmiş olduğunu daha iyi görüyordu: Bu temel değişim, kendi eseri, kesindi, sınırları çizilmişti. Ve insanlarda, onlara verdikleri kadar, hiç bir şeyi daha iyi tanıyamazdı doğrusu. Çen'i görür görmez anlamıştı bu delikanlıyı: Hemen eyleme dönüşmeyen hiç bir ideoloji onun düşüncesinde uzun süre yaşayamazdı.

Sevgiden yoksun olduğu için, dinsel hayat onu ancak bir temaşa alemine, bir iç aleme götürebilirdi, ama o bu alemden nefret ediyordu. Belki bir havarî

olmayı düşleyebilirdi ama merhamet duygusundan yoksun oluşu, buna da olanak tanımayacaktı. O halde, yaşayabilmesi için, önce hristiyanlıktan kurtulması gerekiyordu. (Orada burada yaptığı üstü kapalı itiraflara bakılırsa, fahişeler ve öğrencilerle tanışmış olması, Çen'i, iradesini de etkileyen bir günahıtan kurtarmıştı: kendi kendisini tatminden. Ve bununla birlikte gelişen kaygı ve aşağılık duygusu da böylece yok olup gitmişti.) Yeni hocası, hristiyanlığın karşısına bir takım kanıtlar değil de yüceliğin başka biçimlerini koyduğunda, inanç, hiç bir sarsıntı yaratmaksızın, Çen'in parmakları arasından azar azar akıp gitmişti. Onun yüzünden Çin'den uzaklaşmış, onun yüzünden, topluma boyun eğecek yerde, toplumdan kopmaya alışmıştı. Gisors'un aracılığıyla anlamıştı ki, herşey hayatının o dönemi, kahramanca anlamda bir ermişlikten ibaretti. Madem ki ne Tanrı vardı ne de İsa, o halde ruh ne işe yarayacaktı?

İşte burada, Gisors oğlunu buluyordu yeniden: Hristiyanlığa ilgi duymuyordu Kiyō. Ama Japon eğitim tarzı —sekiz yaşından on yedi yaşına dek Japonya'da kalmıştı— ona şunu öğretmişti: fikrini yalnızca düşünmek yetmez, onları yaşamak da gerekir. Başkaları nasıl silâh ya da denizi seçerlerse, o da, kesin bir biçimde ve önceden tasarlayarak, eylemi seçmişti: Babasını terketmiş, Kanton'da, Tiyençin'de oturmuştu. Sendikaları örgütlemek için ırgatların, çekçekleri yüklenen kulilerin hayatını yaşamıştı yıllarca. Çen —ki amcası rehine olarak götürülmüş ve fidyeyi ödeyemediği için, Svateu'nun ele geçirilmesi sırasında idam edilmişti—, cebinde para yerine değersiz bir takım diplomalarla, yirmi dört yaşı ve Çin'in bu durumuyla karşı karşıyaydı. Kuzeydeki yollar henüz tehlikeli olduğu sürece kamyon şoförlüğü, kimyager çıraklığı yapmıştı; hepsi o kadar, daha sonra işsizdi. Herşey, onu politik eyleme itiyordu: değişik bir dünya umudu, sefilce de olsa karınını doyurmak olabilirliği (doğuştan kanaatkârdı; gururdan olmalıydı), kişiliği,

kinini tatmin etmek düşüncesi...

Ve politik eylem, yalnızlığına bir anlam veriyordu. Ama Kiyo'da herşey çok basitti. Kahramanlık duygusu ona, hayatı onaylayan bir şey gibi değil de, bir ders gibi verilmişti. Kaygılı değildi. Hayatının bir anlamı vardı ve o bunu biliyordu: şu anda açlığın kaçınılmaz bir veba gibi ağır ağır öldürdüğü insanların her birini, kendi onurunun sahibi kılmak. O da onlardandı: Aynı düşmanlara sahiptiler. Melez ve kast —dışı olduğu için beyaz erkekler ve özellikle beyaz kadınlar tarafından hor görülürdü Kiyo. Ama hiç de çabalamamıştı onlara kendisini sevdirmek için: Kendisi gibi olanları aramış ve bulmuştu. «Kimin için çalıştığını bilmeden günde on iki saat çalışan bir adam için gerçek hayat, onur diye bir şey söz konusu değildir.» Bu çalışmanın bir anlam, bir amaç, kazanması zorunluydu. Kişisel sorunlar, özel hayatının dışında, Kiyo'nun karşısına çıkmıyordu.

«Ama yine de, Kiyo şimdi içeri girse ve Çen'in biraz önce yaptığı gibi Tang—Yen—Ta'yı ben öldürdüm» deseydi, bunu deseydi, «biliyorum zaten» diye düşünürdüm. Tüm davranışları, tüm yaptıkları bende öyle büyük bir güçle yansıyor ki ne yaparsa yapsın, «biliyordum zaten...» diye düşüneceğim. Pencereden, hareketsiz ve kayıtsız geceye baktı. «Ama böyle şüpheli ve korkunç bir şekilde değil de, gerçekten bilsem, onu kurtarırdım.» Acı bir itiraftı bu, ama asla inanmıyordu buna.

Kiyo'nun gidişinden bu yana. düşüncesini yalnızca, oğlunun davranışlarını, eylemini onaylamak için kullanmıştı. Merkezi Çin'de, güney illerinin bir kısmında başlayan, yerel bir harekette, ilk günlerde ki eylem. (Öylesine ufak çaptaydı ki, ilk üç ay hareketin nerede başladığı tesbit edilememişti). Kaygı içinde olan öğrenciler, bu akıllı adamın böylesine heyecanlı ve anlayışlı olarak yardım elini uzattığını kavrayabiliyorlarsa bu, o günlerde Pekin'deki akliyvellerin sandığı gibi, yaşının geçkin olması nedeniyle uzak kaldığı bir

çevrenin yaşantısıyla başkalarının adına eğlendiğinden değildi. Fakat, bütün benzer durumlarda, facialarda kendi oğlunun dramını bulduğu içindi. Öğrencilerine —ki aşağı yukarı hepsi küçük burjuva kökenliydi—, ya askeri şeflerin ya da işçi sınıfının yanında yer almaları gerektiğini anlatıyor, yolunu kesin olarak çizenlere de şunları söylüyordu: «Marksizm bir doktrin değil, bir iradedir. İşçi sınıfı ve onun yandaşları —sizler— için, kendisini tanımak, kendisini öyle hissetmek ve öyle yenmek iradesidir. Haklı olmak için değil, kendi kendimize ihanet etmeden yenmek için marksist olmalısınız.» Kiyo'ya sesleniyor, onu savunuyordu. Ve derslerinden sonra, Çin geleneklerine göre, öğrencilerin, odasını beyaz çiçeklerle doldurduğunu gördüğünde, bu davranışın Kiyo'nun sert ruhuyla bağdaşmayacağını biliyordu. Ama yine biliyordu ki kendisine çiçek getirirken adam öldürmeye hazırlanan bu eller, yarın bir gün onlara ihtiyaç duyacak olan oğlunun ellerini de sıkacaktır. İşte bu yüzden ki Çen'in güçlü kişiliği onu kendisine çekiyordu. İşte bu yüzden bağlanmıştı Çen'e. Fakat ona bağlandığı zaman, önceden kestirebilmiş miydi ki, yağmurlu bir gün Çen kendisine gelecek ve daha yeni pıhtılaşmış kandan söz ederken: «Ondan yalnız korksam, neyse.. » diyecek?

Ayağa kalktı, alçak masaya doğru gitti; içinde afyon tepsisinin bulunduğu çekmeceyi —çekmecenin hemen altında küçük kaktüs koleksiyonu vardı— açtı. Tepsinin altında bir fotoğraf göze çarpıyordu: Kiyo'ydu bu. Aldı onu, dalgın dalgın baktı. Bir an acı bir güven duydu: Orada, onun bulunduğu yerde artık kimse kimseyi tanımıyordu. Kiyo'nun varlığı bile —biraz önce yanında olmasını o kadar çok istemişti ki oysa— sonucu değiştirmeyecek, ayrılıklarını daha umutsuz kılacaktı. Tıpkı, yıllar önce ölmüş arkadaşlarını rüyasında kucaklaması gibi bir şey olacaktı. Fotoğrafı parmaklarının arasında tutuyordu; bir insan eli kadar ılıktı fotoğraf. Onu çekmeceye bıraktı, tepsiyi aldı, elektriği söndürdü ve lâmbayı yaktı.

İki pipo doldurdu. Eskiden, açlığını biraz olsun gidermeye başladı mı, insanlara hoşgörü ve iyimserlikle bakar, dünyayı da sonsuz bir doğurganlığa sahipmiş gibi görürdü. Şimdi ise, kendi benliği bile yenilenme, gelişme gücünü yitirmişti: Altmış yaşındaydı ve anılarını mezarlar dolduruyordu. Çin sanatı, lâmbanın zorlukla aydınlattığı yağlı boya resimler, çevresini saran bütün o gizemli Çin uygarlığı hakkında katıksız bir duyguya sahipti. Tam otuz yıl boyunca bundan ustalıkla, zarif bir biçimde yararlanmasını da bilmişti —mutluluk buydu ona kalırsa, ama şimdi bütün bunlar, incecik bir örtüden ibarettiler. Örtünün altında da, kaygı —hani uyanmak üzereyken kıvranmaya başlayan korkak köpeklerde görülür ya— ve ölüm korkusu uyanmaktaydı.

Ama yine de düşüncesi, yaşının söndüremediği ateşli bir tutkuyla, insanların çevresinde dolanıyordu. Uzun süreden beri kendisini şuna inandırmıştı: bütün insanlar ve en başta kendisi, paranoyak bir ruh taşıyorlardı. Eskiden —fi tarihinde...— kendisini kahraman sandığına inanırdı. Hayır. Benliğindeki bu güç, bu delice, gizli hayal gücü her biçime girmeye —delicecek dahi olsam, o yönüm yine de sağlam kalır, diye düşünürdü— hazırды. Tıpkı ışık gibi. Kiyo gibi, o da, ve aşağı yukarı aynı nedenle sözü geçen plâkları düşündü, aşağı yukarı aynı muhakeme yöntemiyle; çünkü Kiyo'nun düşünce tarzı kendisinden doğmuştu. Gırtlakıyla duyduğu için Kiyo kendi sesini nasıl tanıyamadıysa, Gisors'un kendi benliğini kavramasıyla başkasının benliğini kavraması aynı şeyler değildi —aynı yöntemler kullanılmadığı için herhalde. Bunun duyu organlarıyla bir ilgisi yoktu. Her şeye burnunu sokan bilinciyle herkesten daha çok kendisine ait olan bir ortama sızdığını, kimsenin ulaşamayacağı mutlak bir yalnızlığa gömüleceğini kaygıyla hissediyordu. Bir an ölümden asıl bunun kaçması gerektiğini hissetti. Yeni bir afyon topağı daha hazırlayan elleri hafifçe titriyordu. Öylesine kaçınılmazdı ki yalnızlığı, Kiyo'ya

olan sevgisini bile onu bundan kurtaramıyordu. Ama kurtulmanın tek yolu başka bir benliğe kaçmak değildi. Bir yol daha vardı: Afyon.

Arka arkaya beş topak. Yıllardan beri bu dozla yetiniyordu. Ama zorlukla ve kimi zaman da acıyla katlanıyordu işi bu kadarla kesmeye. Piponun kömürünü kazıdı, elinin gölgesi duvardan tavana sıçradı. Lâmbayı birkaç santimetre öteye itti, gölgenin çevre çizgileri kayboldu. Eşyalar da silikleşiyordu: Biçim değiştirmiyor, ancak artık onun ayırdedemeyeceği bir hal alıyor, bildik bir alemin derinliklerinden ona ulaşıyorlardı. Hoşgörülü bir kayıtsızlık herşeyi birbirine karıştırıyordu. Bu, ötekinden daha gerçek bir dünyaydı. Çünkü, değişmiyor ve kendisine ötekinden daha çok benziyordu. Bir dost kadar güven verici, hoşgörülü ve yeniden bulunan bir dünya: Biçimler, anılar, fikirler; herşey özgür bir evrene ağır ağır dalıyordu. Eylül ayında bir günü hatırladı. Öğleden sonraydı. Gökyüzünün kusursuz griliği, geniş nilüfer tarlalarının arasındaki boşluklarda, bir gölün sularını süt rengine boyuyordu. Terkedilmiş bir pagodun çatısındaki eğri büğrü saçaklardan kederli ve görkemli ufka dek, her yerden, şatafatlı bir melankoliye gömülmüş bir alem uzanıyordu ona. Elinde çingırağıyla —fakat sallamıyordu çingırağı— bir rahip kutsal evini toz-toprağa, yanmakta olan ağaçların hoş kokusuna terketmiş, pagodun parmaklığına yaslanmış duruyordu. Nilüfer tohumlarını toplayan köylüler, çıt çıkarmadan, kayıklarıyla önünden geçiyorlardı: Çiçek tarlalarının sonunda, dümenin her iki yanında uzun su kıvrımları oluştu ve daha sonra salınarak, kurşunî suda kayboldular. Ve bunlar şimdi, dünyanın tüm bitkinliğini de alıp götürerek yeniden kayboluyorlardı. Afyonun olağanüstü bir duruluğa ulaştığı, kimsenin yakınmadığı bir bitkinlikti bu. Gözlerini yummuş, kocaman ve hareketsiz kanatlar üzerinde, Gisors, yalnızlığının tadını çıkarıyordu: Tanrısalığa ulaşan bu yalnızlık, sonsuzluğa dek genişleyen

bu çizgisel huzur izi, ölümün derinliklerini ağır ağır örtüyordu.

Sabah. Saat dört buçuk

Hükümet askerleri gibi giyinmişler, sırtlarında yağmurlukları, adamlar Yang-Çe nehrinin dalgalarıyla sallanan büyük motora teker teker biniyorlardı.

— Denizcilerden ikisi parti üyesi. Onlara sormak gerek: silâhların nerede olduğunu biliyorlardır, sanırım, dedi Kiyo Katov'a. Çizmelerin dışında, üniforma üstün körü iliklenmişti. Fakat giymeye hiç alışık olmadığı halde, kafasına özenle yerleştirdiği yeni kasket ona aptal bir hava veriyordu. «Çin subayı kasketi ve böylesi bir burun: şaşırtıcı bir bütün!» diye düşündü Kiyo. Gece oluyordu.

— Yağmurluğun kapüşonunu giy, dedi yine de. Sonunda motor rıhtımdan ayrıldı ve gecenin çinde yolunu tuttu. Çok geçmeden bir yelkenlinin ardında gözden kayboldu. Kruvazör projektörlerinin ışık demetleri gökyüzüne doğru yükseliyor, sonra limanın karmaşası üzerine dökülerek, çatılmış kılıçları andırıyorlardı.

Katov, önde, gitgide yaklaşan Şan-Tung'dan gözlerini ayırmıyordu. Rıhtımın kömür kokusu, yerini yavaş yavaş limanın durgun su, balık ve duman kokusuna (hemen hemen suyun yüzünde gibiydi) bırakıyordu. Bu koku üzerine sinerken, yaklaşan her savaşın benliğinde uyandırdığı anı bir kez daha beynini kaplıyordu: Litvanya cephesinde, taburunu beyazlar esir etmişlerdi. Silâhsız askerler, yeşilimsi bir renge bürünmüş şafakta zar zor görünen, karla kaplı uçsuz bucaksız bir ovada tek sıra halinde dizilmişlerdi.

— Komünistler öne çıksın!

Bu ölüm demekti, biliyorlardı. Yine de taburun.

üçte ikisi öne çıkmıştı.

— Kaputlarınızı çıkarın!

— Çukur kazın!

Kazmışlardı. Ağır ağır; çünkü toprak buz tutmuştu. Her birinin elinde bir tabanca, beyaz muhafızlar (kürekler silâh olarak kullanılabilir korkusuyla), kaygılı ve sabırsız, sağda ve solda bekliyorlardı. Ortayı boş bırakmışlardı. Çünkü orası, namlularını tutuklulara dikmiş mitralyözlerin ateş alanıydı, sessizlik öylesine büyük, öylesine sınırsızdı ki, ucu bucağı görünmeyen, karla kaplı ova kadar. Gittikçe daha sık savrulan buzlu toprak parçalarının gürültüsü duyuluyordu yalnızca: Ne kadar acele ederlerse ölümün o ölçüde yaklaştığını bilmelerine rağmen, adamlar, ısınmak için toprağı daha hızlı kazıyorlardı. İçlerinden bir çoğu hapşirmaya başlamıştı bile.

— Tamam. Durun!

Dönmüşlerdi. Arkalarında, tabur arkadaşlarının da ötesinde, köyün kadın, çocuk ve yaşlıları yarı çıplak, örtülere sarınmış, kımıldamadan bekliyorlardı. Bu ibret olayına tanık olsunlar diye toplanıp getirilmişlerdi. Bakmamak için kendilerini zorlarcasına, başlarını sallıyorlardı. Kaygıdan büyülenmiş gibiydiler.

— Pantolonlarınızı çıkarın!

Pantolonlarını çıkarmaları isteniyordu; çünkü çoğunda üniforma yoktu. Kadınların varlığı onları rahatsız ediyor, mahkûmlar tereddüt ediyorlardı.

— Pantolonlarınızı çıkarın!

Paçavralarla sarılmış yaralar birer birer ortaya çıktı:

Mitralyözler o kadar aşağıdan taramıştı ki, neredeyse hepsi, bacaklarından yaralanmışlardı. Kaputlarını savurup atmışlardı; oysa, şimdi çoğu pantolonlarını özenle katlıyorlardı. Yeniden sıraya dizildiler, ama bu kez çukurun kenarına, mitralyözlerin tam karşısına. Karın üstünde pırıl pırıldılar: İnsan eti ve gömlekler. Soğuğa yakalanmış, sürekli hapşırıyorlardı; önce biri, sonra öteki. Bu idam şafağında, hapşırıklar öylesine

insancaıydı ki, mitralyözcüler ateş etmemiş, beklemişlerdi —hayatın daha az belirgin olmasını beklemişlerdi—. Sonunda ateş etmeye karar verdiler. Ertesi akşam, kızılar köyü geri alıyorlardı: Mitralyözlerin öldüremeyip, sadece yaraladığı on yedi kişiyi kurtardılar. Bunlardan biri de Katov'du. İhtilaçlı hapşırıklarla sarsılan, şafağın yeşilimsi karları üzerindeki bu aydınlık, saydam gölgeler; mitralyözlerin karşısındaki bu gölgeler, şimdi, yağmurlu Çin gecesinde, Şan Tung'un gölgesiyle karşı karşıyaydılar.

Motor hâlâ ilerliyordu: Oldukça kuvvetli yalpa yaptığı için, geminin alçak ve bulanık silueti nehrin üzerinde ağır ağır sallanıyor gibiydi. Neredeyse hiç aydınlatılmamıştı; kapalı gökyüzüne göre, biraz daha koyu bir gölge olarak ayırdedilebiliyordu. Hiç bir kuş-kuya yer yoktu; Şan Tung korunuyordu. Bir kruvazörün projektörü motoru yakaladı, bir an izledi, sonra peşini bıraktı. Motor geniş bir eğri çizmişti; geminin üzerine arkadan geliyor, sanki yandaki bir başka gemiye yöneliyormuş gibi, hafifçe sağa doğru kayıyordu. Bütün adamların üzerinde denizci yağmurluğu vardı. Kapüşonlarını üniformalarının üzerine devirmişlerdi. Liman idaresinin emriyle, bütün gemilerin iskeleleri indirilmişti. Katov, yağmurluğunun altına gizlediği dürbünüyle Şan Tung'üne baktı. İskele, sudan bir metre kadar yüksekte asılı duruyor, üç tane ampul onu zar zor aydınlatıyordu. Kaptan, gemiye çıkmalarına izin vermeden önce para isterse —ki onlarda para yoktu— adamlar teker teker motordan gemiye atlamak zorunda kalacaklardı. Motoru iskelenin altında tutmak zor olacaktı. Gemidekiler iskeleyi kaldırmaya kalktıkları taktirde, Katov ipe dokunan herkese ateş edecekti: makaranın altında korunacak bir yer yoktu. Oysa gemi hemen savunma durumuna geçecekti.

Motor doksan derece döndü, Şan Tung'un üzerine gitti. Akıntı —ki bu saatlerde çok güçlüdür— motoru yandan yakalıyordu. Gemi şimdi çok yüksekti —

burnunun dibine gelmişlerdi— ve gecenin karanlığında, hayalet —gemi gibi, son hızla gidiyormuş izlenimini veriyordu motordakilere. Motorun kaptanı tam yol verdi: Bu kez yavaşlar, hareketsizleşir, geriler gibi oldu Şan Tung iskeleye yaklaşıyorlardı. Katov geçerken basamağı yakaladı. Sıçradı ve kendisini iskelede buldu.

— Belge nerede? diye sordu iskele nöbetçisi.

Katov kâğıdı uzattı. Adam belgeyi yukarı yolladı; tabancası elinde, bekledi. Kaptanın kendi kâğıdını tanıması gerekiyordu demek. Madem ki Clappique getirdiği zaman tanımişti, şimdi de tanıyacaktı. Ama yine de... İskelenin altında koyu renkli motor nehirle birlikte bir alçalıp bir yükseliyordu.

Haberci geri geldi:

— Çıkabilirsiniz.

Katov kımıldamadı. Adamlarından biri —teğmen rütbesi taşıyor ve İngilizceyi yalnız o konuşabiliyordu— motordan çıktı, iskeleye sıçradı ve haberci tayfanın peşinden, kaptanın yanına gitti.

Kaptan, kısa saçlı, yanakları sivilceli bir Norveç'liydi. Kamarasında, masasının gerisinde bekliyordu. Haberci çıktı.

— Silâhlara el koymaya geldik, dedi teğmen İngilizce.

Kaptan, şaşkınlıkla, cevap vermeden baktı ona. Generaller silâhların parasını ödememezlik etmemişlerdi şimdiye kadar. Tan — Yen — Ta'nın gönderilişine kadar, silâhların satışı konsolosluğun bir memuru tarafından ve yüklü bir para karşılığı, gizli olarak ayarlanmıştı. Gizli ithalatçılara verdikleri sözü artık tutmuyorlarsa, onlara kim silâh verecekti? Fakat mademki meseleyi Şanghay hükümeti çıkarıyordu, silâhlarını kurtarmayı deneyebilirdi hiç değilse.

— Pekil İşte anahtar.

Sakin sakın ceketinin iç cebini araştırdı, sonra birden tabancasını çekti. Teğmenin göğüs hizasına

doğrulttu. Aralarında sadece masa vardı. Aynı anda, arkasında bir ses işitti:

— Eller yukarı!

Katov koridora bakan pencerenin açık kanadından ona nişan almıştı. Kaptan artık hiç bir şey anlamıyordu, çünkü bu adam bir beyazdı: Ama şimdilik direnecek hali yoktu. Silâh sandıkları canı kadar değerli değildi ya. «Zarar hanesine yazılacak bir sefer» diye düşündü. Mürettebatıyla birlikte neler yapabileceğini daha sonra düşünecekti. Tabancayı elinden bıraktı; teğmene geçti silâh. Katov içeri girdi ve kaptanın üstünü aradı: Başka silâh yoktu.

— Üstünde sadece bir tek silâh taşıyacak olduktan sonra, gemide bu kadar çok tabancaya ne gerek var? dedi Katov ingilizce. Adamlarından daha altı kişi teker teker, sessizce içeri girdiler. Kaptan düşünüyordu: «hantal tavırları, iri kıyım hali, kalkık burnu, açık sarı saçlarına bakılırsa, bu adam Rus. Iskoçyalı mı yoksa? Ama bu şive...»

— Siz hükümetten değilsiniz, değilmi?

— Seni ilgilendirmez.

İkinci kaptanı getirdiler. Tepeden tırnağa, sımsıkı bağlanmıştı. Uykudayken kısı kıvrak yakalamışlardı onu. Adamlar kaptanı da bağladılar. İki kişi onun yanında kaldı. Diğerleri Katov'la birlikte indiler. Mürettebattaki partililer silâhların saklandığı yeri gösterdiler onlara; Makao'lu ithalâtçıların aldıkları tek tedbir, kasaların üzerine «yedek parça» diye yazmak olmuştu. Taşıma işi başladı. Iskele iyice indirilince işler daha da kolaylaştı. Sandıklar küçüktü çünkü. Son sandık da motora yerleştirildikten sonra, Katov gidip radyo cihazını parçaladı, sonra kaptanın yanına gitti.

— Karaya çıkmak için acele edecek olursan, şimdiden haber vereyim. daha ilk sokağın köşesinde temizlenirsin. İyi akşamlar.

Palavra sıkıştı ama, tutukluların kollarına gömülen kalın ipler bu sözlere güç katıyordu.

İhtilalciler, kendilerine yol gösteren partili iki tay-

hayla birlikte motora döndüler. Tekne iskeleden ayrıldı; bu kez uzun boylu dolaşmadan, rıhtıma doğru yöneldi. Yalpanın doğurduğu sarsıntılar arasında, adamlar kılık değiştiriyorlardı. Sevinçli ama az da olsa kuşkuluydular. Kıyıya varıncaya dek, daha hiç bir şey belli değildi.

Orada, onları bir kamyon bekliyordu. Kiyo şoförün yanına oturmuştu.

— Ne oldu?

— Hiç. Çok kolay hallettik.

Silâhların aktarılması işi tamamlanınca, kamyon hareket etti. Araba da Kiyo, Katov ve dört kişi daha vardı. İçlerinden biri hâlâ üniformalıydı. Ötekiler dağıldılar.

Her sarsıntıda homurtusunu örten bir teneke gürültüsü çıkararak kamyon, şehrin Çin kesiminin sokaklarında ilerliyordu: Kamyonun yanları parmaklıklıydı ve buralara çepeçevre, petrol tenekeleri yerleştirilmişti. Önemli her «Çon»un önünde duruyordu: dükkan, mahzen, apartman. Bir sandık indiriliyor ve yanına, silahların nasıl dağıtılacağına ilişkin, Kiyo'nun şifreli bir notu bırakılıyordu. Bunların bir kısmı, ikinci dereceden savaş birliklerine dağıtılacaktı. Kamyon en fazla beş dakika duruyordu. Fakat yirmiden fazla nöbetçi postaya uğraması gerekiyordu.

Çekinecekleri tek şey birinin ihanet etmesiydi: Hükümet ordusuna ait bir üniformayı taşıyan şoförün kullandığı bu gürültülü kamyon asla şüpheyi çekmezdi. Bir devriyeye rastladılar. «Günlük sütünü dağıtan bir sütçü gibiyim» diye düşündü Kiyo. Gün doğuyordu.

22 MART 1927

Saat, sabahın onbiri

«İşler kötü» diye düşündü Ferral. Otomobil — Şanghay'ın tek Voisin marka arabası idi; çünkü Fransız Ticaret Odası başkanı bir amerikan arabası kullanamazdı— rıhtım boyunda ilerliyordu. Sağda, «Günde oniki saatten fazla çalıştırılmak istemiyoruz», «Sekiz yaşından küçük çocuklar çalıştırılmasın» yazıları ile kaplı dikey pankartlar altında binlerce dokuma işçisi gergin bir karmakarışıklık içindeydiler. Bazıları ayakta, bazıları kaldırımın üstünde çömelmiş, yatmış duruyorlardı. Otomobili «Kadın işçiler için oturma hakkı istiyoruz» yazılı bir pankart altında toplanmış kadınların yanından geçti. Silah fabrikası bile boştu: Maden işçileri grev yapmışlardı. Solda, mavi paçavralar giymiş binlerce denizci nehir boyunca çömelmiş, bekliyorlardı. Elllerinde pankart yoktu. Göstericilerin kalabalığı, rıhtım tarafında dik sokakların sonuna dek uzayıp kayboluyor, nehir tarafında ise, iskeleleri dolduruyordu. Suyun kenarları görülemiyordu bu yüzden. Araba rıhtımdan ayrıldı. İki —Cumhuriyet caddesine girdi. Bu kez Fransız imtiyaz bölgesindeki sığınağa doğru boşanan Çinli kalabalığın içine gömülmüş, zar zor ilerliyebiliyordu. Bir yarış atının bir diğerini başıyla, boynuyla, göğsüyle geçişi gibi, kalabalık otomobili yavaş yavaş ve durmaksızın geçiyordu. Çömlekler arasından sarkan çocuk başlarıyla tek tekerlekli el arabaları, Pekin kağnıları, çek—çek'ler, uzun kıllı küçük

atlar, elle itilen arabalar, altmış kişi taşıyan kamyonlar, üzerlerine bir sürü eşya konmuş, şurasından burasından masa ayakları fırlayan yırtık partal şilteler, uçlarında karatavuk kafesleri asılı kollarını uzatıp sırtlarına çocuklarını yüklemiş ufak tefek kadınları koruyan dev yapılı erkekler... Şoför nihayet dönebildi. Yine kalabalık olan, fakat, klakson sesinin kalabalığı arabanın bir kaç metre önüne kadar sürebildiği sokaklara saptı. Fransız polisinin büyük binalarının önüne geldi.

Ferral merdivenleri koşarcasına tırmandı.

Arkaya yatırılmış saçlarına ve alacalı giysilerine rağmen yüzünde 1900'lerden, gençliğinden kalmış bir şey vardı. «Büyük sanayici kılığına giren kişileri» küçümsüyor, bu da ona diplomat kılığına girme olanağı sağlıyordu. Yalnız monoklu eksikti. Ağzının eğik çizgisinin bir devamı gibi gözüken, kırılmış sarkık bıyıkları yüzüne ince bir sertlik ifadesi vermekdeydi. Kuvvet ifadesi eğri burnuyla, o sabah iyi traş olmamış çıkık çenesi arasındaki uyumdan geliyordu: Sular İdaresinin memurları grevdeydi ve kulilerin getirdiği kireçli suda sabun iyi köpürmüyordu. Selâmlar arasında gözden kayboldu.

Polis Müdürü Martial'in odasının nihayetinde dev yapılı, babacan bir Çinli hafiye:

— Hepsi bu mu Şef? diye soruyordu.

Sırtı dönük olan Martial «Sendika örgütünüde dağıtmaya çalışın» dedi, «ve bu aptalca işide bitirin artık... Kovulmayı çoktan hakkettim zaten: Adamlarının yarısı onlarla suç ortaklığı yapıyor. Ne olduklarını açıkça söylemeye cesaret edemeyen çeyrek ihtilâlcileri beslemeniz için para ödemiyorum ben size... Polis bahane uydurma fabrikası değildir Kuomintang ile işbirliği eden bütün adamlarını kapı dışarı et ve bunu bir daha tekrarlatma bana. Böyle salak salak bakacağına anlamaya çalış... Ben kendi adamlarımı senin adamlarını tanıdığından daha iyi tanımasaydım eğer, işimiz bitikdi.»

— Sayın...

— Tamam. Kararlaştırıldı, bu kadar; Haydi bas bakalım şimdi... Çabuk çabuk hadi... Günaydın Mösyö Ferral.

Yüzünü dönmüştü; omuzlarından daha az anlamlı, askerce bir suratı vardı.

— Günaydın Martial; ne haber var?

— Hükümet demiryolunu koruyabilmek için binlerce adamı seferber etmek zorunda. Bilirsiniz, bizimkisi gibi bir polise sahip olmadan bütün bir ülkeye karşı konulamaz. Hükümetin güvenebileceği tek şey zırhlı tren ve içindeki işlerinin ehli beyaz ruslardır. Bu gayet ciddi bir şey bakın...

— Bir azınlığın içinde bile daima bir sersemleme çoğunluğu vardır... Her neyse oldu diyelim...

— Her şey cepheye bağlı. Burada ayaklanmaya kalkışacaklar, ama galiba pişman olacaklar: Çok az silahları var çünkü.

Ferral'in dinleyip beklemekten başka işi yoktu o anda, ve bu onun hayatta en nefret ettiği şeydi. Anglo-Sakson ve Japon gurup şeflerinin, kendisinin, bazı konsoloslukların imtiyaz bölgelerindeki büyük otelleri doldurup taşıran araçlarla yapılan görüşmeler hep sonuçsuz kalmıştı... Kimbilir, belki bu akşam.

Şanghay ihtilâlcı ordunun eline geçerse, Kuomintang'ın artık demokrasi ile komünizm arasında bir seçim yapması gerekecekti. Demokrasiler her zaman için iyi müşteridirler. Ve bir şirket anlaşmalara dayanmadan da iyi kârlar elde edebilir. Buna karşılık, şehir sovyetleştigi takdirde Fransa—Asya Konsorsiyumu— ve onunla birlikde Şanghay'daki bütün Fransız ticareti— batacakdı. Ferral büyük devletlerin, İngiltere'nin daha önce Han-Keu'da yaptığı gibi, uyruklarını yüzüstü bırakacağını düşündü. İlk amacı, şehrin ordu gelmeden önce düşmemesi ve böylece komünistlerin kendi başlarına bir şey yapamamaları idi.

— Zırhlı trenden başka, Martial, daha kaç asker var?

— Polisin iki bin adamı ve bir piyade tugayı, Mösyö Ferral,

— Ve gevezelikden başka birşey yapabilecek kaç ihtilâlcı çıkar?

— Ancak bir kaç yüz silahlı, belki. Diğerleri için konuşmaya bile değmez. Unutmayın burada askerlik hizmeti olmadığından, tüfek kullanmayı bilmezler. Komünistleri de sayarsak, bu adamların sayısı Şubat'ta iki—üç bin kadardı... Kuşkusuz biraz daha artmış olmalılar şimdi.

Fakat Şubat'ta hükümet ordusu yok edilmemişti,

— Acaba kaç kişi izleyecek onları? diye ekledi Martial. «Fakat, görüyorsunuz ya Mösyö Ferral bu şekilde bir yere varamıyoruz. Şeflerin psikolojisini bilmek gerek. Askerlerinkini az-çok biliyoruz ama, ne de olsa Çinli işte...

Bazan, ama nadiren, Ferral müdüre şu anda baktığı gibi bakardı: Bu onu susturmaya yeterliydi. Küçültücü veya kızgın olmaktan çok yargılayıcı bir bakıştı bu. Ferral sert ve biraz mekanik bir sesle «Daha çok sürecektir mi bu?» demiyordu, ama, demeğe getiriyordu. Martial'in hafiyelerinden topladığı bilgileri kendi zekasına mal etmesine dayanamıyordu.

Martial eğer cesaret edebilse idi «Size ne bundan?» diye cevaplandırırdı. Ancak, Ferral'in hükmü altındaydı ve onunla ilişkileri karşı koyamayacağı bir takım emirlerle saptanmıştı. Ferral'in iç otoritesi kendisinininkinden çok daha genişti. Fakat yine de, bu küstah umursamazlığa, böyle bir makina durumuna indirilmesine, salt bilgi iletmek için değil de, bir kişi olarak konuşmak istediği zaman boşverilmeye dayanamıyordu... Şanghay'a görevli gelen parlamenterler ona Ferral'in düşmesinden önce Meclis Komisyonlarında ki görevinden söz etmişlerdi. Söylevlerine bir açıklık, bir güç veren niteliklerini toplantılarda öyle bir şekilde kullanıyordu ki, meslekdaşları kendisinden her yıl biraz daha nefret ediyorlardı. Onların varlıklarını reddet-

mek için kullandığı eşsiz bir yeteneği vardı. Halbuki, bir Jaures, bir Briand onlara çoğunlukla adamakıllı yoksun oldukları özel bir hayat sunarlar, herbirlerine ayrı ayrı çağrıda bulunmuş gibi, onları ikna etmek istermiş gibi, insanlar ve hayat üzerine ortak bir tecrübenin kendilerini birleştireceği bir suç ortaklığına sürüklermişcesine düşsel davranırlardı. Ferral olaylardan oluşan bir yapı kurar, ve sözlerini «...bu koşullar altında, baylar, **açıkca** saçmadır ki...» diye bitirirdi. Ya onları dize getirir ya da yenilgiyi kabul ederdi... «hiç bir şey değişmedi» diye düşündü Martial.

— Ya Han-Keu'dan ne haber var? diye sordu Ferral.

— Bu gece oradan haber aldık. Tam 220.000 işsiz var orada, yani bir yeni kızıl ordu kuracak kadar.

Ferral'in kontrol ettiği şirketlerden üçünün stokları haftalardan beri büyük rıhtımın yanında çürüyordu. Kuliler her türlü taşımayı reddediyorlardı.

— Çang—Kay—Şek ile komünistlerin ilişkilerinden ne gibi haberler var?

«— İşte son söylevi burada.» diye cevaplandırdı Martial. «Fakat ben şahsen söylevlere hiç inanamam.»

— Ben inanırım. Hiç olmazsa buna... Neyse önemi yok.

Telefon çaldı. Martial açtı.

— Sizi arıyorlar, Mösyö Ferral...

Ferral masanın üzerine oturdu.

— Alo, alo evet...

—.....

— Yardım ediyor gibi görünüyor ama, aslında size oyun oynuyor. Büyük devletlerin işe karışmalarına karşı, bunu biliyorum. Asıl söz konusu olan, ona cinsi sapık diye mi, yoksa karşı taraftan para alıyor diye mi saldırmak daha iyi olur sorusuna cevap bulmak. Hepsi bu kadar.

—.....

— Elbette ne sapık ne de para alıyor. Hem son-

ra, iş arkadaşlarımla beni, birisini gerçekten sahip olduğu cinsel bozukluğu yüzünden eleştirecek yaratılışta sanmalarını da hiç istemem hani... Beni ahlâkçı mı sandın sen? Haydi hoşçakal.

Martial ona bir şey sormaya cesaret edemiyordu. Halbuki Ferral'in planlarından kendisine söz etmemesini, Uluslararası Ticaret Odasının en etkin üyeleri ile yaptığı gizli görüşmelerden ne beklediğini söylememesini hem aşalattıcı bir şey hem de bir hafiflik olarak görüyordu. Ama, her ne kadar, bir polis müdürü için ne yaptığını bilememek cansıkıcı olsada, işini kaybetmek daha da sıkıcıdır. Oysa Ferral, bir aile toplantısındaymişcasına, Cumhuriyet Devrinde doğmuştu. Belleği Renan, Berthelot, Victor Hugo gibi yaşlı beylerin iyilik dolu yüzleri ile doluydu. Tanınmış bir avukatın oğlu idi. 27 yaşında tarih profesörü olmuş, 29. unda bütün Fransa tarihini ilk kez olarak derleyen bir kurulun başında bulunmuştu. Poincaré'nin, Barthou'nun 40 yaşlarından önce bakan olmalarına imkân tanıyan bir devirden yararlanarak çok genç yaşta Meclise girmişti. Şimdi Fransa — Asya Konsorsiyumunda başkan olan Ferral, siyasal düşüşüne rağmen Şanghay'da hâlâ —üstelik arkadaşı da olan— Fransız Genel konsolosundan daha geniş bir güç ve prestij sahibi idi...

Bu nedenle Müdür ona karşı saygılı bir samimiyet duyuyordu. Söylevi uzattı:

«Hepsi hepsi 18 milyon kuruş harcadım ve beş ayda altı eyalet ele geçirdim. Memnun olmayanlar, dilerlerse, gitsinler benim kadar başarılı ve benim kadar az harcayan başka bir başkan bulsunlar kendilerine.»

«— Şanghay alınırsa para sorununun ortadan kalkacağı açıkca ortada.» dedi Ferral. «Gümrükler ona ayda 7 milyon kuruşdan fazla gelir getirecek; yaklaşık olarak ordunun açığını kapatmaya gerekli olan kadar yani.»

— Evet ama, Moskova'nın siyasal komiserlere

Şanghay önlerinde kendi özel birliklerini yendirmek emrini verdiği söyleniyor. Bu durumda burada ki başkaldırma kötü bitecek demektir.

— Bu emirlerin anları ne?

— Çang — Kay — Şek'i yenilgiye uğratıp, itibarını yıkmak. Böylece yerine komünist bir kumandan geçirilecek, Şanghay'ı da alma onuru ona ait olacak. Bu saldırının Han - Keu'daki Merkez Komite-sinin onayı alınmadan başlatıldığı kesin gibi. Aynı kaynaklar Kızıl Kurmayının bu yönetime itiraz ettiğini de belirtiyorlar.

Ferral, pek inanmamasına rağmen, ilgilenmişti. Söylevi okumayı sürdürdü:

«Üyelerinden bir çoğunun kaybolması nedeni ile çok eksik durumda olan Han - Keu Merkez İcra Komitesi hâlâ kendisinin Kuomintang Partisinin en üst makamı olduğu iddiasında. Sun - Yat - Sen'in komünistleri partiye yardımcı olmaları amacı ile kabul ettiğini biliyorum. Onlara karşı hiçbir şey yapmış değilim. Hatta çoğu zaman çalışma güçlerine hayran kaldım. Fakat şimdi, yardımcılıkla yetinmek yerine, yönetici gibi davranıyor, Parti'yi küstahlık ve şiddet ile yönetmek istiyorlar. Kendilerine, Parti'ye kabul edildikleri zaman saptananları aşan bu aşırı iddialara karşı duracağım konusunda uyarırım...»

Çang'ı kullanmak mümkün duruma geliyordu. Şimdiki hükümetin —o da ordunun hezimetini ile yitirilen— gücünden ve ihtilâlcî ordunun içindeki komünistlerin burjuvaziye saldıkları korkudan başka hiç bir anlamı kalmamıştı. Bu Hükümetin sürdürülmesinde çok az kimsenin çıkarı bulunmaktaydı. Çang'ın arkasında ise muazzam bir ordu ve bütün bir Çin küçük burjuvazisi vardı.

Yüksek bir sesle sordu:

— Başka bir şey yok mu?

— Yok. Möşyö Ferral.

— Teşekkür ederim.

Merdivenlerden indi. Yarı yolda spor bir tayyör

giymiş, muhteşem ve hareketsiz çehreli bir kumral Minerva'ya rastladı. Kafkasyalı bir Rus kadını idi bu, Martial'in metresi olduğu söyleniyordu. «Zevk anında yüzünün ne hale geldiğini görmek isterdim ben senin...» diye düşündü.

— Pardon, Madam.

Eğilerek kadının yanından geçti, arabasına bindi. Bu kez akıntıya karşı kalabalığın içine daldı. Bu göçün kuvveti ve istilâların önlerinde yarattıkları binlerce yıllık kaynaşmanın karşısında, klakson güçsüzdü, boşuna ötüyordu. Sırıklarının uçlarında kefeleri ile teraziye andıran, çılgınlar gibi koşuşan küçük esnaflar, arabalar, Tang Hanedanından kalma arabalar, sakatlar, kuş kafesleri. Ferral kaygıyla içeriye bakan bütün bu gözlerin ters yönünde ilerliyordu. Eğer bu avare hayat bitecekse, bu gürültünün, gelip arabanın ön camına vuran bu şaşkın umutsuzluğun içinde bitseydi keşke... Nasıl, yaralanmış olsaydı hayatın anlamı üzerine düşünecektiye, işlerinin bu durumu karşısında onları düşünüyordu ve kendisinin zayıf noktasını duyuyordu. Bu uğraşı pek isteyerek seçmemiştii. Hindicin'indeki üretime yeni tüketim pazarları bulabilmek için Çin'deki bu işleri kurmak zorunda kalmıştı. Burada bekleyerek, bir oyun içinde zaman kazanıyordu. Amacı Fransa idi ve daha fazla bekleyemezdi artık.

En büyük güçsüzlüğü ortada devletin olmayışından geliyordu. Böylesine geniş işlerin gelişmesi, hükümetlerden ayrı düşünülemezdi. Gençliğinden beri sürekli olarak hükümetler için çalışmıştı. Henüz Meclis'teyken Fransa devletine elektrik malzemesi imâl eden Elektrik Cihazları ve Enerji Kurumu'nun başkanıydı. Daha sonra Buenos Aires limanının geliştirilmesini örgütlemişti. Komisyon almayı reddedip, siparişleri kabul eden gururlu bir dürüstlüğü vardı. Düşüşünden sonra, ihtiyacı olan parayı Asya sömürgelerinden bulmayı ummuştu. Çünkü yeniden oyun oynamak değil de oyunun kurallarını değiştirmek istiyordu artık. Fransa'nın güçlü sermaye gruplarından birinin başın-

da bulunan Ferral, Nakit İşleri Genel Müdürü olan kardeşinin yüksek mevkiine dayanarak Hindiçini Genel Yönetimine 400 milyonluk bayındırlık işleri yaptırmayı kabul ettirmişti. Rakipleri bile onun Fransa'dan ayrılmasına yardım ettiklerine pek üzgün değildiler hani. Cumhuriyet Hükümeti en yüksek memurlarından birisine bu uygarlık getirici programın gerçekleştirilmesi işini vermemezlik edemezdi. Programın gerçekleştirilmesi çok sıkı bir şekilde oldu. Dalaverenin laubali bir şekilde egemen olduğu bu ülkede şaşkınlık uyandırdı bu durum. Ferral işini iyi biliyordu. Bir iyilik asla boşa gitmez; Gurup Hindiçini'nin sanayileştirilmesi işini de aldı. Yavaş yavaş ortaya, emlak ve tarım alanlarında iki kredi kurumu ve kauçuk, tropikal ürünler, pamuk, şeker üretiminde bulunan dört tarım şirketi çıktı. Bu şirketler aynı zamanda hammaddelerin ilk işlenmelerini de yönetiyorlardı. Ayrıca; kömür, fosfat ve altın madenlerini işleten üç maden şirketi, bunlara ek olarak tuzlaların işletilmesi; aydınlatma, enerji, elektrik, camcılık, kâğıtçılık ve basımcılık dallarında beş sanayi şirketi ve tramvay, romörkör ve mavnalı işlerini yürüten üç ulaştırma şirketi vardı. Merkezde ise, bütün bu çabaların, nefretin ve yazışmaların kraliçesi; büyük kârlarla yaşamlarını sürdüren bütün bu kardeş şirketlerin anası veya ebesi Bayındırlık İşleri Şirketi bulunuyordu.

Şirket, Merkez — Annam demiryolu yapımını da ele geçirmeyi başardı. Bu demiryolu —ne hikmetse— Ferral grubunun imtiyaz bölgelerinden geçiyordu çoğunlukla. Yönetim kurulu ikinci başkanı kendisine «Hiç de kötü gitmiyor işlen» dediği zaman, Ferral susardı. Milyonları üstüste yığar, üzerine çıkıp Paris'i denetleyeceği merdiveni kurardı.

Her cebinde ayrı bir Çin Şirketinin tasarısı ile bile, aklı sürekli olarak Paris'deydi. Havas ajansını satın alabilmeye veya onu kullanabilmeye yetecek güçle Fransa'ya dönmek, siyasal hayata yeniden atılmak, ihtiyatlı bir şekilde ilerleyip bakanlığa geçip, bakanlar

kurulu ile satın alınmış kamu oyunu parlamentoya karşı birleştirmek; işte iktidar buradaydı.. Fakat bu-
gün artık bu dūřleri aklına getirmiyordu. Hindiçini'nin-
deki büyük yatırımlarının böylesine genişlemesi Ferral
gurubunu Yang - Tse havzasında ticarî girişimlere zor-
lamıştı. Çang - Kay - Şek ihtilâlcı ordusuyla Şanghai
üzerine yürüyordu, gittikçe yoğunlaşan kalabalık ise
otomobilin kapılarına yapışmaktaydı. Çin'de Fransa -
Asya Konsorsiyumu'nun sahip olduğu veya yönettiği
şirketler içinde durumdan zarar görmeyen yoktu:
Hong - Kong'daki yapım şirketleri deniz ulaşımının gü-
vensiz hale gelmesinden; bayındırlık, inşaat, elektrik,
sigorta şirketleri, bankalar savaştan veya komünist
tehdidinden zarar görmüşlerdi. İthal ettikleri mallar
Hong - Kong'da, Şanghai'da depolarda yatıyor, ihraç
ettikleri mallar ise Han - Keu depolarında, bazan da
rıhtımda kalıyordu.

Araba durdu. Sessizlik —aslında Çinli kalabalık
en gürültücü kalabalıklardandır— sanki dünyanın so-
nunu bildiriyordu. Bir top sesi. İhtilâlcı ordu bunca ya-
kında mıydı? Hayır. Bu öğle zamanını haber veren
toptu. Kalabalık açıldı; araba hareket etmedi. Ferral
ses borusu ile şoföre seslendi. Cevap gelmedi: Artık
ne şoför, ne de uşak vardı.

Kalabalığın ağır ağır çevresinde döndüğu hare-
ketsiz arabanın içinde şaşkın ve hareketsiz kalakaldı.
En yakın dükkâncı omuzunda koca bir kepenk ile dı-
şarıya çıktı. Az kalsın arabanın ön camını kırıyordu.
Dükkânını kapatıyordu. Sağda, solda, karşıda başka
dükkâncılar, başka zanaatkârlar omuzlarında, yazı do-
lu, kepenkleriyle dışarı çıktılar. Genel grev başlıyordu.

Destan gibi ve hüznünlü bir şekilde yavaş yavaş
başlayan Hong - Kong grevi değildi bu. Bir ordunun
manevrası idi. Göz alabildiğine uzaklıkta hiç bir açık
dükkân görölmüyordu. Hemen gitmek gerekiyordu.
Arabadan indi, bir çek-çek çağırdı. Kuli ona cevap bi-
le vermedi, uzun adımlarla arabalığına doğru koşuyor-
du. Ferral terkedilmiş arabası ile yolun üzerinde yalnız

kalmıştı, neredeyse yapayalnızdı. Kalabalık evlere doğru sokulmaya başlamıştı «Ağır makinelilerden korkuyorlar» diye düşündü. Çocuklar oyunlarını bırakmışlar, kaldırımlardaki itiş kakışın içinde, bacaklar arasından kaçıyorlardı. Böceklerle tıkabasa dolu bir ormanın sessizliğini andıran, hem çok yakın, hem çok uzak hayatlarla dolu bir sessizlikti bu... Bir savaş gemisinin düdük sesi yükseldi ve sonra kayboldu. Ferral, elleri cebinde, omuzları ve çenesi ileriye uzanmış, elinden geldiğince hızlı evine doğru yürüyordu. Sönen düdük sesinden bir oktav daha yüksek bir sesle iki canavar düdüğü birden ötmeye başladı. Sessizliğe bürünmüş koca bir hayvan yaklaştığını haber veriyordu sanki böylece. Bütün şehir pusudaydı,

Öğleden sonra. Saat bir.

— Beş var, dedi Çen.

Gurubundaki adamlar bekliyorlardı. Hepsi mavi bezlerden yapılmış giysiler giymiş iplik işçileriydi. Hepsi tıraşlı, hepsi zayıf, hepsi güçlüydüler. Çen'den önce ölüm yapmıştı elemesini. İki tanesi kollarının altında, namluları yere çevrili tüfekleri tutuyordu. Yedi tanesi Şan Tung gemisinden alınmış tabancaları taşıyorlardı. Bir tanesi, bir elbombası... Birkaçı ise ceplerinde saklıyorlardı bombalarını. Otuz kadarı bıçak, topuz ve kasaturalıydılar. Sekiz, on kadarı ise hiç silâhsızdı. Paçavra yığınları, gaz tenekeleri, demir tel kangalları yanında çömelmiştiler. Bir delikanlı bir torbadan çıkarttığı geniş ağızlı çivileri, sanki buğday taneleriymişlercesine inceliyordu. «Muhakkak nallardan daha yüksek bunlar»... Burası bir serseri yatağı idi, ama herkes kararlılığın ve hıncın üniforması altındaydı.

Çen onlardan değildi. Cinayete rağmen, orada oluşuna rağmen onlardan değildi. Bugün ölürse yalnız:

ölecekti. Onlar için ise, herşey çok basitti. Ekmeklerini ve onurlarını fethetmeye gidiyorlardı. Onun ise, ötekilerin ızdıraplarından ve ortak kavgalarından gayri, onlarla konuşacak bir konusu bile yoktu. Ama en azından, bağların en sağlamının savaşı olduğunu biliyordu. Ve orada savaş vardı.

Torbaları sırtlarında, tenekeler ellerinde ve kollarının altında demir tel kangalları ile ayağa kalktılar. Henüz yağmur yağmıyordu. Bir köpek, sanki içgüdüğü onu, hazırlanmakta olandan haberdar etmişcesine, iki sıçrayışta yolun bir kıyısından öbürüne geçti. Boş yolun kasveti de sessizlik kadar derindi. Yakın bir sokaktan beş el tüfek sesi geldi. Üçü birden patladı, sonra bir daha, sonra bir daha. «Başlıyor» dedi Çen. Sessizlik geri geldi; ama artık eskisine hiç benzemiyordu bu. Gittikçe yaklaşan, hızla ilerleyen atların nal sesleri bu sessizliği doldurdu. Ve bir gökgürültüsünden sonra, nasıl uzun bir yıldırım göğü dikine yırtarsa, hâlâ hiçbir şey görmedikleri halde, birdenbire birbirlerine karışan çığlıklardan, silâh seslerinden, öfkeli kiş-nemelerden, düşüşlerden oluşan bir sürü gürültü sokağı doldurdu. Ve sonra, azalan bağırışlar, bozulması olanaksız sessizliğin altında ağır ağır gömülürken, ölümü haykıran bir köpek uluyuşu yükseldi, kesildi hemen: Bir adam boğazlanmıştı.

Birkaç dakikada koşar adımla, daha önemli bir yola vardılar. Bütün dükkânlar kapalıydı. Yerde üç çeşet, yukarıda telgraf direkleri ile bölünmüş, kara dumanların yükseldiği kaygılı bir gökyüzü vardı. Yolun sonunda yirmi kadar atlı (Şanghay'da çok az atlı vardır), ellerinde silâhları duvara yapışmış duran ihtilâlcileri görmeksizin, çekine çekine dönenip duruyorlardı; gözler atların çekingen yürüyüşüne dikilmişti. Çen onlara saldırmayı düşünemezdi, adamlarında çok az silâh vardı. Atlılar sağa döndüler. Çen ve adamları nihayet karakola ulaşmışlardı. Nöbetçiler de sakince Çen'in ardından içeriye girdiler.

Polisler tüfeklerini ve mawzerlerini silâhlığa bı-

rakmış, iskambil oynuyorlardı. Kumandanları olan çavuş bir pencereyi açtı ve çok loş bir avluya seslendi:

— Hey, beni dinleyenler; bize karşı zor kullanıldığına şahit olun, görüyorsunuz, zor karşısında silâhlarımızı bırakmak zorundayız...

Pencereyi kapatıyordu; Çen onu durdurdu, aşağıya baktı: Kimse yoktu avluda. Ama, bu tiyatroya sözler tam zamanında söylenmiş, durum kurtarılmıştı. Çen yurttaşlarını iyi tanırdı. Bu rolü üstlendiğine göre bu adam bir harekete geçmeyecekti. Silâhları dağıttı. İhtilâlciler bu kez hepsi silâhlanmış olarak yola çıktılar. Polisler ne yapacaklarını bilemediler. Üç tanesi ihtilâlcileri izlemek istedi (Belki yağma filân olurdu hani...) Çen onları binbir zorlukla başından atabildi. Ötekiler kâğıtları topladılar ve oyuna yeniden başladılar.

— Eğer kazanırlarsa, dedi bir tanesi, belki bu ay maaşlarımızı alabiliriz.

— Belki, dedi Çavuş. Kâğıtları dağıttı.

— Ama yitirirlerse, belki de bizim döneklik ettiğimizi söyleyecekler.

— Başka ne yapabilirdik yani? Zor karşısında teslim olmak zorunda kaldık. Döneklik eden olmadığımıza hepimiz tanığız.

Düşünce altında ezilmiş karabataklar gibi, boyunlarını içlerine çekmiş düşünüyorlardı.

— Biz sorumlu değiliz, dedi içlerinden biri.

Hepsi onayladılar onu. Yine de kalktılar, gittiler oyunlarını komşu bir dükkânda sürdürdüler. Dükkân sahibi onları kovmaya cesaret edemedi. Karakolun ortasında bir yığın üniforma yapayalnız kalakaldılar.

Çen, kuşkulu ve neşeli, merkez karakollarından birine doğru yürüyordu. «Her şey iyi gidiyor» diye düşündü, «Ama şunlar da en azından bizim kadar yoksul...» Beyaz Ruslar ve zırhlı trendeki askerler, onlar dövüşeceklerdi. Subaylar da öyle. Uzaktaki patlamalar, alçalmış gökyüzü onları boğmuşcasına sağır, şehrin merkezinde havayı dövüyorlardı.

Artık teneke taşıyıcılarına kadar tamamen silâhlanmış olan adamlar bir dörtyol ağzında duraladılar, bakışları ile arandılar bir an. Kruvazörler ve mallarını boşaltmamış gemiler, ağır rüzgârın ihtilâlcilerin gittikleri yöne doğru savurduğu, eğilemesine duman bulutları yükseltiyorlardı. Gökyüzü de ihtilâlcilere katılmış gibiydi. Bu seferki karakol kırmızı tuğladan, iki katlı, eski bir binadaydı. Kapının iki yanında birerden, süngü takmış iki nöbetçi vardı. Çen Özel polisin üç gündür alârmıda olduğunu biliyordu. Polisler bu bitip tükenmek bilmez gözetleme yüzünden bitkindiler. Burada subaylar, mavzerli ve iyi maaş alan elli kadar polis, on da er vardı. Yaşamak, hiç olmaz ise şu sekiz günü yaşamak... Çen sokağın köşesinde durmuştu. Silâhlar kuşkusuz, birinci katta, subay odasının yanındaki nöbetçi odasında, silâhlıkdaydılar... Çen ve iki adamı geçen hafta birçok kez girmişlerdi oraya. Çen tüfeksiz on adamı seçti, tabancalarını gömleklerinin altına gizletti ve onlarla birlikte ilerledi. Sokağın köşesini döndüklerinde, nöbetçiler onların yaklaştıklarını gördüler. Herkesten kuşkulandıktan, artık hiç kimse-den kuşkulalmaz olmuşlardı. Sık sık heyetler geliyor, nöbetçi subay ile görüşüyor, ona rüşvet veriyorlardı. İş, çok kişi ve garanti gerektiriyordu.

— Teğmen Şui-Tun'u göreceğiz, dedi Çen.

Sekiz adam içeriye girerken, son ikisi itiş kakış arasında duvar ile nöbetçilerin arasına kayıverdiler. İlk adamlar karakola girer girmez, nöbetçiler böğürlerinde tabanca namlularını hissettiler. Silâhlarının alınmasına karşı koymadılar: Her ne kadar, sefil meslekdaşlarından daha iyi para alıyor olsalar da, hayatlarını tehlikeye atmaya değmezdi bu. Çen'in birinci guruba katılmamış olan dört adamı, yoldan geçmekteymişler gibi davranarak, nöbetçileri duvar boyunca götürdüler. Pencereleden bunlardan hiçbiri görülemiyordu.

Çen koridordan silâhların asılı olduğu silâhlığı gördü. Nöbetçi odasında otomatik tabancalı altı tane

polis vardı sadece. Silâhları bellerinde ve üstelik kapalı kılıfları içindeydi. Silâhını çekerek tüfeklerin önüne doğru atıldı.

Polisler kararlı olsalar, saldırı başarısızlığa uğrayabilirdi. Çen binanın içini iyi biliyordu ama adamlarına silâhlarını kime doğrultacaklarını teker teker söyleyecek zamanı bulamamıştı. Bir iki polis silâh çekebilirlerdi, fakat hepsi de ellerini kaldırdılar. Hemen silâhları alındı. Yeni bir silâh dağıtımı başladı.

«Şu anda,» diye düşündü Çen. «Şehirde daha iki yüz başka gurup bizim gibi hareket ediyor. Bir de bizim kadar şanslı çıktılarsa...» Daha henüz üçüncü tüfeği almıştı ki, merdivenlerden hızlı hızlı bir koşu patırdısı geldi. Birisi koşarak merdivenleri çıkıyordu. Çen dışarı çıktı. Kapıya vardığı anda ikinci kattan bir el ateş edildi. Fakat daha sonra başka bir şey olmadı. Subaylardan biri aşağıya inerken ihtilâlcileri görmüş merdivenden ateş açmış ve hemen sahanlığa kaçmıştı.

Savaş başlamak üzereydi.

İkinci katın sahanlığının ortasında merdiven basamaklarına hakim olan bir kapı vardı. Asya usulünce bir elçi mi göndermeliydi acaba? Çen kişiliğinde bulunan Çinli sağduyusundan tiksiniyordu. Merdiveni bir saldırı ile ele geçirmeye kalkışsa? Kuşkusuz polislerin ellerinde elbombaları vardı. Askerî Komite'nin Kiyo tarafından bütün guruplara ulaştırılan emirlerinde kısmî bir başarısızlık durumunda; ortalığın ateşe verilmesi, komşu evlerde siper alınması ve özel ekiplerden yardım istenilmesi bildiriliyordu.

— Ateşe verin.

Gaz tenekelerini taşıyanlar gazı sağa sola hızla dökmeye çalıştılar, fakat küçük kapaklar ancak küçük miktarlarda gaz akıtabiliyordu. Gazı duvar boylarına, mobilyaların üzerlerine yavaş yavaş dökmek zorunda kaldılar. Çen pencereden dışarıya baktı: Karşıda kapalı dükkânlar ve karakolun kapısına hâkim dar pencereler vardı, yukarıda Çin evlerinin çürük ve bel vermiş damları, içinde hiç bir duman yükselmeyen kur-

şunî gökyüzünün, boş sokağın üzerine çökmüş samimi gökyüzünün sonsuz sükûneti vardı. Her savaş saçmaydı ve hayatın karşısında hiç bir şey yoktu. Tam anında kendisini toplayıp, camların çerçevelerin, yayılım ateşinin seslerine karışarak kırılmış kristal gürültüsü ile indiklerini gördü: Dışarıdan üzerlerine ateş ediliyordu.

İkinci bir yayılım ateşi. Şimdi bu her tarafı gaza bulanmış odanın içinde, hazırlanmış ve kata hâkim polislerle, göremedikleri yeni saldırganların arasındaydılar. Çen'in bütün adamları yüzükoyun yerdeydi esirler bağlanmış ve bir köşede duruyorlardı. Bir elbom-bası patlasa hepsi kavrulacaklardı. Yerdeki adamlardan biri homurdanarak parmağı ile bir yöne işaret etti: Damın üstünde bir gönüllü vardı. Pencerenin en solunda, görüş açısının içinde, bir omuzları geride ihtiyatla ilerleyen başka gönüllüler görülüyordu. İhtilâlcilerdi bunlar, onlardandılar...

«Bir öncü bile göndermeden ateş ediyor salaklar» diye düşündü Çen. Cebinde Kuomintang'ın mavi bayrağı vardı. Onu çıkardı. Koridora daldı. Çıkar çıkmaz beline şiddetli ve derin bir darbe yedi, aynı anda korkunç bir çatırtı da karnına kadar girdi. Bir yere tutunabilmek amacı ile kollarını geriye doğru saldı, kendisini yarı ölü yerde buldu. Hiç gürültü yoktu, ardından yere madeni bir şey düştü, aynı anda koridora duman ve inilti doldu. Kalktı, yaralı değildi. Sendeleyerek gitti, bu anlaşılmaz patlamanın etkisi ile açılmış kapıyı kapattı, boşluktan, sağ eliyle mavi bayrağı dışarıya uzattı —eline gelecek bir mermi, hiç de sürpriz olmazdı hani—. Ama hayır, dışarıda sevinç çığlıkları vardı. Pencereden yavaş yavaş çıkmakta olan duman, sağdaki ihtilâlcilerin onu görmesini engelliyordu ama. soldakiler sesleniyorlardı ona.

İkinci bir patlama ile az kalsın yine düşecekti. Kuşatılmış polisler ikinci katın pencerelerinden elbom-baları savuruyorlardı. (Yoldan açılan ateşe rağmen

pencereyi nasıl açabilmişlerdi acaba?) Çen'i yere düşüren birinci bomba tam evin önünde patlamıştı. Bomba sanki nöbetçi odasının içinde patlamışçasına parçaları açık kapıdan ve kırık camlardan içeriye girmişti. Çen'in adamlarından ölmemiş olanları patlamadan dehşete kapılmış bir halde dışarıya sığramışlardı. Duman tarafından pek az korunuyorlardı. Pencerelerdeki polislerin ateşi altında iki tanesi yolun ortasında düştü: Dizleri göğüslerinde, tavşanlar gibi der-top kalmışlardı. Bir diğeri, bir kan lekesi içine yüzükoyun kapaklanmıştı, burnu kanıyor gibiydi. Gönüllüler, kendilerinden olanları tanımışlardı, fakat Çen'e seslenirken yapılan işaretlerden, subaylar birinin daha dışarı çıkacağını anlamışlar ve ikinci elbombasını da fırlatmışlardı. Bomba yolda, Çen'in solunda patlamıştı; duvar onu korumuştur.

Koridordan nöbetçi odasını inceledi. Duman eğik ve yavaş bir hareketle tavandan aşağıya iniyordu. Yerde cesetler vardı, yer hizasında ulumayı andıran inilti-tiler odayı dolduruyordu. Köşede bir bacağı kopmuş bir esir arkadaşlarına «Kesin şu ateşi be...» diye bağırıyordu. Onun bu soluk soluğa çığlıkları, ızdırabın üstünde, umursamazlık içinde, görünür bir kader gibi yükselen bu dumanı deliyordu sanki. Bu bacağı kopuk, haykıran adam **bağlı** kalamazdı. Olanaksızdı bu. Fakat her an yeni bir elbombası patlayabilirdi. «Bana ne» diye düşündü Çen «Bir düşman bu.» Ama bacak yerine etten bir delik vardı. Ama bağlıydı. Duygusu merhametten çok daha güçlüydü. Bu sınıksız bağlı adam Çen'in ta kendisi idi. «Elbombası dışarda patlarsa yüzükoyun yere atlarım, içeri yuvarlanırsa eğer, hemen dışarı atmam gerekecek.» «Yirmide bir şansım var. Ne hallediyorum ben burada? Ne yapıyorum ben burada?» Öldürülmek: Pek önemi yoktu bunun. Onu asıl kaygılandıran karnından yaralanmaktı. Ama yine de korkusu bu işkence içindeki, bağlı adamın görüntüsünden, ızdırap içindeki beşerî acizden daha az dayanılmazdı. Elinde bıçağı, iplerini kesmek için,

adama doğru ilerledi. Esir onun kendisini öldürmeye geldiğini sandı, daha çok haykırmaya başladı, sesi zayıfladı, bir ısıklık haline döndü. Çen gözlerini elbombasının düşebileceği pencereden ayıramadan, adamı vıcık vıcık kanla kaplı giysilere yapışan sol eliyle, yokladı. Sonunda ipleri buldu, alttan bıçağı daldırdı, kestti. Adam artık haykırmıyordu. Bayılmış veya ölmüş olmalıydı. Çen, bakışları her an parımparça pencerenin üzerinde, koridora döndü. Kokunun değişmesi onu şaşırttı. Sanki o an duymaya başlıyormuşçasına, yaralıların iniltilerinin çığlıklara dönüştüğünü anladı. Odanın içerisinde, elbombaları gazla ıslanmış öteberiyi ateşe vermişti, yanmaya başlıyorlardı.

Su yoktu. Karakol ihtilâlcilerin eline geçinceye kadar yaralılar (şimdi artık esirlerin önemi yoktu, kendi arkadaşlarını düşünüyordu sadece) çoktan kömürleşmiş olacaktı. Çıkmak, çıkmak gerekiyordu. Önce düşünmeli, olabildiğince az hareket yapmak için düşünmeliydi. Titremesine rağmen kaçış düşüncesiyle büyülenmiş olan zihni uyanıktı: Sola gitmeliydi, orada bir saçak koruyacaktı onu. Sağ eliyle kapıyı açarken sol eliyle de «Susun» diye işaret ediyordu. Yukarıdaki düşmanlar onu göremiyorlardı, sadece ihtilâlcilerin davranışlarından bilgi çıkarabilirlerdi. Adamların bütün bakışlarının bu açık kapıya, loş koridorda masmavi görünen kendi tıknaz silüetine dikilmiş olduğunu hissediyordu. Sağ elinde tabancası, kollarını açıp duvara yapışarak sola doğru kaymaya başladı. Adım adım ilerlerken bir yandan üstündeki pencerelere bakıyordu; bir tanesi saçak gibi yerleştirilmiş zırhlı bir levha ile korunuyordu. İhtilâlciler pencerelere boşuna ateş açıp duruyorlardı. Elbombaları bu saçığın altından savrulmaktaydı. «Atarlarsa» diye düşündü Çen, bir yandan da ilerlemesini sürdürürken, «elbombasını ve kuşkusuz onu fırlatan eli görmem gerekir, ve görebilirim eğer, onu bir paket gibi yakalayıp olabildiğince uzağa savurmalıyım». Yengeç gibi yürümesini sürdürürken, «Elbombasını yeterince uzağa atamaya-

«cağım, karnım bir avuç parça ile dolacak...» İlerlemesine devam ediyordu. Keskin yanık kokusu ve arkasında dayanacak duvar eksikliği (arkasına dönemi-yordu) yüzünden nöbetçi odasının penceresinin önün-den geçtiğini anladı. «Bombayı yakalarsam, patlama-dan hemen içeriye atarım onu. Pencereyi geçtim mi, duvarın kalınlığı var, kurtulurum.» Fakat oda boş de-ğilmiş, daha demin bağlarını kestiği adam oradaymış, kendi yaralı arkadaşları oradaymış, ne önemi vardı bunun... İhtilâlcileri dumanın aralıklarından bile göre-miyordu, çünkü gözlerini saçaktan ayıramıyordu; ama her an kendisini arayan bakışlarını üzerinde hissediyordu. Pencerelelere açılan ve polisin başına dert olan ateşe karşın, polislerin birşeyler olduğunu niçin anla-madıklarını çıkaramıyordu. Birden ellerinde az bomba olduğunu ve atmadan önce çevreyi gözlediklerini dü-şündü. Aynı anda, sanki bu düşünce bir gölgeden doğmuşcasına bir kafa belirdi saçığın altında —ihtilâlcilerden görülemiyordu bu baş ama, o görüyordu. Çarçabuk ipCambazı tavırlarını bırakıp, rastgele ateş etti. İleri atıldı, bir sundurmanın altına ulaştı. Pence-relerden yayılım ateşi oldu, bir elbombası biraz önce ayrıldığı yerde patladı. Demin ıskaladığı polis, bom-bayı tutan elini saçığın altından geçirirken bir an du-ralamıştı, ikinci bir kurşundan çekinmişti. Çen sol ko-luna bir darbe yemişti: Hava sarsılmasından olmalıy-dı bu. Tan-Yen-Ta'yı öldürmeden önce kolunda bıçak-la açtığı yara yeniden kanıyordu ama hiçbir acı duy-muyordu. Sargıyı bir mendille daha çok sıkarak ihtilâlcilerin yanına ulaştı.

Saldırıyı yönetenler çok loş bir geçitte toplan-mışlardı.

— Öncü gönderemez miydiniz yahu?

«Çon»un şefi olan, çok kısa yenli, iyi tıraş ol-muş koca bir Çinli, bu yaklaşan gölgeye baktı, te-vekküllü bir eda ile ağır ağır kaşlarını kaldırdı.

— Telefon ettirdim, dedi kısaca. Zırlı bir kam-yon bekliyoruz şimdi.

- Öteki guruplar ne iş yaptılar?
- Karakolların yarısını ele geçirdik.
- O kadar mı?
- Bu bile çok iyi.

Bütün bu uzaklaşan tüfek sesleri Kuzey Garı'na doğru ilerleyen kendi arkadaşlarındandı.

Çen sanki sudan rüzgârın ortasına çıkmış gibi soluk soluğa idi. Duvara sırtını verdi, köşe hepsini koruyordu. Yavaş yavaş soluklandı, bağlarını kestiği esiri düşündü, «Bırakmalıydım onu. Ne vardı bağlarını kesecek, ne değişti sanki?» Şimdi bile, bu çırpınan, bağlı ve bacağı kopuk adamı görmemezlik edemezdi. Yarası Tang-Yen-Ta'yı hatırlattı ona. Bütün bu gece, bütün sabah ne salaklık etmişti. adam öldürmekten daha basit hiçbir şey yoktu.

Karakolda eşyalar hâlâ yanıyorlar ve yaklaşan alevler karşısında yaralılar hâlâ haykırıyorlardı. Bu yinelenen, sürekli bağrışlar basık geçitte çınılıyordu. Kasvetli havada uzaklaşan patlama sesleri, canavar düdüklere ve kaybolup giden bütün savaş gürültüleri yüzünden olağanüstü yaklaşan bu feryatlar... Uzaktan bir demir tangirtisi yaklaştı, her yanı kapladı, kamyon geliyordu. Geceleyin, o da çok üstünkörü bir şekilde, zırhla kaplanmıştı: Bütün levhalar oynuyordu. Bir fren ile bütün bu tangirtı durdu ve çığlıklar yeniden işitildi.

Karakola girmiş tek kişi olan Çen, yardım ekibinin şefine durumu açıkladı. Şef Vampo Harp Okulunun eski bir öğrencisiydi. Çen onun genç burjuvalardan oluşan ekibi yerine Katov'un guruplarından birini yeğlerdi. Şu, sokağın ortasında dizleri karınlarında, ölmüş yoldaşlarının önünde bile kendi adamlarına tam olarak bağlanamıyorsa da, Çen burjuva sınıfından nefret ettiğini biliyordu. Onun umudu proletarya sınıfında biçimlenmişti.

Subay mesleğini iyi biliyordu. «Kamyon'dan ateş etmenin âlemi yok, dedi, damı bile yok, bir elbombası atmaları yeter içeriye, herşey havaya uçar. Ama,

bende de elbombaları var.» Çen'in adamlarından elbombası taşıyanlar nöbetçi odasında idiler, —ölmüşler miydi acaba?—, ikinci gurubun adamları ise elbombası tedarik edememişlerdi.

— Yukarıdan deneyelim.

— Tamam, dedi Çen.

Subay kızgınlıkla baktı Çen'e, ondan düşüncesi ni sormamıştı, ama bir şey demedi. İkisi birden —subay, sivil giyinmiş olmasına rağmen, fırça gibi saçları, kısa bıyığı, tabanca kayışının sıkıldığı kemeriyle, yine de askerdi; Çen ise tıknaz ve maviydi— karakolu gözlediler. Kapının sağından, yaralı arkadaşlarının vücutlarına yaklaşan alevlerin dumanı mekanik bir intizamla tütmekteydi ve korkunç sesleri olmasa, sürekliliklerinin çocuk bağırışmaları sandıracağı feryatlar gibi düzenliydi. Solda, hiçbir şey yoktu. İkinci katın pencereleri kapalıydı. Arada bir saldıranlardan biri pencere lere ateş açıyor, yerinden kopan birkaç parça kaldırımın üstünde tozdan, sıvadan, tahta parçalarından bir yığın yapıyordu. Bunların arasında cam parçaları, solgun güneşe rağmen, parıldıyorlardı. Karakoldan ancak, ihtilâlcilerden biri gizlendiği yerden çıkınca ateş açılıyordu.

Çen:

— Öteki guruplardan ne haber? diye sordu yine.

— Hemen hemen bütün karakolları ele geçirdik. En önemlisini saat 1.30'da baskınla aldık. Tam 800 tüfek ele geçirdik orda. Dayanmayı sürdürenlere karşı yardım gönderebiliyoruz artık. Sizler yardımına gittiğimiz üçüncü ekipsiniz. Onlar yardım alamıyorlar artık: Kışla ları, Güney Garını, Silâh Fabrikasını kuşattık. Ama bu işi de bitirmek gerek artık: Saldırıya geçmek için olabildiğince çok adama ihtiyacımız var. Sonra zırhlı tren var daha.

İki yüz gurubun daha kendi gurubu gibi davran dığı düşüncesi Çen'i hem coşturuyor, hem de heyecanlandırıyordu. Hafif rüzgârın şehrin dört bir yanından getirdiği silâh seslerine rağmen, bu zor ve çetin

durum ona sanki sadece kendileri eylemdeymişler duygusunu veriyordu.

Bir adam kamyonundan bir bisiklet indirdi, yola çıktı. Çen onu, tam seleye bindiği zaman tanıdı: Ma, en önde gelen karıştırıcılardan. Durum hakkında Askerî Komiteye bilgi vermeye gidiyordu. Matbaacıydı ve oniki yıldır bütün yaşamını her yerde matbaa işçilerini sendikalaştırmak uğruna adamıştı. Bir gün bütün Çinli matbaa işçilerini birleştireceğini umuyordu. Takip edilmiş, ölüme mahkûm edilmiş, firar etmişti, her an örgütlenme içindeydi. Sevinç çığlıkları yükseldi, adamlar Çen'i tanımışlardı, alkışlıyorlardı. Onlara baktı Çen. Birlikte hazırladıkları dünya düşmanlarının hayatını olduğunca kendisini de mahkûm ediyordu. Onların mavî tulumlarının ardında pusu kuran gelecek günlerin fabrikasında ne yapacaktı?

Subay elbombalarını dağıttı. On adam karakolun karşısındaki damda mevzi almaya gittiler. Polislerle karşı onların taktiklerini kullanacaklardı, bombaları pencerelerden içeri atacaklardı. Pencereler yola hakimdiler ama dama değillerdi. Pencerelerden birisi bir sacak ile korunuyordu. İhtilâlciler damdan dama ilerliyorlardı. Göğün içinde incecik görüyorlardı. Karakol ateş yönünü değiştirmemişti. Sanki damdakilerin yaklaşımlarını yalnız cançekişenler sezmişler gibi, çığlıklar birden değişti, inilti halini aldılar. Sesler zar zor duyulabiliyordu. Yarı dilsizlerin boğuk çığlıklarıydı artık bunlar. Gölgeler karakolun eğik damının tepesine vardılar, yavaş yavaş aşağıya indiler. Göğün içinde belirginliklerini yitirdiler. Artık Çen onları daha az görebiliyordu. Doğurmakta olan bir kadının gırtlığından kopup gelmiş gibi bir haykırış inilti içinden yükseldi. İnilti bir yankı gibi yeniden başladılar, sonra sustular.

Gürültüye rağmen çığlıkların birden kayboluşu korkunç bir sessizlik intibası verdi: Acaba alevler yarıllara ulaşmış mıydı? Çen ve subay birbirlerine baktılar, daha iyi duyabilmek için gözlerini kapattılar,

hiç bir ses yoktu. İkisi de gözlerini açtıklarında, diğerrinin sessiz bakışı ile karşılaştı.

Adamlardan biri kolunu damdaki cilâlı bir ejderha heykeline dolayıp, serbest kolunu yolun üzerine uzattı, elbombasını tam üstünde bulunduğu ikinci kat penceresinden içeriye doğru fırlattı, fakat bomba çok aşağıya düştü. Kaldırımında patladı. Bir ikinciyi savurdu, bu da gitti yaralıların bulunduğu odaya girdi. Çarptığı pencereden haykırışlar yükseldi, hayır bunlar biraz önceki haykırışlar değildi, kesik kesik ölüm ulmaları, daha dinmemiş bir ızdırabın canlanmasıydılar. Üçüncü bombasını savurdu adam: Yine ıskaladı.

Kamyonla getirilmiş adamlardan biriydi bu. Patlamanın savurduğu parçalardan sakınarak, ustaca geriye çekildi. Bir kez daha eğildi, kolu dördüncü bomba için havalandı. Onun arkasından Çen'in adamlarından biri iniyordu. Adamın kalkık kolu inemedi: Bütün vücudu dehşetli bir gülle ile biçilmiş gibiydi. Kaldırımın üstünde büyük bir patlama oldu. Yükselen duma na rağmen duvarın üstünde bir metreye yakın bir kan lekesi belirdi. Duman çekildi: Duvar yer yer kan ve et parçalarıyla bezenmişti. Arkadan gelen ihtilâlcı dayandığı yeri elinden kaçırınca bütün ağırlığı ile damda kaymış, birinciyi de sürüklemişti. İkisi de bombalarının üstüne düşmüşlerdi ve elbombalarının emniyetleri açıktı.

Solda, damın öbür yanında her iki gurupdan —yani Kuomintang burjuvalarından ve komünist işçilerden— adamlar ihtiyatla ilerliyorlardı. Düşüş karşısında duraladılar. Şimdi yine çok yavaşça inmeye devam ediyorlardı. Şubat ayaklanması çok gaddarca bastırılmış olduğundan ayaklanma gözüpek insanlardan yoksundu. Sağdan başka adamlar yaklaşıyorlardı. Çen aşağıdan «zincir yapın» diye bağırdı. Karakolun hemen yanındaki ihtilâlciler tekrarladılar çağrısı. Adamlar elele tutuştular. En üstteki, damın tepesindeki iri ve sağlam bir ejderha heykeline doladı kolunu. Elbombası atışı yeniden başladı. Kuşatılmışlar

cevap veremiyorlardı.

Beş dakika içinde, nişan alınan iki pencereden içeriye üç bomba girmişti. Bir diğeri saçağı havaya uçurdu. Yalnız ortadaki pencere isabet almamıştı. «Ortaya» diye bağırdı subay. Çen ona baktı: Bu adam buyruk vermekten, mükemmel bir spor yaparcasına zevk alıyordu. Kendisini korumuyordu bile. Hiç kuşkusuz cesurdu ama adamlarına bağlı değildi. Çen kendi adamlarına bağlıydı ama, yeteri kadar değil.

Yeteri kadar değil.

Subayın yanından ayrıldı. Kuşatılanların atış menzilinin dışından dolaşarak sokağın öbür yakasına geçti, dama ulaştı. Tepeye sarılmış olan adam güçsüz düşmüştü. Onun yerine geçti. Yaralı kolunu bu çimentodan ejderhaya doladı, sağ eliyle de zincirin ilk adamını tuttu. Yalnızlığından kurtulamıyordu. Kayan üç adamın koluna binen ağırlıkları göğsünün içinden bir ok gibi geçiyordu. Elbombaları, artık ateş edilme-yen karakolun içinde patlıyordu. «Tavanarası bizi koruyor ama uzun sürmez, tavan uçar» diye düşündü. Böyle ölümle burun buruna olmasına, onu parçalayan bu kardeşçe ağırlığa rağmen, onlardan biri değildi o. «Kan bile boşuna mı yoksa?»

Aşağıdan subay bir şey anlamadan bakıyordu ona. Çen'in arkasından çıkan adamlardan biri onun yerine geçti.

— İyi ben de bomba atarım.

Bu vücut zincirini ona bıraktı. Bitkinleşen kaslarından sınırsız bir umutsuzluk yükselmekteydi. Baykuş gibi uzun, ince gözlü yüzü hareketsizdi. Birden şaşırdı: Burnunun yanından bir damla gözyaşı akıyordu. «Sinirden» diye düşündü. Cebinden bir elbombası çıkardı. Zincirdeki adamların kollarına asılarak inmeye başladı. Fakat biraz önce zinciri tutabilmek için harcadığı gücün zorlamasından sonra, kolları artık tutmuyormuş gibi geliyordu ona. Zincir, damın sonundaki çevre süslerine dayanıyordu. Oradan ortadaki pencereye ulaşmak hemen hemen olanaksızdı. Çen

damın hizasına gelince bombayı atan adamın kolunu bıraktı, önce adamın bacağına, sonra da yağmur oluğuna sarıldı. Dikey borudan aşağıya kaydı. Pencere dokunabilmek için çok uzak, fakat bombayı savurmak için pek yakındaydı. Arkadaşları kımıldamıyorlardı artık. İlk katın üzerindeki bir çıkıntı durabilmesini sağladı. Yarasının bu kadar az sızlaması onu şaşırtıyordu. Sol eliyle yağmur oluğunu kenetleyen bir demiri tutup, elbombasını şöyle bir tarttı. Emniyeti açıktı bombanın. «Altıma, sokağa düşerse işim tamam...» Durumu elverdiğince hızla fırlattı bombayı: Bomba içeri girdi ve patladı.

Aşağıda, silâh sesleri yeniden başlamıştı.

Son odadan kaçmak zorunda kalan polisler korkmuş körler gibi, rastgele ateş ederek karakolun açık kapısından dışarıya çıkıyorlardı. Damlardan, sundurmalardan, pencerelerden ihtilâlciler ateş açıyorlardı. Vücutlar birbiri ardına düşüyorlardı. Önceleri çoktular, sonra gitgide azaldılar.

Ateş kesildi. Çen yağmur borusuna asılarak aşağıya indi. Ayaklarını göremiyordu, bir vücudun üstüne atladı.

Subay karakola giriyordu. Çen, cebinden atmadığı elbombasını çıkarıp onu izledi. Her adımda daha dehşetle yaralıların iniltilerinin durmuş olduğunun bilincine varıyordu. Nöbetçi odasında ölüden başka bir şey yoktu. Yaralılar yanıp kömür olmuşlardı. İkinci katta, yine ölüler ve birkaç da yaralı.

— Şimdi, Güney Garına. Haydi, dedi subay «Bütün tüfekleri alalım, öteki gurupların ihtiyaçları olacak.» Silâhlar kamyonu taşındı. Bütün silâhlar toplanınca adamlar da arabaya atladılar. Ayakta, tıkiş tıkiş motor kapağının üstüne oturmuş, çamurluklara yapışmış, arkaya asılmışlardı. Geriye kalanlar koşar adımla küçük sokaklardan yola çıktılar. Bomboş yolun ortasında bırakılmış büyük kan lekesi açıklanması imkânsız gibiydi. Kamyon tıklım tıklım insan dolu ve çıkardığı teneke gürültüsü ile Güney Garına doğ-

ru, köşede gözden kayboldu.

Çok geçmeden durmak zorunda kaldılar. Yol dört beygir leşi ve silâhları çoktan alınmış üç ölü yüzünden tıkanmıştı. Bunlar Çen'in sabahleyin gördüğü atlılardandı. İlk zırhlı araba tam zamanında gelmişti. Yerde cam kırıkları vardı, fakat fırça sakallı, inleyip duran bir yaşlı Çinli'den başka kimse yoktu. Çen yaklaşır yaklaşmaz Çinli açık bir sesle konuştu:

— Haksız ve çok acıklı bir şey bu. Dört tane, dört tane. Yazık.

— Üç tane yalnız, dedi Çen.

— Dört tane. Yazık.

Çen yeniden bakındı çevresine: Bu ölgün evlerin ve ağır göğün altında yalnız üç tane ceset vardı. Birisi rastgele atılmış gibiydi, yan yatmıştı. Diğer ikisi de yüzükoyun yatıyordu.

— Atlardan söz ediyorum, dedi yaşlı adam, tiksinti ve kuşkuyla.

Çen'in eli tabancasındaydı.

— Ben adamlardan. Atlardan biri senin miydi? Bu sabah el koymuş olmalıydılar onlara, kuşkusuz.

— Hayır, ama arabacıydım ben. Hayvandan anlarım ben. Dördü de öldürüldü. Hem de hiç yoktan.

Şoför söze karıştı:

— Hiç yoktan mı?

Çen, «zaman kaybetmeyelim» dedi.

İki adamın yardımıyla atları yana çekti. Kamyon geçti. Yolun sonunda, Çen çamurluklardan birinin üstüne oturmuş, geriye baktı: Yaşlı adam hâlâ cesetlerin arasındaydı, kuşkusuz inliyordu. Kurşuni sokak da kapkaraydı.

Saat beş.

«Güney Gar'ı düşmüş»

Ferral ahizeyi yerine koydu. Uluslararası Ticaret Odasının bir kısmı her türlü müdahaleye karşıydı.

Ama Şanghai'nın en büyük gazetesi Ferral'in elindeydi. Sağa sola randevular verirken, ayaklanmanın ilerleme haberleri birbiri ardına geliyordu. Tek başına telefon etmek istemişti. Salona geri döndü. Orada Martial Çan-Kay-Şek'in gönderdiği bir adamla görüşüyordu. Bu adam polis şefiyle ne emniyette ne evinde buluşmak istememişti.

Kapıyı açmazdan önce, silâh seslerine rağmen Ferral şunları duydu:

— Ben, anlıyor musunuz? Neyi temsil ediyorum ben burada? Fransa'nın çıkarlarını...

— Fakat, ben size ne gibi bir destek vaadedebilirim? diye Çinli umursamaz bir ısrarla cevabını veriyordu. Başkonsolos, kendileri de, gerekli olan açıklamaları sizden beklememi söyledi bana. Çünkü siz ülkemizi ve insanlarını çok iyi tanıyorsunuz.

Salonun telefonu çaldı.

— Belediye meclisi de düştü, dedi Martial. Ve sonra sesinin tonunu değiştirerek ekledi:

— Ben bu ülke ve insanları üzerinde genel olarak biraz psikolojik tecrübem yoktur demiyorum. Psikoloji ve eylem: Benim mesleğim budur. Ve bu yüzden...

— Fakat ya bizim ülkemiz için tehlikeli oldukları kadar sizin ülkeniz içinde tehlikeli, uygarlığın huzuru için tehlikeli olan insanlar, her zaman olduğu gibi, imtiyaz bölgesine sığınırılsa? Uluslararası polis...

Ferral içeriye girerken «Tamam» dedi. «İlişkilerin kesilmesi halinde Martial'in komünist şeflerine sığınma izni verip vermeyeceğini öğrenmek istiyor.»

— «... bize her türlü yardımı vaadetti. Fransız polisi ne yapacak?

— Anlarız. Yalnız şuna dikkat edin: Ruslar hariç, beyaz kadınlarla hiç mesele çıkmasın. Bu konuda çok kesin talimat aldım. Ama dediğim gibi, resmi bir şey yok... Resmî hiç bir şey yok...

Salon modern bir tarzda döşenmişti. Duvarlarda

Picasso'nun «pembe devri»nden tablolar, Frogonnard'ın erotik bir eskizi vardı. Subay ve Martial Tang hanedanı çağından kalma siyah taştan çok büyük bir Kvan-nyn heykelinin iki yanında ayakda duruyorlardı. Bu heykel Clappique'in öğütleri üzerine satın alınmışdı, ama Gisors bunun sahte olduğu kanısındaydı. Çinli, sivil giyinmiş, yukardan aşağı bütün düğmeleri ilikli, basık burunlu genç bir albaydı. Başını geriye eğmiş, Martial'e bakıyor ve gülümsüyordu.

— Partim adına size teşekkür ederim. Komünistler çok haindirler. Bize, en sadık müttefiklerine bile ihanet ediyorlar. İşbirliği yapmak ve toplumsal sorunları Çin birleştikten sonra tartışmak üzere anlaşma yapılmıştı. Halbuki onlar şimdiden başladılar bile. Anlaşmaya saygı göstermiyorlar. Onlar Çin'i değil Sovyetleri kurmak istiyorlar. Ordunun ölümleri Sovyetler için değil, Çin için öldüler. Komünistler herşeyi yapabilirler. İşte bu nedenle, sayın Müdür, size soruyorum: General'in kişisel güvenliğinin sağlanması işine Fransız polisinin bir itirazı olabilir mi?

Çinli'nin aynı hizmeti Uluslararası polisten de istemiş olduğu çıktı.

— Elbette, memnuniyetle, diye cevaplandırdı Martial. Sizin polis şefinizi gönderin bana. Hâlâ König mi polis şefi?

— Evet, hâlâ o. Söyleyiniz, Müdür Bey, Roma tarihini okudunuz mu?

— Elbette.

Ferral, «Akşam okulunda herhalde» diye düşündü.

Yeniden telefon çaldı. Martial açtı:

— «Köprüleri ele geçirdiler», dedi. «Bir çeyrek saat içinde ayaklanma Çin bölgesini tamamen kaplıyacak.»

Sanki bir şey duymamış gibi, «Benim düşünce-me göre» diye devam etti Çinli, «Roma İmparatorluğunu örf ve adetlerin bozulması yıkmıştır. Polisin olduğu gibi, fuhuşunda batılı anlayışla, teknik bir örgütlenme-

si, Roma İmparatorları kadar değerli olmayan şu Han-Keu şeflerini alaşağı etmez mi dersiniz?»

— Bu da bir düşünce tabii. Ama uygulanabileceğini pek sanmıyorum. Üzerinde çok düşünmek gerek.

— Avrupalılar Çin’de kendilerine benzeyen yanlardan başka pek bir şeyi anıyamıyorlar.

Sessizlik oldu. Ferral için için eğleniyordu. Çinli onu ilgilendirmişdi. Bu arkaya atılmış, adeta kibirli baş ve aynı zamanda bu sıkıntılı tavırlar. «Trenler dolusu fahişenin kapladığı Han-Keu...» diye düşündü. «Komünistleri tanıyor muydu bu adam? Ekonomi-politikden haberi vardı herhalde. Şaşılacak şey. Şehirde belki Sovyetler kuruluyordu ve bu adam burada Roma İmparatorluğundan çıkardığı hile dolu derslere kafa yoruyordu. «Gisors haklı. Bunlar daima hileye sapıyorlar.»

Yine telefon çaldı.

— Kışlalar kuşatılmış. dedi Martial. «Hükümetin takviyeleri artık ulaşamıyor.»

Ferral «Ya Kuzey Garı» diye sordu.

Henüz düşmemiş.

— Demek hükümet cepheden kuvvet getirebilir.

— «Belki Mösyö.» dedi Çinli. «Tanklar ve askerler Nankin’e doğru çekiliyorlar, bir kısmı buraya gönderilebilir. Sonra zırhlı trende henüz ciddi olarak savaşabilecek güçte.»

— «Evet.» diye sürdürdü Martial, «Trenin ve garın çevresinde tutunmak mümkün. Elleri geçen her yerde hemencecik örgütleniyorlar. Ayaklanma muhakkak Rus veya Avrupalı uzmanlara sahip. Her resmi dairenin ihtilâlcı memurları ayaklananlara yol gösteriyorlar. Herşeyi yöneten bir Askeri Komite’de var. Bütün Polis’in silahları alınmış durumda şimdi. Kızılların toplanma noktaları var, buralardan da kışlalara doğru yöneliyorlar.

Subay «Çinliler de büyük bir örgütlenme yeteneği vardır» dedi.

— Çan-Kay-Şek nasıl korunuyor?

— Arabâsının önünde sürekli olarak özel muhafızlar bulunuyor. Bizim hafiyelerimiz de var.

Çinli'nin böyle kibirle geriye atılmış başı Ferral'i sinirlendirmeye başlamıştı. Fakat sonunda bunun nedenini çözdü. (Önceleri, subay Martial'ın başının üstünden sürekli olarak erotik eskize bakıyormuş gibi gelmişti ona.): Sağ gözünün üstünde ki bir leke adamı yukarıdan aşağıya doğru bakmaya zorluyordu.

Martial «Yetmez» dedi. «Bunu düzenlemek gerek. Ne kadar çabuk olursa da o kadar iyi. Şimdi gitmek zorundayım. Yönetimi ele alacak İcra Komitesi seçimi var. Belki bir şeyler yapabilirim orada. Sonra Vali seçimi sorunu da var. Önemsiz bir şey değil hani.»

Subay ile Ferral yalnız kaldılar.

— «Demek ki Mösyö», dedi Çinli, «Bundan sonra size güvenebiliriz.»

— Liu-Ti-Yu bekliyor, diye cevapladı Ferral.

Liu-Ti-Yu Şanghay Bankalar Birliği'nin şefi, Çin Ticaret Odası'nın şeref başkanıydı. Bütün birlik ve dernek başkanları ona bağlıydılar. Hiç kuşkusuz, bu adam ihtilâlcilerin ele geçirmeye başladıkları Çin bölgesinde Ferral'in İmtiyaz bölgelerinde yapabildiğinden çok daha iyi iş görebilirdi. Subay eğilerek selâmladı ve çıktı. Her yanı Antik Çin'den kalma heykellerle kaplı modern çalışma odasının bir köşesinde Liu-Ti-Yu onu bekliyordu. Dik saçları gibi ak bir gömleğin üzerine beyaz bir keten elbise giymişti yakalık takmamıştı. Ellerini oturduğu koltuğun nikelli borularına dayamıştı. Bütün yüzü sanki ağzından ve çene kemiklerinden ibaretti. Enerji dolu ihtiyar bir kurbağa idi bu...

Ferral oturmadı:

— «Komünistlerin hesabını görmeye kararlısınız.» Soru sormuyor, doğruluyordu. «Açıkça bizde öyleyiz.» Omuzlarını öne eğip odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. «Çan-Kay-Şek ilişkilerini kesmeye hazır.»

Ferral bir Çinli'nin yüzünde hiç bir zaman bir gü-

vensizlik ifadesi görmemişti. Ya bu? Ona inanıyor muydu? Bir sigara kutusu uzattı ona. Sigarayı bırakmaya karar verdiğinden beri bu kutu masasının üstünde, kişiliğinin gücünü göstermek istemişcesine, hep açık dururdu.

— Çan-Kay-Şek'e yardım etmek gerek. Sizin için bu bir ölüm kalım meselesi. Şimdiki durumun sürüp gitmesinin olanağı yok. Ordunun gerilerinde, gerilerinde, köylerde komünistler Köylü Birliklerini örgütlemeye başladılar. Bu birliklerin ilk işi ise ödünç para verenlerin (Ferral tefecilerin demiyordu.) mülksüzleştirilmesi olacaktır. Sermayelerinizin çok büyük bir kısmı köylerde bulunuyor. Bankalarınızın verdiği kredilerin büyük bir kısmına karşı garanti olarak topraklar gösterilmiş. Köylü Sovyetleri...

— Komünistler Çin'de Sovyetler kurmaya cesaret edemezler.

— Sözcüklerin üstünde oynamayalım Mösyö Liu. ha birlikler, ha sovyetler Komünist örgütler toprağı kâmulaştıracaklar ve borçları kanun dışı sayacaklar. Bu iki tedbir ise, size açılan yabancı kredilerin başlıca iki garantisini ortadan kaldırıyor. Japon ve Amerikalı dostlarımızı da sayarsak bir milyardan fazla. Felce uğramış bir ticaretle bu meblağı garanti etmek söz konusu olamaz. Ve bizim kredilerimizden söz etmesek bile, bu kararlar bütün Çin bankalarını iflas ettirir. Açık bir şey bu.

— Kuomintang buna izin vermez.

— Artık Kuomintang yok. Maviler ve kızılar var. Buraya dek zor da olsa anlaştılar, çünkü Çang-Kay-Şek'in parası yoktu. Yarın Şanghay düşünce Çang-Kay-Şek ordusunun harcamalarını gümrüklerden alacağı paralarla karşılayabilir. Fakat bu para hepsini karşılamıyor. Çang-Kay-Şek bize güveniyor. Komünistler her yerde toprakların geri alınmasını öğütlediler. Köylüler onların söylevlerini dinlediler ve onların Partisine üye filan da değiller. Canları ne isterse onu yapacaklar.

— Köylüleri kuvvetten başka hiç bir şey durdu-

ramaz. Bunu daha önce Büyük Britanya Başkonsolosuna da söyledim.

Ferral karşısındakinde de aynı kendi ses tonunu bulunca. onu kazanmak üzere olduğunu anladı.

— Toprakları geri almaya kalkıştılar bile. Çang-Kay-Şek onları önlemeye kararlı. Subaylara veya subay hısımlarına ait olan topraklara dokunulmasını yasaklayan bir emir çıkardı. Gerekli olan...

— Hepimiz subay hısıмыız. Liu gülümsedi, Çin'de sahibinin bir subay hısıması olmadığı tek bir toprak var mı?

Ferral bütün Çinlilerin hısıması çocukları olduğunu iyi biliyordu.

Yine telefon çaldı.

— Silâh fabrikası kuşatılmış. Bütün hükümet daireleri ele geçti. İhtilâlcı ordu yarın Şanghay'da olacak. Sorunun şimdi çözülmesi gerek. Beni iyi dinleyin: Komünist propagandası yüzünden bir çok toprak sahiplerinin ellerinden alındı. Çang-Kay-Şek ya bunu onaylayacak, ya da toprakları alanları kurşuna dizdirecektir. Han-Keu'da ki kızıl hükümet böyle bir emri kabul edemez.

— İş savaşı savaşılamaya çalışır.

— Han-Keu İngiliz İmtiyaz Bölgesinin ele geçmesinden sonra İngiliz şirketlerinin hisse senetleri ne oldu biliyorsunuz. Topraklar kimin olursa olsun, sahiplerinden yazılı olarak alınacağı zaman durumunuz ne olacak bunu da biliyor sunuz. Çang-Kay-Şek'de biliyor. Ve ilişkilerini şimdi koparmak zorunda olduğunu söylüyor. Bu işde ona yardım edecek misiniz? Evet mi? Hayır mı?

Liu yere tükürdü, başını omuzlarının içine çekmişti. Gözlerini kapattı yine açtı, dünyanın herhangi bir yanında ki yaşlı bir tefecinin kırışık gözüne baktı Ferral'e:

— Ne kadar?

— Elli milyon dolar.

Bir kez daha tükürdü Liu.

— Yanlız bizim için mi?

— Evet.

Gözlerini yeniden kapattı. Zırlı tren ateş seslerinin uğultusunu bastırarak dakika da bir ateş ediyordu.

Liu'nun dostları karar verseler bile daha dövüşmek gerekecekti. Karar vermezlerse, kuşkusuz Çin'de komünizm zafere ulaşacaktı. «İşte dünyanın kaderini değıştiren noktalardan biri» diye düşündü Ferral. İçinde coşkunluk ve aldırılmazlık bulunan bir gururla... Bakışlarını karşısında ki adamdan ayırmıyordu. Yaşlı adam gözleri kapalı uyuyor gibiydi, fakat ellerinin üstünde ki ipekleşmiş mavi damarlar sinirleri andırırcasına titreşiyorlardı. «Birde kişisel bir kanıt bulmam gerek» diye düşündü Ferral.

«Çang-Kay-Şek», dedi, «subayların mülklerinin ellerinden alınmasına razı kalamaz, üstelik komünistler onu öldürmeye karar verdiler. Bunu biliyor o.»

Bu söz bir kaç gündür herkesin ağzındaydı; fakat Ferral pek inanmıyordu.

Liu «Ne kadar zamanımız var?» diye sordu. Ve hemen ardından, biri açık biri kapalı, sağda ki düzenbaz. solda ki utangaç gözleriyle ekledi:

— Sözlerini tutmaksızın parayı almayacağına emin misiniz?

— Ortada bizim paramızda var. Ve söz konusu olan verilen sözler değil, başka türlü yapamaz. Siz para verdiğiniz için komünistleri yok etmek zorunda değil o, aksine, komünistleri yok etmek zorunda olduğu için para veriyorsunuz, ona.

— Arkadaşlarımı toplayacağım.

Ferral Çin geleneklerini ve konuşmakda olan birisinin etkisini iyi biliyordu.

— Vereceğin öğüt ne olacak?

— Çang-Kay-Şek Han-Keu'daki adamlar tarafından mağlup edilebilir. Orada 200.000 işsiz var.

— Biz ona yardım etmezsek mutlaka yenilecek.

Nihayet Ferral'in yüzüne baktı ve.

— Elli milyon. Çok bu para, dedi.

— Bir komünist hükümete vermek zorunda kalacağınızdan azdır yine de.

Telefon çaldı.

— **Zırlı tren tecrit edilmiş,** diye devam etti Ferral: Hükümet cepheden birlikler göndermek istese bile artık hiç bir şey yapamaz.

Elini uzattı.

Liu bu eli sıkı, odayı terketti. Bulut parçalarıyla dolu geniş pencereden, Ferral arabanın uzaklaşışına baktı. Motorun sesi bir an için silâh seslerini bastırdı. Uğraşı kazansa bile işlerinin durumu belki onüç Fransız hükümetinden yardım isteme zorunda bırakacaktı. Bu yardım da sık sık esirgeniyordu; daha yakında Çin Sanayi Bankası'ndan esirgenmişti. Fakat bu gün Ferral Şanghai'nin geleceğinin bağlı olduğu kişilerden biriydi. Bütün ekonomik güçler ve hemen hemen bütün konsolosluklar onun oynadığı bu oyunu oynuyorlardı. Evet, ilk kez olarak karşı tarafa da bir örgütlenme vardı. Bunu yöneten kişileri tanımayı pek isterdi. Onları kurşuna dizdirmeyi de.

Savaş akşamı gece içinde kayboluyordu. Yerde ateşler yanıyordu. Görünmeyen nehir, her zaman olduğu gibi, şehirde kalmış azıcık hayatı da kendisine doğru çağırıyordu. Bu nehir Han-Keu'dan geliyordu. Liu haklıydı ve Ferral bunu biliyordu: Tehlike oradaydı. Kızıl ordu orada kuruluyordu. Orada komünistler egemendi. İhtilâlciler Birlikler Kuzeylileri bir kar temizleme makinası gibi savurduklarından beri, bütün solcular bu vaadedilmiş toprağın düşü içindeydiler. İhtilâlin vatani, daha henüz ellerine geçmeden önce bile bu dökümhanelerin, bu silah fabrikalarının yeşilimsi gölgesi içindeydi. Şimdi bütün buralar ellerindeydi. Fenerlerin git-tikçe çoğaldığı bu ıslak sisin içinde kaybolan bu sefil insanların hepsi nehrin aktığı yönde ilerliyorlardı. Hepsi ezilmişlerin asık suratlarıyla, tehdit dolu gecenin nehre doğru savurduğu birer kehanetti.

Saat onbir. Liu gittiğinden beri, akşam yemeğinden önce ve sonra birlik ve derneklerin başkanları, bankerler, sigorta şirketleri ve nehir nakliyat şirketlerinin müdürleri, ithalatçılar, iplik dokuma fabrikalarının şefleri gelmişlerdi. Hepsi az çok Ferral gurubuna veya politikasını Fransa-Asya Konsorsiyomu'na bağlamış yabancı gurublardan birine bağlıydılar. Ferral yalnız Liu'ya güvenemiyordu. Çin'in canlı yüreği Şanghay kendisini yaşatacak her şeyin geçişiyle atmaktaydı. En ücra köylerden —Toprak sahiplerinin çoğu bankalara bağlanmıştı— gelen kan damarları tıpkı kanallar gibi Çin'in kaderinin çizildiği başkente doğru akıyorlardı. Silâh sesleri sürüyordu. Beklemek gerekdi şimdi.

Yan odada Valerie yatmışdı. Ferral sakat fakat zeki bir insan olan bir dostunu hatırlıyordu: Bu adamın metreslerine imrenmişti. Ve bir gün bu konuyu Valerie'ye sormuşdu da «Bir erkekde güçsüzlüğün ve gücün birleşmesi kadar çekici bir şey yoktur» cevabını almışdı. Hiç bir varlığın yaşamı ile açıklanamayacağı kanısındaydı. Valerie'nin kendi yaşamı üzerinde söylediklerinden aklında en çok yer eden bu cümle olmuşdu.

Oysa Valerie'nin kendisine karşı sevgi beslemediğini biliyordu. Gururunun okşandığını ve kadının, kendisini bırakmış olmasından dolayı, daha fazla saygı beklediğini hissediyordu. Fakat kadının asıl, bu otoriter erkeğin çocuksu yanının birden ortaya çıkıvermesini beklediğini ve birgün erkeğin kendisini sevebileceği umudu ile metresi olduğunu bilmiyordu. Valerie ise, Ferral'in mizacının ve şimdi ki uğraşının onu sevgide değil şehvet içinde hapsettiğini bilmiyordu.

Tanınmış ve zengin bir kadın terzisi olan Valerie, hiç olmazsa şimdilik, para canlısı değildi. Bir çok kadın için şehvetin, seçilmiş bir adam önünde çırpıçırak soyunmaktan ibaret olduğunu ve bunun ancak bir kez tam bir zevk verdiğini söylüyordu. Oysa bu Ferral ile üçüncü yatışıydı. Ferral onda kendisinininkine benzer bir gurur hissediyordu. Geçen gün Valerie ona

«Erkekler yolculuk yaparlar, kadınlar ise sevgili bulurlar» demişti. Acaba, sertliği ve gösterdiği ince dikkat arasında ki tezat yüzünden Ferral, bir çok kadının olduğu gibi, onun da mı hoşuna gidiyordu? Bu kumarda en önemli duygusunu: Gururunu ortaya sürdüğünü bilmiyor değildi.

Ağzında gerekli gülümsemeyle, «Hiçbir erkek kadından söz edemez sevgilim; çünkü hiç bir erkek yeni bir makyajın, yepyeni bir giysinin, yepyeni bir sevgilinin yeni bir ruh yarattığını anlayamaz» diyen bir eş ile hiç de tehlikesiz bir oyun sayılmazdı bu hani.

Odaya girdi. Valerie, saçları tombul kolunun çukurunda yatmıştı. Gülümseyerek Ferral'e baktı.

Gülümseme, zevkin verdiği hem yoğun hem de avare hayatı veriyordu ona. Tabii halinde Valerie yumuşak bir hüznün içindeydi. Ve Ferral onu ilk kez gördüğünde dargın bir çehresi olduğunu söylemiş olduğunu hatırlıyordu. Yumuşak, gri gözlerine pek uyan bir çehreydi bu. Fakat Şuhluk için içine girince yay biçimi ağzını ortadan çok yanlarda aralayan gülümseyiş kısa, yer yer kıvrıkcık saçlarına ve o sıra daha az şefkatli olan gözlerine beklenmedik bir şekilde uyduğundan, yüz çizgilerinin ince düzgünlüğüne rağmen ona bırakılmış bir kedinin o karmaşık ifadesini veriyordu. İnsanlarla uyuşamayan çok gururlu diğer kimseler gibi Ferral de hayvanları ve hele kedileri çok severdi.

Banyoda soyunmakdaydı. Ampul renkliydi ve banyoda ki eşyalar yangın ışığı altındaymış gibi kızılımtırakdılar. Pencereden dışarıya baktı: Yolda, dalgalı bir kara suyun altında oynayan milyonlarca balık gibi hareket halinde bir kalabalık vardı. Birden ona öyle geldi ki; bu kalabalığın ruhu tıpkı uyuyup düş görenlerin düşüncesi gibi, kalabalıktan ayrılmış ve binaların sınırlarını aydınlatan sık alevler içinde mutlu bir güçle yanmaktadır.

Geri döndüğünde, Valerie artık gülümsemiyor, düş görüyordu. Ferral bu gülümsemeyen kadının kendisinden bir yabancı gibi ayırmakda olduğu o gülüm-

seyen kadın tarafından mı sevimlik istiyordu yalnız? Zırhlı tren sanki bir zafer kutluyormuşçasına her dakika ateş ediyordu. Kışla, silah fabrikası, Rus Kilisesi gibi zırhlı trende daha hükümet güçlerinin elindeydi.

Valerie «Sevgilim, Mösyö Clappique'i bir daha gördün mü?» diye sordu.

Şanghay'da ki bütün Fransız kolonisi Clappique'i tanırdı. Valerie ona iki gün önce bir akşam yemeğinde rastlamış ve onun delişmen tavırları pek hoşuna gitmişti.

— Evet ya. Benim için Kama'nın Çin mürekkebiyle yapılmış resimlerinden bir kaç tane almasını söyledim ona.

— Antikacılarda bulunmuyor mu onlardan?

— Pek yok. Ama Kama Avrupa'dan dönüyor. Onbeş güne kadar buradan geçecek. Clappique yorgundu, hepsi hepsi iki tanecik güzel hikaye atlattı. Bir tanesi Emniyet Sandığını soymağa kalkıştığı için yakalanan ama rebab biçiminde bir delikten içeri girdiği için beraat eden bir Çinli hırsızın öyküsü. Öteki de şöyle: Ünlü-Fazilet adında bir Çinli yirmi yıldır tavşan beslemiş. Gümrüğün bu yanında evi, öteki yanında da tavşan kümesleri varmış. Bir defa daha değiştirilen gümrük memurları yerlerine gelenlere bu adamın hergün geçip geldiğini söylemeyi unutmuşlar. Bir gün adam elinde ot dolu sepetiyle gelmiş: «Dur» demişler, «göster bakalım ne var bu sepette böyle?». Otların altından saatler, zincirler, elektrikli lambaları, fotoğraf makinaları çıkmış. «Tavşanlara yiyecek diye bunları mı veriyorsun sen», «Evet Sayın Gümrük Müdürü —hayvanlara tehdit dolu bakışlar fırlatarak— beğenmezlerse başka yiyecek de bulamazlar.»

— Oh, dedi Valerie, bu bilimsel bir öykü. Şimdi anlıyorum herşeyi. Çingiraklı tavşanlar. trampetli tavşanlar, ayda veya ona benzer yerlerde o kadar iyi, güzel yaşıyan, çocuk odalarında öylesine kötü hayat süren bütün bu güzel hayvanlar demek oradan geliyorlarmış. Bu Ünlü-Fazilet'in öyküsü yine üzücü bir ada-

letsizlik örneği. Ve sanırım ihtilâlcı gazeteler pek çok itiraz edecekler bu işe. Çünkü aslında tavşanların bu şeyleri yedikleri kesin, inan buna.

— Alis Harikalar Diyarında'yı okudun mu sevgilim?

«Sevgilim» derken sesinin tonu oldukça alaycıydı ve bu Valerie'yi epey sinirlendiriyordu.

— Nasıl, şüphe edebilirsin, ezbere biliyorum.

— Gülümseyişin bana kitapda ki bir kedi hayatını hatırlattı. Hani bir kedi vardır, hiç bir zaman maddeleşmez, salt havada uçuşan pek güzel gülümsemesi görülür. Ah, kadınların zekâsı ne diye hep kendilerine yaraşandan başka şeylere yönelir.

— Kendilerine yaraşan nedir sevgilim?

— Cazibe ve anlayış sanırım.

Valerie bir an düşündü:

— Erkeklerin verdiği isim bu. Düşüncenin köleliği. Kadında sizi onaylıyacak bir zeka istiyorsunuz. Bu o kadar dinlendirici bir şeydir ki

— Bir kadın için kendisini vermek, bir erkek içinde sahip olmak; bu ikisi insanların ne olursa olsun her hangi bir şeyi anlayabilmek için sahip oldukları tek çarelerdir.

— Sevgilim, kadınların hiç bir zaman (veya aşığı yukarı böyle olduğunu) vermediklerini ve erkeklerin hiç bir şeye sahip olmadıklarını düşünmüyor musun? Bu bir oyundur «Kadına sahip olduğumu sanıyorum demek ki; o da kendisinin sahip olduğunu sanıyordu»... Evet mi? Doğru mu? Söyleyeceğim şey çok kötü bir şey ama, kendisini şişesinden çok daha önemli gören tıpanın hikayesi değil mi bu?

Bir kadının ahlaken serbest olması Ferral'in hoşuna gidiyor, onu tahrik ediyordu. Ama serbest düşünceleri olması onu sinirlendiriyordu. Kendisine bir kadın üzerinde egemenlik kurma olanağını verdiğini sandığı bir duyguyu yeniden uyandırma arzusunu şiddetle duydu. Hristiyan utancıydı bu, duyulan utancın bilinmesiydi. Bunu anlamadıysa bile, Ferral'in kendisinden

uzaklaştığını sezdi Valerie. Aynı zamanda Ferral'in duygusuna kayıtsızda değildi. Onu istediği an yine avucunun içine alabileceği düşüncesinden hoşlandı. Ferral'e baktı, ağzı aralıktı (Ferral onun gülümseyişinden hoşlanıyordu ya), kendisini vermiş bir bakış, bütün erkekler gibi Ferral'inde, kadının onu baştan çıkarmaktan duyduğu zevki bir kendini veriş zevki olarak kabul edeceğinden kuşkusu yoktu.

Ferral yatağa onun yanına girdi, okşayışlar Valerie'nin yüzüne, Ferral'in değişmesini izlemek istediği kapalı bir anlam veriyordu. Öteki ifadeyi öylesine özelemlerle arzuluyordu ki, şehvetin bunu Valerie'nin yüzüne tesbit edeceğini umuyordu. Bir maskeyi yırttığına, kadının en derin, en gizli yanını oraya çıkarttığına ve bunlarında Valerie'de tercih ettiği taraflar olduğuna inanmıştı. Şimdiye kadar onunla yalnız karanlıkta yatmıştı. Tam eliyle yavaşça kadının bacaklarını ayırıyordu ki, Valerie lambayı söndürdü. O yeniden yaktı.

Elektirik düğmesini el yordamıyla aramıştı, bu yüzden Valerie onun yanlışlık yaptığını sandı. Yeniden söndürdü. Erkek hemen bir daha yaktı. Sinirleri çok gerilmişti, kendisini gülmeye veya kızmaya hazır hissediyordu. Fakat erkeğin bakışlarıyla karşılaştı. Lambanın düğmesini uzaklaştırmıştı. Onun en büyük zevki yüzünün çizgilerinin şehvetle değişmesinden beklediğini anladı Valerie. Cinselliğin gerçek etkisi altına ancak bir birleşmenin başlangıcında veya bir sürpriz şeklinde olursa girdiğini biliyordu. Düğmeyi bulamayacağını anlayınca, o iyi tanıdığı ılık vücutunu kavradı, dudaklarına, vücudu boyunca göğüslerinin uçlarına dek çıktı. Ferral'in bakışlarından bunların belirsiz bir şekilde şiştiğini anladı. Bu ılıklığa bıraktı kendisini, erkeği kendisine doğru çekerek damarları uzun uzun attığı halde, bir kıyıdan açıklara doğru sürüklendi gitti... Birazdan erkeği bağışlamama düşüncesiyle, bu kıyıya geri atılacağını biliyordu.

Valerie uyuyordu. Düzgün soluklanması ve uykunun rahatlığı dudaklarını hafifçe, zevkin verdiği o

bitkince ifadeyle şişiriyordu. «Bir insan, diye düşündü Ferral, benim ki gibi kişisel, tecrit edilmiş, tek bir hayat...» Kendisini Valerie'mişçesine düşündü, onun vücuduna girmiş gibi. Ancak bir hakaret olarak kabul edebileceği bu zevki onun yerine duymuş gibi hissetti kendisini. «Aptalca bir şey bu; o nasıl kendi cinselliğinin bilincindeyse bende o kadar kendi cinselliğimin bilincindeyim. Ne fazla ne eksik. Kendisini bir arzu, hüzün, gurur düğümü gibi duyuyor. Bir kader gibi... Apaçık bu.» Fakat şu anda değil: Uyku ve dudakları onu, bir varlık değilmişde salt fiziksel bir sahip oluşun minnet ifadesi olmayı kabul etmişçesine, tam bir şehvet havasında tutuyorlardı. Uyuyan yaprakların ve kaffurun kokusuyla kaplı Çin gecesinin büyük sessizliği onu taa Pasifiğe kadar, zaman dışındaymışçasına kaplıyordu. Hiç bir gemi sesi, hiç bir silâh sesi duyulmuyordu. Valerie uykusuna Ferral'in kendisine asla sahip olamayacağı düşlerini, umutlarını sokmuyordu. O, Ferral'in zevkinin öbür kutbundan başka bir şey değildi. Valerie hiçbir zaman yaşamamışdı, hiçbir zaman küçük bir kız çocuğu olmamışdı.

Yine top sesleri. Zırhlı tren tekrar başlıyordu ateş açmaya...

Ertesi gün. Saat dört.

Nöbetçi kulübesi haline sokulmuş bir saatçi dükkanından Kiyo zırhlı treni gözlüyordu. İhtilâlciler iki yüz metre önden ve geriden rayları havaya uçurmuş ve yer geçidini sökmüşlerdi. Kiyo yolu tıkayan hareketsiz ve ölü trenden ancak iki vagon görebiliyordu. Birincisi hayvan vagonu gibi kapalı, diğeri ezilmiş bir petrol tankı gibiydi. İkincisinin kulesinden küçük çaplı bir top çıkıyordu. Ortalıkda kimse yoktu. Ne sımsıkı kapalı mazgalların ardına gizlenmiş olan kuşatılmışlar

ne de yola hakim evlere dağılmış saldıranlar. Kiyo'nun arkasından, Rus kilisesine doğru, Ticaret Basımevleri'ne doğru silâh sesleri sürüp gidiyordu. Silâhlarını bırakan askerlere dokunulmuyordu. Ötekiler ise, öleceklerdi. Şimdi bütün ihtilâlciler birlikler silâhlanmışlardı. Cepheleri dağılmış olan Hükümet kuvvetleri ise sabotaja uğrayan trenlerle, çamurlu yolların çukurlarında düşe kalka, yağmurlu rüzgarın altında Nankin'e doğru kaçıyorlardı. Kuomintang ordusu bir kaç saate kadar Şanghay'a ulaşacaktı. Her an haberci erler geliyordu.

Çen içeri girdi. Hâlâ işçi kılığındaydı. Kiyo'nun yanına oturdu, trene baktı. Adamları oradan yüz metre kadar uzakta, bir barikatın arkasında nöbetteydiler. Ama saldırıya geçemiyorlardı.

Trenin yandan görünen topu kımıldanıyordu. Sönen yangının son canlı kalıntısı olan duman yığınları, çok alçak bulutlar gibi trenin önünden kaymaktaydı.

Çen «Artık fazla cephaneleri kaldığını sanmıyorum» dedi.

Top, bir gözlemevinin teleskopu gibi çıkıyordu kuleden ve ihtiyatlı bir hareketle oynuyordu. Zırhlarına rağmen hareketindeki bu çekingenlik onu kırılabilir bir şeymiş gibi gösteriyordu.

— Bizim kendi toparımız hele bir gelsin... dedi Kiyo.

Baktıkları top hareketini durdurdu ve ateş açtı. Karşılığında bir yaylım ateşi zırhların üzerinde takırdadı. Kurşunî ve beyaz gökyüzünde tam trenin üzerinde bir açıklık belirdi. Bir haberci Kiyo'ya bazı kağıtlar getirdi.

— Komite'de çoğunlukta değiliz, dedi Kiyo.

Ayaklanmadan önce, Kuomintang Partisi tarafından gizlice toplantıya çağrılan delegeler kurulu 26 kişilik bir merkez komitesi seçmişti ve bunun 15'i komünistti. Bu komite de yerine Belediye'yi örgütleyecek İcra Komitesini seçmişti. Ve ilginç olan burasıydı: Komünistler artık çoğunlukta değillerdi.

İkinci bir haberci geldi, üniformalıydı, girdi, kapının ağzında durdu.

— Silâh fabrikası alındı.

— Tanklar? diye sordu Kiyo.

— Nankin'e gittiler.

— Ordudan mı geliyorsun sen?

En çok komünistin bulunduğu 1. Tümenden bir erdi bu. Kiyo onu sorguya çekti. Adamın canı sıkındı. Enternasyonal ne işe yarar diye soruyordu herkes. Her şey Kuomintang'ın burjuvazisine verilmişti. Askerlerin hısımlarının hemen hemen hepsi köylüydü, ve savaş harcamaları için çok ağır paylar ödemek zorunda bırakılmışlardı. Halbuki burjuvazi çok daha küçük bir pay ödemişti. Toprakları almak istedikleri zaman ise, yukardan gönderilen buyruklarla yasaklanıyordu bu. Şanghay'ın alınışı bütün bunları değiştirecek diye düşünüyordu komünist askerler, ama o pek emin değildi hani. Bir takım kötü kanıtlar öne sürüyordu ama içlerinden daha iyilerini çıkartmak kolaydı. Şanghay'da Kızıl Muhafızların ve İşçi Milislerinin kurulacağını söyledi Kiyo. Han-keu'da 200.000'den fazla işsiz vardı. İkiside dakika başında duruyor ve dışarıyı dinliyorlardı.

— «Evet Han-Keu,» dedi adam, «biliyorum Han-Keu var.»

Boğuk boğuk sesleri sanki yanı başlarında kalıveriyorlarmış gibi idi. Sesleri tutan ürpertili havada sanki topun sesini bekliyordu. İkiside Han-Keu'yu, «Bütün Çin'in en çok sanayileşmiş şehrini», düşünüyorlardı. Orada Kızıl Ordu kuruluyordu. Şu anda bile orada işçi birlikleri tüfek kullanmayı öğreniyorlardı.

Çen bacaklarını açmış, yumrukları dizlerinde, ağzı açık, gelen evraklara bakıyordu. Hiç bir şey demiyordu.

«— Her şey Şanghay Valisine bağlı olacak,» diye sürdürdü Kiyo, «bizden olursa çoğunluğun bir önemi yok, ama sağcıysa şayet...»

Çen saatine baktı. Bu saatçi dükkanında kimi

kurulmuş kimi durmuş otuz kadar saat vardı ve hepsi değişik bir saati gösteriyorlardı. Sık sık açılan yaylım ateşleri bir çığ gibi birbirlerine ekleniyorlardı. Çen dışarıya bakmaya çekindi. Gözlerini, bu ihtilâlden bile etkilenmeyen saat hareketleri evreninden ayıramıyordu. Giden habercilerin hareketi onu uyandırdı, nihayet kendi saatine bakmaya karar verdi.

— Saat dört öğrenebiliriz.

Sahra telefonunu açtı, çok öfkeli bir şekilde kapattı. Kiyo'ya döndü:

— Vali sağcıymış.

«— İhtilâli önce yaymak sonra derinleştirmek,» diye cevap verdi Kiyo. Bu cevapdan çok bir soruydu. «Enternasyonal'in çizgisi burada iktidarı burjuvaziye vermek gibi görünüyor. Geçici olarak... Biz zararlı çıkacağız. Cepheden gelen kağıtları gördüm: Her türlü işçi hareketi yasaklanmış. Çang-Kay-Şek az çok ihtiyat tedbirleri aldırıp grevcilere ateş açtırmış..

Bir güneş ışını girdi içeriye. Yukarıda açılan havanın mavi gölgesi genişliyordu. Sokak güneşle doldu. Yaylım ateşlere rağmen, zırlı tren bu ışığın altında terkedilmiş gibiydi. Tekrar ateş etti. Kiyo ile Çen onu şimdi daha az dikkatle gözlüyorlardı. Kimbilir belki düşman onlara daha yakın bir yerdeydi, aralarındaydı belki. Çok kaygılı olan Kiyo geçici güneş altında parıldayan kaldırıma dalgın dalgın bakıyordu. Büyük bir gölge uzandı kaldırımda. Başını kaldırdı Kiyo: Katov'du bu.

«15 güne kalmaz, diye devam etti Kiyo, Kuomintang bizim saldırı birliklerimizi yasaklar. Cepheden ağzımızı aramak üzere gönderilmiş mavi subaylarla görüştüm ben. Kurnazca imalarda bulundular, silâhlar bizde değilde onlarda durursa daha iyi olurmuş dediler. Amaçları işçi sınıfını silâhsızlandırmak. Polis, Komite, Vali, Ordu ve silâhlar onların elinde olacak ve biz ayaklanmayı bunun için yapmış olacağız. Kuomintang'ı terketmeli, Komünist Partisi'ni ayırmalıyız ve mümkün olursa iktidarı kendisine vermeliyiz. Söz ko-

nusu olan satranç oynamak değil, bütün bu işlerde proletaryayı ciddi olarak düşünmek. Ona ne öğütleyeceğiz?

Çen ince ve kirli ayaklarına bakıyordu, tahta kunduralar içinde çıplaktılar.

— İşçiler grev yapmakda **haklılar**. Onlara grevi durdurmalarını buyuruyoruz. Köylüler toprakları almak istiyorlar, haklılar, bunu yasaklıyoruz onlara.

Uzun sözcüklerin üzerlerine basmadan konuşuyordu.

Kiyo, «Bizim sloganlarımızda Mavilerinkilerin «ynısı» diye sürdürdü konuşmasını, «fakat biraz daha fazla vaadle. Ama Maviler burjuvalara vaadettiklerini veriyorlar ve biz işçilere vaadettiklerimizi vermiyoruz.»

— Yeter, dedi Çen, gözlerini bile kaldırmadan. «Önce Çang-Kay-Şek'»i öldürmek gerek.

Katov sessizce dinliyordu hep, sonunda konuştu:

— Sonra ki iş o. Şimdilik bizimkiler öldürülüyor. Evet. Ve buna rağmen Kiyo, senin düşüncenin doğruluğundan pek emin değilim. İhtilâl'in başlarında daha henüz bir İhtilâlcî Sosyalist'ken, hepimiz Lenin'in Ukranyada ki taktiğine karşıydık. Orada ki komiser Antonov maden sahiplerini tutuklatmış ve onar yıl küreğe mahkûm etmişti. Duruşmasız filan, Çeka komiseri olma yetkisine dayanarak. Lenin onu tebrik etti. Biz hepimiz protesto ettik. Bilirsiniz, gerçek birer sömürgeci bu maden sahipleri ve bir çoğumuz hükümlü olarak bu madenlere gönderilmiştik. İşte bu yüzden onlara karşı özellikle dürüst olmalıyız diye düşünüyorduk. Oysa onları serbest bıraksaydık proletarya bu işten hiç bir şey anlamayacaktı. Lenin haklıydı. Adalet bizim tarafımızdaydı ama Lenin haklıydı. Sonra Çeka'nın olağanüstü iktidarına da karşıydık. Dikkat etmek gerekir. Şimdiki slogan iyi, «önce ihtilâli yaymak sonra derinleştirmek,» Lenin'de hemencecik «Bütün iktidar Sovyetlere» demedi.

— Fakat hiç bir zaman «İktidar Menşeviklere»

de demedi. Hiç bir durum bizi silâhlarımızı Mavilere vermeye mecbur edemez. Hiç bir durum, Çünkü o zaman, ihtilâl kaybolmuş demektir. Ancak...

Kısa boylu, dimdik, Japon'u andıran bir Kuomintang subayı girdi içeri. Selâmlaşmalar.

«— Yarım saate kadar ordu burada olacak,» dedi subay, «Silâhımız az bize kaç silâh verebilirsiniz?»

Çen bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, Katov bekliyordu.

«— İşçi milisleri silâhlı kalmalı,» dedi Kiyo.

— İsteğimi Han-Keu hükümetiyle anlaşma halinde yapıyorum ben.

Kiyo ile Çen gülümsediler.

«— Bilgi almanızı rica ederim,» diye devam etti subay.

Kiyo telefonu açtı.

«— Emir gelse bile...» diye başladı Çen. Kızgındı.

«— İşler yolunda,» diye bağırdı Kiyo. Dinliyordu. Katov ikinci ahizeyi aldı. İkisi birden kapattılar.

«—İyi,» dedi Kiyo, «Yalnız, adamlar henüz cephe.»

Subay, «Topçu birazdan burada olacak. Bu işide bitireceğiz» dedi ve güneşin altında yenilmiş duran zırhlı treni göstererek, «Biz kendi başımıza» diye ekledi. «Silâhları birliklere yarın akşam teslim edebilir misiniz? Acil olarak ihtiyacımız var. Nankin'e doğru yürümeye devam ediyoruz.»

Silâhların yarısından fazlasını toplayabileceğimizi pek sanmıyorum.

— Niye?

— Komünistler silâhlarını vermeyi kabul etmeyecekler.

— Han-Keu'nun emrine rağmen mi?

— Moskova'dan emir gelse bile... Hiç değilse hemen vermezler.

Subay son derece sinirlendiğini belli etmiyordu ama anlıyorlardı bunu.

— Elinizden geleni yapın siz. Saat 7'ye doğru birisini gönderirim, ve çıktı gitti.

Kiyo Katov'a «Sen silâhları vermek düşüncesinde misin?» diye sordu.

— Anlamaya çalış. Herşeyden önce Han-Keu'ya gitmek gerek görüyorsun Enternasyonal ne istiyor? Önce amaç Çin'i birleştirmek için Kuomintang ordusundan yararlanmak. Sonra propaganda ve başka şeylerle bu kendiliğinden Demokratik İhtilâl'den Sosyalist İhtilâl'e geçecek olan ihtilâli geliştirmek.

— Çang-Kay-Şek'i öldürmek gerek.

«— Çang-Kay-Şek bizim işi oralara dek vardır-mamıza izin vermeyecek zaten,» diye cevapladı Kiyo. «Veremez. Burada ancak gümrükler ve burjuvanın yardımlarıyla tutunabilir. Ve burjuvazi de boşuna para vermez: Bu parayı komünistleri öldürerek ödeyecek.

«— Bütün bunlar,» dedi Çen, Boş sözler.

Katov «Sen kapa çeneni artık, Çang-Kay-Şek'i Merkez Komitesinin hiç olmazsa Enternasyonal delegesinin onayını almadan öldürmeye kalkışabileceğini sanmıyorsun herhalde,» dedi.

Uzaktan gelen bir uğultu yavaş yavaş sessizliği dolduruyordu.

Çen Kiyo'ya Han-Keu'ya gidecek misin?» diye sordu.

— Elbette.

Çen, sarkaçları sallanan guguklu saatlerin, çın-gıraklı saatlerin altında bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Nihayet:

«— Dediklerim çok basit,» dedi, «Önemli olan, yapılacak tek şey, söyle bunu onlara.»

— Bekleyecek misin?

Kiyo biliyordu ki, eğer Çen kendisine cevap ver-eceğine, çekinirse, bu Katov'un onu ikna etmiş olma-sından filan değildi. Entrenasyonal'in şimdiki emirle-rinden hiçbirinin artık, onu ihtilâlcı yapmış olan ihtira-sını tatmin edemediğindendi yalnız. Eğer disipline uya-rak bunları kabul etse bile eyleme geçemeyecekti

artık. Kiyo, saatlerin altında, bu kendisini ve başkalarını ihtilâle kurban sunmuş olan, ama belki bir gün ihtilâlin cinayet anılarıyla birlikde yalnızlığın içine gerisin geriye göndereceği düşman vücuda bakıyordu. Hem onlardandı, hem onlara karşıydı, ne onunla birleşebiliyor ne de ondan kopabiliyordu. Silâh arkadaşlığı altınca, belki birazdan birlikde saldıracakları zırhlı trene baktığı anda bile aralarında ki bağın muhtemel kopuşunu hissediyordu. Sar'alı veya deli bir dostun, hemde akli en başında olduğu bir anda, yaklaşan krizini hissetmek gibi bir şeydi bu.

Çen yürümeye başlamıştı yine. İtiraz etmek istemişcesine başını salladı, sonunda «iyi tamam» dedi, omuzlarını silkerek. Sanki Kiyo'nun bir küçük çocuk kaprisini tatmin etmiş gibiydi.

Uğultu yeniden geldi; daha güçlüydü; öylesine karıştı ki ne olduğunu anlayabilmek için çok dikkatle dinlemek zorunda kaldılar. Yerden geliyormuş gibiydi.

«— Hayır» dedi Kiyo, «bağırışma bunlar.»

Yaklaşıyorlardı ve daha seçik bir hale geliyorlardı.

«— Acaba Rus kilisesi mi alındı?» diye sordu Katov.

Bir çok hükümetçi oraya çekilmişlerdi. Fakat bağırışmalar sanki kenar mahallelerden merkeze doğru geliyorlarmışçasına yaklaşıyorlardı. Gittikçe artıyorlardı. Sözleri anlamak imkânsızdı. Katov zırhlı trene baktı.

— Acaba onlara takviye mi geliyordu?

Sözleri hâlâ anlaşılmayan bağırışmalar gittikçe daha yakınlaşıyorlardı. Sanki çok önemli bir haber kalabalıktan kalabalığa geçiyordu. Onların arasından bir başka gürültü yer açtı kendisine: Adımların altında yer düzgünce sarsılıyordu.

«— Ordu,» dedi Katov, «bizimkiler.»

Kuşkusuzdu. Bağırışmalar alkışlardı. Fakat hâlâ korku feryadlarından ayırmak imkânsızdı. Kiyo, sel baskınının önüne kattığı insanların çığlıklarının böyle yak-

laştığını duymuştu. Adımların vuruşları dalga halinde değişti, sonra yeniden başladı. Askerler durmuşlar ve sonra başka bir yöne doğru yola çıkmışlardı.

— Zırhlı trenin burada olduğu söylendi onlara, dedi Kiyo.

Trendekiler bağırışmaları kuşkusuz onlardan daha az duyabiliyorlardı ama adımların vuruşunu zırhların tınlaması ile çok daha iyi duyuyorlardı.

Korkunç bir gürültü üçünü de şaşırttı. Tren her bir topu, her bir makinalı tüfeği ve her bir tüfeği ile ateş açmıştı. Katov Sibirya'daki zırhlı trenlerin birisinde bulunmuştu, bu trenin can çekişmesini gözünün önüne getirebiliyordu. Subaylar «Serbest ateş» emri vermiş olmalıydılar. Kulelerin içinde, bir ellerinde telefon, ötekinde tabanca, ne yapabilirlerdi? Her asker bu ayak seslerinin ne olduğunu anlıyordu muhakkak. Bir daha asla su üstüne çıkamayacak olan koca denizaltıda hep birlikte ölmeye mi, yoksa birbirlerinin üzerlerine mi atılmaya hazırlanıyorlardı acaba?

Trenin kendisi de kendinden geçmiş, çılgınlık içinde gibiydi. Her yana ateş açarak, çılgınlığıyla sarsılarak raylarından kopmak ister gibiydi. Sanki barındırdığı insanların umutsuz öfkeleri bu zincire vurulmuş zırhlara geçmiş, o da çırpınmağa başlamıştı. Bütün bu karışıklıkta Katov'u büyüleyen şey; trendeki insanların içine baktıkları ölüm sarhoşluğu değil, rayların bütün bu haykırışları bir deli gömleği gibi tutan titreyişleriydi. Felce uğramamış olduğunu göstermek için koluyla öne doğru bir hareket yaptı. 30 saniye sonra bütün bu gürültü durdu. Adımların sağır sarsıntısının ve dükkanda ki bütün saatlerin tiktaklarının üzerine ağır demirlerin çıkarttığı gürültüler yerleşti: İhtilâlcî ordunun topçusuydu bu.

Trende, her zırhın ardında bir adam bu sesi, ölüm sesinin ta kendisiymişcesine dinliyordu...

29 MART 1927

Han-Keu çok yakındaydı. Çin kayıklarının hareketleri hemen hemen bütün nehri kaplıyordu. İlkbahar akşamının mavimtrak ışığı içinde, silâh fabrikasının kocaman dumanların altında neredeyse görünmez olan bacaları, bir tepenin ardında yavaş yavaş belirliyorlardı. Nihayet şehir, kara bir ön plânın delikleri arasından bütün sütunlu bankalarıyla gözüktü. Batı devletlerinin savaş gemileri vardı ön plânda. Kiyo altı gündür, Şanghay'dan hiçbir haber alamadan nehirde ilerliyordu.

Geminin yanında bir yabancı motor düdüğü öttürdü. Kiyo'nun belgeleri düzgündü ve gizli işler çevirmeye yatkınlığı da vardı. Sırf ihtiyat olsun diye geminin baş tarafına gitti.

Orada ki bir makiniste «Ne istiyorlar?» diye sordu.

— Pirinç veya kömür taşıyıp taşımadığınızı öğrenmek istiyorlar. Bunları getirmek yasak.

— Niçin yahu?

— Bahane be. Kömür getirsek bir şey demiyorlar ama, bir yolunu bulup limanda geminin donatımını söküyorlar. Şehre yiyecek yetiştirmek imkânsız.

Orada, bacalar, kaldıraçlar, sarnıçlar görülüyordu. İhtilâlin müttelikleriydi bunlar. Ama Şanghay işlek bir limanın ne demek olduğunu öğretmişti Kiyo'ya. Onun görmekde olduğu ise yelkenliler ve torpidobotlarla kaplıydı. Dürbününü aldı, bir ticaret gemisi, iki, üç,... bir kaç tane daha. Kendi gemisi U-Çang kı-

yısına yanaşıyordu. Han-Keu'ya gitmek için aktarma yapmak zorunda kalacaktı.

Kıyıya çıktı. Rıhtımda bir subay boşaltılanları izliyordu.

Kiyo «Niye bunca az gemi var?» diye sordu.

— Kumpanyalar elkonulmasından korktular, bütün gemileri kaçtırtılar.

Şanghai'da herkes elkoymanın çokdan olup bittiğini sanıyordu.

— Aktarma gemisi ne zaman kalkıyor?

— Her yarım saatte bir.

Yirmi dakika beklemesi gerekiyordu. Gelişi güzel yürüdü. Dükkânların diplerinde petrol lambaları yanıyordu. Orada burada bir kaç ağaç ve ev çatılarındaki boynuzların gölgeleri Batı göğüne doğru yükseliyorlardı. Batı'da sanki havanın yumuşaklığı getirmiş gibi, çok yükseklerde gecenin sükunetiyle birleşir gibi, kaynağı bilinmez bir ışık hakimdi. Askerlere ve işçi sendikalarına rağmen, dükkânların içinde kurbağatabelâlarıyla hekimler, ot-kök ve canavar satıcıları, arzuhalciler, büyücüler, müneccimler ve falcılar, içinde kan lekelerinin kaybolduğu bulanık ışıktaki acaip zanaatlarına devam ediyorlardı. Gölgeler yere vurmaktan ziyade mavimsi bir ışıldaış içinde yüzerek kaybolup gidiyorlardı. Çok uzaklarda, âlemlerin birinde geçen bu eşsiz gecenin tek bir parıltısı toprağa vurmuş olan - son ışığı kocaman bir kemerin dibinde hafif hafif yansımakdaydı, kemerin üstünde de şimdiden karar-mış sarmaşıklarla her yanı kaplı bir pagoda yükselmek-deydi. Daha ileride, nehrin üzerine sis halinde çökmüş gecenin içinde, çingirakların, gramafonların gürültüsü arasında, bir sürü ışıkla delik deşik bir tabur kaybolup gidiyordu. Kiyo da kocaman taş külçelerinin bulunduğu bir şantiyeye kadar indi: Çin'in kurtuluşunu kutlamak için yıkılan surların taşlarıydı bunlar. Kendisini karşıya götürecek vapurda hemen yakındaydı.

Nehrin üstünde geçen bir 15 dakika daha sonra,

akşamın içinde yükselen şehri gördü. Nihayet Han-Keu'daydı.

Rıhtımda çek çekler bekliyordu. Fakat Kiyo öylesine kaygılıydı ki, hareketsiz duramazdı, yürümeği yeğledi. Burası İngiltere'nin Ocak ayında terkettiği İmtiyaz bölgesiydi. Dünya çapında büyük bankalar kapalıydılar ama işgal edilmemişlerdi. «Şu kaygı tuhaf bir duygu: Kalbin atışından sanki kötü soluk alınıyormuş gibi hissediliyor, sanki insan kalbiyle soluk almıymış gibi...» Yolun sonunda, çiçek açmış ağaçlarla dolu bir bahçenin gediğinden, Batı yönünden, akşamın sisi içinde kurşuni bir renk alan fabrika bacaları görölüyordu artık. Hiç bir duman tütmüyordu. Gördüğü bütün bacalardan salt silah fabrikasının ki çalışıyordu. Han-Keu'nun, bütün dünya komünistlerinin Çin'in kurtuluşunu bekledikleri şehrin, grevde olması mümkün müydü? Silâh fabrikası çalışıyordu; kızıl orduya güvenilebilir miydi hiç olmazsa? Koşmaya cesaret edemiyordu artık. Eğer Han - Keu herkesin beklediği gibi değilse Şanghay'daki bütün dostları ölüme mahkum demekdi bu, May da öyle, kendisi de öyle...

Nihayet Enternasyonal Temsilciliğine vardı. Bütün şehir aydınlatılmıştı. Kiyo, Borodine'nin en üst katta çalıştığını biliyordu. Birinci katta basımevi bozuk bir vantilatör gibi korkunç gürültüler çıkararak harıl harıl çalışmakdaydı.

Bir nöbetçi, geniş yakalı, gri bir kazak giymiş olan Kiyo'yu süzdü, onun Japon olduğunu sanıp da ona parmağıyla yabancılara yol göstermekle görevli nöbetçi-yi gösteriyordu ki gözleri Kiyo'nun kendisine uzattığı kimliğe takıldı. Kiyo'yu kalabalık bir girişden geçirerek Enternasyonal'in Şanghay ile ilgili bölümüne götürdü. Kendisini karşılayan sekreter hakkında Kiyo yalnız, onun Finlandiya'daki ilk ayaklanmaları yönetmiş olduğunu biliyordu. Bir yoldaştı. Masanın üzerinden elini uzatırken ismini söyledi: Voluguine. Bir erkekten çok, olgun bir kadın gibi tombuldu. Bu görünüm acaba yuvarlak ve körpe yüz çizgilerinin inceliğine ve

çok açık tenine rağmen hafifçe doğulu olmasından mı, yoksa, arkaya atılmak için kesilmiş fakat yanaklarının üstüne düşen, haniyse kırılmış uzun perçemlerinden mi doğuyordu?

— «Şanghayda yanlış bir yol tuttuk,» dedi Kiyo. Ve hemen ardından bunu söylediği için canı sıkıldı. Düşüncesi kendisinden daha hızlı gidiyordu. Bununla birlikte söyledikleri birazdan söyleyecek olduklarıydı. Eğer Han-Keu birliklere bekledikleri yardımı gönderemeyecekse, silahları bırakmak intihar demekti.

Voluguine koltuğunun içine gömülmüştü, ellerini haki üniformasının yenlerine soktu.

— Yine mi? diye mırıldandı.

— Her şeyden önce, burada neler oluyor?

— Sen devam et, Şanghay'da tuttuğumuz yanlış yol neydi?

— Ama burada ki fabrikalar niçin çalışmıyorlar? Niçin?

— Dur hele bir, kimler hangi arkadaşlar itiraz ediyorlar?

— Savaşçı birliklerdeki, sonra tehditçiler de.

— Tehditçileri boş ver, ötekiler...

Kiyo'ya baktı:

— Ne istiyorlar?

— Kuomintang'dan çıkmak, bağımsız bir Komünist partisi kurmak, iktidarı sovyetlere vermek. Ve en önemlisi, herşeyden önce, silahları teslim etmemek.

— Her zaman aynı şey.

Voluguine ayağa kalktı, pencereden dışarıya ne-re, tepelere doğru baktı. Yüzünde en ufak bir anlam yoktu. Bir uyurgezerinkini andıran sabit bir sertlik. bu taş kesilmiş yüze hayat veriyordu. Küçüktü, karnı kadar şişman olan sırtı onu hemen hemen kambur gibi gösteriyordu.

— Bak sana söyleyeyim. Varsayalım Kuomintang'dan çıktık. Ne yapacağız?

— Önce her sendika, her işçi, birliğinde birer milis kurulacak.

— Hangi silahlarla? Burada silah fabrikası generallerin elinde. Çang - Kay - Şek Şanghay'dakini elinde tutuyor. Üstelik Moğolistan'la ulaşımımız kesik. Yani Rus silahları de gelemes.

— Şanghay'daki silâh fabrikasını ele geçirdik biz.

— İhtilâlcı ordu arkanızdaydı, karşınızda değil. Burada kimi silâhlendiracağız? On bin işçiyi belki. Sonra, «Demir Ordu»'nun komünist çekirdeği var, bir on bin daha, herkese on kurşun düşer. Karşılarında ise, yalnız burada 75.000 adam var, Çang-Kay-Şek ve ötekileri hesaba katmazsak. Onlarda ilk gerçek komünist tedbir karşısında pek mutlu bir ittifak kurarlar. Sonra birliklerimize ne yiyecek yetiştireceğiz?

— Dökümhaneler, fabrikalar var...

— Ham madde gelmiyor artık.

Pencerenin önünde, profili perçemlerinin içinde kaybolmuş, ilerleyen gecenin içinde hareketsiz duran Voluguine devam etti:

— Han-Keu işçilerin değil işsizlerin başkenti... Silah yok - belki de daha iyi. Bazan düşünüyorum: silandırırsak onları, bizlere ateş ederler. Bununla birlikte «İhtilâlimiz ilerliyor» diye hiç bir karşılık beklemeksizin günde onbeş saat çalışanlarda var.

Kiyo düş içindeymiş gibi gittikçe daha derinlere dalıyordu.

— «İktidar bizde değil,» diye sürdürdü konuşmasını Voluguine, «dediklerine bakılırsa, Kuomintang'ın sol kanadından olan generallerin elinde. Çang-Kay-Şek sovyetleri nasıl kabul etmiyorsa, onlar da etmeyecekler. Burası muhakkak. Onlardan yararlanabiliriz, hepsi bu kadar.Ve çok dikkatli olmamız gerek.»

Han-Keu salt kanlı bir dekor idiyse eğer... Kiyo daha ilerisini düşünmeye cesaret edemiyordu. «Burdan çıkınca, Possoz'u görmeliyim» dedi kendi kendisine. Han-Keu'da güvenebileceği tek yoldaşı o. «Possoz'u görmem gerek...»

Voluguine görüldüğünden çok daha sıkıntılı bir haldeydi. Parti disiplini, Troçkistlere karşı açılan savaş-

tan oldukça güçlü çıkmıştı. Voluguine'nin görevi, kendisinden daha üstün niteliklere sahip, daha iyi bilgi toplayan yoldaşların verdiği kararları yürütmekten ibaretti. Rusya'da olsa tartışmaya bile girmezdi. Fakat daha henüz, bolşeviklerin nasıl korkunç bir sabırla cahil kalabalıklara gerçeği anlatmaya çalıştıklarını unutmamışdı. Lenin'in söylevlerindeki, aynı konuya altı defa yeniden gelen, her seferinde bir üst dereceye varan inatçı helezonlar da aklındaydı henüz. Çin Komünist Partisinin yapısı Rus Partisi'nin gücüne sahip olmakdan pek uzaktı. Durumun verileri, talimatlar, emirler bile çoğunlukla Moskova Şanghay arasında ki uzun yolda yitip gidiyordu.

— bu ahmakça hava içinde ağzını açmakdan Fayda yok. Bütün dünya Han-Keu'yu komünist sanıyor. Eh ne yapalım? Propagandamıza onur verir bu. Doğru olması için bir neden değil bu ama...

— Son talimatlar nedir?

— Demir ordunun komünist çekirdeğini güçlendirmek gerek diyorlar. Belki terazinin keferelerinden birisinde ağır basabiliriz. Biz burada kendi başımıza bir güç değiliz. Burada bizimle birlikde döğüşen generaler sovyetlerden ve komünistlerden olduğu kadar Çang-Kay-Şek'den de nefret ediyorlar. Biliyorum bunu, her gün görüyorum. Her komünist slogan onları üstümüze kışkırtacak, ve kuşkusuz gidip Çang-Kay-Şek ile birleşecekler. Yapabileceğimiz bir şey var: O da generallerden yararlanarak Çang'ı yıkmak. Sonra gerekirse aynı yolla Feng-Yu-Şiang'ı da. Şimdiye kadar savaştığımız generalleri Çang'ı kullanarak nasıl yıktıysak öyle yani. Çünkü propaganda bize, zaferin onlara kazandırdığınca adam kazandırıyor. Onlarla birlikde yükseliyoruz. İşte bu yüzden zaman kazanmamız önemli. İhtilâl böyle demokratik biçimi ile tutunamaz, doğal olarak sosyalist olmak zorunda. Bırakalım dilediğini yapsın. Söz konusu olan doğurtmak, çocuk düştürmek değil.

— Evet Marxismde bir kaderin yönü bir de ira-

denin gücü var. Kaderin iradeye üstün geldiği her sefer çekiniyorum ben.

— Bu gün tamamen komünistçe bir slogan bütün generalleri bizim karşımızda birleşmeye iter. 200.000 adama karşı 20.000 adam. İşte bu yüzden Şanghay'da Çang-Kay-Şek ile anlaşmak gerekiyor. Başka yolunuz yoksa silahları geri verin.

— Bu hesaba göre Ekim ihtilâli'ne de kalkışılmalıydı. Bolşevikler kaç kişiydiler ki?

— Barış sloganı bize kitleleri kazandırdı.

— Başka sloganlar da vardır.

— Zamansız. Hangileri?

— Çiftlik ve toprak kiralalarının hemen ve topdan kaldırılması. Palavrasız, daleveresiz bir köylü ihtilâli.

Nehri çıkarırken geçirdiği altı gün Kiyo'nun düşüncesini daha da güçlendirmişti. Bu nehirlerin birleştikleri yerlerde binlerce yıldır kerpiç kasabalarda yaşayan yoksullar işçileri olduğunca köylüleri de izleyebilirlerdi.

— Köylü daima birinin peşinden gider. İşçinin veya Burjuvanın, ama daima birinin peşinden gider.

— Yok. Bir köylü ihtilâli ancak şehirlere takılarak devam eder ve yalnız başına köylülük bir Jacques-i ihtilâlinden başka bir şey veremez, burası tamam. Fakat, söz konusu olan onları proleteriyadan ayırmak değil. Alacakların kaldırılması bir savaş sloganıdır ve bu köylüleri harekete geçirecek bir yoldur.

«— Nihayetle toprakların paylaşılması,» dedi Vologuine.

— Daha somut olarak: Çok fakir bir çok köylü aslında proleterdirler, tefeci için çalışırlar. Hepsi de bunu bilirler. Öte yandan. Şanghay'da, olabildiğince çabuk, İşçi Birliklerinin muhafızlarına talim yaptırmak gerekir. Onları hiç bir bahane ile silâhsızlandırmamalıyız. Çang-Kay-Şek, karşısında kendi gücümüzü kurmalıyız.

— Bu slogan öğrenilir öğrenilmez ezerler bizi.

— Demek ki her halükârda ezerler bizi. Komünist sloganlar, biz onları bıraksakda, kendi yollarını kendileri açarlar. Köylülerin toprakları almak istemeleri

için bir söylev yeter, ama almamalarını sağlamak için söylevler yetmez. Ya da Çang-Kay-Şek'in askerleriyle birlikde bastırma işine katılmayı kabul edeceğiz. Bu hoşuna gider mi? Ya kendimizi kesin olarak lekeleyeceğiz, ya da ister istemez bizi ezmek zorunda kalacaklar.

— Parti ilişkileri koparmamız gerekeceği düşüncesini onaylıyor. Fakat bu kadar erken değil.

— Demek, kurnazlık etmek gerekiyorsa her şeyden önce silâhları vermemeliyiz, onları vermek dostların canını vermek demek olacak.

— Dostlarımız talimatlara uyarlarsa Çang kımıldamayacak.

— Uysalar da uymasalar da hiç bir şey değişmez. Komite, Katov, ve ben kendim işçi muhafızlarını örgütledik. Onları dağıtmak isterseniz, bütün Şanghay proletaryası bir ihanetle karşı karşıya olduklarını sanacaklar.

— Onları silâhsızlandırın öyleyse.

— Yoksul semtlerde İşçi Sendikaları kendiliklerinden oluşuyorlar. Gidin Enternasyonal adına sendikaları yasaklayın bari.

Voluguine pencereye döndü. Başını göğsüne eğdi, yüzü çift kat bir çene ile çevrildi. Solgun yıldızlarla kaplı gece bastırıyordu.

«— Bağları kesmek,» dedi. «Kesin bir bozgundur bu. Moskova bizim şimdi Kuomintang'dan çıkarmıza müsamaha göstermez. Ve üstelik Çin Komünist Partisi anlaşılmaya Moskova'dan daha da yatkın.»

— Yanlız üst kademelerde, altta, yoldaşlar, siz emretseniz bile silâhlarını teslim etmeyecekler. Çang-Kay-Şek'i rahat ettirmek uğruna bizi feda edeceksiniz. Borodine bunu Moskova'ya bildirebilir.

Bu Kiyo'nun tek umuduydu. Voluguine gibi bir adam ikna edilemezdi. Hepsi hepsi kendisine söylenenleri üstlerine aktarırdı.

— Moskova bunu biliyor. Silâhları teslim etme emri geçen gün geldi.

Kiyo donup kalmıştı, hemen cevap veremedi.

— Birlikler geri verdiler mi silâhlarını?

— Ancak yarısı.

İki gün önce gemide uyurken veya düşünürken, Moskova'nın çizgisini değiştirmeyeceğini o da biliyordu. Durum birden Çen'in tasarısına belirsiz bir değer kazandırdı.

— Başka bir şey daha, belki de aynı şey: Bizden Çen-Ta-Eul Çang'ı öldürmek istiyor.

— Ah demek bunun için...

— Ne?

— Sen burada olduğun zaman beni görmek için haber göndermiş.

Masanın üzerinde ki mesajı aldı. Kiyo, daha önce onun bir rahibinkileri andıran ellerine dikkat etmemişti. «Niye hemen yukarı çağırmadı onu acaba?» diye sordu kendi kendine.

—... Önemli bir mesele... (Voluguine mesajı okuyordu), hep önemli bir mesele derler zaten...

— Burada mı?

— Gelmemeli miydi? Hepsi aynı bunların. Kararlarını değiştirirler hep. İşte, iki üç saattir burada. Senin gemin çok durduruldu.

Çen'in getirilmesi için telefon etti. Tedhişçileri dar görüşlü, kibirli, siyasal sağduyudan yoksun buluyor ve onlarla görüşmekten pek hoşlanmıyordu.

— Leningrad'da Yudenic şehrin önlerindiyken daha da kötüydü durumumuz, yine de sıyrılmıştık işin içinden.

Çen içeri girdi. O da kazaklıydı. Kiyo'nun önünden geçti, Voluguine'nin karşısına oturdu. Sessizliği yalnız basımevinin gürültüsü doldurmakdaydı. Yazı masasına dik, büyük pencerede artık iyiden iyiye bastıran gece iki adamı profilden ayırıyordu. Çen, dirseklerini masaya dayamış, çenesi ellerinin arasında inatçı ve gergindi, kımıldamıyordu. Kiyo ona bakarken «Bir insanın böylesine aşırı yoğunlaşması insanlık dışı bir şey oluyor» diye düşündü. «Acaba zaaflarımız-

İla daha kolayca ilişkide olabildiğimizden mi?» Şaşkınlığı geçmişti ve Çen'in orada olmasını kaçınılmaz bir şey olarak düşünüyordu. Yıldızlarla bezenmiş gecenin öbür yanında, Voluguine perçemleri yüzünün üstünde, tombul elleri göğsünde çaprazlama ayakda bekliyordu.

Çen başıyla Kiyo'yu gösterdi, «Sana sözünü etti mi?» diye sordu.

Voluguine «Enternasyonal'in tedhişçi eylemleri konusunda ne düşündüğünü bilirsin» diye cevap verdi. «Uzun uzun konuşmayacağım bu konuda...»

— Bu özel bir durum. Çang-Kay-Şek yalnız başına bütün burjuvaziyi bize karşı birleşik tutabilecek kadar güçlüdür ve sevilmektedir. Siz onun öldürülmesine karşı mısınız? Evet mi, Hayır mı?

Çen dirsekleri masanın üstünde, çenesi ellerinin arasında hareketsiz duruyordu. Kiyo, buralara kadar gelmiş olmasına rağmen Çen için bütün tartışmaların boş olduğunu biliyordu. Salt yakıp yıkmakdı onu kendi benliği ile uyumlaştıran.

— Enternasyonal bu tasarıyı onaylamaz. Voluguine açık bir şekilde konuşuyordu. «Bununla birlikte senin görüşüne göre zaman (Çen hiç kıyılamıyordu) uygun mu?»

— Çang'ın bizimkileri öldürtmesini mi bekleme-yi tercih eder siz?

— Kararnâmeler yayınlayacak. Hepsi bu... Hem unutma, oğlu Moskova'da Sonra, Gallen'in Rus subayları da onun kurmayından daha ayrılmadılar. O öldürülürse onlarda işkence görürler. Ne Gallen, ne de Kızıl Genel Kurmayı bunu kabul etmez.

Kiyo «Bu sorun burada daha önce tartışılmış bile» diye düşündü. Bu tartışmada ne olduğunu bilemediği daha az ikna edici bir şeyler vardı. Bu onu, aklını karıştırıyordu... Voluguine Çang-Kay-Şek'in öldürülmesinden söz ederken, silâhları teslim etmeyi emrettiği zamankinden çok daha az kesin tavırlıydı.

Çen «Rus subayları işkence göreceklerse, gör-

sünler. Bende göreceğim. Ne önemi var bunun? Milyonlarca Çinli 15 Rus subayından daha değerlidir. Tamam mı? Hem. Çang oğlunu bırakır.»

— Nereden biliyorsun?

— Ya sen?

Kiyo «Muhakkak oğlunu kendisinden daha az sever» dedi. «Bizi ezmeğe kalkışmazsa yok olur. Köylü eylemlerini durduramazsa, kendi subayları onu yüz üstü bırakırlar. Onun için korkarım ki, Avrupalı Konso-losların bir kaç vaadiyle ve palavralarıyla oğlanı yüz-üstü bırakır. Ve şu senin, peşimize takabileceğini düşündüğün küçük burjuvazi de, Vologuine, bizi silâhsızlandırdığınızın ertesi günü onun peşine takılır. Küçük burjuvazi her zaman güçlüden yanadır, ben onları iyi bilirim.

— Burası pek belli değil, hem sonra yalnız Şanghay yok ki...

— Açlıktan öldüğünüzü söylüyorsunuz. Şanghay düşerse sizi kim besleyecek? Feng-Yu-Şiang sizi Moğolistan'dan ayırıyor, ezildiğimiz zaman da ihanet edecektir size. Demek ki, ne Yang-Se üzerinden ne de Rusya'dan hiç bir şey gelmeyecek. Şu sizin Kuomintang programını (Kiralardan %25 indirilmesi vaadi, amma şaka ha güleyim bari...) vaadettiğiniz köylüler kızıl orduyu beslemek için açlıktan ölecekler mi sanıyorsun? Şimdi olduğunuzdan daha çok düşeceksiniz Kuomintang'ın eline. İhtilâlciler gerçek sloganlarla köylülüğe ve Şanghay proletaryasına dayanarak şimdi bir uğraşa girmeliyiz Çang'a karşı. İş şansa kalır, ama imkânsız değildir. Generalinden son erine kadar hemen bütün 1. Tümen komünist, bizimle birlikte düşülecek. Ve sende, silâhların yarısının elimizde olduğunu söylüyorsun. Denemeye kalkışmamak sakın sakın gırtlaklanmayı beklemek demektir.

Babacan ve sakın tavırlarına rağmen, bu tartışma Voluguine'i sinirlendirmeye başlamıştı. Fakat Kiyo'nun burada savunduğu düşüncenin Şanghay'da ne kadar güçlü olduğunu biliyordu.

— Kuomintang ortada. Biz yaratmadık onu ama ortada işte. Geçici olarak da olsa bizden daha güçlü. Elimizdeki bütün komünist elemanları içine sokarak onu temelinden ele geçirebiliriz. Üyelerinin çok büyük çoğunluğu aşırı eğilimlidir.

— Ama en az benim kadar sende iyi bilirsin ki, bir demokraside yönetim aygıtına karşı sayı çokluğu hiç bir şeydir.

— Kuomintang'ı kuşanarak onu kullanabileceğimizi göstereceğiz. Tartışarak değil. İki yıldan beri her ay her gün onu durmadan kullandık.

— Siz onun amaçlarını benimsediğiniz sürece. Ama sizin amaçlarınızı onun kabul etmesi söz konusu olan bir kez bile değil. Onun zaten can attığı, subaylar, gönüllüler, para, propaganda gibi hediyeler verdiniz ona. İşçi sovyetlerine, köylü birliklerine gelince, bu başka iş...

— Ya anti-Komünist elemanların ihracı konusu?

— O zaman Çang-Kay-Şek Şanghay'a sahip değildi.

— Bir aya kalmaz, Kuomintang Merkez Komitesinde Çang'ı kanundışı ilân ettireceğiz.

— O bizi ezdikten sonra. Komünist militanlar öldürülmüş, öldürülmemiş Merkez Komitesinde ki generalleri ırgalamaz bile, üstelik hoşlarına da gider. Ekonomik mukadderat sabit fikrinin Çin Komünist Partisini, belki Moskova'yı da, burnunun dibinde ki çok gerekli bir ihtiyacı görmekten alıkoyduğunu anlamıyor musun sen?

— Bu oportünizmdir...

— Çok iyi. Senin bu hesaba göre, Lenin toprakların pay edilmesi sloganını atmamalıydı. (Zaten bu slogan İhtilâlcı Sosyalistlerin programında daha geniş bir biçimde vardı, ama kullanmayı akıl edemediler). Toprakların paylaşılması küçük mülkiyetin yeniden kurulması demekti. Demek ki Lenin'in toprağı paylaşması değil hemencecik kollektifleştirmesi, kolhozları

kurması gerekiyordu. Ama, başardıktan sonra taktiğin anlamını görebiliyorsunuz. Bizim içinde bu ancak bir taktikdir. Kitlelerin kontrolünü yitirmek üzeresiniz.

— Yani sen Şubat'tan Ekim'e dek Lenin'in kontrolü elinde tuttuğunu mu sanıyorsun?

— **Bazı anlarda** kaybetti onu. Ama hep onların yönüne gitti. Ama sizin sloganlarınıza gelince, hep akıntıya kürek çekiyor sizinkiler. Yön değiştirmek değil söz konusu olan, ama her zaman daha ileriye gidebilecek yönler bulmak. Sizin yaptığınızı sandığınız gibi kitlelerin üzerinde etkide bulunmak için, iktidarda olmak gerek. Bu da bizim durumumuz değil hani.

Çen «Söz konusu olan bunlar değil» dedi.

Ayağa kalktı.

«— Köylü eylemlerini durduramayacaksınız,» diye devam etti Kiyo, «Bu günkü durumda, biz komünistler kitlelere öyle talimatlar veriyoruz ki bunları ancak bir ihanet sayarlar. Sizin bekleme sloganlarınızı anlayacaklarını mı sanıyor sunuz?»

Voluguine'nin sesine ilkkez bir ihtiras gölgesi düştü:

— Şanghay limanında kuli de olsam, Partiye itaat tek mantıklı yol olduğunu düşünürüm, yani bir komünist militan için. Ve bütün silâhların teslim edilmesi gerektiğini de...

Çen sesini yükseltti:

— İnsan kendisini itaat uğruna ne öldürtür, ne öldürür. Korkaklar istisna tabii.

Voluguine omuzlarını silkti:

— Cinayeti siyasal gerçeğin en önemli yolu saymamak gerek.

Çen dışarı çıkıyordu.

«— Merkez Komitesinin ilk toplantısında toprakların hemen paylaştırılmasını ve borçların kaldırılmasını önereceğiz,» dedi Kiyo ve elini Voluguine'ne uzattı.

Voluguine gülümseyerek «Komite bu karara oy vermeyecek» dedi.

Kaldırımında tıknaz bir gölge, Çen, bekliyordu. Kiyo onun yanına gitti. Arkadaşı Possoz'un adresini öğrenmişti, yolu liman yönündeydi.

— Bak, dinle, dedi Çen.

Basımevinin makinelerinin, bir gemi motorunu andıran düzgün, muntazam ürpertisi yerden gelerek, ayaklarından başlarına doğru, içlerinden geçiyordu. Uyuyan şehirde, önlerinden siyah kafaların geçtiği aydınlık pencereleriyle Temsilcilik binası uyanıktı. Önlerinde birbirlerine benzeyen gölgeleriyle yürüyorlardı. Aynı boydaydılar ve yakaları eşti. Sokaklarda işkence odalarının gölgelerini andıran hasır kulübeler sakin ve depdebeli gecenin derinliklerinden balık ve yanmış yağ kokuları arasında kayboluyorlardı. Bu gerçek üretme makineleri sanki kendisini Voluguine'nin çekingenlikleri ve doğrulamalarıyla birleştirmiş gibiydi. Kiyo toprağın kaslarına ilettiği bu makine sarsıntılarından kendisini alamıyordu. Nehirde gelirken, Enternasyonal talimatlarına kayıtsız şartsız uymazsa, hareketi bir temele dayandırmanın ne kadar güçleşeceğini ve haber alma kaynaklarının ne kadar zayıflayacağını anlamıştı. Fakat Enternasyonal yanılıyordu. Artık zaman kazanmak mümkün değildi. Komünist propagandası kitlelere bir sel gibi ulaşmıştı: Çünkü onların malıydı. Moskova ne kadar ihtiyatlı olursa olsun, bu propaganda artık durmazdı. Çang'da bunu biliyordu, ve şimdiden komünistleri ezmek zorundaydı. Kesin olan tek şey buydu. Belki ihtilal başka türlü de yönelebilirdi, ama artık çok geçti. Komünist köylüler topraklara el koyacaklar, komünist işçiler başka bir çalışma rejimi isteyecekler ve komünist askerler Moskova'nın niçin isteyip istemediğini bilerek dövüşeceklerdi. Moskova ve Batı'nın düşman başkentleri orada, gecenin içinde, zıt tutkularını örgütlemeye, bunlardan bir dünya kurmaya deneyebilirlerdi. İhtilâlin gebeliği doğum gününe ermişti, ya doğuracak ya ölecekti. Gece dostluğu Kiyo'yu Çen'e yaklaştırırken içini büyük bir bağımlılık duygusu, bir insanın kendisinden başka bir şey olmama

kaygısı kaplıyordu. Böyle gecelerde binlerce yıldır, yanmış lavanta kokulu bozkırlarda secdeye varmış, acı çeken ve öleceğini bilen insanın içini parçalayan şarkılarını söyleyen Çinli müslümanlar geldi aklına birden. Han-Keu'ya ne yapmaya gelmişti? Komintern'i Şanghay'daki durumdan haberdar etmeye mi? Komintern'de en az Kiyo kadar kararlıydı düşüncesinde.

Duymuş oldukları Voluguine'nin kanıtlarından çok fabrikaların sessizliği, ihtilâl'in zafer çelenkleriyle süslü olarak ölen ama yine de ölen şehrin sıkıntısıydı. Düzenbazlıklar içinde sulanıp gitmesindense, bu ceset gelecek ayaklanma dalgasına miras bırakılabilirdi. Kuşkusuz hepsi ölüme mahkumdular ama önemli olan bu ölümün boşa gitmemesiydi. Şu anda Çen'in de ona bir hapishane arkadaşlığı ile bağlı olduğu muhakkaktı.

«— Bilmemek...» dedi Çen. «Söz konusu olan Çang-Kay-Şek'in öldürülmesi biliyorum. Şu Voluguine içinde sanırım aynı şey, ama o adam öldüreceğine, baş eğiyor. Bizim gibi yaşadı mı insan, emniyet gerekir. Benim için öldürmek nasıl emin bir şeyse, onun içinde itaat etmek emin bir şey olmalı sanırım. Bir şeyin emin olması gerekir. Gereklidir.

Sustu.

— Çok düş görürmüsün sen? diye sordu sonra.

— Hayır en azından hatırlamam gördüklerimi.

— Ben hemen hemen her gece düş görürüm.

Sonra dalgınlık, hayal görmek de var hani. Yerde bir kedi gölgesi. Adam öldürmekde zor olan öldürmek değil, aşağılaşmamak... O anda içinden geçenlerden daha güçlü olmak zor olan.

Üzüntüden mi böyle konuşuyordu? Sesinin tonundan bir yargıya varabilme olanağı yoktu. Kiyo onun yüzünü de göremiyordu. Sokağın ıssızlığında, uzaktan geçen bir arabanın boşuk gürültüsü rüzgarla birlikte kayboldu. Rüzgarın yere inşide gecenin kafuru kokuları arasına meyva bahçelerinin parfümünü bıraktı.

— Yalnız bu olsa... Hayır. Düşler, daha fena. Hayvanlar.

Çen yineledi sözünü:

— Hayvanlar, özellikle ahtapotlar. Her zaman aklımdalar.

Gecenin büyük boşluklarına rağmen. Kiyo kendisini Çen'in yanında, kapalı bir odanın içindeymiş gibi hissetti.

— Çok uzun zamandır mı sürüyor bu?

— Çok. Hatırlayabildiğim kadar uzaklarda. Bir kaç zamandır azalmıştı. Ve yalnız bunları hatırlıyorum. Genellikle hatırlamakdan nefret ederim. Pek hatırlamamda. Hayatım geçmişde değil, önümdedir benim.

Sessizlik.

— Korktuğum korktuğum tek şey uykuya dalmaktır. Her günde uyuyorum. Saat onu çaldı. Gecenin derinliklerinde bir kaç adam Çinlilere özgü kısıp havlayışlarla taştışıyorlardı.

— Veya çıldırmakdan korkuyorum. Gece gündüz bu ahtapotlar, bütün bir yaşam boyunca. Galiba çıldırınca insan kendisini hiç bir zaman öldürmezmiş. Hiç bir zaman.

— Düşlerin değişmedi mi?

Çen Kiyo'nun ne demeğe getirdiğini anlamıştı.

— Çang'dan sonra söylerim bunu sana.

Kiyo hayatının tehlikede olduğunu ve her gün hayatlarının tehlikede olduğunu bilen insanların içinde yaşadığının bilincindeydi. Cesaret onu şaşırtmazdı. Fakat bu dalgın bir sesle konuşan, zar zor görebildiği arkadaşında ilk defa olarak ölümün büyüyle karşılaşıyordu. Kendi kaygısı gibi onun sözlerine de sanki gecenin aynı gücü, kaygının, sessizliğin, yorgunluğun o çok güçlü gizliliği ile yaratmıştı. Bununla birlikte, sesi değişmişti.

— Kaygıyla mı düşünüyorsun bunu?

— Hayır. Şeyle...

Bir an duraladı.

— Sevinçden daha güçlü bir sözcük arıyorum. Çince de bile yok. Bir topyekün huzur. Bir cins... Nasıl diyorsunuz? Şeyden... Bilemeyeceğim... Daha derin anlamlı ancak bir şey var. İnsandan daha uzak, şeye daha yakın, afyon bilir misin?

— Hiç anlamam.

— Biraz zor anlatabilirim sana öyleyse. Şu sizin dediğinize daha yakın. Evet. Daha yoğun. Derin. Hafif de değil. Aşağıya doğru bir yön vermemeydi bu...

— Bir düşünce mi veriyor bunu sana?

— Evet, kendi ölümüm.

Hep aynı dalgın sestir bu. «İntihar edecek» diye düşündü Kiyo. Böyle canla başla mutlak peşinde koşanların onu duygudan başka bir yerde bulamadıklarını çok işitmişti babasından. Mutlak susuzluğu, ölümsüzlük susuzluğu yani ölümden korku. Çen bir korkak olmalıydı. Fakat bütün mistikler gibi mutlağın bir an içinde yakalanabileceğini hissediyordu. Ve kuşkusuz baş döndürücü bir sahip olma ile kendisini bağlayacak ana yönelmeyen herşeye karşı duyduğu küçümsemenin nedeni buydu. Kiyo'nun göremediği bu insan kalıbından kör bir güç yayılıyor ve ona egemen oluyordu. Kaderi oluşturan biçimlenmemiş madde idi bu. Şimdi sessiz ve kendi korkunç hayallerine dalıp gitmiş duran bu arkadaşında çılgınca fakat aynı zamanda kutsal bir şeyler vardı. İnsandışı bir şeyin varlığında her zaman olan kutsal bir şeyler. Çang'ı belki de kendisini öldürtmek için öldürecekti. Karanlıkta bu iyicil dudaklı ince yüzü yeniden görebilmeğe çabalayan Kiyo da kendi benliğinde Çen'i uykunun ahtapotlarına ve ölüme sürükleyen temel kaygıyı hissediyordu.

Kiyo ağır ağır, «Benim babamın düşüncesine göre,» dedi, «İnsanın derinlikleri kaygıdır, kendi öz kaderinin bilincidir. Bütün korkular, ölüm korkusunda hep buradan doğarlar. Fakat afyon insanı bundan kurtarır ve anlamı da budur afyonun.

— İnsan benliğinde her an korkuyu bulur. Yeterince dibe inmek yeterlidir bunun için. Ne mutlu ki

eyleme girişmek de mümkün. Moskova ister onaylasın ister onaylamasın, beni ırgalamaz bu. Hiç bir şey bilmezden gelmek en kolayıdır. Ben gideceğim. Sen, kalıyor musun?

— Herşeyden önce Possoz'u görmek istiyorum. Sende gidemezsin. Vizen yok.

— Muhakkak gideceğim.

— Nasıl?

— Bilmiyorum, ama gideceğim. Elbette gideceğim.

Gerçekde. Kiyo bu işde Çen'in iradesinin çok küçük bir rol oynadığını hissediyordu. Şayet kader bir yerlerde yaşıyorsa, bu gece burada, yanı başındaydı.

— Çang'a suikastı **senin** hazırlamanı bunca önemli mi buluyorsun?

— Hayır ama gene de bir başkasına bırakmam bu işi.

— Çünkü ona güvenemezsin değil mi?

— Çünkü sevdiğim kadınların başkalarının kollarında olmasından hoşlanmam.

Bu sözler Kiyo'nun unutmuş olduğu bütün ızdırabını canlandırdı. Birden kendisini Çen'den ayrılmış hissetti. Nehre varmışlardı. Çen kıyıya bağlı sandallardan birinin ipini kesti, ve kıyıdan açıldı. Artık Kiyo onu göremiyordu bile. Fakat kıyıya vuran suyun kıpırtılarını bastıran düzgün aralıklı kürek seslerini duyuyordu. Tedhişçileri tanıyordu: Birbirlerine soru sormazlardı, bir guruba bağlıydılar. Öldürücü böceklerdi bunlar. Bir eşek arısı kovanına bağlı yaşarlardı. Ama Çen, adımlarını değiştirmeden, düşünmeye devam ediyordu o. Kiyo liman müdürlüğüne doğru yöneldi. «Gemisini yola çıkarken durduracaklar...»

Ordunun koruduğu büyük binalara vardı. Kominternle karşılaştırılınca boş gibiydi bunlar. Koridorlarda askerler uyuyorlar ya da kağıt oynuyorlardı. Kolayca buldu arkadaşını. Possoz'un tostoparlak, babacan bir suratı kırmızı damarlı yanakları, uçları düşük kırılmış bıyıkları vardı. Hâki bir elbise giymişti. La Chaux

de Fonds'lu eski bir anarşist sendikalist işçiydi. Savaştan sonra Rusya'ya gitmiş ve orada Bolşevik olmuştu. Kiyo onu Pekin'de tanımıştı ve ona güvenirdi. Sakince el sıkıştılar. Han Keu'da gelen her kişi ziyaretçilerin en olağanıydı.

— Boşaltma işçileri geldi, dedi bir asker.

— Getir onları buraya.

Asker çıktı, Possoz Kiyo'ya doğru döndü:

— Evlat görüyorsun ya, boş oturuyorum. Liman müdürlüğü 300 gemi tahmin etmişti ama 10 tane bile yok...

Liman açık pencerelerin altında uyukluyordu, düdük sesi yoktu. Salt, kıyıya, iskeleye vuran suyun hışırtısı duyuluyordu. Odanın duvarları üzerinden büyük ve parlak bir ışık geçti. Top çekerlerin farları nehri tarıyorlardı. Bir ayak sesi duyuldu.

Possoz tabancasını kılıfından çıkardı masanın üstüne koydu.

— Kızıl muhafızlara demir çubuklarla saldırdılar, dedi Kiyo'ya.

— Kızıl muhafızlar silâhlı.

— Asıl tehlikeli olan, muhafızları öldürmeleri değil, muhafızlarında onların tarafına geçmesiydi evlat.

Farın ışığı yine geldi dibdeki beyaz duvara onların kocaman gölgelerini çıkarttı, ve tam boşaltma işçileri içeriye girerken, geceye geri döndü. 4,5,6,7 kişiydiler. Mavi işçi tulumlarıyla idiler, birinin belden yukarısı çıplaktı. Kelepçeliydiler. Gölgede hafifçe görülen yüzleri her birinde başkaydı, fakat hepsinde büyük bir kin vardı. Yanlarında, bellerinde Nagant tabancalı iki tane Çinli muhafız vardı. Boşaltma işçileri birbirlerine sokulmuşlardı: Hınçlıydılar ama korkuyorlardı da.

Possoz Çince olarak, «Kızıl muhafızlar işçidir» dedi.

Sessizlik oldu.

— Muhafız oldularsa, kendileri için değil ihtilâl için oldular.

«— Ve yemek yemek için,» dedi boşaltıcılardan biri.

— Yiyeceklerin savaşınlara gitmesi doğru değil mi? Siz alsanız ne yapacaksınız onlarla? Kumar oynarsınız.

— Herkese vereceğiz biz.

— Daha şimdiden bazıları için yiyecek yok. Proleterler yanılısalar bile, hükümet onlara hoşgörölü davranmaya kararlı. Şayet kızıl muhafızlar her yerde öldürölseler, generaller ve yabancılar eskiden olduğu gibi iktidarı alırlar. Göröyorsunuz. Amacınız ne sizin? Böyle mi olsun istiyorsunuz?

— Önceden karnımız doyardı hiç olmazsa.

«— Hayır,» dedi Kiyo işçilere. «Önceleri karnımız doymazdı. Bunu iyi bilirim ben. Doklarda çalıştım. Gebereceksek adam olmak için geberelim bari...»

Zayıf ışığın takıldığı gözlerin akları belirsiz bir şekilde irileşti. Bu kazak giymiş, Japon'a benzer, Kuzey eyaletlerinin şivesiyle konuşan ve kuli olduğunu iddia eden adamı daha iyi görmeğe çalışıyorlardı.

— Kuru vaad bunlar, dedi bir tanesi, yarım ağızla...

— Evet. dedi bir ötekisi. Herşeyden önce grev yapmaya ve açlıktan ölmeye hakkımız var. Kardeşim orduda. Niçin asker birliklerinin kurulmasını isteyenleri onun tümeninden ihraç ettiler?

Tartışma ateşleniyordu.

Possoz sordu: «Rus ihtilâlinin bir günde mi yapıldığını sanıyorsunuz siz?

Tartışma yararsızdı. Söz konusu, ihtilâlin derinliğini öğrenmekden ibaretti.

— Ruslar canları ne isterse onu yaptılar.

— Kızıl muhafızlara saldırmak, cezası idam olan karşı ihtilâlcî bir eylemdir. Bunu bilirsiniz.

Bir an geçti.

— Sizi serbest bıraksak ne yapardınız?

Birbirlerine bakiştılar. Karanlık yüzlerinde ki ifadelerin görünmesine engel oluyordu. Tabancalara ve

kelepçelere rağmen, Kiyo ihtilâlin içinde çok karşılaştığı, Çin usulü bir pazarlık havasının hazırlandığını hissediyordu.

Mahpuslardan birisi «İş bulabilecek miyiz?» diye sordu.

— Olduğu zaman.

— Eh bizde **beklerken**, kızıl muhafızlar karnımızı doyurmamıza engel olurlarsa, saldıracaksınız onlara. Ben üç gündür hiç bir şey yemedim. Hiç bir şey...

Daha hiç konuşmamış olanlardan bir tanesi: «İçeride yemek yendiği doğru mu?» diye sordu.

— Yakında göreceksin.

Possoz başka bir şey demeden zili çaldı, milisler gelip, mahpusları götürdüler.

Bu sefer Fransız'ca olarak «Can sıkıcı tarafı da bu; İçeride besiyeye çekileceklerini sanıyorlar.» dedi.

— Onları madem buraya getirdin, niçin ikna etmeye daha çok çalışmadın?

Possoz bezgince omuzlarını silkti:

— Bak evlat, onları getirttim çünkü, bana hep başka bir şeyler söyleyeceklerini umuyorum. Ama yine de ötekiler var, günde 15, 16 saat çalışıp bir karşılık beklemeyenler var. Ve bunu sükunete varıncaya kadar sürdürecekler.

Possoz gülümsedi ve dişleri, demin ki boşaltma işçilerin gözleri gibi bulanık ışıkta, bıyıklarının altında parıldadılar.

— Köyde ki hayatına rağmen dişlerini böyle koruyabilmiş olduğun için şanslı sayılırsın.

— Hayır evlat pek sayılmaz. Çang-Şa'da taktırtığım takma dişler bunlar. Dişçilerin ihtilâlden pek zarar görmüş bir halleri yok. Ya sen? Temsilcimisin? Burada ne halt ediyorsun?

Kiyo ona, Çen'den söz etmeksizin, durumu anlattı. Possoz gittikçe daha kaygılı, dinliyordu.

— Bütün bunlar evlat, mümkündür. Ve daha fena ya bu yüzden. Onbeş yıl saat fabrikalarında çalıştım ben. Birbirine bağımlı olan çarkların ne demek

olduğunu bilirim. Komintern'e güven yoksa Parti'den ayrılmak gerek.

— Komintern'in yarısı sovyetleri kurmamız gerektiğini düşünüyör.

— Bizi yöneten genel bir çizgi vardır. Onu izlemek gerek.

— Ya silâhları teslim etmek... Bizi proletaryaya ateş açmaya götüren bir çizgi mutlaka kötüdür. Köylüler toprakları alınca, generaller bastırma işinde bir kaç tane komünist birliği lekelemenin yolunu buluveriyorlar hemeri. Söyle, sen köylülerin üzerine ateş açmayı kabul eder miydin? Evet mi? Hayır mı?

— Bak evlâdım, kusursuz insan olmaz. Ben havaya ateş ederdim. Sanırım arkadaşlarda aynı şeyi yapıyorlardır. Ama bütün bunlar olmasın isterdim. Fakat esas olan bu değil.

— Bak babalık, anla biraz, şurada birisini sana nişan alırken görüyorum diyelim, sonra biz oturup tabanca kurşunlarının tehlikesini tartışıyoruz. Çang-Kay-Şek bizi katletmeden duramaz. Müttefiklerimiz olan burada ki şu generallerle de aynı şey olacak daha sonra. Mantıklı davranmış olacaklar hemde. Partinin onurunu bile koruyamadan katlolacağız hepimiz. Her gün bir araba dolusu generalle kerhaneye götürüyoruz zaten onurumuzu, sanki yeri orasıymış gibi.

— Herkes keyfine göre davranırsa her şey mahvolur. Komintern başarıya ulaşırsa herkes «Bravo» diye bağıracak, ve haksız da olmayacaklar hani. Ama Komintern'i çelmelersek, başaramaması yüzde yüz. Ve gereken: onun başarmasıdır. Evet, komünistlere köylülerin üzerine ateş açtırıldığı söyleniyor. Bende biliyorum söylenildiğini. Ama emin misin? Sen gözlerinle görmedin böyle olduğunu, ama buna rağmen biliyorum mahsus da yapmıyorsun —ama yine de— inanmak görüşünü doğruluyor.

— Bizim aramızda söyleniyor ya bu, yeter. Altı aylık uzun araştırmalara girmenin zamanı değil.

Niye tartışıyorlardı? Kiyo'nun ikna etmek iste-

diği Possoz değildi. Şanghay'dakilerdi ve kuşkusuz artık ikna olmuşlardı. Tıpkı kendisinin Han-Keu'yu g6rd6kten ve biraz 6nce ki sahneden sonra d6ř6ncesinde daha azimli oluşu gibi. Artık bir tek arzusu vardı: Gitmek.

Çinli bir assubay girdi içeri, y6z6n6n b6t6n çizgileri uzunlamasınaydı: V6c6du da fildişinden yapılmış insan heykellerinin bu dişlerin eğriliğine uyuşları gibi, hafifçe 6ne doğru eğikti.

— Gizlice gemiye binmiş biri yakalandı.

Kiyo bekliyordu.

— Sizden Han-Keu'yu terketme izni aldığını iddia ediyor. Bir t6ccar, adı Dong-Tıyun.

Kiyo rahat bir nefes aldı.

«— Ben kimseye izin filan vermedim,» dedi

Possoz s6rmenin altından bir liste çıkardı, bazı

Yakalanan zenginler her hangi bir memurun adını veriyorlar, onunla yanlış g6r6şmeyi başardıkları zamanda r6şvet teklif ediyorlardı. Bu, hiçbir şey yapmadan kurşuna dizilmeye razı olmakdan daha akıllıca bir şeydi.

— Dur biraz.

Possoz s6rmenin atından bir liste çıkardı, bazı isimler mırıldandı.

— T6mam, liste de yazılı bile. İhbar edilmiş. Polis uğraşsın onunla.

Assubay ıktı. Liste, bir defter kağıdı, kurutma kağının 6zerindeydi. Kiyo hep en'i d6ř6n6yordu.

Kiyo'nun kağıda dikili kalan bakışlarını g6ren

Possoz s6rmenin altından bir liste çıkardı, bazı ler telefonla vapur yola çıkmadan 6nce ihbar edildiler. Vapur yola çıkınca...»

Kiyo elini uzattı. On d6rt tane isim vardı. en ihbar edilmemişti. Onun hemen Han-Keu'yu terkedeceğini Voluguine'nin anlamış olması imkansızdı. Ama her şeye rağmen gitmesinin m6mk6n olduğunu bildirmek basit bir ihtiyat tedbiri olurdu. «Komintern ang-Kay-Şek'i 6ld6rm6nin sorumluluğunu 6stlenmek iste-

miyor ama bu olay olursa umutsuzca kabullenecek onu» diye düşündü Kiyo. Belki de bu yüzden Voluguine'nin cevapları böylesine muğlaktı. Listeyi geri verdi.

«Gideceğim» demişti Çen. Umulmadık gelişi, Voluguine'nin geçiştirmeleri, liste... Kiyo bütün bunları anlıyordu. Çen'in her hareketi Kiyo'ya adam öldürmeyi hatırlatıyordu. Bu şeyler bile kaderi tarafından yönetiliyormuş gibi geliyordu. Lambanın çevresinde pervane böcekleri vızıldıyorlardı. Kimbilir belki Çen de kendi ışığını salan bir pervane böceğiydi. Kendisini uğruna feda edeceği ışığı yayan bir pervane... Belki de insanın ta kendisiydi. Başkalarının kaderi asla görülmez miydi acaba? Kendisi de, en kısa zamanda Şanghay'a gitmek, herşeye rağmen birlikleri ayakta tutmak isterken, bir pervane böceği değil miydi acaba? Subay geri geldi. O da bu sayede Possoz'dan ayrılabilirdi.

Gecenin huzurunu buldu yine. Bir düdük sesi bile yoktu. Salt, suyun hışırtısı. Kıyı boyunca, böceklerle çevrili sokak fenerleri, vebalı gibi uyuyan kuliler vardı. Şurada burada, kaldırımların üstünde, küçük kırmızı afişler ve üzerlerinde bir tek sözcük: AÇLIK, görülüyordu. Biraz önce Çen'le birlikde duyduğu gibi, bu gece bütün Çin'de, Batı'ya doğru, Avrupa'nın yarısına kadar, kendisi gibi çekinen, disiplinleri ve arkadaşlarının katledilmesi arasında hep aynı azapla parçalanmış insanların varlığını duyuyordu. Bu boşaltma işçileri itiraz ediyorlardı ama anlamıyorlardı. Fakat anlayarak bile, burada, bu şehirde bütün batının, dört yüz milyonun ve belki kendisinin de kaderini beklediği bu şehirde, açlığın kaygılı uykusuyla nehrin kenarında uyuyan bu şehirde, güçsüzlüğün, sefaletin, hıncın içinde; fedakarlık yolu nasıl seçilebilir di?

11 NİSAN 1927

Saat oniki otuz.

Küçük Gresnevor otelinin barında. Clappique, ceviz kaplamalar, şişeler nikeller, bayraklar, arasında hemen hemen yalnızdı. Şehadet parmağının ucunda sigara tablasını çevirirken, beklemekte olduğu Kont Şpilevski içeri girdi. Clappique üzerine arkadaşları için uydurma hediyeler yazdığı kağıdı buruşturdu.

— Bu güneşli köyde işler nasıl dostum?

— Pek parlak sayılmaz. Fakat ay sonunda düzelecek sanırım. Yiyecek satıyorum. Yalnız Avrupalılara tabii.

Şpilevski'nin ince ve eğri burnu, saçsız alnı, geriye taranmış kır saçları ve çıkık elmacık kemikleri çok sade beyaz elbiselerine rağmen, kendisine bir kartal görünümü veriyordu. Taşıdığı monokl ise bu karikatürü daha da pekiştiriyordu.

— Bütün mesele azizim, yirmi bin frank kadar bir para buimak. Bu miktarla, insan şerefli bir yer sağlar kendisine bu meslekte.

— Sizi kucaklıyayım dostum. Demek yiyecek ticaretinde küçük bir yer, aman... Şerefli bir yer istiyorsunuz. Aferin doğrusu.

— Sizin... şey... bu kadar önyargı sahibi olduğunuzu bilmiyordum.

Clappique gözücuyla «kartala» bakıyordu: Eski «Krakovi şehrinin» subaylar arası eskrim şampiyonuna.

— Ben mi? Hay allah kahretsin. Biliyor musunuz o para bende olsaydı ne yapardım? Şu Sumatra'daki Hollanda yüksek memurunu örnek alırdım kendimi. Anlatayım dostum. Bu adam her yıl evine dönerken, Arabistan kıyılarından geçermiş. Derken, aklına Mekke'nin hazinelerini soymayı koymuş. (Bunun 1860 larda geçtiğini söyleyelim) Hacıların o zamana kadar attıkları altınlar büyük karanlık mağaralarda saklanırmış. Çok değerli hazinelermiş bunlar. Bende bu mahzenlerde yaşamak isterdim doğrusu... Neyse, bizim Hollandalı mirasa konmuş, kalkıp Antiller'e gitmiş. Amacı, korsanlardan bir çete toplayıp, bir sürü modern silâhlarla, çift atımlı tüfeklerle, kasaturalarla milleti gafil avlayıp Mekke'yi zaptetmekmiş. Mürettebatı gemiye yüklemiş, oraya götürmüştü.

Polonyalının daha çok suç ortaklığını andıran merakından faydalanarak işaret parmağını dudağına götürdü.

Derken, tayfalar ayaklanmışlar, bizimkini geberip, denizlerden birinde korsanlığa başlamışlar. Bu gerçek bir hikayedir, üstelik ahlaki yönü var. Fakat, diyordum ki, yirmi bin frank bulma işinde bana güveniyorsan eğer, delilik derim buna. Bazılarını gidip görmemi istiyorsan, veya buna benzer bir şeyi; yaparım. Öte yandan her dalavere için sizin, sizin şu nemrut polise para vermem gerekiyor, başkası olacağına sizin olmanızı tercih ederim. Ama evler yanarken, adamlar afyonla, kokainle ilgileniyorlar işte.

Sigara tablasını tekrar döndürmeye başladı.

Şpilevski «Bundan sana bahsediyorum» dedi. «Çünkü başarmak istiyorum. Herkese açmak zorundayım tabii, hiç olmazsa biraz daha beklemeliydim... ama size, gelip bu içkiyi ikram etmenizi rica ettiğim zaman, sadece size yardımım dokunsun istedim (Sah tekârlıkdı bu.) Kısacası yarın Şanghay'dan ayrılın.

Clappique «Hah, hah, hah..» diye gittikçe incelen bir kahkaha attı. Bir otomobil kornası, dışardan yankı gibi, buna karşılık verdi.

— Neden?

— İşte. Dedığınız gibi, benim polis iyi iş görür. Gidin buradan.

Clappique ısrar edemeyeceğini biliyordu. Bir saniye için, bunun yirmi bin frankı almak için bir oyun olduğunu düşündü. Ama çılgınlıktı bu.

— Yarın savuşmam gerek, öyle mi?

Bara, içki karıştırıcılarına, nikelaj kaplı çubuklara, tanıdık eski eşyaları seyrederek bakıyordu.

— En geç yarın. Fakat görüyorum ki gitmeyeceksiniz. Size haber vermiş olayım hiç olmazsa.

Kararsız bir minnettarlık duygusu Clappique'e hâkim olmaya başlamıştı. (Fakat, kuşku'dan ziyade, kendisine verilen öğüdün niteliğini ve kendini tehdit eden tehlikeyi bilmeyişinden doğan bir histi bu.)

Polonyalı devam etti:

«— Düşündüğümde daha şanslı mı olacağım acaba?» Onun kolunu tuttu, «Gidin, bir gemi meselesi var.»

— Fakat benle bir ilgisi yok bunun.

— Gidin.

— Gisors babaya da kancayı takmışlar mı?

— Sanmıyorum. Daha çok küçük Gisors herhalde. Gidin.

Polonyalı kesin bir şekilde konuşmuştu. Clappique elini onunkinin üstüne koydu.

— Şu bakkaliye işi için verecek param olmadığına cidden üzgünüm. Fakat elde bir kaç kırık dökük eşyam var. İki veya üç heykel, alın onları.

— Hayır.

— Niçin?

— Hayır.

— Yaa... uzatmak istemiyorsunuz demek, öyle olsun. Ama neden heykellerimi almak istemediğinizi bilmek isterdim.

Şpilevski ona baktı:

— Benim gibi yaşamış bir insan için, ara sıra karşılık görmeden bu meslek nasıl yapılır bilmem.

— Karşılık görme zorunluluğu olmayan bir sürü meslek olduğunu pek sanmıyorum doğrusu.

— Evet, sözgelimi mağazaların ne kadar kötü gözetildiğini düşünemezsiniz.

Clappique neredeyse «Ne ilgisi var?» diye soracaktı. Fakat böylesine birbirini kovalayan cümlelerin genellikle ilginç olduğunu tecrübelerinden biliyordu. Ayrıca karşısındakini konuşturmak istiyordu, zira huzursuzluk derecesinde sıkılmasına rağmen, ona ancak böyle yardım edebilirdi.

— Mağazaları mı gözetiyor sunuz?

Onun gözünde Polis, afyondan ve kumarhanelerden kanunsuz vergi toplamakla görevli bir çeşit entrika ve santaj kurumu idi. İlişkisi olduğu polisler (özellikle Şpilevski) her zaman yarı suç ortağı sıfatında rakiplerdi. Fakat ele vermekten hem korkar, hem öğrenirdi.

— Gözetmek mi? Hayır pek sayılmaz. Hattâ... tam tersi.

— Yaa: Aşırmak mı yani?

— Bu yalnız oyuncaklar için anlarsınız ya. Küçük oğluma oyuncak alacak kadar param yok artık. Çok kötü bu. Üstelik memnun edebildiğim zaman seviyorum bizim ufaklığı. Ve onu başka türlü de memnun edemiyorum. Çok zor iş bu.

— Benim heykelleri alın öyleyse. Hiç olmazsa bir kısmını.

— Rica ederim. Rica ederim... Nerede kaldım? Evet, mağazaya gidiyorum ve diyorum ki (Başını arkaya attı, alnındaki ve monoklun çevresinde ki kasları sıkı, gayet ciddi bir tavırla) «Ben mucidiyim, mucid ve imalatçıyım tabii, modellerinize bakmaya geldim.» Bakmama izin veriyorlar. Bende bir tanesini alıyorum, sadece bir tane. Bazan beni gözledikleri oluyor. Ama pek sık olmuyor bu.

— Ya yakalansanız?

Cebinden cüzdanını çıkarttı, polis hüviyet kartının üzerini aralayarak Clappique'e gösterdi, tekrar tek-

rar kapattı ve anlamsız bir işaret yaptı.

— Bazen param olur... Bu arada kovulabilirim de... Her şey olabilir.

Clappique kendinde ki ciddi, oturaklı adam halini farketmeye başladı. Kendisini hiç bir zaman kişiliğinden sorumlu bir insan olarak görmediğinden pek şaşır-mıştı.

«Genç Gisors'a haber vermem gerek» diye dü-şündü.

Saat bir

Çen vaktinden önce gelmişti. Koltuğunun altın-da bir çantayla rıhtım boyunca yürürken yüzlerine aşı-na olduğu Avrupalılarla bir bir karşılaşıyordu. Bu saat-te, hemerı hepsi Şanghay Klübe ya da komşu otellere, bulaşmaya, içki içmeye giderlerdi. Bir el arkadan ya-vaşça omuzuna dokundu. Çen birden sıçradı, taban-casının bulunduğu cebe elini attı.

— Uzun zamandır görüşmemiştik, Çen... İster-sen...

Arkasına döndü: İlk hocası Rahip Smithson du bu. Onun biraz Siyu'luya çalan, güzel Amerikalı çeh-resini, şimdi oldukça bozulmuş olmasına rağmen, he-men tanıdı.

—... beraber yürüyelim.

— Olur.

Çen güvenlik bakımından, biraz da iş olsun diye, bir beyazla birlikde yürümeyi tercih ederdi. Çantasında bir bomba vardı. Giydiği düzgün ceket ona zihninin dahi sıkıntıda olduğu hissini veriyordu. Bir refakatçinin varlığı bu kılık değiştirme işlemini tamamlıyordu.— Ve belirsiz bir batıl inancın etkisiyle, rahibi kırmak is-temiyordu. (Tek mi çift mi olduklarını anlamak için) arabaları saymıştı. Sonuç olumlu çıkmıştı. Kendisine

öfkeleniyordu. Smithson'la konuşursa, sinirinden kurtulacaktı.

Öfkesi rahibin gözünden kaçmamıştı, ama bir anlam veremedi.

— Hasta mısın Çen?

— Hayır.

Eski hocasına sevgi beslemekteydi, ama bu arada hınçta duyuyordu. İhtiyar onun koluna girdi.

— Senin için her gün dua ediyorum Çen. Söyle yitirdiğin inancın yerine ne koydun?

Ona derin bir şefkatle bakıyordu ama, bir baba şefkati değildi bu, kendini ona adanmış gibi bir hâli vardı. Çen tereddüt etti.

— Mutlulukla bir alıp vereceği olan insanlardan değilim ben.

— Yalnız mutluluk yoktur ki Çen. Bazen huzur, bazen de sevgi vardır.

— Hayır benim için yok.

— Herkes için bu.

Rahip gözlerini kapadı. Çen bir körün koluna girmiş gibi hissetti kendini.

— Huzur aramıyorum ben. Tam tersini istiyorum.

Smithson yürümesine devam ederken ona baktı.

— Gururdan sakın...

— İncancı bulamadığımı kim söyledi size?

— Hangi politik inanç dünyanın ızdırabını dile getirir?

— İzdirap mı? Dile getirecek yerde azaltmaya çalışırım ben onu. Sesinizin tonu insancıl duygularla dolu. İzdiraba seyirci kalan insancıl duygulardan hoşlanmam ben.

— Bir başka türlü olduğına emin misin Çen?

— Anlatması zor. Bir başka türlü var. En azından yalnız ondan meydana gelme değil.

— Hangi politik inanç ölümü yok edebilir?

Rahibin ses tonunda soru sorar edası yoktu. Hüzün vardı daha çok. Çen Gisors'la yaptığı konuşmayı

hatırladı. Ondan sonra bir daha görmemişti onu. Gisors zekasını kendi hizmetine vermişti, tanrının değil.

— Hızuru aramadığımı size söylemiştim.

— Huzur...

Rahip sustu, yürüyorlardı.

Nihayet, «Evladım» dedi, «Hepimiz ancak kendi acımızı biliyoruz.» Koluyla Çen'inkini sıkıyordu «Gerçekten dinî bir hayatın, her gün din değiştirmeksizin var olacağına inanıyor musunuz?»

Kaldırımı bakıyorlardı. Artık yalnızca kollarıyla temas halinde değillerdi. Rahip, sözleri bir saplantının yankısı imiş gibi bezgin bir tonla «Her gün...» diye tekrarlardı. Çen cevap vermiyordu. Bu adam kendisinden bahsediyor ve gerçekleri söylüyordu. Düşüncesini yaşıyor gibi bir hali vardı: Boş bir korkuluktan çok farklıydı. Sol koltuğunda, çanta ve bomba; sıkılmış olduğu sağ koltuğunda «Her gün din değiştirmek...» Sır niteliğinde ki bu itiraf, rahibe ani ve dokunaklı bir derinlik veriyordu. Suikasta bu kadar yakinken, Çen kendisini her türlü kuşkuya kaptırıyordu.

— Her gece Çen, Tanrı'ya seni gururundan kurtarması için dua edeceğim (Özellikle gece ederim, dua ya elverişlidir bu vakit) Eğer sana alçak gönüllülük bahşederse, kurtulursun. Şimdi biraz önce rastlamadığım bu bakışı sende buluyorum, izliyorum onu.

Çen şimdi sözleriyle değil, acısıyla karşı karşıyaydı. Oltasına balığın vurduğunu hisseden balıkçının sözlerini andıran o son cümle güçlülük yükselen bir öfke yaratmıştı onda. Ama aynı anda gizli bir merhamet duygusunu da yok edememişti.

«Beni iyi dinleyin» dedi, «iki saate kadar birini öldüreceğim.»

Bu defa gözlerini yol arkadaşına dikti. Titreyen sağ elini bilinçsizce yüzüne doğru kaldırdı, ceketinin yakasına kenetledi.

— Yine aynı bakışı görebiliyor musunuz?

Hayır. Yalnızdı, gene yalnızdı. Eli ceketinden ayrıldı, onu sallamak istermişcesine Rahibin yakasına ya-

pıştı. Rahip elini onun elinin üstüne koydu. Güreşe hazır iki insan gibi, kaldırımın üstünde, öylece, hareketsiz durdular. Geçen biri durdu. Bir beyazdı bu. Dalaşıyorlar sanmıştı.

Rahip alçak bir sesle «Korkunç bir yalan bu» dedi.

Çen'in kolu aşağıya düştü. Artık gülecek halde değildi. Geçen adama «Yalan» diye bağırdı. Adam omuz silkti ve uzaklaştı. Çen döndü ve koşarcasına çekip gitti.

Bir kilometre kadar gittikten sonra iki arkadaşını buldu. Bir tanesinde bomba, diğerinde el bombaları bulunan çantalarını sanki doğrulamak istemişçesine giydikleri işçi elbiseleri ve ortası yanık fötr şapkalarıyla hemen göze çarpıyorlardı. Suen —kemerli bir burnu olan, Kızılderili tipinde ki Çinli— hiç bir şeye bakmadan düşünüyordu. Pei... Bu yüz ne kadar yeni yetişkin bir gencin çehresine benziyordu. Belki de yuvarlak çerçeveli gözlükleri bunu daha da belirli hâle sokuyordu. İlerlediler, İki-Cumhuriyet caddesine geldiler. Cadde hepsi açık olan dükkanlarıyla, kapalı olan göğün altında canlı gibi duruyordu.

Çang-Kay-Şek'in arabası caddeye dikey dar bir yoldan gelecek, dönmek için yavaşlayacaktı. Arabanın gelişini görmek, yavaşladığı anda bombayı atmak gerektil. Her gün bir, bir çeyrek arası geçerdi. General yemeğini Avrupalı usulü yordu. Şu halde sokağı gözetleyenin arabayı görür görmez diğerlerine işaret vermesi gerekiyordu. Dükkanı sokağa bakan bir antika satıcısının olması bu işi kolaylaştıracaktı. Yeter ki adam polis olmasın. Çen sokağı kendisi gözetlemek istiyordu. Pei'yi caddeye, arabanın çizeceği eğriyi tamamlayıp hızlanmaya başlayacağı noktaya koydu. Suen'i biraz daha uzağa. Kendisi ise diğerlerini yarıp ilk bombayı atacaktı. Eğer araba, isabet alsın almasın, durmazsa, diğerleri kendi bombalarını atacaklardı. Arabanın durması halinde ona doğru ilerleyeceklerdi. Sokak arabanın dönmesine el vermeyecek kadar küçüktü. İşte.

bu noktada bir başarısızlık söz konusu olabilirdi. İsa-
bet ettirilmezse muhafızlar basamak üzerinden ateş
açıp herhangi birinin yaklaşmasını engelliyebilirlerdi.

Çen'le arkadaşlarının şimdi ayrılması gerekiyordu. Kalabalık arasında arabanın geçtiği yol boyunca muhakak hafiyeler vardı. Küçük bir Çin barından Pei Çen'in işaretini gözleyecekti. Suen daha uzakta Pei'nin çıkmasını bekleyecekti. En azından üçünden biri ölecekti belki. Çen olacaktı bu kuşkusuz. Birbirlerine tek kelime etmeye cesaret edemediler, hattâ el dahi sıkışmadan, ayrıldılar.

Çen antikacı dükkânına girdi. Kazılardan çıkan bronz öteberilerden görmek istediğini söyledi. Satıcı çekmecelerden birinden mor satenden küçük küçük kutular çıkardı. Küp biçiminde ki kutularla dolu elini masaya indirip, üstündekileri birer birer dizmeye başladı. Bir Şanghay'lı değildi. Bu adam Kuzeyli veya Türkistanlı bir Çinliydi. Bıyıkları, seyrek ama bulanık görünen sakalları, çekik gözleri ve dalkavukça bir ifade taşıyan ağzı aşağı sınıftan bir müslüman nitelikliydi. Ama, bir tekenin çehresini andıran, basık burunlu çıkıntısız yüzü aynı özellikleri taşımıyordu.

Generalin geçtiği yerde üzerinde bomba bulunan bir adamı ihbar eden kimse yüklü bir para sahibi olur, çevresinden itibar görürdü. Ve bu zengin burjuva da Çang-Kay-Şek'in samimi bir taraftarı olabilirdi.

«— Uzun zamandan beri mi Şanghay'dasınız?» dedi adam Çen'e.

Ne olabilirdi bu garip delikanlı? Sıkıntılı hali, sergilenen eşyalara karşı ilgisizliği adamı kuşkulandırıyor. Belki de Avrupalılar gibi giyinmeye alışık değildi. Çen'in geniş dudakları küçük profiline sağlam ve sevimli bir ifade veriyordu. Memleketin içlerinden bir köylünün oğlumuydu yoksa? Fakat zengin çiftçiler bronz eşya koleksiyonu yapmazlardı. Yoksa bir Avrupalı için mi alıyordu? Bu getir götür işleri yapacak bir tip değildi. Amatör olduğunu düşünürsek, gösterilen eşyalara karşı kayıtsızlığı bunu doğruluyordu. Başka

bir şey düşünür gibi bir hali vardı.

Çünkü Çen sokağı gözlemeye başlamıştı bile. Dükkandan 200 metre ilerisini görebiliyordu. Acaba kaç dakika süreyle arabayı görebilecekti? Fakat bu aptalın meraklı bakışları altında nasıl hesaplayabilirdi bütün bunları? Her şeyden önce cevap vermek gerekti adama. Şimdiye kadar olduğu gibi sessizce durmak aptalca bir hareket olacaktı.

«Memleketin içlerinde oturuyordum. Savaş yüzünden kaçmak zorunda kaldım» dedi.

Öteki gene bir şeyler soracaktı. Çen adamı kuşkulandırdığını hissediyordu. Satıcı ise onun ilk kargaşalıktan faydalanıp soymak amacıyla dükkânı incelemeye gelmiş birisi olabileceğini düşünüyordu. Fakat değerli paralarla ilgilendiği yoktu. Sadece bir kaç bronz eşya, tilki başlı tokalar ve ucuz olan fiyatlardı delikanlının dikkatini çeken. Japonlar tilkileri severler ama bu müşteri Japon değildi. Ustaca sorular sormaya devam etmeliydi.

— Houpe'de oturuyorsunuz her halde? Merkezi illerde hayat çok güçleşmiş diyorlar.

Çen duymazlıktan gelmeyi düşündü. Daha fazla garip görüneceği korkusuyla cesaret edemedi buna. Yalnızca «Artık orada oturmuyorum» demekle yetindi.

Ses tonunda, cümlelerin yapısında Çince olmakla birlikte sert ve kesin bir tavır vardı. Düşüncesini alışlagelen dolambaçlı ifade yollarına sapmadan en kısa yoldan anlatıyordu. Fakat aklına pazarlık yapmak geldi. Mezarlarda çok bulunan tilki başlı tokalardan birini göstererek sordu:

— Kaça?

— Onbeş dolar.

— Sekiz versem?

— Bu kalitede bir eşyaya mı? Bunu nasıl düşünebilirsiniz? Düşünün ki maliyetim tam on dolar. Kârımı siz takdir edin.

Çen cevap vereceği yerde, küçük bir masaya oturmuş olan Pei'ye bakıyordu. Gözlük camlarında

ışık pırıltısı vardı. Antikacının vitrin camları yüzünden Çen'i göremiyordu her halde. Fakat çıkarken görürdü.

Nihayet uzun uzun düşünüp de kararını veriyormuş gibi:

— Dokuz dolardan fazla vermiyeceğim, hattâ bu bile çok benim için.

Bu tür tekerlemeler olağan olduğundan rahatça söyleyebiliyordu.

Antikacı «Bugün ilk işim bu» dedi. «Bir dolarlık kaybı kaçul etmek gerekecek her halde. Çünkü sifthin uğruna inanırım.»

Sokak tenhaydı. Uzakta bir çek çek arabası karşından karşıya geçti. Bir tane daha. İki adam çıktılar. Bir köpek, bir bisiklet. Adamlar sağa saptılar. Çek çek geçmişti. Sokak yeniden tenhalaşmıştı. Bir köpekden başka kimse kalmamıştı.

— Ama dokuz buçuk veremez miydiniz?

— Sizden hoşlandığımı belirtmek için, evet.

Porselenden bir tilki daha: Yeni bir pazarlık daha. Son satın aldığı eşyadan beri daha fazla güven uyardırmaya başlamıştı.

Düşünme fırsatı kazanmıştı. Öyle ya vereceği fiyatı, malın kalitesine uygun düşecek olan miktarı düşünüyordu. Bu önemli karar anında rahatsız edilemezdi. «Bu yolda araba saatte kırk kilometreyle gider. Bu dakikada iki kilometreden fazla yapar. Demek bir dakikadan daha az bir zaman göreceğim onu. Az bu. Pei'nin gözlerini bu kapıdan ayırmaması gerek artık.» Geçen araba yoktu. Sadece bir kaç bisiklet. Yeşim taşından bir kemer tokası üzerine pazarlık ediyordu. Düşünmesi gerektiğini söyleyerek fiyatı kabul etmedi. Tezgahtarlardan biri çay getirdi. Çen, küçük, kristal bir tilki başı satın aldı. Fiyatı sadece üç dolardı. Satıcının güvensizliği tam anlamıyla kaybolmamıştı gene de.

— Başka mallarım var. Üzerinde çok güzel tilkiler olan hakiki parçalar. Yalnız çok pahalı. Malları da

mağazamda bulundurmuyorum. Ama bir başka zaman gelebilirseniz...

Çen bir şey söylemiyordu.

— Gerekirse tezgâhtarlarımdan birini yollayabilirim.

— Pahalı eşyalarla ilgilenmiyorum. Maalesef pek zengin değilim.

Demek bir hırsız değildi. Malları görmeyi bile arzulamıyordu. Antikacı bir mumya yapıcısı inceliğinde, yeşim taşından bir kemer tokasını yeniden gösteriyordu. Fakat jelatinsi kadife gibi dudaklarından dökülen kelimelere şehvani gözlerine rağmen, müşterisi kayıtsız duruyordu. Çok uzaklardaydı sanki. Halbuki tokayı seçen o idi. Pazarlık bir çeşit iş birliğidir. Aş gibi. Satıcı bir tahta parçasıyla sevişiyordu adeta. Bu adam neden satın alıyordu? Birden tahmin ediverdi: Çapey'deki Japon fahişeler tarafından safça kandırılan zavalılardan biriydi. Tilkiye taparlar kadınlar. Bu müşteri ya bir garson kıza, ya da sahte bir geyşaya alıyordu bunları. Kendine almadığı için de bu kadar kayıtsızdı. (Çen arabanın gelişini, çantasını nasıl hızla açacağını, içinden bombayı çıkarıp atacağını düşünmekden kendisini alamıyordu). Fakat geyşalar kazı eşyalarını sevmeyizler. Belki bazen küçük tilkiler için istisna yaparlar. Delikanlı ayrıca bir porselen, bir kristal eşya satın almıştı.

Küçük kutular, kapalı açık, masanın üzerine yayılmıştı. İki tezgâhtar dirseklerine dayanmış bakıyorlardı. Genç olanı Çen'in çantasına abanmış olduğu yerde sallanırken çantayı masanın dışına doğru sürüklüyordu. Bomba çantanın sağ yanında masanın kenarına üç santimetre kadar mesafedeydi.

Çen kııldamıyordu. Nihayet kolunu uzattı, çantayı gayet sakin kendine çekti. Adamlardan hiç biri ne ölümü ne de yarım kalan suikastı hissetmişlerdi. Yalnızca bir tezgâhtarın salladığı bir çanta ve onu kendine çeken sahibi. Ve birden her şey Çen'e son derece kolay göründü. Varlıklar hatta hareketler mevcut

değildi. Hâpsi güçlerini kendimiz verdiğimiz için bizi saran ayını zamanda inkar edilebilen düşlerdir. O sırada bir araba kornası duyuldu. Çang-Kay-Şek'in arabasıydı bu.

Çantasını bir silâh gibi kavradı. İki küçük paketi içine atıp çıktı.

Antikacı elinde satamadığı kemer tokasıyla peşinden geliyordu.

— Bunlar özellikle Japon bayanların sevdikleri yeşim taşlarıdır.

Bu aptal defolup gidecek miydi?

— Gene geleceğim.

Hangi satıcı bunu yutardı. Araba koruyucu Ford'un arkasında, Çen'e her zamankinden daha hızlı gidiyor göründü.

— Çekil git...

Araba üzerlerine gelirken basamaklarda duran iki dedektifi sarsıyordu. Ford geçti. Çantasını açıp elini, gazete kâğıdına sardığı bombanın üzerine koydu. Antikacı sırtarak elinde ki kemer tokasını açılan çantanın boş gözüne kaydırıverdi. Kendisine en uzakta olan gözde bu. Böylelikle Çen'in iki kolunu da engellemiş oluyordu.

— Ne verirsiniz verin.

— Çekil git diyorum.

Bu bağırışa şaşırıp kalan antikacı Çen'e baktı. Onun da ağzı açıktı.

— Rahatsız mısınız?

Çen artık hiç birşey görmüyordu. Kendisini bayılacakmış gibi hissediyordu. Araba geçmekdeydi. Antikacının yaptığı hareketten zamanında sıyrılammıştı.

Adam, «Bu müşteri fenalaşıyor her halde...» diye düşündü. Tutmaya çalıştı. Çen bir hamlede önüne uzanan bu iki kolu yere itti. Koşar adımlarla ilerlemeye başladı. Satıcı acıdan olduğu yerde kalakaldı.

Sonra, «Tokam, tokam gitti...» diye bağırmaya başladı.

Toka hâlâ çantadaydı. Çen ne olduğunu anlamıyordu. Kaslarından her biri en ince sinirleri, bütün caddeyi kaplayacak ve sonra gökte kaybolup gidecek bir patlamayı bekliyordu. Hiç bir şey olmadı. Araba dönmüştü. Hatta Suen'i geçmişti bile. Ve bu alık satıcı da orada duruyordu. Beceremediklerine göre tehlike yoktu artık. Öbürleri ne yapmıştı?

Çen koşmaya başladı. Antikacı «Tutun hırsızı, kaçıyor» diye bağırmaya başladı. Sokakda başka satıcılarda belirdi. Çen durumu kavradı. Öfkesinden tokayla firar edip, sonra bu nesneyi kaldırıp bir yere atmaya düşündü. Fakat bir sürü yeni aylâk daha yaklaşıyordu.

Tokayı antikacının suratına attığı zaman çantasını kapamadığını farketti. Araba geçtiğinden beri gelip geçenlerin ve bir serserinin gözü önünde açık duruyordu. Üstelik de kağıdından sıyrılmış olan bomba görülebilir durumdaydı. Nihayet dikkatle çantayı kapadı. (Az kalsın olanca hızıyla yapacaktı bunu) bütün gücüyle sınırlarına karşı mücadele ediyordu. Antikacı çarçabuk dükkanına döndü. Çen yoluna devam etti. Pei'nin yanına varır varmaz, «Ne oldu?» diye sordu.

— Ya sen?

Birbirlerine baktılar, nefes nefeseydiler. Her biri diğerinin konuşmasını bekliyordu. Yaklaşmakta olan Suen, tereddüt ve gevşeklik dolu bir hareketsizliğe saplanmış olan arkadaşlarını, arka plandaki silik evlerin üzerinden yandan görüyordu. Bulutlara rağmen çok güçlü gelen ışık Çen'in bir saf atmaca görünümünde ki profilini ve Pei'nin yuvarlak başını ortaya çıkarıyor, öğleden hemen sonraki kısa gölgelerine saplanmış bu iki kişiyi aceleyle gelip geçen iş sahibi insanlardan ayırıyordu. Üçü de hâlâ çantalıydılar. Orada öylece kalmak pek akıllılık olmayacaktı. Lokantalar emin değildi. Ve yolda birbirlerine çok sokulmuşlar, dolayısıyla caddedekilerden ayrılmışlardı.

Niçin hiç bir şey olmamıştı ki?

Çen, «Hemmelrich'lerin oraya gidelim» dedi.

— Ne oldu? diye sordu Suen.

Çen olanları anlattı. Pei ise Çen'in antikacıdan yalnız çıkmadığını görünce şaşırılmıştı. Köşeden bir kaç metre uzakta ki kendi noktasına yönelmişti. Şanghai'da otomobiller soldan giderler. Araba virajı hep içerden alırdı. Ve Pei'de bombayı yakından atabilmek için sol kaldırımında yer almıştı. Halbuki bu sefer araba hızlı gidiyordu. Şoför virajı dışardan almış, dolayısıyla öbür kaldırım yanından geçmişti. Pei önündeki bir çek çek arabası yüzünden otomobilden uzak kalmıştı.

— Ne yapalım çek çek arabası havaya uçsaydı... dedi Çen. «Ancak Çang-Kay-Şek'in ölümüyle yaşayabilecek binlerce kuli var.»

— Fakat ıska geçerdim o zaman.

Suen ise bombasını atamamıştı, çünkü arkadaşlarının hiç bir harekette bulunmamaları onda generelin içerde olmadığı kanısını uyandırmıştı. Sisli, sarımsak, göğün solgunlaştırdığı duvarlar arasında, telgraf telleri ve süprüntülerle dolu sefil bir sessizlik içinde yürüyorlardı.

Çen alçak sesle «Bombalar sağlam dedi, biraz sonra yeniden deneriz...»

Fakat iki arkadaş bitkindi. Bir kere intihar etmeyi beceremeyenler bir ikincisini kolay beceremezler. Sinirlerin son haddini bulan gerginliği hafiflemişti. İlerledikçe şaşkınlık yerini ümitsizliğe bırakıyordu.

Suen «Kabahat bende,» dedi.

Pei, tekrar etti:

— Hayır bende...

Çen bezmiş bir durumda «Yeter be, kesin artık.» diye bağırdı. Bu sefil yürüyüş esnasında düşünüyordu. Bu şekilde başlamamalıydılar gelecek sefer. Bu plân kötüydü. Fakat bir başkasını tasarlamak güçtü. Düşünmüştü ki... Hemmelrich'in dükkânına geldiler.

Hemmelrich dükkânın gerisinden, biri soran, diğeri cevap veren Çince konuşmalar duydu. Ses tonlarındaki kuşkulu tavır dikkatini çekmişti. «Daha dün burada şiddetli hemoroid sancıları tutmuş gibi gezinen iki tip görmüştüm,» diye düşündü. «Herhalde keyifle-

ri için geziyor olamazlardı.» Rahatça duyamıyordu. Yukarıda ufaklık durmadan ağlıyordu. Fakat sesler kesildi. Kaldırımın üstündeki gölgeler üç kişi olduklarını gösteriyordu. Polis miydi acaba? Hemmelrich ayağa kalktı. Eski bir boksör olduğunu belirleyen küt burunun, geniş omuzunun saldırganlarda uyandıracağı korkuyu düşünerek kapıya doğru ilerledi. Daha eli cebine varmadan Çen'i tanıdı. Tabancasını çekmek yerine, elini uzattı ona.

Çen «Haydi tezgâhın arkasına gidelim,» dedi.

Üçü de Hemmelrich'in önünden geçtiler. Adam onları incelemekteydi. Herbirinin gerilmiş kolları arasına sıkıştırılmış birer çanta vardı.

Kapı kapanır kapanmaz, «İşte geldiler» dedi Çen. «Birkaç saat için bize misafirperverlik gösterir misiniz? Bize ve çantamızdakilere ..?»

— Bomba mı?

— Evet.

— Olmaz.

Yukardaki çocuk ağlamaya devam ediyordu. Keyif için bağırıyormuş gibi en acıklı feryatları, bazen hıçkırık, bazen de tavuk gıdıklamasını andıran tuhaf ve dokunaklı seslere dönüşmüştü. Plâklar, sandalyeler, cırcır böceği sesleri Yung - Ten - Tan'ın katlinden sonra geldiği günün aynısı idiler. İkisi de o geceyi hatırlamaktan kendilerini alamamışlardı. Çen bir şey söylemedi fakat Hemmelrich tahmin etti. Sonra, «Bombalar, dedi, şimdi kabul edemeyeceğim. Eğer bombalar burada bulunursa çocukla kadını öldürürler...»

— Öyleyse Şia'lara gidelim. İsyanın arefesinde Kiyo'nun ziyaret ettiği lâmba satıcısıydı bu. «Bu saatte sadece çocuk vardır orada...»

— Anla beni Çen, çocuk çok hasta. Annesi de pek iyi değil.

Elleri titreyerek Çen'e bakıyordu.

— Bilemezsin Çen, serbest olmanın mutluluğunu bilemezsin.

— Hayır, biliyorum.

Üç Çinli çıktılar.

Hemmelrich «Allahım, Allahım... Hiç onun yerinde olamayacak mıyım?» diye düşünüyordu. Kendi kendine durmadan küfür ederek odaya doğru çıkıyordu. Çinli kadın oturmuş, yatağa gözlerini dikmişti. Arkasına hiç dönmedi.

— Hanım bugün iyi davrandı bana. Canımı hiç yakmadı, dedi çocuk.

Hanım: May idi. Hemmelrich hatırlıyordu. «Mastroidite dostum, kemiği kırmak gerek,» Çocuğun daha henüz bir bebekken hayattan aldığı bütün nasip ızdırap çekmekti. Ona açıklamak lazımdı, ama neyi?

Tıpkı babasınıninki gibi değerli ve ince bir hayat tarafından mükafatlandırılmak için surat kemiklerinin kırılmasının yeğ olduğunu mu? Yirmi senedir «Kahpe gençlik» demişti. Daha ne kadar zaman vardı «Kahpe ihtiyarlık» demeğe? Hayatın bu iki mükemmel değerini çocuğa devretmeye?..

Geçen ay kedinin ayağı çıkmış. Çinli veterinerin çıkan ayağı yerleştirebilmek için feryat edip debelenen hayvanı tutmak gerekmişti. Hayvan bir şey anlamıyordu. Hemmelrich onun kendisine işkence ediliyor sandığını hissediyordu. Ve kedi bir çocuk değildi ki... «canımı hiç acıtmadı» desin...

Aşağıya indi. Sokaklarda üzerlerine muhtemelen köpeklerin üşüştüğü leşlerden çıkan koku, mağazaya silik bir güneşle birlikde giriyordu. «Izdırapdan başka bir şey yok» diye düşündü. Onları kabul etmeyişini affedemiyordu. İşkence sırasında sırları ele veren bir adam gibi yine aynı şekilde davranacağını biliyor fakat bunu kendine yediremiyordu.

Gençliğine ihanet etmiş, arzularına, düşlerine ihanet etmişti. Nasıl ihanet etmezdi? «Önemli olan yapabileceği şeyi istemektir.» Kendi ise yapamayacağı şeyi istiyordu ancak. Çen'e barınacak bir yer vermek ve onla çıkmak. Çıkmak... Kendini doğduğundan beri zehirleyen, hatta çocuklarını dahi zehirleyecek olan bu

korkunç hayatı bomba veya herhangi bir şiddet hareketiyle yok etmek. Özellikle çocuklarını zehirliyecekti hayat. Kendi ızdırabını kabul etmesi mümkündü. Fakat çocukların kini, hayır...

May «Hasta olduğundan beri çok zekileşti» demişti, tesadüfen sanki.

Çen'le çıkmak. Çantalarda saklı bombalardan birini alıp atmak. Sağ duyulu bir işti. Hem de hayatta şimdiye kadar anlamı olan tek iş. Otuz yedi yaşındaydı. Belki daha otuz senesi vardı. Fakat nasıl yaşamak için? Sefaletini You-Yu-Suen le paylaştığı emanet bırakılmış bu plâklarla mı? Ne onun ne de öbürünün yaşamasına yetmiyordu. Bir de yaşlanınca... Otuz yedi yaş... «Hatırlayabildiğim kadar derler insanlar. Ama onun hatırlayabileceği bir şey yoktu. Bir uçtan öbür uca sefaletti hepsi.

Kötü bir öğrenciydi. Okula bir gün gider, bir gün gitmezdi. Annesi daha rahat içebilmek için işlerini ona yaptırırdı. Fabrikada önemsiz işlere bakardı. Askerde itaatsizliğinden ötürü hep hapiste yatmıştı. Ve sonra savaş. Kim için? Ne için? Memleketi için mi? Belçikalı değildi: Sefildi. Fakat savaşta pek fazla çalışmadan karın doyurabiliyordu insan. Sonra terhis olup bir vapurun güvertesinde Hindîçin'e gelmişti. Buranın iklimi elsanatlarına pek el vermez. Ama özellikle dik kafalı olarak bilinen kimselerin dizanteriden ölüp gitmelerine el verir...» Şanghay da ise başarısızlığa uğramıştı. «Bombalar, yarabbim bombalar...»

Karısı vardı. Hayatta ona verilen tek şey. Oniki dolara satılan kadın. Alıcısı tarafından artık hoşuna gitmediği gerekçesiyle terkedilince sırf karnını doyurmak ve barınmak için korkuyla Hemmelrich'in evine gelmişti. Önceleri uyuyamıyor. Avrupalıların sürekli bahsedilen fenalıklarını bekliyordu ondan. Hemmelrich ona iyi davranıyordu. Gittikçe korkusundan sıyrılan kadın, hastalandığında ona bakmış onun yerine çalışmış, çaresiz öfke krizlerine katlanmıştı. Hemmelrich'e kör ve acı çeken bir köpeğin sevgisiyle bağlanmıştı. Çünkü

onunda bir başka kör ve acı çeken köpek olduğundan kuşkulanıyordu. Şimdi birde çocuk vardı ortada. Ona ne yapabilirdi? Ancak doyurabilmekten başka... Ancak çektireceği acı için güç bulabiliyordu. Dünyada, gökteki yıldızlardan çok dert vardı. Fakat bu acılardan en kötüsünü o bu kadına çektirebilir; ölerек onu terkedebilirdi. Şu komşuları aç Rus gibi. Irgatlık yapan adam bir gün sefaletten canına kıymıştı. Öfkesinden kuduran kadın, kendisini bir oda köşesinde dört çocukla bırakıp giden kocasının ölüsünü tokatlamaya başlamış, çocuklardan biri şöyle demişti «Neden döğüşüyorsunuz?» Adam çocuklarının ve karısının sadece ölmemelerini sağlıyordu. Hiç bir şeydi bu. Hiçten de azdı hatta... Eğer parası olsaydı ve bunu onlara bırakabilseydi, kendisini öldürmeye serbest olurdu. Dünya, sanki bütün hayatı boyunca onu tekmelememiş gibi, bir de eliñde bulundurabildiği tek şerefe -ölmeyezorla sahip çıkıyordu. Alışganlığa rağmen her rüzgâr demetinin kımıldamadan duran güneş üzerinden getirdiği leşlerin kokuları bütün canlı varlıkların isyanıyla birlikte içine çekiyordu. Bu kokunun doymuş bir dehşetle içine işlediğini farkediyordu. Aklını can çekişen bir arkadaş gibi gördüğü Çen'e takmıştı. Ve sanki önemi varmış gibi onun utancı mı, arkadaşlık duygusunun mu etkisi altında olduğunu anlamaya çalışıyordu.

Çen ve arkadaşları yeniden caddeyi terketmişlerdi. Avlular ve sokaklar kontrol altında değildi. Generalin arabası oradan geçmiyordu. Çen başı öne eğik birbirinin ardından gidip gelen oturlu ayakkabılarına bakar ken «Plânı değiştirmek gerek» diye düşünüyordu. Ters istikametten gelen başka bir arabayla Çang-Kay Şek'in arabasına çarpmak olur muydu? Fakat bütün arabalara ordu tarafından el konulabilirdi. Kullanacakları arabaya bir elçiliğin flamasını takmak da çıkar yol değildi. Çünkü polis elçiliklerin şoförlerini tanırdı. Yolu bir yük arabasıyla tıkasalar? Çang-Kay-Şek her zaman özel koruyucusunun bindiği Ford'un arkasından gelirdi. Şüpheli bir durdurulma olayında, basamakda

ki polisler hemen yaklaşana ateş ederlerdi. Çen kulak kabarttı. Bir süreden beri arkadaşları konuşuyorlardı.

— Bir çok general öldürölmek tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını öğrenseler Çang-Kay-Şek'i terkederlerdi. İnancı yalnız bizde.

Suen «Evet» dedi, «İdam edilenlerin çocukları sıkı tedhişçiler oluyor.»

— Kalan generaller gelince, Çin'i bize karşı çıkarsalar bile, kanları pahasına yapacaklarından Çin'i büyük bir hale getirecekler, diye devam etti Pei.

Suen ve Çen, birlikde, «hayın» dediler.

Komünistlerin ve özellikle aydınların arasında miliyetçilerin sayısının ne kadar fazla olduğunu ikisi de biliyordu.

Pei, hemen yasaklanan, dergilerde güçlü, doymuş bir acılıkta hikâyeler ve makaleler yazardı. Bunlardan biri şöyleydi. «Emperyalizm sıkıntıda olduğundan Çin bir lütuf daha dilemekde, burnuna takılan nikel halkanın bir altın halkayla değıştirilmesini istemektedir.» Öbür taraftan bir tedhişçilik ideolojisi kuruluyordu. Onun için komünizm Çin'i yeniden yaşatmanın tek yoluydu...

Suen «Ben Çin'i düzeltmek istemiyorum. Bizimkileri, onunla veya onsuz bir yere getirmeye çalışıyorum. Fakirler, yalnızca onlar için göze alıyorum, ölmeyi ve öldürmeyi...»

Çen cevap verdi.

— Bombayı atmaya çalıştığımız sürece işler kötü gidecek. Başarısızlık ihtimali çok. İş bugün bitirmek gerek.

— Başka türlüğü kolay değil'ki, dedi Pei.

— Bir yol var.

Sarımsı gün ışığının altında alçak ve ağır bulutlar zor seçilen fakat kaderine boyun eğen kararlı bir hareketle onların gidiş yönüne doğru ilerliyordu. Çen düşünmek için gözlerini kapattı. Ama hâlâ yürüyordu. Arkadaşları, duvar boyunca her zamanki gibi ilerleyen profile bakmaktaydılar.

— Bir yol var. Sanıyorum tek yol bu. Bombayı atmak değil. Bombayla birlikde arabanın altına atılmak gerek.

Yürüyüş, içinde artık çocukların oynamadığı yıkılmış avlular arasında sürüyordu. Üçü de düşünüyorlardı. Gidecekleri yere vardılar. Tezgâhtar onları dükkanın arkasında ki odaya aldı. Koltuklarında ki çantalarla, lâmbalar arasında ayakta bekliyorlardı. Sonunda çantaları yavaşça yere koydular. Suen ile Pei Çinli usulü çömeldiler.

— Neden gülüyorsun Çen?

Gülmüyordu, gülümsüyordu. Pei'nin duyduğu, kuşkunun yarattığı bir alaycılık değildi bu. Şaşkınlık la bir ferahlık hissi keşfediyordu kendisinde. Arkadaşlarının bütün cesaretlerine rağmen, nasıl bir huzursuzluk içinde olduklarını biliyordu.

En tehlikeli yoldan da olsa bombaları atmak bir macera idi. Ölüme karar vermek ise aynı şey değildi. Tam tersi idi belki. Bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Tezgahın gerisinde ki bu bölme yalnızca mağazadan sızan gün ışığı ile aydınlanıyordu. Gök kurşunî bir renkdeydi. Fırtınadan önce görülen kurşunî bir ışık vardı etrafta. Bu kirli sisin içinde, gemici fenerlerinin gaz depoları üzerinde, paraleller, ters soru işaretleri biçimlerinde ışık oyunları seçiliyordu. Çen'in bir siluet denebilecek kadar seçik olmayan gölgesi.

— Kiyo haklı. Bizim en büyük eksiğimiz hara kiri duygusu. Fakat kendini öldüren Japon'un tanrılaşıma ihtimali var. Bu da rezaletin başlangıcı. Hayır. Kan insanların üzerine düşmeli ve orada kalmalı.

Suen «Ben sonunda öleceğim bir tek suikasta karar vermekdense, bir kaç tanesini başarmayı tercih ederim.»

Bununla birlikde, Çen'in, şiddetinin son haddine ulaşan sesinde anlamından çok titreyişinden etkilendiği bir akım seziyordu.

Çen, «Kendimi otomobilin altına atmam gerek» diye cevap verdi.

Arkadaşlarına hiç bakmadan gidip gelirken, diğerleri onu, başlarını çevirmeden gözleriyle takip ediyorlardı. Yerde ki lambaya takılıp sendeledi. Duvara tutundu. Lamba devrildi, kulak tırmalayıcı bir sesle kırıldı. Çen'in yeniden doğrulan gölgesi arka sıradaki lâmbalar üzerinden, başlarının yukarısında seçiliyordu. Suen, Çen'in kendisinden ne beklediğini anlamaya başlıyordu. Bununla beraber kendinden çekinmekte veya kestirdiği şeylere karşı cephe almaktaydı.

— Ne istiyorsun?

Çen, onun bunu bilmediğini farkettil. Suen'le değilde, toplayamadığı düşünceleriyle uğraşıyormuş gibi geldi. Sonunda «Bu iş boşa gitmesin» dedi.

— Seni taklid etmeyi vaad etme mi istiyorsun?

— Bir vaad değil beklediğim, bir zaruret bu.

Lâmbalar üzerindeki akisler siliniyordu. Penceresiz odada gün batıyordu. Dışarda bulutlar kümeleniyordu herhalde. Çen Gisors'u hatırladı. «Ölüm karşısında böyle bir tutku, başkasına dönüşmeyi ister...»

Birden anlayabildi: Suen'de anlıyordu.

— Tehdişçiliği bir çeşit din haline mi sokmaya çalışıyorsun sen?

Bu sözler boş, anlamsızdı. Çen'in onlardan beklediğini dile getirmek için çok zayıf kalıyordu.

— Din değil, hayatın anlamı... İnsanın...

Kendini kasmış, eliyle yoğurma hareketi yapıyordu. Düşünceleri ise bir soluk gibi nefes nefese idi, kendine bütünüyle sahip olması.

Yoğurmaya devam ederek.

— Sıkı sıkı, bu elin ötekini sıktığı gibi (Bütün gücüyle sıkıyordu). Yeterli değil bu. Şey gibi...

Kırılan lambanın parçalarından birini eğilip aldı. Üçgen şeklinde, parıldayan bir camdı bu. Bir hamlede elindekini kalçasına batırdı. Kesik kesik çıkan sesinde vahşi bir kararlılık seziliyordu. İçinde bulunduğu coşkunluğa kendini kaptırmaktan çok ona hükmediyor görünmekdeydi. Kesinlikle deli değildi. Diğer ikisi halen onu zarzor görüyorlardı. Halbuki o bütün odayı dol-

duruyordu şimdi. Suen korkmaya başladı.

— Senden daha az akıllıyım Çen. Fakat kendim için... Kendim için... Hayır. Gözümle gördüm. Babamı ellerinden asmışlar, efendisinin parayı sakladığı yeri söylemesi için hint hurması dalından sopayla karnına vuruyorlardı. Halbuki öyle bir para yoktu ortada. Bizimkiler için savaşıyorum ben, kendim için değil.

— Bizimkiler için, ölümü göze almakdan iyisini yapamazsın. Hiç kimsenin etkinliği ölümü göze almış bir insanınki gibi olamaz. Eğer bizde bunu yapabilmiş olsaydık, biraz önce Çang-Kay-Şek'i kaçırmazdık elimizden.

— «Sen, belki senin ihtiyacın var buna. Bilmem...» Bocalıyordu. «Kabul etmiş olsaydın bana öyle gelirdi ki, kendimi herkes için değil de...»

— Evet?

Hemen hemen tamamen kararmış gün ışığı odada sanki ebedi gibi duruyordu.

— senin için öldürüyorum.

Sert bir petrol kokusu, Çen'e ihtilâlin ilk günündeki karakol yangınının benzin bidonlarını hatırlattı. Fakat her şey mazide kalmıştı, hatta Suen bile kendisini izlemek istemediğine göre. Bununla beraber düşüncesinin öne sürdüğü tek arzu gücünden bir şey kaybetmemişti. Mahkûm yargıçları, intikam alan ırkı yaratmakdı bu. Benliğindeki bu doğum, diğer bütün doğumlar gibi —Kendine hakim olmaksızın— onu yırtmakta, coşkunluğa sürüklemekdeydi... Hiçbir kimsenin varlığına tahammül edemiyordu artık.

Pei'ye «Sen yazı yazdığına göre anlatırsın bunu» dedi. Pei gözlüklerini siliyordu. Çen pantolonunu sıyırdı yarayı yıkamadan mendiliyle sardı. Zaten ne için yıkayacaktı? İltihaplanacak zaman olmayacaktı ki... Koluna sapladığı bıçağı hatırlayarak içi burkuldu. «Hep aynı şeyleri yapıyoruz» dedi.

— Yalnız gideceğim. Ve tek başıma yeteceğim bu akşam.

Suen, «Gene de bir şeyler ayarlarım ben» dedi.

— Çok geç olacak...

Dükkanın önünde Pei Çen'i takip ediyordu. Çen yeni yetmenin gözlükleri elinde sessizce ağladığını gördü. Gözlük olmayınca bu çocuk yüzü daha fazla insancıl bir ifadeye sahipti.

— Nereye gidiyorsun?

— Ben de geliyorum.

Çen durdu. Onun hep Suen'in düşüncesinde olduğunu düşünmüştü. Kapının önünde duran Suen'i parmağıyla işaret etti.

Pei, «Seninle geleceğim» dedi yeniden.

Mümkün olduğu kadar az konuşmaya çalışıyor, sesi titriyor, gırtlak kemiği sessiz hıçkırıklarla sarsılıyordu.

— Hayır, bugün tanık ol.

Parmaklarıyla Pei'nin kolunu sıktı.

— Tanık ol.

Ayrıldı. Pei kaldırımın üstünde kalmış ağzı açık, kalın gözlüğünün camlarını siliyordu, gülünçtü. Hiç bir zaman bir insanın bu kadar yalnız olabileceğini düşünmemişti.

Saat Üç.

Clappique Kiyo'yu evde bulacağını düşünmüştü. Ama hayır, büyük odada kimono giymiş bir çömez, halı üstüne yayılmış krokileri topluyor, Gisors kayınbiraderi ressam Kama ile konuşuyordu.

— Merhaba dostum. Sizi kucaklıyayım.

Sakin bir tavırla oturdu.

— Ne yazık ki oğlunuz burada değil.

— Beklemek ister miydiniz onu?

— Bekleyeyim bakalım. Onu görmeye çok ihtiyacım var. Afyon masasının altındaki şu yeni küçük kaktüs de ne? Koleksiyon saygıya değer bir hâl alıyor. Fevkalâde dostum, fevkalâde. Bir tane satın alayım bari. Nereden buldunuz?

— Hediyedir. Bir saat kadar önce yolladılar bana.

Clappique bitkinin desteği olan yassı çubuk üzerindeki Çin'ce yazıları okuyordu. Kocaman bir sadakat, arkasından üç tane ve daha bir imza: Çen - Ta - Eul.

— Çan - Ta - Eul, Çen. Tanımıyor musunuz? Ya zık, kaktüsten anlayan bir çocuktur.

Ertesi gün gitmesi gerektiğini hatırladı. Gidiş parasını bulmalıydı, kaktüs alacağı yerde, askerî işgal altındaki bir şehirde sanat eşyalarının satılması imkânsızdı. Arkadaşları fakirdiler. Ferral'den hemen ödünç para kolay alınmazdı. Kama geldiği zaman Japon ressamının yalama tekniği ile yaptığı resimlerden satın almakla görevlendirmişti onu. Otuz kırk dolar kadar komisyon alacaktı.

Gisors «Kiyo'nun burada olması gerekiyordu» dedi. «Bugün bir sürü randevusu vardı değil mi?»

Clappique «Randevularını ihmâl etmekle çok daha iyi yapmış olurdu» diye homurdandı.

Başka bir şey eklemeye cesaret edemedi. Gisors'un Kiyo'nun faaliyetleri hakkında neler bildiğini bilmiyordu. Fakat hiç bir soru sorulmamasına alındı.

Çok ciddi bir iş olduğunu biliyorsunuz.

— Kiyo ile ilgili her şey ciddidir benim için.

— Acele dört yüz, beş yüz dolar bulmanın veya kazanmanın yolları hakkında bir fikriniz var mı?

Gisors üzgün bir ifadeyle gülümsedi. Clappique onu fakir biliyordu. Sanat eserlerini satmayı kabullense bile...

Baron «Kazanalım bakalım şu bir kaç doları» diye düşündü. Yaklaştı, divanın üstünde yayılı olan resimlere baktı. Geleneksel Çin sanatını Cezanne veya Picasso'dan olan ilgilerine dayanarak yorumlayacak kadar bilgili olmasına rağmen bugün nefret ediyordu bu sanattan. Sıkıştırılan insanlarda huzurun zevki güçlü olmaz. Dağlarda kaybolmuş ateşler, yağmurun eskittiği kasaba sokakları, karlar üzerinde uzun bacaklı kuşların uçuşları, hüznün insanı mutluluğa hazırladığı bu dünya... Clappique kapısında kalacağı cenettleri ne yazık ki kolayca tasavvur ediyor, onların varlıklarından

sinirleniyordu.

— Dünyanın en güzel kadını, dedi, çıplak, tahrik olmuş, ama belinde bir bekaret kemeri var. Ferral için, benim için değil... Yerin dibine batsın...

Resimlerden dört tane seçti. Çömeze adresini yazdırdı.

— Çünkü bizim sanatımızı düşünüyorsunuz. Beriki aynı işe yaramaz, dedi Gisors.

— Neden resim yapıyorsunuz Kama — San?

Çömezi gibi kimono giymiş olan yaşlı usta merakla Clappique'e bakıyordu. Saçsız başında ışık pırlıtısı vardı. Çömez krokileri bırakıp, soruyu tercüme etti:

— Üstât diyor ki «Önce karım için yapıyorum. Çünkü onu çok seviyorum»

— San, ne için değil, neden olduğunu soruyorum.

— Üstât bunu size açıklamanın zor olduğunu söyledi. Diyor ki: «Avrupa'ya gittiğimde müzeleri gezdim, ressamlarınız ne kadar çok elma, hatta hiç bir anlam taşımayan çizgiler çizerlerse o kadar çok kendilerinden söz ediliyor. Benim için önemli olan dünya-
dır.

Kama bir cümle daha söyledi. Ağır başlı yaşlı bir hanımınkine benzeyen yüzünde yumuşak bir ifade belirdi.

— Üstât, bizdeki resim sanatı, sizdeki iyilikseverlik, sevgi gibi bir şeydir, diyor.

Mutfak işleriyle uğraşan diğer bir çömez pirinç rakılarını getirip çekildi. Kama tekrar konuşmaya başladı.

— Üstat diyor ki, «Resim yapmazsa kendisini kör olmuş gibi hissedermiş, körlükten de ileri, yalnız.»

Baron, bir gözü açık diğeri kapalı, işaret parmağını Kama'ya doğru uzatarak «Bir dakika» dedi, «Eğer bir doktor size tedavisi imkansız bir hastalığa tutulduğunuzu ve üç ay içinde öleceğinizi söylese, yine resim yapar mısınız?»

— Üstât, öleceğini bilse daha iyi şeyler çizebile-

ceğini söylüyor.

— Niçin daha iyi? diye sordu Gisors.

Kiyo'yu düşüncelerinden atamıyordu. Clappique'in geldiği zaman söyledikleri onu kuşkulandırmaya yetmişti. Bugün huzurlu olmak hemen hemen bir küfürdü.

Kama cevaplandırdı, Gisors kendisi tercüme etti:

«İki gülümseme var. Biri karımın, diğeri kızımın-ki. Onları ebediyen göremeyeceğimi düşünür ve üzüntüyü daha çok severim. Dünya yazılarımızın karakteri gibidir. Çiçeği gösteren şey çiçeğin kendisidir. (Tablolardan birisini göstererek) bu kendisinin işaretidir. Her şey işaretir. İşaretten işaret edilene geçmek, dünyayı derinleştirmek, Tanrı'ya yönelmektir. Ona göre ölümün yaklaşması... Bir dakika,

Kama'ya sordu ve tercümesine devam etti:

— Evet öyle, düşüncelerine göre ölümün yaklaşması, ona bütün nesnelere canlılık ve hüznün vermesini, bütün resmettiği şekillerin daha anlamlı olmasını, ifade ettiği ve gizlediği şeylerin açığa çıkmasını sağlayacaktır.

Clappique kaderi inkâr ederı birisinin karşısında duyduğu acıyı hissediyordu. Gisors tercüme ederken, o da bakışlarını Kama'nın çile çekmiş, müsamahakâr yüzünden ayırmadan dikkatle dinliyordu. Dirsekleri vücudunda, ellerini kavuşturmuş olan Clappique, yüzünde bir zekâ ifadesi belirir belirmez, üzgün ve korkak maymun görünümüne bürünüyordu.

Gisors «Soruyu pek iyi sormuyorsunuz galiba» dedi.

Japonca çok kısa bir cümle söyledi. Buraya kadar akabinde cevap veren Kama düşündü.

Clappique «Hangi soruyu sormuştunuz ona?» dedi.

— Doktor, karısının ölümüne mahkum olduğunu söylese ne yapacağını?

— Üstât, doktora inanmıyacağını söylüyor.

Rakıları getiren çömez bardakları alıp götürdü.

Avrupalı elbisesi, gülüşü, neşenin acaipleştirdiği hareketleri, saygısına kadar, ondaki herşey Gisors'a dahi yabancı kalıyordu. Kama alçak sesle öteki çömezın çevirmediği bir cümle söyledi.

«— Japonya'da gençler asla şarap içmezler,» dedi Gisors, «Bu çömezın sarhoş olması onu çok üz-müş.»

Bakışı kayboldu. Dış kapı açılıyordu. Bir ayak sesi duyuldu. Ama bu Kiyo değildi. Bakışı yeniden ke-sinleşti ve Kama'nın bakışlarına dikildi.

— Peki ya karısı ölse?

Bu dialoğu bir Avrupalıyla sürdürebilir miydi? Fakat yaşlı ressam başka bir dünyaya aitti. Cevap ver-mededen önce, dudakları yerine göz kapaklarıyla kederli kederli gülümsedi.

— İnsan ölümle bile irtibat haline girebilir. Bu belki en zoru fakat hayatın anlamıdır.

İzin istedi, peşindeki çömeziyle birlikte odasına döndü.

— Tek kelimeyle korkunç azizim, korkunç. Ter-biyeli bir hayalet gibi çekip gitti. Biliyor musunuz, genç hayaletler çok terbiyesiz, ihtiyarlar onlara mille-ti korkutmayı öğretmekde çok zorluk çekiyorlar, çünkü gençler hiçbir dil bilmiyorlar. Sadece Zip-Zip diyebili-yorlar.

Durdu. Kapı tokmağı yeniden gıcırdamıştı. Ses-sizlikte gitar sesleri çınlamaya başladı. Sonra sesler kalınlaştıkça ağırlıklarını koyan bir inişe başladı, bas notalar geldikçe daha uzun titreşiyorlar, sonunda gös-terişli bir sükunet içinde kayboluyorlardı.

— Bu da nesi?

— Shamisen çalıyor. Bir şeye canı sıkıldığı za-man hep böyle yapar, Japonya'nın dışında bu onun korunmasıdır... Avrupa'dan döndüğünde «Şimdi ruh sükunetini nerede olsa bulabileceğimi biliyorum» de-miş.

— Ciddi mi söylüyormuş?

Clappique sorusunu dalgın bir tavırla sormuştu.

Dinliyordu. Hayatının belki de tehlikede olduğu bu saatte (Kendisiyle pek sık ilgilenmediği için ciddi bir tehlike tarafından tehdit edildiğini hissetmemesine rağmen müzik aşkıyla yaşadığı gençliğini, onunla birlikte yok olan mutluluğunu hatırlatan bu sade notalar aynı zamanda içini burkuyordu. Gene bir ayak sesi duyuldu. Kiyo içeri girmişti bile.

Clappique'i odasına götürdü. Divan, masa, sandalyeden ibaret önceden düşünölmüş sadelikte, duvarları beyaz bir odaydı bu. İçerisi sıcaktı. Kiyo ceketini divanın üzerine attı, bir yelekle kaldı.

Clappique «Bak» dedi «Ciddiye almamakla hata edeceğin bir haber getirdiler bana. Yarın akşam buradan gitmiş olmazsak kendimizi ölmüş bil.»

— Kaynağı kim bu haberin? Polis mi?

— Tebrikler. Daha fazla anlatamayacağımı söylemeye hacet yok herhalde. Fakat iş çok ciddi. Vapur meselesi ortaya çıkmış. Sakin ol ve kırksekiz saatte savuş.

— Başardığımızı göre artık bir suç değil bu, diyecekti Kiyo. Sustu İşçi hareketinin bastırılacağını beklemekte olduğu için şaşırmıştı buna. Söz konusu olan bir kopukluktu. Clappique bunu keşfedemezdi. Onu izlemelerine gelince «Şantungu» komünistler tarafından ele geçirildiğine göre, Clappique'i de onlarla birlik sanıyorlardı.

— Ne yapmayı düşünüyorsunuz? dedi Clappique.

— Önce düşüneneğim.

— İlginç fikir. Peki savuşmak için paran var mı? Kiyo gülümseyerek omuzlarını silktili.

— Savuşmaya niyetim yok.

Bir süre sonra: «Fakat malumatınız gene de önem taşıyor benim için» diye devam etti.

— Gitmeye niyetiniz yok. Gebertmelerini mi istiyorsunuz?

— Belki de. Peki siz? Gitmek istiyor musunuz?

— Niçin kalayım?

— Ne kadar para gerek size?

— Üçyüz, dörtyüz...

— Bir kısmını verebilirim belki. Size yardım etmek isterim. Ama böylece bana yaptığınız iyiliğin karşılığını ödüyorum sanmayın.

Clappique üzgün bir tavırla gülümsedi. Kiyo'nun inceliğinden alınmamıştı, ama gene de etkilenmişti biraz.

Kiyo «Bu akşam nerede olacaksınız?» diye sordu.

— Nerede isterseniz?

— Olmaz.

— O zaman Kara-Kedi de diyelim. Benim paraları çeşitli yollardan bulmam gerek.

— Oldu. Gece klübü imtiyaz bölgesi üzerindedir. Yâni Çinli polis olmaz. İnsanı kaldırıp götürmeleri buradakinden daha az bir ihtimal, çok kalabalık çünkü. Onbirle onbirbuçuk arası orada olurum. Fakat daha sonra değil, çünkü peşinden başka bir randevum var.

Clappique bakışını çevirdi.

— Ve bu randevuyu kaçırmamalıyım. Kara-Kedi kapalı olmasın sakın?

— Olur mu hiç... Çang-Kay-Şek'in subaylarıyla dolu olacak. Şerefli üniformaları, düşmüş kızların vücutlarına dolanacak. Dansta zarif çelenkler gibi olacaklar. Bu lüzumlu manzarayı seyrederek onbir buçuğa kadar bekleyeceğim.

— Bu akşam daha fazla malumat alabilir misiniz acaba?

— Bakalım.

— Belki de bana düşüneyeceğiniz kadar büyük yardımınız dokunmuş olur. İsmen bildirilmiş miyim?

— Evet.

— Ya babam?

— Hayır, böyle bir şey olsaydı haber verirdim. Şan-Tung meselesinde onun bir rolü yoktu.

Kiyo Şan-Tung meselesini değil de, bastırma ha-

reketini düşünmek gerektiğini biliyordu. May onun rolü Clappique'i sorguya çekmeyi gerektirmeyecek kadar önemsizdi. Arkadaşlarına gelince, kendisi tehlike-deyse, hepsi tehlikede demekti.

— Teşekkür ederim.

Birlikte geldiler. Anka kuşlarının bulunduğu oda-da May, Gisors'a bir şeyler söylüyordu.

— Çok zor bir iş. Eğer Kadınlar Birliği kötü muamele gören kadınların boşanma hakkını tanırса, kocaları İhtilâlcı Birlik'ten ayrılacak, eğer bu hakkı vermezsek, kadınlar haklı olarak bize karşı olan güvenlerini yitirecekler.

Kiyo «Bütün bunları ayarlamak için geç galiba» dedi.

Clappique dinlemeden gidiyordu.

Gisors'a «Her zamanki gibi cömertlik yapıp, şu kaktüsü bana verin» dedi.

— Bana onu yollayan çocuğa karşı çok sevgim var. Başka birini memnurlukla verirdim.

Küçük, dimdik bir kaktüstü.

— Ne yapalım?

— Hoşça kalın. Yakında görüşürüz.

— Hoşça... Hayır, belki de. Güle güle dostum. Gene görüşürüz. Şanghay'ın varolmayan adamı —dur, katiyen var olmayan tek adamı— sizi selâmlar.

Çıktı.

May ve Gisors, Kiyo'ya endişeyle bakıyorlardı. Kiyo hemen açıkladı:

— Polisten benim mimilendiğimi öğrenmiş. İki gün içinde sıvışana kadar, buradan bir yere ayrılmamı tavsiye ediyor. Bu arada bastırma hareketi de yakın. Birinci tümenin son alayları da şehirden çıktı.

Kömünistlerin güvendikleri tek tümendi bu. Çang - Kay - Şek de bunu biliyordu. Generale alaylarıyla birlikte cepheye gitmesini emretmiş, o da Komünist Merkez Komitesi'ne Çang Kay Şek'in tevkif edilmesini teklif etmişti. Ona vakit geçirmesini, hasta nımarası yapmasını öğütlemişlerdi. Bu sefer bir ültima-

tom karşısında buluvermişti kendisini. Partinin onayını almadan savaşmayı göze alamadığı için, orada sadece bir alay bırakmayı denemiş ve şehri terketmişti. Onlarda hemen gitmişlerdi.

Kiyo «Henüz uzakta değiller,» dedi, «Hatta, eğer şehri uzun süre tutarsak, tümen geri gelebilir.»

Kapı tekrar açıldı, bir burun uzandı, boğuk bir ses «Baron de Clappique yok artık» dedi.

Kiyo «Han - Keu'dan hiç haber yok mu?» diye sordu.

— Yok.

Daha önce Kuzeylilere karşı örgütlediği savaş gurupları gibilerini dönüşünden sonra, Çang Kay

Şek'e karşı gizlice örgütlüyordu. Komintern her türlü muhalefet niteliğindeki sözleri reddetmiş fakat komünist vurucu güçlerin kalmasını kabul etmişti. Kiyo ile arkadaşları militan guruplarını, şimdi her gün birliklere doğru yönelen yığınların örgütleyicileri haline getirmek istiyorlardı. Fakat Çin Komünist Partisi'nin resmi söylevleri, Kuomintang'la birleşmek propagandaları onları felce uğratiyordu. Yalnızca Askeri Komite onlarla birlik olmuştu. Bütün silâhlar geri verilmemişti, fakat Çan - Kay - Şek, o ana kadar verilmemiş olan silâhların o gün geri verilmesini istiyordu. Askeri Komite'nin son bir çağrısı Han - Keu'ya telgrafla bildirilmişti.

Bu sefer durumun farkında olan yaşlı Gisors kaygılıydı. O da Kiyo gibi Çang Kay Şek'in komünistleri ezmeye çalışacağından emindi. Ve gene Kiyo gibi, Generalin öldürülmesinin gericileri en zayıf noktalarından vuracağını biliyordu. Fakat komplo niteliği taşıyan şimdiki eylemlerinden nefret ediyordu. Çang Kay Şek'in ölümü, Şanghay'ın idaresini ele geçirmeden ancak maceraya götürürdü. Komintern üyelerinden bazıları ile birlikde, demir ordunun ve Kuomintang'ın komünist kesiminin Kanton'a dönmesini arzu ediyordu. Orada ihtilâli bu şehre, faaliyette olan ve ayrı zamanda araç gereç bakımından destek gören bir silâh

fabrikasına dayanan kızılar Kuzeylilerin yeni bir saldırısı için elverişli bir zamanı bekleyebitirlerdi. Zaten böyle bir saldırı da, eli kulağında olan gerici hareket tarafından hazırlanmaktaydı. Toprak zaptetmeye gözleri doymayan Han Keu'nun generalleri, Çin'in güneyinde aynı arzuyu beslemiyorlardı. Çünkü orada bulunan ve Sun Yat Sen'in hatıralarını temsil edenlere karşı sadakatleri olan birlikler, onları, sürüp giden ve pek az verimli olan bir gerilla savaşı yapmaya zorlayabiliyorlardı. Kızıl ordu, önce Kuzeylilerle, sonra Çang Kay Şek'le savaşmak yerine, Kuzeylilerle savaşmak işini Çang Kay Şek'e bırakmış olacaktı böylelikle. Bundan sonra, Kanton'da rastlayacağı düşman hangisi olursa olsun, zayıflamış bir güç olacaktı. Gisors: «Eş-şekler havuçlarına öyle düşkünler ki, şu anlarda, onlarla havuçların arasına girmezsek bizi ısırmazlar» diyordu generallar için. Fakat Çin Komünist Partisi'nin büyük çoğunluğu, belki de Moskova, bu görüşü likidatör olarak niteliyordu.

Kiyo, babası gibi, en iyi politikanın Kanton'a dönmek olacağını düşünüyordu. Ayrıca yoğun bir propagandayla işçilerin kitleler halinde Şanghay'dan Kanton'a göç etmelerini hazırlamak istiyordu. (İşçilerin ellerinde avuçlarında hiç bir şeyleri yoktu). Bu imkânsız değildi ama çok güçlü, Güney illerinin iş alanları sağlanmış olduğundan, işçi kitleleri Kanton'a süratli bir sanayileşme getireceklerdi. Şanghay için tehlikeli bir taktikti bu. İplik dokuma atelyelerinde ki işçiler aşağı yukarı kalifiye elemanlardı. Yeni işçiler yetiştirmek, ücretleri artırmadıkça, yeni ihtilâlciler yetiştirmek demekti.

Bu durumda, Ferral «Çin endüstrisinin bugünkü durumunda, böyle bir şey olmaz derdi. Şanghay'ı terk edip Kanton'a gitmek, 1925'de Hong Kong'a yapıldığı gibi... Hong Kong Kanton'a beş saat mesafedir. Şanghay ise beş gün. Zor bir teşebbüstü bu. Kendini öldürtmekten dahi güç, ama daha az aptalcaydı...

Han Keu'dan döndüğünden beri, gericiler hazırlanıyorlardı: Clappique onu haberdar etmemiş olsa bile, Çang - Kay - Şek'in komünistlere saldırması halinde, durumu o kadar ümitsiz olarak mütalâa ederdi ki, her olay, hatta generalin öldürülmesi bile (sonucu ne olursa olsun) daha elverişli hale gelirdi. Eğer işçi birlikleri silâhlandırılırsa, gerektiğinde dağınık bir orduyla savaşımayı deneyebilirlerdi.

Yine zil çaldı. Kiyo kapıya koştu. Han Keu'nun cevabını getiren haberci gelmişti nihayet. Babası ve May, bir şey söylemeden, geri gelişine baktılar.

— Silâhları gömme emri, dedi.

Yırttığı mesaj avucunun içinde bir topak haline gelmişti. Kağıt parçalarını yeniden aldı, afyon maşasının üstüne koydu, parçaları birbirine yaklaştırdı, yaptığı çocukça hareketin karşısında omuzlarını silketti. Basbayağı silâhları saklamak daha doğrusu gömmek emriydi.

— Hemen oraya gitmem gerek.

«Oraya» dediği Merkez Komitesiydi. İmtiyaz bölgelerinden çıkması gerekiyordu bu durumda. Gisors, birşey söylemeyeceğini biliyordu. Oğlu belki de ölüme gidiyordu, ama ilk kez olmuyordu bu. Susmak ve ızdırabını içine atmakdan başka yapacağı bir şey yoktu. Clappique'in verdiği haberi çok ciddiye alıyordu. Clappique, Pekinde şimdi Çang Kay Şek'in polisini yönetmekte olan König adlı Almanı, bağlı bulunduğu Harbiyeliler Birliğinin kılıçtan geçirileceğini haber vererek ölümden kurtarmıştı. Gisors Chpilevski'yi tanımıyordu. Kiyo ile göz göze gelince gülümsemeye çalıştı. Kiyo'da öyle yaptı. Bakışları birbirlerinden ayrılmamıştı. İkisi de yalan söylediklerini biliyor ve bu yalanın da aralarındaki belki en sevgi dolu birlik olduğunun farkındaydılar.

Kiyo odaya döndü. Ceketini bırakmıştı orada. May mantosunu giyiyordu.

— Nereye gidiyorsun?

— Seninle Kiyo.

— Ne yapacaksın?

— May cevap vermedi.

— Beraber olursak bizi kolay tanırlar ama ayrı olursak öyle değil.

— Hayır. Neden? Seni bildirmişlerse, ikisi de aynı şey.

— Bir işe yaramayacaksın.

— O süre içinde, burada ne işe yarayacağım? Erkekler beklemenin ne demek olduğunu bilmezler...

Kiyo bir kaç adım attıktan sonra durdu. Ona doğru döndü.

— Din'e May, senin özgürlüğünün söz konusu olduğu zaman kabul ettim ben bu özgürlüğü.

May onun neyi imâ ettiğini anladı, korktu: Kendisi bunu unutmuştu. Nitekim Kiyo daha boğuk bir sesle devam etti:

— Ve o özgürlüğü almayı becerdin sen. Şimdi de benimki söz konusu...

— Fakat ne ilgisi var bunun Kiyo?

— Başka birisinin özgürlüğünü tanımak, ona kendi acısına karşı hak vermektir.

— Ben «Başka biri'miyim» Kiyo?

Genç adam yine sustu. Evet şimdi başka biriydi. Aralarında birşey değişmişti.

May «Demek» diye devam etti «ben..... yanı bu yüzden tehlikede dahi birlikde olamayacak mıyız? Düşün Kiyo, neredeyse öc alıyorsun diyesi geliyor insanın.

— İnsanın bir şeyi yapmaması ve bu şeyi yarar-sız olduğu zaman aramaması, iki ayrı iştir.

— İyi ama, mademki bu kadar alınmıştın, bir metres tutsaydın kendine. Sonra, neyse. Niçin sana söylüyorum bunu, doğru değil bir aşık edinmedim ben. Ayrıca istediğinle yatabileceğini biliyorsun.

Çen acı acı «Sen bana yetiyorsun» dedi.

Bakışı May'ı şaşırtmıştı. Bütün duygular birbirine karışmıştı bu bakışta. Ve —En şaşırtıcı olanı— yüzünde, kendisinin farkında olmadığı kaygı verici bir şehvet:

ifadesi vardı.

— Şimdi, dedi, arzuladığım şey yatmak değil. Sana haksızsın demiyorum. Yalnız gitmek istediğimi söylüyorum. Bana tanıdığın özgürlük, senin kendi özgürlüğün. Hoşlandığını yapma özgürlüğü... Özgürlük dediğin şey bir değiş tokuş değildir. Özgürlüktür.

— Feragat etmektir...

Sessizlik oldu.

Genç adamın tartışmadan gideceğini anladı, kapının önüne geçip durdu.

— Bizi şimdi ayıracaksa, bana bu özgürlüğü vermeseydin.

— Benden istemedin ki bunu...

— Önceden tanı mıştın bana.

Genç adam «Bana inanmamalıydın» diye düşündü. Gerçekten bu özgürlüğü hep tanı mıştı ona. Fakat karısının şimdi haklar üzerinde tartışması onu kendisinden daha fazla uzaklaştırıyordu. May, acı acı, «Bazı haklar vardır ki, sadece kullanılmamaları için verilirler» dedi.

— Şimdi sıkıca sarılabılmen için vermiş olsam, bu bile fena değil.

Şu an, ölümden fazla ayırıyordu onları. Gözkapakları, ağız, şakaklar, şefkatin bütün yerleri, bir ölünün yüzünde görülür ve bu çıkık elmacık kemikleri ise başka bir dünyaya aitti. En derin aşkların yaraları oldukça güçlü bir hınç yaratmağa yeterlidir. Ölümün bu kadar yakınında keşfettiği bu düşmanlık evreninde geriliyor muydu genç kadın?

— Hiç bir şeye sarılmıyorum, Kiyo, haksızım, hata ettim diyelim, nasıl istersen öyle diyelim, ama şimdi, şu anda hemen seninle gitmek istiyorum. Senden bunu diliyorum.

— Kiyo susuyordu.

— Eğer beni sevmeseydin, seninle gelmeme aldırış etmezdin... Öyleyse? Neden acı çektirelim birbirimize?

Sonra «Sanki sırasıymış gibi» diye devam etti, bezgin bir tavırla.

Kiyo, kendisini oldukça iğrendiren, aşına bir kaç

şeytanın kaynaştığını hissetti içinde. Genç kadına vurmak, üstelikde tam aşkından vurmak arzusunu duyuyordu. May haklıydı: Eğer sevmeseydi, onun ölmesi veya ölmemesi bir şey değiştirir miydi? Belki de şu anda ona böylesine karşı çıkmasına yol açan şey, May'ın kendisini bunu anlamaya zorlamasıydı.

May ağlamak mı istiyordu? Gözlerini kapatmış, omuzlarının hareketsiz duran çehresine zıt olarak, sessizce devamlı titreyişi, insan bedbahtlığının ifadesiydi. Artık onları ayıran yalnızca iradesi değil acılarıydı da. Acının manzarası, acının kendisinin ayırdığı kadar birleştirdiğinden, Kiyo gene ona doğru atılmıştı. Genç kadının bakışları —Hayranlık duyduğu zamanlardaki gibi— kalkmaya başlamıştı. Kapalı gözlerin üstünde alnın hareketi durdu, gözkapakları kapalı duran bu gerili yüz birden bir ölü çehresine benzedi.

May'ın yüz ifadelerinden bir çoğunu yakından tanıdığı için aldırmazdı. Fakat bu ölü çehresine hiç rastlamamıştı şimdiye kadar. Kapalı gözleri üzerinde uyku değil de ızdırap ifadesi vardı. Ölüm o kadar yakındı ki, bu hayal meşum bir önseziden güç alıyordu sanki. Genç kadın ona bakmadan gözlerini açtı. Bakışları odanın beyaz duvarlarında kayboluyordu. Kaslarının bir teki dahi kıvıldamadan, bir göz yaşı burnu üzerinden kaydı, ağzının kenarında asılı kaldı.

— Aç gözlerini.

May ona baktı:

— Gözlerim açık.

— Öldün sandım.

— Ne yapayım?

May omuzlarını silktiler, en hüzünlü yorgunlukla dolu sesle devam etti:

— Ben ölürsem sen de ölebilirsin galiba...

Kiyo şimdi hangi duygu tarafından itildiğini anlıyordu: May'ı teselli etme arzusuydu bu. Fakat onu ancak, kendisiyle gelmesine razı olarak teselli edebilirdi. May gözlerini yeniden kapatmıştı. Kiyo onu kollarına aldı, gözkapaklarından öptü. Ayrıldıkları zaman genç

kadın «Gidiyor muyuz?» diye sordu.

May içgüdülerini saklamayacak kadar samimi olduğundan, arzuları üzerinde inatçı bir kedi gibi diretiyordu. Bu ise Kiyo'yu genellikle sıkardı. May kapının önünden çekilmişti ama Kiyo, ancak kapıdan geçemeyeceğine emin olduğu zaman oradan geçmeyi arzuladığının farkına vardı.

— May, böylesine şaşırtıcı bir şekilde mi ayrılacağız?

— Korunan bir kadın olarak yaşadım ben.

Birbirlerinin karşısında, ne söyleyeceklerini bilmeden duruyorlardı. Sessizliği de kabullenmiyorlardı çünkü ikisi de yaşamlarındaki bu en önemli anın geçen zamanla birlikte çürüyüp gittiğini farkediyorlardı. Kiyo'nun yeri orası değil, Komiteydi ve düşündüğü herşeyin ardında sabırsızlık gizliydi.

May baş işaretleriyle kapıyı gösterdi.

Kiyo ona baktı, başını elleri arasına aldı, öpmekten, sevginin şefkat ve sertlikle karışık bütün erkekçe tavırlarını hissettirmek istermiş gibi, hafifçe sıktı. Sonra ellerini çekti.

İki kapı kapandı. May, sanki bir üçüncüsünün kapanmasını bekliyormuş gibi kulak verdi. Ağzı açıktı, uyuşmuş ve kederden sarhoş olmuş bir haldeydi. Ona yalnız gitmesini işaret etmekle, kendisinin de beraber götürülmesini sağlayacak son ve tek hareketi yapmaya çalıştığının farkına vardı.

Kiyo ancak yüz adım kadar gitmişti ki, Katov'a rastladı.

— Çen orada değil miydi?

Parmağıyla Kiyo'nun evini gösteriyordu.

— Hayır.

— Nerede olduğunu biliyor musun?

— Hayır neden?

Katov sakindi ama bu yarım baş ağrısına tutulmuş gibi yüz.....

— Çang Kay Şek'in bir sürü otosu var. Çen bunu bilmiyor. Polis ya haber almış ya da tetikte du-

ruyor. Çen'in bundan haberi olmazsa boş yere yakanacak, bombaları da boşuna atmış olacak. Uzun zamandan beri peşinde koşuyorum. Bombaların saat bir'-de atılması gerekti. Hiç bir şey olmadı. Yoksa habermiz olurdu.

İki — Cumhuriyet caddesine gitmesi gerekiyordu. En mantıklısı Hemmelrich'in evine uğramak.

Katov hemen oraya gitmek için ayrıldı.

Arkasını dönerken, Kiyo «Siyanürün yanında mı?» diye sordu.

— Evet

İkisi de bir çok ihtilalci başkanlarının yaptığı gibi, kemerlerinin bir kutu gibi açılan yassı tokalarının içinde siyanür bulunduruyorlardı.

Ayrılık Kiyo'yu rahatlatmamıştı. Aksine: Bu ıssız yolda gidişini kabullenmiş olan May, karşısında olan ve ona ayak direten May'dan daha güçlüydü şimdi. Şehrin Çin kısmına kayıtsızca girdi. Bunun farkındaydı o sırada. «Korunan» bir kadın gibi mi yaşadım ben? Onun gitmesini dahi kabullenen bir kadın üzerinde bu acımalı himayeyi ne hakla kullanıyordu? Neyin adına terk ediyordu onu? Bunda bir öc alma olmadığına emin miydi? May, halen yatağın üzerinde oturuyor herhalde, artık psikolojik olmaktan uzak bir acıyla ezilmiş durumda olmalıydı.

Koşa koşa geri döndü.

Anka kuşlarının bulunduğu oda boştu: Babası çıkmış, May hâlâ odadaydı. Açmadan önce durdu. Ölümün kardeşliği ile ezilmişti ve öfkesine rağmen... Şimdi, sevdiği insanı ölüme sürüklemiş olmayı kabullenmenin belki de aşılamayacak top yekün şekli olduğunu anlıyordu.

Kapıyı açtı. May aceleyle mantosunu omuzlarına attı, ve hiç bir şey söylemeden onun arkasından gitti.

Hemmelrich alıcı bulamayan plâklarını seyrediyordu uzun zamandan beri. Kararlaştırılan işaretle kapı vuruldu.

Kapıyı açtı. Karşısında Katov'u buldu.

— Çen'i gördün mü?

Hemmelrich «Gezgin vicdan azabı» diye homurdandı.

— Ne?

— Hiç. Evet gördüm onu. Saat bire, ikiye doğru. Seni ilgilendiriyor mu?

— Onu muhakkak görmem gerek. Ne dedi?

Öbür odadan, bir çocuk feryadı, arkasından da onu susturmaya çalışan ananın anlaşılmayan sözleri, onlara kadar geldi.

— İki arkadaşıyla birlikte geldi. Birisi Suen'di. Ötekini tanımıyorum. Gözlüklü birisiydi. Herkes gibi. Kibar tavırlı. Koltuklarının altında çantalar vardı. Anlıyorsun ya?

— İşte bu yüzden bulmam gerek zaten.

— Üç saat burada kalmak istedi.

— Öyle mi? Nerede o şimdi?

— Kapa çenenini be. Söyleneni dinle... Burada kalmak istedi, ben kalmasını istemedim. Anlıyor musun istemedim!

Bir sessizlik oldu.

— İstemedim diyorum sana.

— Nereye gitmiş olabilir?

— Hiç bir şey demedi. Senin gibi. Herkes susuyor bugün nedense.

Hemmelrich odanın ortasında duruyordu, vücudunu kasmış, adeta kin dolu bir bakışı vardı. Ona hiç bakmadan, sakın bir tavırla,

«— Kendi kendine sövüyorsun hep. Kendini koruyabilmek için de başkalarının sana sövmesini istiyor-

sun.» dedi Katov.

— Ne anlarsın sen bundan? Hem sonra seni ilgilendirir mi? Bana bakma öyle, civciv ibiği gibi zülü-fünle, bir de ellerini açmış, İsa gibi çivi çaksınlar diye.

Katov elini kapatmadan Hemmelrich'in omuzuna koydu.

— Yukarda işler yine kötü mü?

— Daha az kötü, ama bu da yetiyor. Zavallı kız..... bu zayıflıkta koca kafasıyla, yolunmuş bir tavşana benziyor... Bırak...

Belçikalı aniden kurtardı, durdu, sonra darılmış gibi garip ve çocukça bir hareketle odanın öbür ucuna doğru yöneldi.

— Asıl en kötüsü bu değil, dedi, hayır, kaşıntıya tutulup da sıkıntıyla kıvranan herifler gibi durma öyle. Çen'i polise haber vermedim. Tamam mı? Şimdilik yani...

Katov üzgün bir tavırla omuzlarını silkti.

— Açıklasan iyi edersin.

— Onunla gitmek istiyordum.

— Çen'le mi?

Katov şimdi artık onu bulamayacağından emindi. Yenilmiş insanların, sakın ve bıkkın ses tonuyla konuşuyordu. Çang Kay Şek ancak geceleyin gelecekti, ve Çen de ondan önce hiç bir şey yapamazdı.

Hemmelrich baş parmağıyla, omuz üzerinden, çocuğun feryadının geldiği yeri gösterdi.

— Eee görüyorsun işte, ne halt etmemi istiyorsun?

— Bekle.

— Çocuk ölecek çünkü değil mi? İyi dinle günün yarısında bunu diliyorum. Fakat o an gelirse, kalmasını, hasta da olsa, sakat ta olsa ölmemesini isteyeceğim.

— Biliyorum.

Hemmelrich saldırıya uğramış bir insan tavrıyla «Ne?» dedi, «Ne bilirsin sen? Evli bile değilsin...»

— Evliydim bir zamanlar...

— Görmek isterdim doğrusu. Bu halinle ha..... Hayır bizim için değil, bu caddelerde gezinen zengin fahişeler.

Katov'un yukarıda çocuğu bekleyen kadını düşündüğünü hissetti.

— Fedakârlıkta evet. Elinden geleni ardına koymaz. Geri kalan ise, onda olmayan taraf zenginler için.. Birbirlerini seviyor gibi görünen insanlara rastladığım zaman, içimden suratlarını dağıtmak geliyor.

— Fedakarlık az şey değil. Sonra dünyada en önemli şey yalnız olmamak.

— Bunun için burada kalıyorsun değil mi? Bana yardım etmek için?

— Evet.

— Acıdığın için?

— Hayır acıdığım için değil, şey için...

Fakat Katov söyleyeceği sözcüğü bulamıyordu. Belki de öyle bir sözcük yoktu. Kendini dolambaçlı yollardan ifadeye çalıştı...

— Aşağı yukarı bende bunu bilirim. Senin şu öfkeni de bilirim. İnsan hatıralardan başka neyle anlayabilir bazı şeyleri? Zaten bu yüzden sana kırılmıyorum.

Yaklaşmıştı, başını omuzlarının arasına çekmiş, heceleri yutan sesiyle, gözücüyle ona bakarak konuşuyordu. Plâkların ortasında, başlarını eğmiş vaziyette, kavgaya hazırlanır bir halleri vardı. Katov nasıl olduğunu bilmese de, kendisinin daha güçlü olduğunun farkındaydı. Belki de sesi, sükûneti ve arkadaşlığı buna yol açıyordu.

— Hiç bir şeyi takmayan bir adam, gerçek fedakarlıkla veya buna benzer bir şeyle karşılaştığı zaman, yandı demektir.

— Yapma yahu, ne yapar o zaman?

Katov ona sakın bir tavırla bakarak, «Sadizm» dedi.

Cırcır böceği öttü. Sokakta ayak sesleri yavaş yavaş kayboluyordu.

«Toplu iğneyle sadizm pek sık görülmez» diye devam etti. «Sözlerle sadizm ise hiç öyle değil. Ama eğer kadın kesinlikle kabul ederse, daha öteye gidebilecek kudretteyse... Bir herif tanıdım, karısını sanatoryuma yatırabilmek için yıllar yılı biriktirdiği parayı alıp kumar oynadı. Ölüm kalım meselesiydi, ve kaybetti. (Böyle durumlarda hep kaybedilir). Tıpkı şimdi senin gibi, çökmüş bir durumda eve geldi. Kadın onun yatağa yaklaşmasını seyretti. Hemencecik anladı meseleyi. Sonra ne yapsa beğenirsin? Herifi teselliye çalıştı...»

«Başkalarını teselli etmek kendi kendini teselli etmekten kolay» dedi Hemmelrich yavaş bir sesle.

Ve gözlerini kaldırarak, sordu.

— Sen miydin bu herif?

— Yeter Katov yumruğunu masaya vurdu. «Eğer ben olsaydım, ben derdim, başka şey değil.» Fakat öfkesi hemen kayboluverdi. «Ben o kadar yapmadım, ve o kadar yapmakta gereksiz. İnsan hiç bir şeye inanmazsa, özellikle hiç bir şeye inanmadığı içindir ki, kalp oyunlarına rastladığı zaman onlara inanmak zorunda kalır, normal olarak. Senin yaptığın gibi; kadınla çocuk olmasaydı, gitmiş olurum şimdi, eminim buna. O halde?

— Kalple ilgili değerler için yaşadığımızdan, onlar da bizi yiyorlar. Fakat insan hep yenilip yutulduğuna göre, bırak yesinler... Çen'i kapı dışarı etmemi tahammül edemiyorum, ama onu burada alıkoymağa da tahammül edemezdim.

— İnsan arkadaşlarından ancak yapabilecekleri şeyler istemeli. Ben arkadaş isterim, aziz değil. Azizlere güvenemem...

— Kurşun madenlerine arkadaşlarıyla birlikte gönüllü gitmişsin, öyle mi?

Katov rahatsız olmuş bir tavırla «Kamptaydım» dedi, «Kampmış, madenmiş, ikisi de bir»

— İkisi de bir demek yanlış olur.

— Ne biliyorsun sen?

— Doğru değil. Sen Çen'i alıkoyardın.

— Benim çocuğum yok.

— Bana öyle geliyor ki, benim için daha kolay olurdu bu... hatta çocuğu öldürecekleri düşüncesi bile, çocuk hasta olmasaydı... Ben aptalım, gerçekten aptalın biriyim. Hatta işçi bile değilim. Ve üstelik de. Gelip geçenin üzerine işlediği bir sokak lambasına benzetiyorum kendimi.

Yassı yüzüyle yine çocuğunun ağlamakta olduğu katı işaret etti. Kotav «Ölüm seni kurtaracak» demeye cesaret edemiyordu. Kendini de kurtaran ölüm olmuştu. Hemmelrich konuşmaya başladığından beri, karısının hatırası aralarına girmişti. Sibiry'a'dan dönüşünde, ümitsiz ve yenilmişti. Tıp öğrenimi yarıda kalmış, fabrika işçisi olarak çalışmaya başladığında da ihtilâli göremeden öleceğine kendisini inandırmıştı. Bundan sonra kendisini seven bir kıza acı çektirerek yaşamına devam etmiş, fakat genç kız kendisine çektirilen acıyı daha henüz kabul etmişti ki, acı çekenin acıyı çektirene karşı duyduğu sevginin, insanı alt üst eden tarafına kapılıp, artık yalnızca onun için yaşar olmuştu. Devrimci harekete alışkanlıkla devam ediyor, fakat bu boş kızın kalbinde saklı olan o sınırsız sevginin saplantısını içinde taşıyordu. Saatlerce saçlarını okşuyor ve bütün gün beraber yatıyorlardı. Kız ölmüştü ve o zamandan beri... Hemmelrich ile arasındaydı bu anda. Fakat yetmiyordu bu da.

Sözlerle hemen hemen hiç bir şey anlatılamıyordu, fakat sözlerin gerisinde, bakışların, hareketlerin ifade ettiği tek varlık vardı. En kötü acının, ona eşlik eden yalnızlıkta olduğunu tecrübelerinden biliyordu. Onu anlatmak da ferahlatıcıydı ama insanlar bu kelimeleri kendi acılarından daha az tanırlar. Kendisini iyi ifade edememek veya yalan söylemek, Hemmelrich'e kendini alçak görmek için yeni bir fırsat verecekti. En çok kendinden ızdırap çekiyordu. Katov ona, gözlerini dikmeden üzgün bir tavırla baktı. Bir kere daha erkeksi sevginin tavırlarının ne kadar acemi ve kısıtlı olduğunu

farkederek etkilenmişti.

— Ben hiç bir şey söylemeden anlamam gerek. Söylenecek bir şey yok.

Hemmelrich elini kaldırdı, sanki hayatın bedbahtlığıyla anlamsızlığı arasında seçim yapmak zorundaymış gibi, bütün ağırlığıyla bırakıverdi yine. Fakat Katov'un karşısında çökmüş bir halde duruyordu.

Katov «Birazdan Çen'i aramağa gidebileceğim» diye düşünüyordu.

Saat altı.

Ferral bu sefer üniformalı olan albaya «Para dün verildi» dedi, «İşler ne durumdaymış?»

— Askeri vali, general Çang - Kay Şek'e uzun bir not yollamış, «İsyan halinde ne yapayım?» diyor-muş.

— Sorumluluktan kurtulmak mı istiyormuş?

Albay Ferral'e, gözündeki beyaz lekenin üstünden bakarak «İşte çevirisi» dedi.

Ferral kağıdı okudu.

Albay «Cevabı bile burada» dedi.

Bir fotoğraf uzattı: Çang Kay Şek'in imzası üstünde iki harf vardı.

— Ne demek bu?

— **Kurşuna dizin.**

Ferral duvarda ki Çang Kay Şek'in haritasına baktı. Üzerinde işçi kitlelerini ve sefilleri —ikisi de aynı şeydi zaten— gösteren büyük kırmızı lekeler vardı. «Üç bin sendikalı muhafız, arkalarında da belki bir üç yüz bin daha» diye düşünüyordu. «Fakat kımıldamaya cesaret edebilecekler mi? Öbür taraftan da Çang Kay Şek ve ordu...»

— Her hangi bir ayaklanma olmadan önce, komünist şefleri kurşuna dizmekle mi başlayacak işe?

— Tabii, ayaklanma olmayacak. Komünistler hemen hemen silâhsız durumda. Buna karşılık Çang Kay Şek'in tümenleri var. Birinci tümen cephede. Tek tehlikeli olan bu.

— Teşekkürler. Hoşçakalın.

Ferral Valerie'nin evine gidiyordu. Şöförün yanında, kucağında üzeri yaldız kaplı, içinde karatavuk olan bir kafesle bir uşak onu bekliyordu. Valerie Ferral'den bir karatavuk hediye etmesini istemişti. Araba hareket eder etmez, cebinden bir mektup çıkardı ve bir kere daha okudu. Bir aydan beri korktuğu başına geliyordu: Amerika'dan aldığı krediler kesiliyordu.

Hindiçini Genel Valiliğinin siparişleri, aydan aya genişlemesi gereken fakat aslında günden güne küçülen bir pazar için kurulmuş olan fabrikaların faaliyetine yetişmiyordu artık. Konsorsiyumun endüstriyel teşebbüsleri de zarar ediyordu. Paris'te Ferral'in bankalarıyla, ona bağlı bulunan Fransız mâli gurupları tarafından elde bulundurulmuş ve özellikle enflasyon sayesinde tutunan hisse senetleri raîçleri, frankın dondurulmasından sonra durmadan düşmekteydi. Fakat konsorsiyum bankaları ancak çiftliklerin kârları ve özellikle kauçuk şirketlerinin kârlarıyla güçlenmekteydi. Stevenson Plânı (*) kauçuğun fiyatını 16'dan 112 sent'e çıkarmıştı. Hindiçini'ndeki kauçuk ağaçları sayesinde üretici durumunda olan Ferral, şirketleri İngiliz olmadığı için, fiat artışından üretimini kısmaksızın yararlanmıştı. Aynı zamanda en önemli tüketici olan Amerikan bankaları, bu plânın Amerika'ya nelere mâl olduğunu bildiklerinden, çiftliklerle garanti edilen kredileri seve seve açmışlardı. Fakat Flemenk Hindi'nin yerli üretimi ile, Filipinlerdeki, Liberya ve Brezilya'daki Amerikan çiftlik-

(*) Stevenson Plânı: Maliyet fiyatının altına düşen kauçuk fiyatlarının yükseltilmesi amacıyla, başlıca üretici olan İngiltere'de kauçuk üretiminin kısıtlanmasını öngören plân.

lerinin yarattığı tehdit, kauçuk fiatlarının yıkıma gitmesine neden oluyordu. Bu durumda, Amerikan bankaları, aynı nedenlerle kredileri kesmeye başladılar. Ferral üretiminin değeri değil de çiftliklerin değeri üzerine spekülasyon yapmış, kendine kredi açtırmıştı. Şimdi ise desteği olan ham maddenin ucuzlaması, bütün aksiyonların düşmesine yol açan, frankın dondurulması (Bunların bir kısmı piyasayı kontrolla görevli bankalara aitti), ve Amerikan kredilerini kaybetmesi ile güç durumda kalmıştı. Kredi kesme işi duyulursa, Paris ve Newyork'ta ki küçük tacirler, aksiyonların düşmesine taraftar olacaktı. Ancak manevi nedenlerle kurtulabilirdi, ve bu kurtarıcı da ancak Fransız hükümeti olabilirdi.

İflasın yaklaşması, mâli gurupların bağlı oldukları milleti derin bir şekilde idrak etmelerine yol açar. «küçük tasarruf sahiplerinin soyuluşunu görmeye alışık olan hükümetler, onların ümitlerinin de elden gittiğini görmekten hoşlanmazlar. Bir kumarbaz gibi, kaybettiği parayı günün birinde yeniden ele geçireceğini düşünen bir küçük tasarruf sahibi, yarı yarıya teselli olmuş demektir. Dolayısıyla, Fransa'nın Çin Sanayi Bankası'ndan sonra, Konsorsiyumu da yüzüstü bırakması pek kolay değildi. Fakat Ferral'in oradan yardım isteyebilmesi için ümitsiz olmaması gerekiyordu. Her şeyden önce, Çin'deki komünizmin başının ezilmesi gerekti. Çang Kay Şek'in ülkenin hakimi olması, Çin'de demiryolu inşaatının başlamasıydı. Öngörülen istikraz üç milyar altın frank, bu da bir kaç milyar kağıt frank ederdi. Bugün Çang Kay Şek'i destekleyen tek kendisi olmadığı gibi, bütün siparişi alan da kendisi olmayacaktı pek tabii. Fakat kendisi de bu işde olacaktı. Ayrıca, Amerikan bankaları Çin'de komünizmin zafer kazanmasından korkuyorlardı. Komünizmin iflas etmesi politikalarını değiştirecekti. Ferral Fransız olduğu için Çin'de bir çok imtiyazlara sahipti. «Konsorsiyumun demiryolu inşaatına katılması söz konusu değildi.» Tutunmak için hükümetten yardım istemek

zorundaydı ve hükümet de yardımı bir iflasa tercih ederdi. Kredileri Amerikan ise, de, mevduatları ile aksiyonları Fransızdı. Çin'deki ciddi bir kriz esnasında elindeki bütün kozlar her zaman kazanmazdı. Fakat nasıl ki Stevenson plânı, zamanında Konsorsiyumun yaşamasını sağlamışsa, Kuomintang'ın zaferi de aynı işi bugün sağlayacaktı. Frank'ın dondurulması onun aleyhine çalışmıştı, komünizmin iflâsı da lehine çalışacaktı.

Bütün hayatı boyunca, güçlerinden yararlanmak için, dünya ekonomisinin bir hediye gibi başlayan, sonunda karına yenen tekmeler gibi biten çalkantılarının yollarını mı bekleyecekti? Bu gece, zaferde olsun, direnme de olsun dünyanın bütün güçlerine tâbi hissediyordu kendisini. Ama kendisinin tâbi olmadığı, birazdan ona tâbi olacak o kadın vardı. Sahip olduğu o yüzün boyun eğme itirafı, gözlerine çekilmiş bir el gibi, hayatının üzerinde kurulu durduğu karmaşık yükümlülükleri ondan gizleyecekti. Ferral onu bazı salonlarda bir kaç kez daha görmüştü. (Valerio Kiyoto'dan döneli daha üç gün olmuştu). Her seferinde de genç kadının sevgi dolu, pervasızca cilvelerine kapılmış, arzuları kamçılanmıştı. Genç kadın bu gece Ferral'le buluşmayı kabul etmişti.

Ferral, sınırsız tercih edilme ihtiyacı içinde —Bir cinsten karşı cinse daha kolaylıkla ve bütünlükle hayranlık beslenir— kendisine duyulan hayranlıktan şüphe duyduğu zaman, genç kadını harekete geçirmek için şehvete başvuruyordu. Ondaki, kendisine çok zıt düşen taraflar nefisini daha çok kamçılıyordu. Bütün bunlar çok karmaşıktı, çünkü, genç kadının vücuduna dokunur dokunmaz, kendisini onun yerinde tasavvur etme ihtiyacından dolayı, derin bir sahip olma duygusunu hissediyordu. Fakat elde edilen bir vücut, kendini teslim eden bir vücuttan —ve hatta başka her türlü vücuttan— daha fazla haz verirdi.

Arabasından çıkıp, Astor oteline girdi. Arkasından, elinde ki kafesi gururla taşıyan uşağı geliyordu. Yeryüzünde milyonlarca gölge vardı. Sevgileri kendisi

için hiç bir şey ifade etmeyen kadınlar —ve bir tane de yaşayan hasım: Kendisini sevmesini istediği kadın. Hırslı bir kumarbaz mücadele etmek için nasıl bir başka kumarbazı ararsa, onun gururu da düşman bir gurur arıyordu, huzur yerine. Hiç değilse bu akşam. Bu akşam her şey iyi hazırlanmıştı. Çünkü önce beraber yatacaklardı.

Hale girer girmez bir Avrupalı ona doğru yaklaştı:

— Mme. Serge bu akşam gelemeyeceğini size söylememi istedi. Şu bay size meseleyi açıklayacakmış.

Ferral şaşırılmış bir vaziyette, paravananın yanında oturmakta olan «o baya» baktı. Adam arkasını döndü: İngiliz bankalarından birinin müdürüydü bu, bir aydan beri de Valerie'ye kur yapıyordu. Yanında, paravananın arkasında bir başka uşak en az Ferral'in uşağı kadar bir vakarla, kafes içinde bir karatavuk taşımaktaydı. İngiliz şaşkın bir tavırla, ayağa kalktı. Ferral'in elini sıkarken «Lütfen izah edermisiniz beyefendi?» dedi.

İkisi de aldatıldıklarını anladılar. Uşakların sinsi sinsi gülüşleri ve beyaz memurların tabiiyetten uzak olan ciddiyetleri arasında birbirlerine bakıyorlardı. Kokteyl saati olduğu için, bütün Şanghay oradaydı. Ferral kendisini daha gülünç hissediyordu. İngiliz neredeyse bir delikanlıydı.

Ağırlığını koyan, öfke şiddetindeki küçümseme duygusu içinde bulunduğu alçaltıcı durumu bir anda telafi etmişti. Kendisini insana yapışan ve bütün ağırlığıyla omuzlarına çöken, insanların gerçek aptallığıyla çevrili buluverdi. Kendisine bakanlar yeryüzünün en nefret edilecek aptallarıydı. Onların ne bildiklerinin farkında olmamasına rağmen, herşeyi bildiklerini varsayıyor ve alayları karşısında, kendisinin, hınçla karışık bir çöküntüyle ezildiğini hissediyordu.

Kendi uşağı bir öbürüne «Bir yarışma mı bu?» diye sordu.

- Bilmem.
- Benim ki erkek.
- Öyle mi, benim ki de dışı.
- Onun için olsa gerek.

İngiliz Ferral'in önünde eğildi, kapıcıya doğru ilerledi. Kapıcı ona bir mektup uzattı. Kâğıdı okudu, uşağını çağırdı, cüzdanından bir kartvizit çıkarıp kafese ilaştirdi, kapıcıya «Mme Serge için» dedi ve çıktı.

Ferral düşünmeye ve kendini korumaya çalışıyordu. Valerie onu en hassas yerinden vurmuştu, uyurken gözlerini oymuştu sanki. Düşünebileceği, yapabileceği, isteyebileceği hiç bir şey yoktu. Bu gülünç sahne vardı ortada, ve hiç bir şeyde bunu ortadan silemezdi. Bir hayaletler dünyası içinde yalnızca kendisi vardı, maskaraya çevrilen sadece o idi. Üstelik de —Çünkü artık herhangi bir sonucu düşünmüyor, öfkesi onu acı çekmekten zevk alır bir hale sokmuş gibi, durmadan zincirleme bozgunlar üzerine gidiyordu— Üstelik de Valerie ile yatmayacaktı. Bu gülünç vücuttan öc almaya çalıştıkça, elinde ki kafesle kayıtsızca duran uşağı ile bu sersemlemeler arasında yalnız hissediyordu kendisini. Bu kuş sürekli bir hakaretti. Fakat herşeyden önce kalması gerekiyordu orada. Bir kokteyl ısmarladı, bir sigara yakıp, ceketinin cebinde, parmakları arasında kibrit çöpünü kırmakla meşgul, hareket-siz durdu. Gözleri bir çiftte ilişti. Erkekten, kır saçların genç bir yüzle birleşmesinden doğan bir sevimliliğe sahipti. Biraz dergilerde ki tipleri andıran kadın, kibar-dı, karşısındakine sevgi şehvet karışımı, aşk dolu bir minnettarlıkla bakıyordu. Ferral gıptayla, «adamı seviyor» diye düşündü, «Allah bilir, benim işlerimde çalışan boş aptallardan biridir bu herif.»

Kapıcıyı çağırdı.

— Benim için bir mektup var sizde, verin bana onu...

Şaşıran kapıcı istifini bozmadan mektubu uzattı.

«Sevgilim, biliyor musunuz, İranlı kadınlar öfke-

lendikleri zamanlar kocalarını çivilî terliklerle döverlermiş. Bu kadınlar suçlanmazlar ve sonra normal hayatlarına dönerlermiş. Bu hayatta, erkekle birlikde ağlamak kadını bağlamaz ama onunla yatmak kendilerini «Kadının mal gibi sahip olunduğu» bir hayata iter. Sahip olunan kadın değilim ben. Yanında çocuklara ve hastalara yapıldığı gibi yalan söyleyerek eğleneceğiniz aptal bir vücut değilim ben. Bir çok şeyi biliyorsunuz sevgilim, ama belki de, bir kadının da insan olduğunu anlayamadan öleceksiniz. Belki de her zaman böylelerine rastlayacağım, ama ne yapalım... Bu sözü ne kadar çok söylediğimi bilemezsiniz...

Beni sevimli bulan erkeklere rastladım. Çılgınlıklarına değer vermek için dokunaklı bir şekilde sıkıntıya soktular kendilerini, fakat gerçekten insani şeyler söz konusu olduğunda arkadaşlarına koşmayı pek iyi bildiler (Teselliye ihtiyaçları olduğu zaman hariç tabii) Kaprislerime yalnızca sizin hoşunuza gitmek için değil, aynı zamanda, konuştuğumda beni duymanız için ihtiyacım var. Benim sevimli çılgınlıklarımın neye eşit olduğunu bilin. Sizin sevginize benzer o. Eğer ızdırap sizin benim üstümdə kurmak istediğiniz hakimiyetten doğmuş olsaydı, onu tanıyamazdınız bile.

Gelip geçici hevesler hakkında ne düşünmek gerektiğini bilecek kadar çok erkek tanıdım. Bir erkek için, içine gururunu soktuğu hiç bir şey önemsiz değildir. Zevk ise bu gururu en sık ve en çabuk doyurmaya yarayan sözcüktür. Kendimi nasıl bir vücut olarak görmek istemiyorsam, sizi de bir çek defteri sıfatıyla tanımama karşı çıkıyorum. Bana karşı davranışınız, fahişelerin size karşı davranışları gibi. «Konuş ama parayı ver...» Ben de sizin için, ve böyle olmasını istediğiniz gibi, «Tamam tamam diyen bir vücutum.»

Hakkımda sahip olunan fikirlere karşı kendimi savunmam her zaman kolay olmamıştı. Nasıl ilkbahar beni kendi vücutuma sevinçle yaklaşıtıyorsa, varlığınız da beni öfkeyle yaklaşıtıyor aynı yere. İlkbahara gelince... Kuşlarla iyice eğlendirin kendinizi, ve hiç ol-

mazsa, gelecek sefer, elektirik düğmelerini rahat bırakırsınız.

Kendi kendine «Yollar yaptım, bir memleketi değiştirdim, şimdi fabrikaların çevresinde oluklu saçtan barakalarda oturan binlerce köylüyü, tarlalarda ki sazdan kulübelerinden kurtardım, tıpkı derebeyler, imparatorluk temsilcileri gibi...» diye düşünüyordu. Karatavuğun kafesinde sırttır gibi bir hali vardı. Ferral'in gücü kavrama yeteneği, Hindiçini'ni değiştiren ve Amerika'dan gelen mektubun ezici ağırlığını hissettirdiği cüreti, şimdi kendisiyle dalga geçmekte olan bu, kainatın bütünü gibi gülünç kuşa gelip çatıyordu. «Bir kadına bu kadar önem vermek...» Mesele bir kadın değildi. O yalnızca gözlerine çekilen bir perdeydi. Bütün gücüyle iradesinin sınırlarına doğru atılmıştı. Artık gereği kalmayan cinsel taşkınlığı öfkesini arttırıyordu. Onu gülünç olmanın kanını tepesine çıkardığı, boğucu bir uyku haline itiyordu. İnsan ancak vücutlar üzerinde çarçabuk öc alabilirdi. Clappique ona vahşi bir Afkan şefinin hikayesini anlatmıştı. Komşu kabile reisi bunun karısını kaçırap ırzına geçmiş, sonra kadının eline bir mektup verip yollamış. Mektupda şunlar yazılmış «Karını iade ediyorum, söylenildiği kadar iyi değilmiş.» Bunun üzerine mütecavizi yakalayan kabile reisi, onu bağlamış. Karısını da çırlıçıplak soyup önüne getirmiş. Gözlerini oymadan önce şöyle demiş «Onu gördün ve beğenmedin, fakat şimdi bir daha göremeyeceğine yemin edebilirsin...» Kendisini Valerie'nin odasında tasavvur ediyordu. Yatağa bağlanan kadın, zevk haykırışlarına yaklaşan hıçkırıklarla feryad ediyor, acının etkisi altında kıvranıyordu. Çünkü başka bir şeyin etkisiyle yapmazdı bunları. Kapıcı bekliyordu. «Şu enayi gibi kayıtsız olmak gerek, halbuki içimden bir çift tokat atmak geliyor ya. .» Enayi hiç gülümsemiyordu. Daha sonra olacaktı bu iş. Ferral «Hemen döneceğim» dedi, şapkasını bırakıp, kokteylin parasını ödemedi çıktı.

Şöföre «En büyük kuşçunun dükkanına götür

beni» dedi.

Mağaza hemen yakındaydı ama kapalıydı.

— Şehrin Çin bölgesinde bir kuşçular sokağı olsa gerek, dedi şoför.

— Çek.

Araba ilerlerken Ferral'in aklına tıp kitaplarından birinde rastladığı, kırbaçlanmak arzusu ile çılgına dönen bir kadının itirafları takılıyordu. Tanımadığı bir adamdan mektupla randevu alan kadın, otel odasındaki yatağın üzerine yatıp da, eli kırbaçlı adam, kadının ellerini kalkık eteğinin altında hareketsiz hale getirdiği anda kaçmak istediğini korkuyla farketmişti. Yüzü seçilmiyordu, fakat Valerie'nin yüzüydü bu. Önüne ilk çıkacak Çin genelevinde dursa? Hayır, hiçbir ten kırılan cinsel gururunun içini kemirişinden kurtaramazdı onu.

Araba dikenli teller önünde durmak zorunda kaldı. Karşıda kapkaranlık hiç güven uyandırmayan Çin bölgesi vardı. Daha iyiydi böylesi. Ferral arabadan çıktı. Tabancasını ceketinin cebine soktu. Her hangi bir saldırı olursa, insanın kime gücü yeterse onu öldürür.

Hayvan satıcıları sokağı uykuya dalmıştı. Uşak sükunetini hiç bozmadan ilk kepenge vururken «Alıcı» diye bağırdı. Satıcılar askerlerden korkarlardı. Beş dakika sonra kapı açıldı. Çin dükkanlarının muhteşem kızıl loşluğu içinde, bir fenerin çevresinde kedilerin veya maymunların belirsiz belirsiz sıçrayışlarıyla, çırpınan kanatlar hayvanların uyandığını belirtiyordu. Karanlıkta, soluk pembe uzunca lekeler vardı. Sopalara tünemiş papağanlardı bunlar.

— Bu kuşların hepsi kaçırılır mı?

— Sadece kuşlar mı? Sekiz yüz dolar...

Elinde nadir kuşları olmayan ufak bir satıcıydı bu. Ferral çek karnesini çıkardı, duraladı, satıcı para isterdi. Uşak durumu sezdi, «Bu bay Ferral'dir» dedi. «Arabası da şurada. Satıcı çıktı, dikenli teller arkasından arabanın farlarını görünce, «Tamam» dedi.

Otoritesinin ispatı olan bu güven Ferral'i son de-

rece öfkelenendiriyordu. Gücü, adı bu satıcı tarafından bilinecek kadar aşıkardı, ama anlamsızdı. Çünkü hiç baş vuramıyordu ki ona. Bununla beraber gururu, gıriştiği için yardımı ve gecenin serinliğinin etkisiyle yardımına koşuyordu. Öfke ve sadistçe hayaller bir iç bulantısı gibi dağılıp gidiyordu. Ferral aslında bu duygularla işinin bitmediğini biliyordu.

— Bir de kangurum var; dedi satıcı.

— Ferral omuzlarını silkkti. Fakat uyanan bir çocuk kucağında bir kanguruyla geliyordu. Tüylü, ufak bir hayvandı, Ferral'e ürkmüş bir ceylan gibi bakıyordu.

— İyi.

Bir çek daha.

Ferral ağır ağır arabaya döndü. Eğer Valerie kafes hikayesini anlatırsa —ki hiç geri kalmazdı bundan— Ferral'inde gülünç olmakdan kurtulması için hikayenin sonunu anlatması yeterdi. Satıcı, çocuk, uşak küçük kafesleri taşıyorlar, arabanın içine yerleştirip, başkalarını almak için geri dönüyorlardı. Nihayet en sonuncuları olan, yuvarlak kafesler içinde papağanlarla kangru da yerleştirildi. Çin bölgesinin dışında, silâh sesleri duyuldu. Karakoldakilerin şaşkın bakışları arasında otomobil yeniden yola koyuldu.

Ferral, Astor otelinin müdürünü çağırttı.

— Benimle Mme Serge'in odasına kadar gelin, kendisi şimdi yok. Bir sürpriz yapmak istiyorum.

Müdür şaşkınlığını, ondan daha fazla, sitemini gizledi: Otel konsorsiyuma bağlıydı. Ferral'in beraber konuştuğu tek bir beyazın varlığı dahi, onun utançla dolu dünyasından çıkarıp «diğerleri»nin arasına karışmasına yardım ediyordu. Çinli satıcı ve gece onu saptantısının içine sürüklemişti. Şu anda bile bütünyle kurtulamamıştı bundan, ama hiç olmazsa yalnızca bunun etkisi altında değildi artık .

Beş dakika sonra kafesleri odaya dizdiriyordu. Bütün değerli eşyalar dolaplara kilitlenmişti. Dolaplardan sadece biri açıktı. Yatağın üstünde serili olan bir

geceliği eline aldı. Dolaba tı kacaktı ama daha eli ılık ipekliye dokunur dokunmaz, sıcaklığın kolundan bütün vücuduna yayıldığını, elinde sık tığı geceliğin sanki Valerie'nin vücudunu sımsıkı sardığını hissetti. Aralık duran dolaba asılı olan eteklikler, gecelikler, belki de genç kadının vücudundan daha şehvetli şeyler saklıyorlardı. İçinden, halen Valerie'nin varlığıyla dolu olan bu giysileri yırtmak geldi. Geceliği götürebilseydi, yapardı bunu. Nihayet elindekini dolaba attı, uşakda kapıyı örttü. Gecelik elinden sıyrılırken Herkül ve Omfal'ın efsanesi hayalinde belirdi — Bunlar gibi ılık ve yumuşak kumaştan kadın elbisesi giymiş, bundan utanan ve utancından da tatmin olan bir Herkül. Biraz önce düşlerini kaplayan sadistçe sahnelere çaresizlikle yeniden başvurdu. Omfal ve Dejanir tarafından yenilen erkek bütün ağırlığıyla düşüncesinde belirmiş, onu utanç dolu bir haz içinde boğuyordu. Bir ayak sesi duydu. Cebindeki tabancasına dokundu. Ayak sesi kapının arkasında hafifledi, Ferral'in eli cep değıştirdi ve sinirli bir hareketle mendilini çıkardı. Papağanları saldı, ürken hayvanlar pancurların arkasına, köşeye bucağa sığındılar. Kanguru yatağın üstüne sıçramış orada duruyordu. Ferral ışıkları söndürdü, sadece gece lambasını açık bıraktı. Pembe, beyaz papağanlar Hint Kumpanyalarındaki Anka kuşları gibi süslü ve eğri kanatlarıyla, gözalıcı hareketlerle, beceriksiz ve kaygılı bir uçuşa başladılar.

Mobilyaların üstünde, şöminede, yerlerde geliş güzel duran, çırpınan kuşlarla dolu kutular onu rahatsız ediyordu. Neden olduğunu kestiremedi, dışarı çıktı. Yeniden içeri girdi. Ve o anda anlayıverdi. Oda bir harabe gibiydi. Aptallıktan kurtulamayacak mıydı bu akşam? Müdürün orada bulunmasına rağmen öfkesinin bariz görüntüsünü bırakmıştı her yerde.

Uşağa «Kafesleri aç» dedi.

— Oda kirlenecek Bay Ferral, dedi müdür.

— Mme Serge odasını değıştirir. Faturayı da bana yollarsınız.

— Çiçek ister miydiniz Fay Ferral?

— Hayır kuşlardan başka bir şey olmasın. Ve buraya da kimse girmesin. Hizmetçiler bile.

Pencere sineklere karşı metal bir hafesle korunuyordu. Kuşlar dışarı kaçamazlardı. Müdür, oda hayvanlar yüzünden kokmasın diye pencereyi açtı.

Şimdi, eşyalar ve kepenklerin üzerinde, bu zayıf ışık altında Çin freskleri gibi mat görünen tavanın köşelerinde adalardan gelme kuşlar uçuşuyorlardı. Kinle, Valerie'ye en güzel hediyesini sunmuş olacaktı. Işığı söndürdü, yaktı, söndürdü, yaktı. Bunun için yatağın yanında ki gece lambasını kullanıyordu. Valerie ile evinde geçirdiği geceyi hatırladı. Kimle olursa olsun, kullanamaması için lambanın düğmesini sökmesi gerekiyordu. Fakat hiç bir öfke belirtisi bırakmak istemedi. Uşağa «Boş kafseleri götür ve yak» dedi.

Ferral'e hayranlıkla bakmakda olan müdür «Mme Serge'e kuşları kimin yolladığını söylemek gerekir mi?» diye sordu.

— Sormaz, belli kimden geldiği.

Çıktı. Bu gece bir kadınla yatması gerekti. Bununla beraber, hemen Çin lokantasına gitmeyi arzu etmiyordu. Bir sürü vücudun emrinde olduğunu bilmek yetiyordu ona. Şimdilik. Genellikle, bir kâbusla sıçrayarak uyandığında yeniden aynı kâbusu göreceğini bilmesine rağmen, hem tekrar uyuma arzusuna hem de uyanıp ondan kurtulma arzusuna aynı anda kapılırdı. Uyku kâbustu ama kendi benliğiydi. Uyanış ise huzurdu ama dünyaydı. Bu gece şehvet, kâbustu. Nihayet bundan uyanmaya karar verdi ve otomobile binip Fransız Klübüne gitti. Konuşmak, bir insanla ilişki kurmak, hiç olmazsa bir konuşmanın ilişkilerini kurmak en emin uyanıştı.

Bar doluydu. Tam kargaşalık zamanıydı. Aralık duran kapının hemen yanında omuzlarında hamyünden bir pelerin olan Gisors oturmaktaydı. Önünde de bir kokteyl vardı. Kiyo telefonda, herşeyin iyi gittiğini bildirilmiş, babası da günün dedikodularını öğrenmek için

bara gelmişti. Bu dedikodular, genellikle saçma fakat bazan da anlamlı oluyorlardı. Ama bugün pek öyle değillerdi. Ferral selamlar arasında ona doğru ilerledi. Derslerinin niteliğini bilir ama pek önemsemezdi onları ve Kiyo'nun bu günlerde Şanghay'da olduğunu bilmiyordu. Martial'i sorguya çekmenin alçaltıcı bir şey olduğunu düşünüyordu, zaten Kiyo'nun da etrafla haşır neşir olmak gibi bir alışkanlığı yoktu.

Ona çekingen bir kınamayla bakan bütün bu sersemlemeler onun bu ihtiyara afyon yüzünden bağlı olduğunu sanıyorlardı. Yanlıştı. Ferral içer gibi yapmaktaydı —Bir veya iki pipo, ki bu da her zaman afyonun tesiri altına girmek için yetersiz bir miktardı— çünkü afyon içilen yerin havasında, ağızdan ağıza dolaşan pipolar da kadınları harekete sevkeden bir vasıta seçiyordu. Yapacağı kurdan ve kadının zevk olarak verdiğini, kendisinin önemsemek olarak ödediği bir çeşit takastan nefret ediyor, bu yüzden kendisini böyle uğraşlardan kurtaracak herşeye bel bağlıyordu.

Eskiden arasına Pekin'e gelip, Gisors'un sedirine uzanmasına sebep olan şey ise daha karmaşık bir zevkti. Öncelikle skandal zevki. Arkasından yalnızca Konsorsiyumun şefi olmak değil, gördüğü işten ayrı, seçik olmak istiyordu. Kendini o işten daha üstün sayma yoluydu bu. Neredeyse saldırgan denilebilecek sanat zevki, düşünme zevki, öngörü olarak nitelediği kışkulu şüpheciligi, birer savunma yoluydu. Ferral ne büyük kredi kurumlarından bir «aile»den, ne Nakit İşleri Dairesinden, ne de Maliye Müfettişliğinden geliyordu. Ferral hanedanı, Cumhuriyet'in tarihine sıkı sıkıya bağlı olduğundan küçük taçirlerden sayılmazdı, fakat otoritesi ne olursa olsun, amatör kalıyordu. Çevresinde ki hendeği doldurmaya kalkışmayacak kadar kurnazdı, hatta daha da büyütüyordu. Gisors'un geniş kültürü, her zaman karşısındakinin hizmetinde olan zekası, çarçabuk uzlaşmaya karşı olan nefreti ve hemen her zaman kendisine özgü olan görüşleri, onları başka faktörlerin uzaklaştırdığından çok birbirine yaklaştırı-

yordu. Ferral bütün bu düşünceleri benimsemiş olurdu. Gisors gittikten sonra. Gisors onunla birlikte olduğu zaman, politikadan felsefi ölçü içinde söz ederdi. Ferral zekaya ihtiyacı olduğunu söylerdi, o zekanın kendine zararı dokunmadığı zamanlar tabii.

Çevresine baktı, tam oturduğu anda bütün bakışlar üzerinden çekildi. Bu akşam, sırf bu kalabalığa kabul ettirmek için , yanında çalışan aşçı kadınla seve-seve evlenirdi. Hareketlerinin bu herifler tarafından yargılanması onu çileden çıkarıyordu. Onları ne kadar az görse o kadar iyiydi. Gisors'a bahçenin önünde ki terasta içmeyi teklif etti. Havanın serin olmasına rağmen garsonlar dışarı bir kaç masa çıkarmıştı.

Gisors'a «Bir yaratığı —Canlı bir yaratığı, tanırmıyız acaba?» diye sordu.

Hâlesi, sisin ağır ağır doldurduğu gece içinde kaybolan bir küçük gece lambasının yanına oturmuşlardı.

Gisors ona bakarken «İradesini kabul ettirebilseydi, psikolojii merakı olmazdı» diye düşündü.

— Bir kadın mı?

— Ne önemi var!

—Bir kadını çözümlemeye uğraşan düşüncede şehvet taşıyan bir unsur vardır. Bir kadını tanımak, istemek sözgelimi, her zaman ona sahip olma veya intikam alma şeklindedir.

Yan masada bir piliç, bir başkasına şöyle diyordu: «Ben öyle kolay yutmam. Söyleyeyim sana: Köpeğimi kıskanan bir kadındır.»

— Sanıyorum ki, düşünceye başvurmak şunu telafiye çalışır: Bir varlığı tanımak olumsuz bir duygudur. Olumlu olan duygu, yani gerçek ise: Sevdiğine karşı kendisini yabancı hissetmek kuşkusudur, dedi Gisors

— İnsan sevmez mi hiç?

— Bazen bu kuşkuyu ortadan siler. Yalnızca zaman. Bir varlık hiç bir zaman tanımaz, fakat bazen onu bilmediğini hissetmekten vazgeçer insan. (Oğlumu dü-

şünüyorum da... sözgelimi... veya başka bir çocuğu...) Akıl yoluyla tanımak, boşyere zamandan vazgeçmeye çalışmaktır.

— Aklın görevi eşyalardan vazgeçmek değildir.

Gisors ona baktı: «Zekâ deyince neyi anlıyorsunuz?»

— Genel olarak mı?

— Evet.

Ferral düşündü

— Eşyaları veya insanları zorlamağa yarıyan olanaklara sahip olmak.

Gisors hafifçe gülümsedi. Bu soruyu her defasında sorduğunda karşısındaki, kim olursa olsun, arzularının doğrultusunda veya benliği hakkında edindiği hayali görüntüye göre cevaplandırırdı. Fakat Ferral'in bakışları birden sertleşmişti.

— İlk İmparatorluklar zamanında, burada, sahibini küçük düşüren kadına yapılan işkence neydi biliyor musunuz?, diye sordu.

— Doğrusu, bir kaç çeşidi vardı bunun. En yaygını, sanırım: Kadın elleri bileklerinden kesilip, gözleri oyulduktan sonra bir sala bağlanıyor, sonra da...

Gisors, konuşurken, Ferral'in onu nasıl gittikçe artan bir dikkat ve memnuniyetle dinlediğini farketti.

— Uçsuz bucaksız nehir üzerinde açlıktan veya yorgunluktan ölene kadar sürüklenmeye terkediliyordu. Tabii aşığı da onun yanına bağlanıyordu.

— Aşığı mı?

Böyle bir ani tepki, bu dikkat ve bu bakışla nasıl bağdaşabilirdi?

Gisors, Ferral'in zihninde âşık olup olmadığını kestiremiyordu. Öteki kendisini toparlamıştı bile...

— «En ilginç» diye sürdürdü konuşmasını, «Bu vahşi yasalar, IV. yüzyıla kadar, özel hayatlarından çıkardığımıza göre, bilge, insancıl ve iyi olan kişiler tarafından kaleme alınmış.»

Gisors gözleri kapalı duran bu sivri yüze baktı. Aşağıdaki küçük lambadan yayılan ışık, bıyıklarında

bir parıltı oluşturunuyordu. Uzaktan silah sesleri duyuldu. Gecenin sisi içinde, kaç tane hayatın kimbilir, geleceği belli oluyordu?

Gördüğü bu yüz, üzerinde hoyratça gerini durduğu, bedeninin ve zihninin derinliklerinden gelen, utanç dalgasına karşı, alaycı güç ise insan kininin ta kendisiydi. Karşı cinslerin öfkesi bu yüzün üstündeydi, sanki bu dolmuş toprak üzerinde akan kan, en eski kinleri körüklüyordu.

Bu kez daha yakından gelen silâh sesleri masanın üstündeki bardakları titretti.

Gisors, her gün Çin bölgesinden gelen silâh seslerine alışmıştı. Kiyo'nun telefon etmesine rağmen, bu sesler gene de onu kaygılandırırdı. Ferral'in oynadığı politik rolün mahiyetini bilmiyordu, ama bu rol ancak Çang Kay Şek'in yararına çalışabilirdi. Onun yanında oturmayı gayet tabii gördü. Kendisini hiçte lekelenmiş, bulmuyordu. Hatta kendi benliğine karşı bile. Fakat en azından onun yardımına koşmayı arzulamıyordu. Daha uzaktan, yeni silâh sesleri daha duyuldu.

— Ne oluyor?

— Bilmiyorum. Mavi şeflerle kızıl şefler birlikte büyük bir birleşme bildirisi yayınladılar. İşler yoluna giriyor galiba.

— Yalan söylüyor, en azından benim kadar haberdardır, diye düşündü Gisors. Kızıl ya da mavi, kulliler yine kuludur yeter ki canlı olsunlar. Sadece bir hayatı olan insan oğlunun bir düşünce uğruna ölebilmemesini, aptallık olarak görmüyor musunuz?

— Bir insanın, nasıl diyelim, kendi insanlık şartına katlanması pek ender rastlanan şeydir.

Kiyo'nun düşüncelerinden birini hatırladı. İnsanların, çıkarları dışında, uğrunda ölmeyi göze aldıkları herşey, bu durumu özsaygı haline sokarak az veya çok belirsiz bir şekilde doğrulamayı amaç güder. Esir için hristiyanlık, yurttaş için millet, işçi için komünizm. Fakat Kiyo'nun düşüncelerini Ferral'le tartışmak istemi-

yordu. Yine ona döndü.

— Daima zehirlenmek gerek: Bu memleketin afyonu, Islâmların haşhaşı, Batının da «Kadını» vardır... Belki de aşk. Batının kendi insanlık şartından kurtulmak için özellikle başvurduğu bir çaredir.

Kelimelerin altında, belirsiz ve gözlerden saklı bir ters akıntı geçmekteydi. Çen ve suikast, Clappique ve çılgınlığı, Katov ve devrim, May ve aşk, kendi benliği ve afyon... Yalnızca Kiyo bütün bunlara karşı durabiliyordu.

— Bir çok kadın, muhtaç olduğu ve yatağı gerektiren hayranlık sözlerini ayakta duyabilse. yatmazdı artık, diye cevap verdi Ferral.

— Peki erkeklerden kaçtı aynı şeyi yapardı?

— Evet ama, erkek kadını inkâr edebilir ve etmelidir. Yalnızca eylem yaşamı kanıtlar ve beyaz erkeği tatmin eder.

Hiç resim yapmayan büyük bir ressamdan söz et-selerdi bize, ne düşündük? Bir erkek, eylemlerinin toplamıdır. **Yani yaptıklarının** ve yapabileceklerinin toplamından başka bir şey değil. Bir erkekle veya bir kadınla filân yerde olan bir rastlantının hayatlarına şekil verdiği insanlardan değilim. Kendi yolumu izlerim, kendi...

—Yolların daha önce yapılmış olması gerek ama...

Son silâh seslerinden sonra, Gisors tasdik eden adam rolü oynamaya karar verdi.

— Sizin veya başka birisi tarafından. Tıpkı bir generalin «Askerlerimle bir şehri makineli tüfek ateşine tutabilirim» demesi gibi. Ama kendisi ateş edebilseydi general olmazdı zaten... Zaten insanlar, iktidara karşı kayıtsızdırlar bir yerde... Bu düşüncede onları çeken taraf, gerçek iktidar değil, keyfine göre hareket etmenin hayali görüntüsüdür. Kralın gücü iktidarı yönetmektir değil mi? Fakat insan oğlu yönetme arzusunu taşımaz, zorlamaya karşı durmayı amaçlar. İnsanoğlunun içinde, insanoğlundan daha fazla bir şey olmak. İnsan-

lık şartından kaçmak dediğim gibi. Sadece güçlü değil, çok güçlü olmak. Hayal kurma hastalığının güçlü olma isteği, aslında tanrılaşma arzusunun düşündeki kanıtlanmasından başka bir şey değildir. Her insan tanrı olmayı düşler.

Gisors'un dedikleri Ferral'in aklını karıştırmıştı, fakat zihni toparlanmak için hazır değildi. Eğer ihtiyar adam onu doğrulamazsa, içinde bulunduğu saplantıda bırakmış olurdu.

— Sizce, neden tanrıların yarattığı dişi faniler insan ya da hayvan biçimindedirler?

Ferral ayağa kalkmıştı.

Gisors ona bakmadan, «Varlığını bütün şiddetiy-le hissetmeniz için, öze tek başınıza gitmeye çalışmalısınız» dedi.

Ferral, Gisors'un kavrama yeteneğinin karşısındakine kendi benliğinden parçalar bulabilmesinden geldiğini ve verdiği kavrama örneklerinin birleştirilmesiyle en ince portresinin çizilebileceğini sezemiyordu.

İhtiyar adam, anladığını gösteren bir gülümsemeyle devam etti:

— Bir tanrı sahip olabilir, ama fethedemez. Tanrının ülküsü, gücünü tekrar bulacağını bilmek şartıyla insan olmaktır. İnsanın hayali ise, kişiliğini yitirmeden tanrı olmaktır.

Mutlaka bir kadınla yatmak gerekiyordu. Ferral çıktı.

Gisors «Garip bir zincirleme kendini aldatma durumu» diye düşünüyordu. «Sanki bu akşam, cinsel plânda, kendini, hayalperest bir küçük burjuvanın anlayacağı gibi anlıyor.» Savaştan az sonra, Gisors Şanghay'ın ekonomik güçleriyle bağlantı haline girdiğinde, kapitalist hakkında edindiği fikirlerin pek uygun düşmediğini görerek çok fazla şaşır-mıştı. O sırada rastladıklarındañ hemen hepsi duygu hayatlarını şu veya bu şekilde belirlemiş durumdaydılar. Genellikle evlilik üzerine kurulmuştu duygu hatları. Sırası gelen bir varis olmadığı müddetçe, büyük bir iş

adamını yaratan saplantı, şehvî bir perişanlıkla bağdaşamaz. Öğrencilerine «Modern kapitalizm kuvvet iradesinden çok, örgütlenme iradesidir» diye açıklıyordu.

Ferral arabada kadınlarla olan ilişkilerinin her zamanki gibi, boş ve saçma olduğunu düşünüyordu. Belki bir zamanlar sevmişti. Bir zamanlar. Şimdi hayatını zehirleyen bu duyguya aşk demeyi hangi sarhoş psikolog akıl etmişti? Aşk coşkunun bir saplantıydı. Kadınlar onu coşkunluğa itiyordu, evet. İntikam arzusu gibi bir şeydi bu. Hiç bir yargıyı kabul etmediği halde, şimdi kadınlara gidip kendini yargılamalarını sağlayacaktı. Kendini teslim ederken ona hayran olan, Ferral'in çabasına meydan vermeyen bir kadın hiç bir zaman var olmayacaktı. Hoppa kadınlara ya da fahişelere mahkûmdu. Vücutlar vardı neyse ki. Yoksa... «Bir kadının insan olduğunu öğrenmeden öleceksiniz sevgilim...» Väterie için belki. Kendisi için öyle değildi. Bir kadın, bir insanmış. Bir dinlenme, bir seyahat, bir düşmandı O...

Geçerken Nangini Road'daki evlerden birinden Çinli bir yosma aldı. Sevimli, ve tatlı bir yüzü olan bir kızdı bu. Arabada, ellerini uslu uslu gitarasına dayamış, Ferral'in yanında otururken Tang heykelciklerini andırıyordu. Nihayet eve geldiler. Ferral kızın önünden, şimdi ağırlaşmış olan her zamanki uzun adımlarıyla basamakları çıkarken. «Gidip uyuyalım» diye düşünüyordu. Uyku huzur demekti. Yaşamış yaratmıştı: Bütün dış görünüşlerin altında, ta diplerde, şu tek gerçeği, kendini salıverme hazını hergün icatetmesi gereken kendi benliğini buluyordu. «Uyumak: Seneferdir en derinden arzuladığım tek şey...»

Her adımda papuçları merdivenin bir basamağında çınlayan bu genç kadından, bir uyuşturucu haptan başka ne isteyecekti? Esrar tekkesi görevini yapan odaya girdiler. Moğol halısıyla kaplı, divanlarla dolu, rüyadan çok şehvet için yapılmış küçük bir odaydı burası. Duvarlarda, Kama'nın ilk devresinde yaptığı Çini

mürekkebinden büyük bir tablo ile, bir Tibet bayrağı asılıydı. Genç kadın gitarasını bir divanın üstüne koydu. Tepsinin üzerinde saplari yeşimden, süslü ve kullanışsız aletler vardı. Kadın elini onlara doğru uzattı: Ferral bir hareketle onu durdurdu. Uzaktan, bir silân sesi tepsinin üstünde ki iğneleri titretti.

— Şarkı söyleyeyim mi?

— Şimdi değil.

Ferral kadının vücuduna bakıyordu. Üzerine giydiği eflâtun rengi dar rob bu vücudu hem saklıyor, hem meydana çıkarıyordu. Ferral kadını şaşırtmıştı. Bu cins fahişelerle şarkı söylemeden, konuşmadan, masayı kurup pipoları hazırlamadan yatmak adet değildi. Yoksa neden diğer orospulara baş vurulmasın?

— Afyon içmek de istemiyor musunuz?

— Hayır. Soyun.

Bir an kadının çırılçıplak soyunmasını istemeği arzuladı, fakat kabul etmezdi. Yalnızca bir gece lambasını açık bırakmıştı. «Şehvet insanın kendisinin, karşısındakinin ya da ikisinin birden alçalmasıdır.» diye düşündü. Bir fikir, kısacası... Kadın, bu Çin işi gömleğiyle daah tahrik ediciydi zaten.

Ferral pek az tahrik olmuştu. Belki de sadece kendisini bekliyen bu yarıçıplak vücudun itaatıydı bu tahrike sebep. Kınıldamadan duruyordu. Zevki kendisini karşısındakinin yerine koymaktan doğuyordu. Açıktı bu. Ötekisi ise zorunluluk karşısındaydı. Aslında kendi benliğiyle yatmaktan başka bir şey yapmıyordu. Ferral. Ama bunu yapabilmesi için de yalnız olmaması gerekti. Şimdi Gisors'un sadece sezer gibi olduğu şeyi, o anlıyordu. Evet güçlü olma iradesi hiç bir zaman hedefini bulamıyor, yalnızca bu hedefi yenileyerek yaşıyordu. Fakat yalnızca kadına sahip olsa da, kendisini bekleyen bu Çinli kadında tek bir şey arayacaktı, sahip olmak için can attığı tek şeyi: Kendisini. Kendisini görebilmesi için başkalarının gözlerine, kendisini hissedebilmesi için bir kadının duygularına muhtaçdı. Tibet işi resme baktı. Üzerinde yolcuların amaçsız dolaştığı, rengi solmuş bir evrende, birbirleri-

ne tıpatıp benzeyen iki iskelet kendinden geçmiş bir halde kucaklaşıyorlardı.

Kadına yaklaştı.

Saat onbuçuk.

Çen «Allah verede, araba gecikmese artık» diye düşünüyordu. Zifiri karanlıkta vuracağı darbeden pek emin olamıyordu. Son sokak lâmbaları da sönmek üzereydi. Çeltik tarlalarının ve bataklıkların hüznü, karanlığı, ıssız sokakları da kaplamıştı artık. Sis içinde ki şehirlerin yarı açık kepenklerinden, perdelenmiş camlarından sızan ışıklar bir bir sönüyordu. Nemli raylar, telgraf fincanları üzerinde takılan son parıltılar, her geçen dakika zayıflamaktaydılar. Çok geçmeden, Çen onları üzerleri yaldızlı harflerle kaplı dikey levhalar da görüyordu artık. Bu sisli gece onun son gecesiydi ve şundan mutluydu. Arabayla birlikde havaya uçacaktı. Bu çirkin caddeyi bir saniye için aydınlatacak, sonra bir duvarı kan lekesiyle kaplayacak toparlak bir şimşek içinde olacaktı bu son. En eski Çin efsanesi zihnini kapladı: İnsanlar yeryüzünün böcekleridir. Tehdişçiliğin bir mistitizm haline gelmesi gerekiyordu. Önce yalnızlık. Tehdişçi tek başına karar vermeliydi, tek başına yerine getirmeliydi. Polisin bütün gücü ona yapılan ihbarlardadır. Tek başına hareket eden tehdişçi kendi kendisine ihanet edemez. Sonra gene yalnızlık. Çünkü dünyanın dışında yaşayan için arkadaşlarına koşmak diye bir şey yoktur. Çen tehdişçiliğine karşı öne sürülen itirazları biliyordu: Polisi işçi üzerine baskıya sevk etmek, faşizmi davet etmek. Baskı bundan daha şiddetli, faşizm bundan daha aşikar olamazdı. Belki de Kiyo ile kendisi aynı insanları düşünmüyorlardı. Mesele, bir sınıfı kurtarmak için, ezilenlerin

Çen iyilerini o sınıfta tutmak değil, kendi ezilişlerine bir anlam vermektir. Umutsuz kişiye mutlak bir anlam kazandırmak, suikastları, örgütle değil de, bir fikirle yaptırmak: Kurbanları yeniden doğurmak. Çen, kendisi ölecekti. Fikir için dökülen kanın, bütün düşünceler üzerinde nasıl ağırlığıyla çöktüğünü biliyordu. Onun kararlı hareketinin dışında kalan herşey gecenin karanlığı içinde kayboluyordu. Bu gecenin arkasında da birazdan gelecek olan, puslu kurduğu otomobil bekliyordu. Vapurların dumanıyla beslenen sis, caddenin sonunda henüz tamamen boşalmamış olan kaldırımları yavaşça ortadan kaldırıyorlardı. Telaşlı yayalar, birbirlerini geçmeden peşpeşe yürüyorlardı. Sanki savaş şehre güçlü bir düzeni kabul ettirmişti. Yürüyüşlerinin ortak sessizliği, içinde bulundukları hareketi hayali ve olağanüstü bir duruma sokuyordu. Paket, işporta tezgahları taşıyor, küçük arabaları itiyorlardı. Bu akşam hareketlerinde bir amaç yok gibiydi. Çen izah edilemez, sürekli bir hareketle nehre doğru akan bu gölgelere baktı. Onları caddenin nihayetine doğru iten güç kaderin ta kendisi değil miydi? Nehrin karanlıkları önünde güçlükle seçilen tabelalarla parlayan kemer, ölümün kapıları değil miydi? Bulanık derinliklere gömülmüş, iri harfler bu trajik ve silik evrende kayboluyorlardı, yüzyıllar içinde kaybolmuş gibi. Ve genel Kurmay'dan değil de, Buda çağlarından gelir gibi, Çang - Kay - Şek'in askeri otosunun kornası, hemen hemen ıssız olan caddenin sonunda boğuk boğuk ötmeye başladı. Çen minnettarlıkla kolunun altındaki bombayı sıktı. Yalnızca farlar, sisler arasından kendini gösteriyordu. Hemen sonra, önündeki koruyucu Ford'un arkasında, oto sislerin içinde çıkıverdi. Bir kere daha Çen'e son derece hızlı gidiyor gibi geldi. Birden üç tane çek çek arabası sokağı tıka-
dı ve iki araba yavaşlayıverdi. Çen nefesini kontrolu altına almaya çalıştı. Tıkanıklık dağılıvermişti bile. Ford geçti, araba yaklaşıyordu. Basamaklara asılmış iki polis bulunan büyük bir Amerikan arabasıydı. Öyle

güçlü bir izlenim bırakıyordu ki insanda, Çen eğer durup beklerse, ondan uzaklaşacakmış hissini duydu. Bombayı bir süt şişesi gibi sapından tuttu. Generalin büyük otosu beş metre uzaklıktaydı. Çen ona doğru coşkun bir sevinçle koştu, gözleri kapalı kendisini arabanın altına atıverdi.

Bir kaç saniye sonra kendisine geldi. Beklediği kemik çatırtısını ne duymuş ne hissetmişti. Göz kamaştırıcı bir boşluk içinde kaybolup gitmişti. Sırtında ceket yoktu. Sağ elinde çamurlu ya da kanlı bir kaporta parçası tutuyordu. Bir kaç metre ilerde, kızıl renkte bir döküntü yığını vardı, cam kırıklarının oluşturduğu yüzey son parıltıları yansıtıyordu... Artık bir şey seçemez olmuştu. Acıyı hissetmeye başlamıştı, bir saniye yeden az bir süre içinde acı bilincinden öteye gitmişti. Artık net göremiyordu. Bu arada, etrafın hâlâ تنها olduğu hissediliyordu, acaba polisler ikinci bir bombadan mı korkuyorlardı? Bütün vücudu ağırıyordu, belli bir yerin ızdırabı değildi bu. Izdıraptan da öte bir şeydi. Yaklaşanlar vardı. Tabancasına davranması gerektiğini hatırladı. Pantolon cebine erişmeğe çalıştı, ne pantolon, ne bacak vardı. Yanlızca kıyma haline gelmiş et parçaları. Öbür tabanca gömleğinin cebinde duruyordu. Düğmeleri kopmuştu.

Silahı namlusundan yakaladı, nasıl olduğunu kendisi de bilmeden çevirdi, içgüdüyle başparmağıyla emniyeti açtı. Nihayet gözlerini açmıştı; Her şey dönüyordu. Cisimler büyük bir daire üstünde yavaş ve yenilmez bir şekilde hareket ederken, kendisi acıdan başka bir şey hissetmiyordu. Polislerden biri hemen yanındaydı. Çen, Çang - Kay - Şek öldü mü? diye sormak istedi, fakat bu başka bir dünyada olsun istiyordu. Bu dünyada ölüme dahi kayıtsızdı.

Polis kaburgalarına bütün gücüyle salladığı bir tekme ile Çen'i döndürdü. Çen inledi, ileri doğru rastgele ateş etti. Sarsılmak, sonsuz sandığı acısını daha da arttırmıştı. Ya bayılacak ya ölecekti. Hayatında yapabildiği en korkunç gayreti yaptı ve tabancasının:

namlusunu ağzına sokabilmeyi başardı. Yeni bir sarılmayı, ki bir öncesinden daha acı verecekti bu, tahmin ederek, kımıldanmıyordu. Başka bir polisin şiddetli tekmesi vücudunda ki bütün kasların kasılmasına yol açtı: Farkında olmadan tetiği çekti.

Saat 11.15

Araba sisin içinde, kumarhaneye giden kumlu, uzun yolda ilerliyordu. Clappique «Kara Kedi'ye gitmeden, yukarı çıkacak kadar zamanım var» diye düşündü. Kiyo'yu kaçırmamaya kararlıydı. Buna neden, hem ondan beklediği para hem de, bu kez onu haberdar etmek değil, kurtarmak istiyordu. Kiyo'nun kendisinden istediği bilgileri güçlük çekmeden toplamıştı. Haberciler Çang Kay Şek'in özel kıtalarının saat onbir de harekete geçeceklerini, bütün komünist komitelerinin de kuşatılacağını bildiriyorlardı. Artık söylenmesi gereken söz, «Gerici hareket çok yakın» değil de, «Bu akşam hiç bir komiteye uğramayın» dı. Kiyo'nun saat onbir buçuktan önce gitmesi gerektiğini unutmamıştı. Şu halde, Çang - Kay - Şek'in ezmeğe niyetlendiği bir kaç komünist toplantısı olacak demektir. Polisin bildikleri bazan yanlış oluyordu, fakat rastlantı da apaçıktı. Haberdar edilen Kiyo toplantıyı iptal edebilir, eğer çok geç olursa, kendisi oraya gitmezdi. «Bana yüz dolar verirse eğer, yeteri kadar para bulmuş olabilirim: Yüz, bugün öğleden sonra sevimli ve kurnusuz yollardan elde ettiğim yüzonyedi daha, iki yüz on yedi dolar eder. Belki de hiç para getirmez: O zaman işin ucunda silah meselesi vardı. Önce kendi işimizi kendimiz halletmeye çalışalım». Araba durdu.

Smokin giymiş olan Clappique şoföre iki dolar

verdi. Kafası saçsız olan adam, ağız kulaklarına varan bir gülümsemeyle teşekkür etti: Ücret bir dolardı aslında.

— Kendine bir melon şapka alman için bu cömertliği yaptım.

Sonra, gerçekleri bildiren kişi edasıyla,

— **Melon**, diyorum.

Şoför gidiyordu.

Clappique kumlu yolun üstünde dikilmiş dururken devam etti.

— Çünkü estetik bakımından, ki zevk sahibi her adam buna önem verir, bu adama bir **melon** şapka gerek.

Araba gitmişti. Aslında geceye hitap ediyordu. şimdi. Sanki beriki de ona cevap veriyormuş gibi, bahçeden kamışların ve ıslak şimşirlerin kokusu yükseldi. Bu keskin koku Avrupa idi. Baron sağ cebini yokladı, mendil yerine tabancasını hissetti. Cüzdanı sol cebindeydi. Zorlukla seçilen karanlık pencerelere baktı. «Düşünelim...» Aslında oyunun henüz başlamadığını, kaçmanın halen mümkün olduğu şu ânı uzatmağa çalışıyordu. «Öbür gün yine yağmur yağarsa, bu koku burada olacak ve ben ölmüş olacağım belki... Ölmüş mü? Delilik bu. Hayır. Ölümsüzüm ben.» İçeri girdi, birinci kata çıktı. Jeton sesleri ve krupyenin sesi duman bulutlarıyla birlikte yükselip alçalıyordu. Uşaklar uyukluyordu, fakat özel polisin Rus dedektifleri elleri ceketlerinin cebinde (Sağdaki, Kolt tabancaların bulunduğu) kapı pervazlarına dayanmış, ya da ağır ağır dolaşmakta, uyumuyorlardı. Clappique büyük salona girdi: Tütün dumanından bir sis içinde, çakıltaşlarından yapılmış süslü duvar parlamakta, smokinlerin siyahı, omuzların beyazından oluşan sıra sıra lekeler, yeşil masaya eğilmişlerdi.

Sesler «Bravo Toto...» diye bağırdı.

Baron'a Şanghai'da genellikle Toto derlerdi. Halbuki icabettikçe, arkadaşlarına eşlik etmek için gelirdi buraya. Kumarbaz değildi. Kolları açık, çocuklarına ka-

vuşan bir büyük baba tavrıyla.

— Bravo, ben de bu küçük aile eğlencesine katılmakla çok memnunum, dedi.

Fakat Krupiye elindeki yuvarlağı atınca, bütün dikkatler Clappique'in üzerinden çekildi. Burada değerinden kaybediyordu. Bunların rahatsız edilmeğe niyetleri yoktu. Gözlerini 'büyük bir disiplin içinde, masadaki yuvarlağa dikmişlerdi.

Yüz on yedi doları vardı. Sayılar üzerine oynamak tehlikeli olabilirdi. Önceden, tek veya çift oynamaya karar vermişti.

Dağıtan adama, «Bir kaç sevimli fiş istiyorum» dedi.

— Ne kadarlık?

— Yirmilik.

Her seferinde bir fiş oynamaya karar vermişti. Hep çift oynayacaktı. En azından üçyüz dolar kazanması gerekiyordu.

Fişi koydu. 5 çıktı. Kaybetti. Önemi yoktu, üzerinde durmadı. Yine çift oynadı, 2 çıktı. Kazanmıştı. Yine koydu. 7 çıktı. Kaybetmişti. Sonra 9 çıktı, kaybetti. Diğerinde 4 çıktı, kazandı. 3: kaybetti, 7, 1: kaybetti. Seksen dolar kaybetmişti. Sadece bir fişi kalmıştı elinde, en son oyunu olacaktı.

Fişi sağ eliyle uzattı. Yuvarlağın hareketsizliği ona temas eden eli kavramış gibi, sol elini kımıldatmıyordu. Ama gene de bu el kendine doğru çekiyordu onu. Birden hatırladı, onu rahatsız eden eli değil, bileğindeki saatti. Saat onbiri yirmibeş geçiyordu. Kiyo'yu bulmak için beş dakikası vardı.

Sondan bir önceki oyunda kazanacağından emindi. Kaybedecekse bile bu kadar hızlı kaybetmemeliydi. İlk kaybına önem vermemekle hata etmişti. Kötüye işaretledi bu. Fakat son oyunda genellikle kazanılır ve arka arkaya üç kere de tek sayı çıkmıştı. Bu arada, geldiğinden beri, tek sayılar çift sayılardan daha sık çıkıyordu, öyle ya kaybettiğine göre... Değiştirip tek

mi oynamalıydı! Fakat bir şey onu pasif kalmaya, boyun eğmeye itiyordu sanki. Oraya sanki bunun için geldiğini düşündü. Her türlü hareket, saygısızlık demek olacaktı. Oyunu gene çift üstünde bıraktı.

Krupiye yuvarlağı attı: Cisim her zaman ki gevşekliğiyle tereddüt eder gibi yola çıktı. Clappique baştan beri ne kırmızı ne de siyahın çıktığını görmüştü. Bu bölmeler en büyük şansa sahipti bu durumda. Yuvarlak gezintisine devam ediyordu. Neden kırmızı seçmemişti? Şimdi daha yavaş gidiyordu. Sonunda 2'nin üstünde durdu. Kazanmıştı.

Kırk doları 7'nin üstüne koyup o numarayı oynamak gerekti. Aşıkardı bu. Ondan sonra da çekilmesi gerekiyordu. İki fişi koydu kazandı. Krupiye dört tane fişi önüne itipte, elini onlara dokundurunca kazanabileceğini şaşkınlıkla farketti. Bu bir hayal, kazanacakların belli olmadığı düzme bir piyango değildi. Birden şöyle bir hisse kapıldı. Banka ona borçluydu ve bunun nedeni ne kazanan numarayı oynamış olması ne de şimdiye kadar kaybetmesiydi, sadece zihninin değişik, ilginç düşünebilmesiydi, hür olmasıydı. Bu hep böyleydi. Bu yuvarlak kaderin bütün borçlarını ödeyebilmesi için tüm tesadüfleri hizmetine veriyordu. Bu arada, bir sayı üzerine tekrar oynasa kaybedecekti. Tek sayı üstüne ikiyüz dolar koydu ve kaybetti.

Bir an masayı terketti, isyan etmişti, pencereye doğru ilerledi.

Dışarısı geceydi. Ağaçların altında, arabaların kırmızı stop lambaları göze çarpıyordu. Camlara rağmen bir konuşma uğultusu ve birden kelimeleri seçemediği öfkeli tonda söylenmiş bir cümle kulağına geldi. Tutkular... sisin içinden geçen bu insanlar ne türlü aptalca ve boş bir hayat sürüyorlardı? Gölge bile değillerdi. Sadece gece içinde bir kaç ses. Bu salon içinde kan hayata doğru akıyordu. Kumar oynamayanlar insan değillerdi. Bütün geçmişi uzun bir delilik değilmiydi? Masaya geri döndü.

Gene bir çift sayı üzerine 60 dolar oynadı. Hare-

keti gittikçe yavaşlayacak olan bu yuvarlak kaderin ta kendisiydi. Herşeyden önce kendi kaderiydi. Şu anda herhangi bir varlığa karşı değil, bir çeşit tanrıya karşı savaşıyordu. Ve aynı zamanda bu tanrı kendisiydi. Yuvarlak tekrar yola koyuldu.

Clappique aradığı o pasif heyecanı o anda buluverdi. Yine hayatını, elleriyle tutup bu alaylı yuvarlağa asmış hissini duydu. Yuvarlağın sayesinde, benliğini oluşturan iki ayrı Clappique'ı, yaşamak isteyenle, yok olmak isteyenle, aynı anda doyuruyordu. Niçin saatine bakıyordu? Kiyo'yu bir düşler alemine atmıştı. Bu yuvarlağı hem kendi hem de bir başkasının hayatıyla besliyormuş gibi geldi ona. —Kendi hayatıyla besliyordu çünkü, Kiyo'yu görmemekle her türlü para bulma şansını yitiriyordu— ve başkasının da bunu bilmesi, eğrileri yumuşayan yuvarlağa, galeksilerin öldürücü hastalıkların, kısaca insanların kaderlerinin bağlı olduğu sandıkları herşeyin hayatını veriyordu. Deliklerin kenarında bir hayvan burnu gibi duralayan bu cismin parayla olan ilişkisi, onun kendi tarihini kucaklaması ve şimdiye kadar hiç bulamadığı, kendi benliğine sahip olma aracıydı. Kazanacaktı, ama kaçmak için değil, kalmak daha fazla riske girmek için. Elde ettiği özgürlüğü kumara yatırmakla yaptığı hareketi daha anlamsız kılmak için. Dirseklerine dayanmış, artık iyice kasları ürpererek, oyunun gerçek manasını, kaybetme çığlığını keşfediyordu.

5.

Hemen hemen herkes kaybetmişti. Odayı sigara dumanı kaplamıştı.

Keçenin topladığı fişlerin gürültüsü arasında herkesin sinirleri gevşemişti, umutsuzca. Clappique henüz herşeyin bitmediğini biliyordu. Neden onyedi dolarını saklayacaktı? Onluk fişini çıkarıp çiftin üzerine koydu.

Kaybedeceğinden o kadar emindi ki, sanki kaybetmeyi daha uzun süre hissetmek için bütün parasını oynamamıştı. Yuvarlak duralamaya başlayınca, sağ

eli onu izlemeye koyuldu. Sol eli ise, masaya sıkıca sarılmıştı. Kumar aletlerinin yoğun hayatlarını anlamaya başlamıştı: Bu yuvarlak diğerleri gibi değildi.— Hani şu oynamak için kullanılmayan diğerleri gibi —hareketinde ki tereddüt dahi yaşıyordu: Hem yumuşak, hem de kaçınılmaz hareket kendisine bir sürü hayatlar bağlı olduğu için böyle titriyordu. O dönerken, hiç bir oyuncu sigarasından nefes çekmiyordu. Yuvarlak bir kırmızı göze girdi, çıktı, sonra bir süre daha amaçsız dolaştı ve 9 numarada durdu. Clappique, masanın üstüne dayadığı sol eliyle onu delikten çıkarmayı deneyen belirsiz bir hareket yaptı. Bir kere daha kaybetmişti.

Son fişi olan 5 doları, bir kere daha, çifte koydu.

Fırlatılan yuvarlak henüz pek canlı olmayan büyük daireler çiziyordu. Bu arada saati, Clappique'in bakışını çeviriyordu oyundan. Saat bileğinin üstünde değil, nabız bölgesinde, bileğinin altındaydı. Elini yalnız yuvarlağı görebilecek bir durumda, yassılama, masanın üstüne koydu. Kumarın sonunda ölüm olmayan bir intihar olduğunu farkediyordu. Sanki bir zehir yutmuş gibi, parasını oraya koyup beklemesi gerekiyordu. Onu yutmak gururuyla yeniden tekrarlayan bir zehir. Yuvarlar 4 sayısında durdu: Kazanmıştı.

Kazanca hemen hemen kayıtsız kaldı: Ama kaybetseydi. Bir kere daha kazandı, bir kere daha kaybetti. Gene kırk doları kalmıştı, ama son oyunun heyecanını arıyordu. Fişler uzun zamandan beri çıkmayan kırmızı üstünde toplanmıştı. Hemen herkesin gözdiktiği bu bölme onu da cezbediyordu. Fakat çiftten vazgeçmek oyunu terketmek olacaktı. Kırk dolarını gene çift üzerine oynadı. Hiç bir kazanç bunun üstünde olmayacaktı. Belki Kiyo daha gitmemişti. Fakat on dakika sonra onu bulamayacağı kesindi. Fakat henüz bu şansı vardı. Şimdi, şimdi şu son paraları oynuyordu, üstelik kendi hayatı, bir de başkasının hayatı vardı bu oyunda. Özellikle bu başkasının hayatı. Kiyo'yu ele vermekte olduğunu biliyordu. Bu yuvarlağa zincirlenmiş olan Kiyo, herkese ve kendi benliğine hakim olan

bu yuvarlak ise Clappique'di. Şimdiye kadar hiç yaşamadığı gibi yaşayarak baş döndürücü bir utançla kendinden geçmiş bir halde bakıyordu yuvarlağa.

Saat birde dışarıya çıktı. Klüp kapanıyordu. Kırk doları kalmıştı. Dışarının havası bir orman serinliği gibi onu yatıştırdı. Sis saat onbirde olduğundan çok daha hafifti. Belki yağmur yağmıştı, her şey ıslaktı çünkü. Gecenin karanlığında ne şimşirleri, ne kamışları görmemekle beraber, keskin kokularından koyu yapraklarını sezebiliyordu. «Kumarbazın heyecanı kazanç ümidinden doğar derler, çok ilginç» diye düşünüyordu. Bu sanki «İnsanlar eskrim şampiyonu olmak için düello yaparlar» demek gibi bir şeydi. Fakat gecenin huzuru sisle birlikte insanların bütün kaygılarını, bütün ızdıraplarını silmişti sanki. Bununla birlikte uzaklarda yine yaylım ateşleri duyulmaktaydı. «Kurşuna dizmeler başladı yine...»

Kiyo'yu düşünmemeye çalışarak bahçeden çıktı, yürümeğe koyuldu. Ağaçlar seyrelmeye başlamıştı. Birden bire, sisin kalıntıları arasından, nesnelerin yüzeyi üzerinde ayın donuk ışığı görüldü. Clappique başını kaldırdı. Ay, ölgün bulutların yırtık bir kıyısından ortaya çıkmış, derinlikleri yıldızlarla dolu loş ve saydam bir gölü andıran kocaman bir deliğe doğru ağır ağır ilerliyordu. Gittikçe güçlenen ışığı bütün bu kapalı evlere, şehrin topyekün ıssızlığına dünya dışı bir hayat vermekteydi: Ayın hava küresi gelmişse, bütün parlaklığıyla bu ani, derin sessizliğin içine yerleşivermişti. Bununla beraber, bu ölü gezegen dekorunun ardında, insanlar vardı. Hemen hemen hepsi uyuyordu ve uykunun kaygılandırıcı hayatı, bu batıp yokolmuş şehrin yüzüstülüğüne, sanki o da başka bir gezegende ki hayatmış gibi, uymaktaydı. «Binbir Gece Masalları'nda uyuyan insanlarla dolu, yüzyıllardır ayın altında camileriyle yüzüstü bırakılmış küçük şehirler, «Çölde Uyuyan Şehirler »vardır... Gelgelelim, ben gebereceğim, belki.»

Ölüm, hatta kendi ölümü dahi, kendini hakkı ol-

madan girmiş hissettiği bu o kadar az insani havanın içinde pek gerçek görünmüyordu. «Okuyanlar var. İçi içini yiyenler var (Ne güzel değil mi bu.) Sevişenler var. Bütün bu sessizliğin ardında geleceğin yaşamı ürpermekteydi. Kudurmuş bir insanlık ki, hiç bir şey kendi benliğinden kurtaramazdı onu. Yeniden esmeğe başlayan rüzgarla birlikde, şehrin Çin bölgesindeki ölülerin kokusu geçti havadan. Clappique soluk almak için gayret etmek zorunda kaldı: Kaygısı geri geliyordu. Ölümün kokusuna değil de düşüncesine daha kolay katlanıyordu. Ölüm dünyanın çılgınlığını bir edebiyat sükunu altında gizleyen bu dekora yavaş yavaş hakim oluyordu. Rüzgar da en ufak bir ısıklık sesi çıkarmaksızın esmeğe devam ettiğinden, ay bulutların karşı kıyısına ulaştı, her şey yeniden karanlıklara gömüldü. «Bir rüya gibi ...» Fakat müthiş koku onu tekrar hayatın kucağına, kaygılı gecenin kucağına atıyordu. Demin karanlıkda bulanık görünen sokak fenerleri, yağmurun ayak izlerini sildiği kaldırımlar üzerinde kocaman, titrek yuvarlaklar oluşturmaktaydı.

Nereye gitmeli? Çekiniyordu. Uyumaya kalkışsa, Kiyo'yu unutamayacaktı.

Şimdi bütün denizci milletlerinin dillerinde yazılmış tabelâlarıyla küçük barlar, minicik genelevler dolu bir sokaktan geçmekteydi. Evlerin ilkinde girdi.

Camın yakınına oturdu. Biri melez, ikisi beyaz üç garson kız müşterilerle birlikde oturmuşlardı. Müşterilerden biri gitmeğe hazırlanmaktaydı. Clappique bekledi, dışarıya baktı: Kimse yoktu, bir denizci bile. Uzaktan silâh sesleri geliyordu. Mahsus irkildi: Boş kalan iri yarı, sarışın bir garson kız gelip yanına oturmuştu. «Rubens'in bir tablosu gibi, ama mükemmel değil: Jordaens olmalı, hiç lâf istemem...» diye düşündü. Şapkasını başparmağı üzerinde hızla çevirdi, havaya fırlattı, sonra usulca kenarlarından yakalayıp, kadının kucağına koydu.

— Bu küçük şapka sana emanet kızım. Şanghay'da bir tanedir. Evcilleşmiştir üstelik.

Kadın gülümsedi: Tuhaf bir adamdı bu. Neşe o zamana kadar hareketsiz duran yüzüne ani bir canlılık verdi.

— İçecek miyiz, yukarıya mı çıkacağız? diye sordu.

— İkisini de yapacağız.

Hollanda rakısı getirdi: «Buraya mahsus bir içki-dir bu.»

Clappique «Yok canım» dedi.

Kız omuzlarını silktiler.

— Bana ne yani?

— Başın dertte mi?

Kız onun yüzüne baktı. Böyle şakacı insanlardan çekinmek gerekti. Bununla birlikte bu adam yalnızdı, eğlendireceği bir kimse yoktu. Sonra, kendisiyle alay eder de görünmüyordu gerçekten.

— Böyle bir hayatta dertten başka nesi olur insanın?

— Afyon içer misin?

— Çok pahalı. İğne yaptırmak da mümkün tabii, ama korkuyorum: O pis iğneler yüzünden çıban çıkıyor insanda, çıban çıkardın mı da, kapı dışarı ediyorlar seni. Bir boş yer için on kadın var. Sonra...

Dilinin çalıışından «Flaman olsa gerek bu kadın» diye düşündü... Sözüünü kesti:

— Ucuz afyon bulmak mümkün. İki dolar yetmiş beş veriyorum ben.

— Kuzeyli misin sen de?

Cevap vermedi, kadına bir kutu uzattı. Kadın minnet içindeydi: Hem bir hemşehriye rastladığı için hem de verdiği bu hediyeden.

— Ama benim için yine de pahalı... Fakat bu bana pahalıya mâl olmadı doğrusu. Bu gece biraz yi-yeyim bakayım.

— İçmekten hoşlanıyor musun?

— Çubuğum var mı sanıyorsun? Neler düşünüyorsun?

Acı acı gülümsedi, yine de memnundu. Fakat

her zaman ki çekingenliği baskın çıktı.

— Ne diye verdi onu bana?

— Bırak canım... Hoşuma gider bu... Ben serserilik ettim bir zamanlar.

Gerçekden de pek muhallebi çocuğu tavrı yola tu onda. Fakat serseriliği uzun zamandır bırakmış olduğu da muhakkaktı. (Clappique, bazan ama ender olarak, kendine hayali geçmişler uydurmak ihtiyacını duyardı) Kadın peykenin üzerinde ona yaklaştı.

— Sevimli olmaya çalış sadece. Son defa bir kadınla yatacağım...

— Neden?

Kızın kafası ağır işliyordu ama aptal değildi.

— Canına mı kıyacaksın?

Gördüğü erkeklerin ilki değildi bu. Clappique'i masa üzerine dayalı elini kendi elleri arasına aldı. Beceriksiz, hemen hemen anaca bir tavırla öptü:

— Yazık... Çıkacak mısın yukarıya?

Kız ölmeden önce bazen erkelere bu arzusun geldiğini iştmişti. Fakat ilkin kendisi kalkmağa cesaret edemiyordu: Canına kıymasını daha çabuklaştırmış sanacaktı kendini. Clappique'in eli hâlâ ellerindeydi. Peykeye yığılmış, bacak bacak üstüne atmış, kollarını üşüyen bir böcek gibi vücuduna yapıştırmış, burnunu uzatmış olan Clappique vücutlarının birbirine değmesine rağmen çok uzaktan bakıyordu ona. Pek az içmişti. Ama bu yalandan, bu sıcaklıktan, yarattığı bu uydurma alemden sarhoştı. Canına kıyacağını söylerken kendi de inanmıyordu kendine. Fakat kız ona inanıyordu ya, Clappique'de gerçeğin artık bulunmadığı bir aleme giriyordu. Ne doğru ne yalan, fakat yaşanmış bir şeydi bu. Ne uydurduğu geçmişi, ne de bir kadınla olan ilişkisinin üzerine kurulu olduğu bu kadar yakın, itkel ve düzmece hareket varolmadığına göre, hiç bir şeyde var değildi demek. Dünya ona ağır gelmiyordu şimdi. Kertulmuş olduğundan, ölüm karşısında her insanca merhametin kurduğu bağdan güç alarak,

kendi yarattığı romantik alemde yaşıyordu artık. Sarhoşluk duygusu öyle güçlüydü ki, eli titredi. Kadın bunu hissetti, kaygıdan oluyor sandı:

— Yoluna koymak... mümkün değil mi bunu?

— Hayır.

Masanın köşesinde duran şapkanın, alaycı alaycı ona bakar gibi bir hali vardı. Clappique bir el hareketiyle onu peykenin üstüne fırlattı.

Kız yine sordu: «Bir gönül işi mi?»

Uzakta bir yaylın ateşinin çatırdısı duyuldu. Kız «Sanki az insan ölecekmiş bu gece gibi,» diye düşündü.

Clappique cevap vermeksizin ayağa kalktı. Kız sorusunun bazı anılar uyandırdığını sandı onda. Mera-kına rağmen özür dilemek istedi, ama cesaret edemedi. O da ayağa kalktı. Yukarıya çıktılar.

Dışarıya çıktığı zaman —Arkasına dönmemişti ama camın ardından kızın bakışıyla kendisini izlediğini biliyordu— ne zihni, ne şehveti yatışmıştı. Sis yeniden bastırmıştı. Bir çeyrek saat yürüdükten sonra (Gece-nin serin havası yatıştırmıştı onu) bir Portekiz barı önünde durdu. Buranın camları buzlu değildi. Müşterilerden uzak duran, çok iri gözlü, zayıf bir esmer, sanki korumak içinmiş gibi, ellerini memelerinin üstüne koymuş geceyi seyrediyordu. Clappique kımıldamadan ona baktı. «Ben de yeni bir âşıkın kendilerinden ne elde edeceğini ebilmeyen kadınlar gibiyim... Gidelim de şununla canımıza kıyalım bari»

Saat onbir otuz.

Kiyo ve May «Kara Kedi'nin curcunası içinde beklemişlerdi.

Son beş dakika. Şimdiye kadar gitmiş olmaları gerekirdi. Clappique'in hâlâ gelmemesi Kiyo'yu şaşırt-

tıyordu. (Onun için hemen hemen iki yüz dolar toplamıştı.)» Öyle görünüyordu ki Clappique her seferinde böyle davranışlarıyla kendini tanıyanları az çok şaşırtıyordu. Kiyo başlangıçta onu tuhaf bir zirzop olarak kabul etmişti. Ama kendisini uyardığı için minnettardı ve ona karşı yavaş yavaş gerçek bir sempati beslemeye başlamıştı. Her şeye rağmen, baronun ona aktardığı bilginin değerinden kuşkulanmaya başlıyordu. Hele randevusuna gelmeyişi kuşkusunu daha da arttırmaktaydı.

Foks—Trot'un tamamlanmasına rağmen, yeni giren, Çang Kay - Şek orđusundan bir subaya doğru büyük bir hareket oldu. Çiftler dansı bıraktılar ve yaklaştılar. Kiyo hiç bir şey duymadı ama önemli bir olayın varlığını hissetti. May guruba yönelmişti bile. Kara Kedi'de bir kadından her konu da şüphelenilir ama bu hiç bir konu da şüphelenilmez demektir. Hemen geri geldi.

Kiyo'ya alçak bir sesle «Çang Kay - Şek'in arabasına bir bomba atmışlar, ama o arabada değilmiş» dedi.

— Bombayı atan ne olmuş? diye sordu Kiyo.

Kadın guruba doğru tekrar gitti. Peşinde mutlaka onunla dans etmek isteyen ama yalnız olmadığını farkeder etmez arkasını bırakan bir adamla döndü.

— Kaçmış, dedi.

— Diyelim ki öyle olsun.

Kiyo çoğu zaman edinilen bu bilgilerin ne kadar yanlış olduğunu biliyordu. Fakat Çang Kay Şek'in öldürölmüş olması ufak bir ihtimaldi. Sözü edilen ölüm o kadar önemliydiki subayın bu konuda bilgi sahibi olmaması imkansızdı.

«Askeri Komite'den öğreniriz» dedi Kiyo «Oraya gidelim hemen.»

Çen'in kaçmış olmasını candan dilediğı için şüpheye düşmek istemiyordu. Çang Kay Şek hâlâ Şanghai'da veya Nanging yolunda da olsa, bu başarisız suikast teşebbüsü Askeri Komite'nin toplantısı-

na büyük önem kazandırıyordu. Buna rağmen, ne beklenebilirdi bu toplantıdan? Clappique'in bildirdiklerini öğleden sonra şüpheli ve de öyle olmaya çalışan Merkez Komitesine nakletmişti. Kuvvet gösterisi Kiyo'nun tezlerinin değerinden bir şey kaybetmediğini fazlasıyla doğruluyordu. Zaten Komite savaş değil birlik istiyordu. Bir kaç gün önce kızıkların politik şefi ile mavi-lerin politik şeflerinden biri Şanghay'da dokunaklı konuşmalar yapmışlardı. Japon İmtiyaz Bölgesinin, Han Keu'da kitleler tarafından ele geçirilememesi Orta Çin'de bile kızıkların pek iyi durumda olmadıklarını göstermeye başlıyordu. Mançurya kıtaları Çang Kay Şek'inkilerinden önce kendileriyle savaşmak zorunda olan Han Keu şehrine yürüyorlardı... Kiyo, yanında May konuşmadan sis içinde ilerliyorlardı. Komünistler bu gece dövüşmek zorunda kalırlarsa ancak kendilerini koruyabilirlerdi. Son silâhları ya teslim edecekler ya da hayır diyecekler. Karşılarında ki, Avrupa silâhlarıyla donatılmış, üstelik hücum üstünlüğüne sahip burjuva gönüllü birlikleriyle, Çin Komünist Partisiyle uyuşmazlık içersindeyken, ona karşı bir kişiyle nasıl savaşacaklardı? Geçen ay bütün şehir Birleşik Devrimci ordu-
dan yanaydı. Diktatör yabancıları temsil ediyordu, şehir ise yabancı aleyhtarıydı. Kalabalık küçük burjuvazi demokratı ama komünist değildi. Ordu da bu kez tehdit edici bir biçimde buradaydı ve Nanging'e doğru kaçmıyordu. Çang Kay Şek Şubat ayının celladı değil, komünistler hariç herkesin gözünde milli kahramandı. Geçen ay herkes polise karşıydılar bugün ise komünistler orduya karşıydılar. Şehir daha çok general yanlısı bir tarafsızlığa bürünecekti. Ancak işçi mahalleleri, savunma yapabilecekti. Belki Şapey'i? Ya sonra ne olacak? Şayet Clappique yanıldı ise ve şayet gerici hareket bir ay gecikirse Kiyo, Katov, Askeri Komite ikiyüz bin kişiyi örgütleyeceklerdi. İnancı komünistlerden oluşmuş yeni vurucu guruplar Birlikler'e hakim oluyordu. Ama yine de kitleleri harekete geçirebilmek için en azından bir ayda oluşturulabilecek bir örgüte ihtiyaç vardı.

Ve silâh meselesi de ortaya çıkacaktı. İki ya da üç bin tüfeğin geri verilip verilmemesi değil, Çang Kay - Şek'in bir kuvvet gösterisinde bulunması halinde yığınların nasıl silâhlandırılacağını bilmek gerekti. Tartışmaya devam ettikçe, adamlar silâhsız olmaya devam edeceklerdi. Ve Askeri Komite şayet, her nedenle, silâhları istemeye devam ederse, Merkez Komitesi Troçkist tezlerin Kuomintang ile birleşmeye karşı çıktıklarını bildiğinden, haklı veya haksız Rus muhalefetine bağlı gibi görünen her davranıştan korkuyordu.

Kiyo, daha iyice kalkmadığı için kendisini arabaların korkusundan kaldırımda yürümeye zorlayan sisin içinde Askeri Komite'nin toplandığı evin bulanık ışığını görmeye başlamıştı. Sisli ve donuk bir gece. Saate bakabilmek için çakmağını yaktı; Bir kaç dakika geç kalmıştı. Acele etmeye karar vererek May'ın koluna girdi. Kadın yavaşça yaslandı ona bir kaç adım sonra, May'ın vücudunda bir hıçkırık sarsıntısı ve ani bir gevşeme hissetti «May...» Sendeledi, elleri üstüne düştü, ve birdenbire kalkmaya çalıştığı anda Kiyo ensesine bir dizi çop yedi. Kadının üstüne öne doğru bütün vücuduyla düştü.

Bir evden çıkan üç polis, vuranın yanına geldiler. Boş bir otomobil biraz ilerde duruyordu. Kiyo'yu oraya kadar sürükleyip arabaya bindirdiler ve hareket ettiler. Sonrada onu bağlamaya başladılar.

May kendine geldiğinde, Askeri Komite'nin girişinde Çang Kay Şek ordusundan bir nöbetçi birliği yer almıştı. (Kiyo'nun hıçkırık sarsıntısı sandığı, kızın böğrüne vurulan bir cop darbesiydi.) Sis yüzünden onları ancak çok yaklaştığında farkedebildi. Aynı yönde yürümeye devam etti. (Zorlukla nefes alıyordu ve darbenin acısı daha geçmemişti) ve mümkün olduğu kadar hızlı Gisors'un evine döndü.

Çang Kay Şek'e bomba atıldığını öğrenir öğrenmez, Hemmelrich havadisleri öğrenmeye koştu. Ona generalin öldüğü ve suikastçının kaçtığı söylenmişti. Fakat devrilmiş, motor kapağı kopmuş otomobilin önünde, kan içinde, küçük, sisin rutubetiyle iyice ıslanmış Çen'in cesedini görmüştü. Başında oturmuş bir asker bekliyordu, ve orada generalin arabada bulunmadığını öğrendi. Saçma da olsa, ona öyle geldi ki onu barındırmayı reddetmesi ölümünün nedenlerinden biridir. Mahallenin Nöbetçi Komünist Birliği'ne koştu.. Umutsuzca, boşu boşuna suikast üstüne tartışmakla bir saat geçirdi orada. **Bir yoldaş içeri girdi:**

— Şapey'de ki İplik Dokuma Sendikası Çang Kay Şek'in askerleri tarafından biraz önce kapatıldı.

— Yoldaşlar direnmedi mi?

— İtiraz eden herkes hemen anında kurşuna dizildiler. Şapey'de militanları kurşuna diziyorlar veya evlerini ateşe veriyorlar. Belediye yönetimi dağıldı. Sendikaları kapatıyorlar.

Hâlâ Merkez Komitesinin talimatları yok. Evli yoldaşlar karılarını ve çocuklarını kaçırmak için hemen savuştular.

Hemmelrich çıktığında yaylım ateşi sesleri duydu. Tanınma tehlikesine giriyordu. Ama herşeyden önce kadını ve çocuğu kurtarmak gerekiyordu. Sis içinde, önünden Çang Kay Şek askerleri ile yüklü iki zırhlı otomobil ile kamyonlar geçti. Uzaktan hâlâ yaylım ateş sesleri geliyordu, yakında ise başka gürültüler vardı.

Ne dükkanın köşesinde bulunduğu sokakta, ne de İki—Cumhuriyet cadesinde asker yoktu. Hayır as-

ker yoktu artık. Mağazanın kapısı açıktı. Hemen koştu. Her tarafta, yer de büyük kan birikintilerinin içinde kırık plâk parçaları dağılmıştı. Dükkan, bir siperin el bombasıyla temizlenmesi gibi «temizlenmişti.» Kadın, göğsü kan içinde, çömelmiş gibi kasanın dibine yığılmıştı. Bir köşede, bir çocuk kolu, eli böyle tek başına daha da küçük görünüyordu. «İnşallah ölmüşlerdin» diye düşündü Hemmelrich. En çok, hiç bir şeye yaramaksızın, her zamanki gibi daha fazla ızdırap çekmeden başka bir netice vermeyecek bir can çekişmeye tanık olmakdan korkuyordu. Hatta bundan delik deşik olmuş raflardan, kırmızı lekelerden, kopmuş organlardan daha çok korkuyordu. Tabanının altında, yapış yapış yeri hissetti. «Kanları.» Kıpırdamağa cesaret edemeden, hareketsiz duruyor, boyuna bakıyor, bakıyordu. Nihayet çocuğun cesedini, onu gizlemekte olan kapının yakınında farketti. Uzakta iki el bombası patladı. Hemmelrich etrafa yayılmış kan kokusunun içinde zorlukla nefes alıyordu. «Onları gömmek şart değil...» Kapıyı anahtarla kilitledi önünde durdu. Gelirler ve beni tanırlarsa, öldüm demektir ..» Ama bir türlü oradan ayrılamıyordu.

Acı çektiğini biliyordu, ama bir kayıtsızlık hâlesiyle çevrilmişti ızdırabı; hastalıklardan ve kafaya yenilen darbelerden sonra ki kayıtsızlıktı bu. Hiç bir acı onu şaşırtmazdı: O ölümden daha değerlidir. Onu sarsan tek şu kapının ardında kandan çok acının, ızdırabın bulunmuş olduğunu düşünmekti. «Her şeye rağmen kader bu sefer çok kötü bir oyun oynamıştı. Sahip olduğu bütün herşeyi elinden alarak onu serbest bırakıyordu. Tekrar içeri girdi, kapıyı kapattı. Bitkinliğine ense köküne vurmuşlar gibi hissettiği o duyguya, güçsüz omuzlarına rağmen, bilincinden, serbest kalmanın verdiği o canavarca, ağır, derin sevinci kovanıyordu. Korku ve memnuniyetle onun yaklaşan bir yer altı nehri gibi homurdandığını hissediyordu. Cesetler oradaydı, yere yapışan ayakları onların kanları ile yapışıyordu, hiç bir şey bu cinayetler kadar anlamsız

olamazdı. Hele hasta çocuğun öldürülmesi... Çocuk ona hâlâ kadının cesedinden bile daha masum görünüyordu. Ama şimdi artık o güçsüz değildi, şimdi artık o da öldürebilirdi. Birden bire hayatın canlılar arasında ki tek temas biçimi olmadığını, hatta öç alma isteği içinde onları daha iyi tanıyabildiğini sevdiğini ve onlara daha fazla sahip olduğunu anlayıverdi. Tabanlarının bir kere daha yapıştığını hissetti ve sendeledi. Adaleler, onlar düşünce tanımıyorlardı. Şimdiye kadar tanımadığı güçte engin bir heyecan ruhunu alt üst ediyordu. Bu korku verici sarhoşluğa kendini tam bir rıza ile bırakmıştı «Aşk ile öldürülebilir. Aşk ile, Tanrı adına» diye tekrarladı, tezgaha yumruğu ile vurarak. «Kainata karşı belki...» Hıçkırarak üzere, boğazı düğümlemişken elini hemen çekti. Kasa da kan içindeydi. Sanki bir sinir buhranı ile sarsılan elinde ki esmerleşmeye başlamış lekeye baktı, küçük küçük pullar dökülüyordu. Gülmek, ağlamak, düğümlemiş, boğum boğum olmuş bu göğüsten kurtulmak... Hiç bir şey kımıldamıyordu. Ve dünyanın sonsuz aldırma zılgılı, karnın üzerinde ki, ölülerin üzerinde ki, plâkların üzerinde ki hareketsiz ışıkla pekişiyordu. «Mahkûmların etleri kızışmış kerpertenlerle koparılıyordu...» cümlesi beyninin içerisinde inip çıkıyordu. Okuldan beri bilmiyordu artık bunu. Fakat kendisinde oradan kopmak zorunda olduğunu, oradan gitmesi gerektiğini belli belirsiz hissediyordu.

En sonunda, kendi de nasıl olduğunu anlamadan, hareket etmesi mümkün oldu. Çıkabildi. Nefretin sonsuz anaförlerini örten bitkin bir ferahlık duygusuyla yürümeğe koyuldu. Otuz metre sonra **durdu**. «Kapıyı üzerlerine açık bıraktım.» Adımları üzerinde döndü. Yaklaştıkça hıçkırıkların oluşmakta olduğunu, boğazından daha aşağılarda, göğsünde düğümlendiğini ve orada kaldığını hissediyordu. Gözlerini kapadı, kapıyı çekti. Kilit çat etti: Kapanmıştı. Tekrar hareket etti, «Bitmedi» diye mırıldandı yürürken «Daha yeni başlıyor, daha yeni başlıyor.» Omuzları önde, orada yalnızca

adam öldürüldüğünü bildiği belirsiz bir ülkeye doğru yol alan bir sandal kürekçisi gibi ilerliyordu. Nihayet artık ilerlemesine engel olmayan ölülerin ağırlıklarını omuzlarıyla, beyniyle çekerek ilerliyordu.

Elleri titreyerek, dişleri birbirine kenetli, duyduğu müthiş hürük duygusunun içerisinde kaybolmuş bir halde. On dakika içinde Nöbetçi Birliğe tekrar geldi. Burası iki katlı bir evdi. Pencerelerin ardında şilteler mutlaka kaldırılmıştı. Sisin içinden, pencerelerde pancur olmamasına rağmen, ışık dikdörtgen şeklinde gözüküyor, yalnızca dikey çizgi şeklinde farkedilebiliyordu. Sokakta, daha doğrusu daracık sokakta tam bir sesizlik egemendi. Işık çizgileri ısıdan kızarmış bir noktanın çok ince keskin şiddetine bürünüyordu. Zili çaldı. Kapı yarım açıldı, onu tanıyorlardı. Arkada, ellerinde mavzer, dört militan geçip gitmesine baktılar. Bir karınca yuvasında olduğu gibi geniş koridorda yönler karışık fakat hareketlerde belli bir anlamlılık vardı. Her şey bodrumdan geliyordu, üst kat ölüydü. Tek başlarına, iki işçi merdivenin üstüne, koridora hakim bir yere bir makineli tüfek yerleştiriyorlardı. Tüfek parlamıyordu bile, ama yine de bir kilisede kutsal eşya dolaşmasının çektiği dikkati celbediyordu. Öğrenciler, işçiler konuşuyorlardı. Dikenli tel kangalları önünden geçti. (Bunlar ne işe yarayacaklardı?) yukarı çıktı, mitralyözün etrafından dolaştı ve sahanlığa ulaştı. Katov bir bürodan çıkıyordu, ona sorgu dolu bakışlarla baktı. Hiç bir şey demeden kanlı elini uzattı.

— Yaralı mısın? Aşağıda pansuman yapıyor. Çocuğu sakladın mı?

Hemmelrich konuşamıyordu. Aptalca bir tavırla. İnatla elini gösteriyordu. «Onların kanı» diye düşündü. Ama bu söylenemezdi.

— Benim bir bıçağım var, dedi sonunda. Bana bir tüfek ver...

— Fazla tüfek yok.

— Ya el bombası?

Katov tereddüt ediyordu.

— Korktuğumu mu sanıyorsun. domuzun piçi?

— Aşağı in. El bombaları, sandıkların içinde var.

Fazla yok. Kiyo nerede biliyor musun?

— Görmedim. Çen'i gördüm. Öldü.

— Biliyorum.

Hemmelrich aşağıya indi. Yoldaşlar kollarını omuzlarına kadar daldırmışlar, açık bir sandıkta bir şeyler araştırıyorlardı. Mühimmat neredeyse sonuna gelmişti. Birbirine girmiş adamlar lambaların göz kamaştırıcı ışığı altında hareket ediyorlardı. —Bodrumun penceresi yoktu— Koridorun maskelenmiş ampullerinin altında dolaşan gölgelerden sonra rastladığı bu sandığın etrafında ki vücutlardan oluşmuş kalın halka şaşırttı onu. Burada ki şu adamların başkalarinkinden daha anlamlı bir hayata sahip olmaya hakları vardı sanki. Ceplerini doldurdu, tekrar yukarı çıktı. Diğerleri, gölgeler mitralyözün yerleştirilmesini tamamlamışlardı. Dikenli teller kapının arkasına konulmuştu. Kapıyı da açabilecek kadar bir aralık bırakmışlardı. Dakika başında yeni zil sesleri duyuluyordu. Dikiz deliğinden dışarı baktı. Sis içerisinde ki sokak hâlâ sakın ve ıssızdı. Bulanık suda ki balıkların görüldüğü gibi, sis içerisinde şekilsiz yoldaşlar damların gölgelerinin çizgisinin altından geliyorlardı. Katov'u tekrar bulmak için geri döndü. O esnada aceleci iki zil sesi, bir silâh patlaması, tıkanan bir insanın gürültüsü ve bir vücudun yere düşüşü.

— İşte geldiler... diye kapıdaki nöbetçilerin bir çoğu birden bağırdılar. Koridorun üzerine sessizlik çöktü. Yalnız bodrumdan çıkan silâhların hafif tınlamaları devam etti. Adamlar savaş yerlerini aldılar.

Saat Bir buçuk.

Başkalarının sarhoşlukla sızması gibi, söylediği yalanla mahmurlaşan Clappique, Çinliler tarafından işletilen, oturduğu otelin koridorunda ilerliyordu. Garsonlar, çağırma tablosunun altında, yuvarlak bir masaya oturmuşlar, yedikleri ayçiçeklerinin kabuklarını tükürük hokkalarına doğru tükürüp duruyorlardı. Uyuyamayacağını biliyordu. Melankolik bir tavırla kapıyı açtı, ceketini «Hoffman'ın Masalları»nın aşına cildi üzerine attı, bir kadehe viski koydu. Bu odada bir şeyler değişmişti. Bunu düşünmemeğe zorladı kendini. Bazı eşyaların açıklanmaz yokluğu onu çok rahatsız ediyordu. Diğer insanların hayatlarını üzerine kurduklarından kendini sıyırmayı bilmişti: Aşk; Aile: İş... Ama korkudan bir türlü sıyrılamamıştı. Yalnızlığın keskin bir idraki gibi yaşıyordu içinde. Bu duygudan kurtulmak için öteden beri en yakın Kara-Kedi'ye giderdi. Bu gece ise imkansızdı bu. Çok yorgundu, yalandan ve iğreti dostluklardan iyice bıkmıştı... Kendini aynada gördü, yaklaştı.

Aynada ki Clappique'e «Her şeye rağmen, güzelim, niye kaçacaksın? Alt tarafı...» dedi. «Bütün bunlar daha ne kadar sürecektir? Bir zamanlar senin de bir kadının vardı. Neyse geçelim bunu, oh. geçelim... Metresler, para: Kendinle alay etmek için hayaletlere ihtiyacın olduğu zaman onları düşünebilirsin. Hiç bir şey söyleme. Yeteneklisin, kafan işlektir, denildiği gibi, asalak olabilmek için gerekli bütün niteliklere sahipsin. Yaşlanıp, olgunluğa varınca her zaman için Ferral'e oda hizmetçisi olabilirsin. Ayrıca kibar serserilik, polislik ya da intihar Pezevenklik? Büyük deliliğine kapılıyorsun yine. Ölmek istemiyorsun, küçük sersem. Oysa bak, ölümün tam yakışacağı bir suratın var.»

Burnu nerdeyse aynaya değecek kadar. tekrar yaklaştı. Ağzını açıp, yağmur oluklarındaki insan suratları gibi kasarak, yüzünü değiştirdi. Ve sanki surat kendisine cevap vermiş gibi:

— Herkes lmez değil mi? Tabii ki yle: Bir dünya kurmak için herşey gerek. Bak öldüğünde cennete gideceksin. Ancak böyle, Tanrı Baba senin gibi bir arkadaşa sahip olabilir.

Yüzünü bir karnaval samurayinin ki gibi, gözleri yarı yumulu ağzını kapayıp alt çenesine doğru ekererek değiştirdi. Sanki kelimelerle ifade edemediği sıkıntısını doğrudan doğruya, bütün gücüyle suratını maymun, aptal, korkak, yüzü şişmiş adam gibi, bir insan çehresinin girebileceği türlü acaip biçimlerle ifade etmek ister gibi, hemencecik yüzünü ekşitip buruşturmaya başladı. Bu da yetmiyordu artık. Parmaklarını kullanmaya başladı. Gözlerini kıyılarından aşağıya çekti, glen adamın kurbağa ağzıninki gibi ağzını büyüttü, kulaklarını çekiştirdi. Pencerenin önünde kalınlaşmış gecenin sisiyle birlikde ıssız odadaki bu tuhaflık lar aşırılığı, deliliğin korkunç komiğine bürünüyordu. Glşn işitti, tek bir ses tonuydu bu, annesinin aynısı. Ve aniden suratının farkına vararak, geri geri çekildi, Neşes nefese oturdu. Koltuğun üzerinde bir blok beyaz kğit ve bir kurşun kalem vardı. Yazmağa başladı:

«En sonunda, azizim Toto, kral olacaksın sen: Sıcacık bir yerde, rahat bir tımarhanede, içmeğe devam edersen, tek dostun olan **Delirium Tremens** sayesinde. Ama sen şu anda, sarhoş musun, değil misin?.. Sen ki o kadar çok şey hayal edersin, mutlu olduğunu kafanda canlandırmak için ne bekliyorsun? İnanıyor musun ki...

Kapı vuruldu.

Gerçeğin içine yuvarlandı. Kurtulmuş fakat sersemlemiş. Kapı yeniden vuruldu.

— Girin.

Yn mantosu, siyah fötr şapkası, beyaz sala-

rıyla Gisors...

— Ama ben... ben, diye kekeledi Clappique.

«— Kiyo tutuklandı,» dedi Gisors. «König'i tanıyor sunuz değil mi?»

— Ben... Fakat ben hiç bir işe yaramam.

«İnşallah fazla sarhoş değildir» diye düşündü Gisors.

König'i tanıyor sunuz değil mi? diye yineledi sorusunu.

— Evet, ben... Ben onu tanıyorum. Ona iyilik de yaptım... Büyük iyilik.

— Siz de ondan bir iyilik isteyebilir misiniz?

— Niye olmasın? Ama ne isteyeceğim?

— Çang Kay Şek'in Emniyet şefi olduğuna göre, König Kiyo'yu serbest bırak tırabilir. Veya en azından, kurşuna dizilmesini engeller. İlk önce yapılacak şey bu değil mi?

— Ol... Olur.

Oysa König'in minnet duygusuna o kadar az güveni vardı ki. Şpilevski'nin verdiği bilgilerden sonra, onu gidip görmeyi yararsız, hatta ihtiyatsız bir hareket olarak görüyordu. Burnu yere doğru, yatağın üstüne oturdu. Konuşmağa cesaret edemiyordu. Gisors'un ses tonu, onun tutuklanmasından, zerrece kendisinden kuş kulanmadığını gösteriyordu. Gisors onda, randevu saatiyle oynayan adamın değil, öğleden sonra gelip Kiyo'yu uyaran dostun kişiliğini görüyordu. Fakat Clappique kendini inandıramıyordu bir türlü buna. Bakmağa cesaret edemiyor ve sakinleşemiyordu. Gisors, onun hangi dramdan veya zirzopluklardan çıkıp geldiğini kendi kendine soruyor, fakat şu nefes nefese soluklanmanın nedenlerinden birinin kendi varlığı olduğunu tahmin edemiyordu.

Clappique'e öyle geldi ki Gisors onu suçluyor.

— Bakın azizim, ben biliyor sunuz..... o kadar deli değilim, yani, ben, ben...

Kem küm etmekten bir türlü vazgeçemiyordu. Bazan Gisors'un kendisini anlayan tek insan olduğunu

düşünürdü. Bazan da onun kendisine soytarıymış gibi davradığını sezerdi. İhtiyar adam hiç bir şey demeksinin bakıyordu ona.

— Ben. Benim hakkımda ne düşünüyorsunuz?

Gisors onunla gevezelik edeceğine, onu omuzlarından tutup König'e götürmeyi tercih ederdi. Fakat onun sarhoşluğu sandığı şeyin altından öyle bir alt üst olmuşluk görünüyordu ki bu oyuna girmeyi reddetmeğe cesaret edemezdi.

— Bazıları konuşma ihtiyacı duyar, bazıları hayal kurma ihtiyacı, bazıları da vardır ki yazma ihtiyacı duyarlar. Bu da aynı şey. Tiyatro ciddi değildir, ciddi olan boğa güreşidir. Fakat romanlar da ciddi değildir, ciddi olan yalan söyleme tutkusudur.

Clappique ayağa kalktı.

«— Kolunuz mu ağrıyor?» diye sordu Gisors.

— Yel girdi de. Bir şey söyleme...

Clappique, kumarhanede kendisine zamanı belirten kol saatini, onu ele verecekmiş gibi, Gisors'un bakişlarından beceriksizce gizledi.

— König'i görmeye ne zaman gideceksiniz?

— Yarın sabah olmaz mı?

«— Niçin şimdi değil? Polis geceleyin uyumaz,» dedi Gisors acıyla. «Her şey gelebilir başına.»

Clappique'de bundan başka bir şey istemiyordu zaten. Pişmanlık duyduğundan değil, oyun masasında olsaydı yine kalırdı. Fakat ödünleme imkanının çıkması onu memnun etti.

— Hemen gidelim azizim.

Odaya girerken farkına vardığı değişiklik, onu yeniden rahatsız etti. Dikkatle baktı, niye daha önce görmediğine şaşıtı. Karşısında «hayallere daldığı» teoist resimlerden biri ve en güzellerinden iki heykeli ortadan kaybolmuştu. Masanın üzerinde bir mektup: Şpilevski'ni yazısı. Tahmin etti neden bahsettiğini. Fakat mektubu okumağa cesaret edemedi. Şpilevski onu Kiyo'nun tehlikede olduğu konusunda uyarmıştı.

Öndan sözetme ihtiyatsızlığını ederse her şeyi anlatmaktan kendisini alıkoyamayacaktı. Mektubu aldı ve cebine koydu.

Dışarı çıktıklarında askerlerle yüklü kamyonlara ve zırhlı otomobillere rastladılar.

Clappique daha tam anlamıyla sakinleşmemişti. Bir türlü bastıramadığı heyecanını gizlemek için her zaman yaptığı gibi yine deliliğe vurdu. «Canım ne istiyor biliyor musunuz? Halifeye, mitologyada adı geçen cinsinden tek boynuzlu bir at göndermek. Tek boynuzlu bir at, diyorum size, sarayın içinde güneş renginde belirecek ve haykıracak: «Biliyormusun halife, baş sultan aldatıyor seni,» bu böyle ve hiç ötesi yok. «...Ben de tek boynuzlu bir at olmak isterdim. Burnumla amma şaşırtıcı olurdu. Tabii şahiden olmaz bu. Kimbilir başkalarının gözü önünde insanın kendisinin-kindenden başka bir hayat sürmesi ne kadar haz vericidir. Hele bir kadının hayatı yaşanır...»

— Hangi kadın acaba, sokakta kendisine yaklaşan erkeklerden hiç olmazsa biri için sahte bir hayata bürünmeğe çalışmamıştır.

— Siz... siz herkesin yalan söyleme tutkusuna sahip olduğuna inanırmısınız?

Clappique'in kirpikleri sinirli sinirli kırışıyordu. Daha yavaş yürümeye başladı.

— Hayır, bakın, benimle içtenlikle konuşun. Niye insanların öyle olmadığına inanıyorsunuz?

Şimdi kendisinde tuhaf derecede yabancı, ama çok güçlü bir istek duyuyordu. Acaba Gisors kumar hakkında ne düşünüyordu? Oysa emindi ki kumardan söz açarsa, herşeyi itiraf edecekti. Konuşacak, herşeyi söyleyecekmiydi? Sessizlik onu buna zorluyordu. Neyse ki Gisors cevap verdi.

— Belki de bu konuda size cevap verebilecek en yetkisiz kişiyim. Afyon yalnızca tek bir şey öğretir, o da, fiziki ızdırabın dışında gerçek yoktur.

— İldirap mı? Evet... Ya peki korku?

— Korku mu?

— Af... afyon aldığınız zaman, hiç korkmadınız mı?

— Yoo hayır. Niçin?

— Öyle mi?

Gerçekte, Gisors eğer dünya gerçeksizse, insanlar; özellikle dünya ile en çok çatışma halinde olan insanlar daha güçlü gerçeklik kazanır diye düşünüyordu. Ve Clappique, özellikle o, hiç bir çatışması olmayan ender varlıklardan biriydi. Ve bunu sıkıntıyla hissetmekteydi. Kiyo'nun kaderini bu sisin elleri gibi duman-
dan ellere emanet etmekteydi. Bütün insanların davranışlarının altında, erişilebilecek bir zemin vardır ve insanın ızdırabını düşünmesi ona doğayı hissettirir. Clappique'in ızdırabı, tıpkı bir çocukta olduğu gibi, ondan bağımsızdı. O sorumlu değildi bundan. Belki ızdırap onu tahrip edebilir ama değiştiremezdi. Clappique var olmayabilir, bir yanlış içerisinde, bir sabit fikir çerçevesinde delirir, yok olabilirdi, ama adam olmazdı. «Altın bir kalp, ama kof...» Gisors Clappique'in derinliğinde diğer insanlarda olduğu gibi acı ve yalnızlık değil, yalnızca duygululuk bulunduğunu sezdi. Gisors bazen insanları yanlışlıklarını düşünerek yargıladı. Ama Clappique yaşlanamazdı. Geçirdiği yıllar onu insani tecrübeler değil, uyuşturucu madde, kadın gibi, sonunda her türlü hayatı bilmezlikten gelme araçlarının birleştiği bir zehirlenmeye götürüyordu. «Acaba,» diye düşündü baron, «Bütün bunları ona anlatsam normal karşılar mı?» Şimdi bu Çin şehrinin her tarafından silâh sesleri geliyordu. Clappique Gisors'a kendisini imtiyazlı bölgesinde bırakmasını rica etti. König Gisors'u kabul etmezdi Gisors arkasından onun zayıf, sallapati gölgesinin, sis içinde kayboluşunu seyretti.

Çang Kay - Şek polisinin özel kesimi 1920'lere doğru inşa edilmiş basit bir villaya yerleşmişti. Becon-les Bruyeres stilindeydi, ama pencereler sarı ve mavimsi zirzop Portekiz süslemeleri ile çerçevelenmişti. Kapıda iki nöbetçi ve gereğinden fazla emir eri vardı. Herkes silâhlıydı. Hepsi bu kadardı. Bir sekreterin

uzattığı fişe Clappique «Toto» yazdı ve ziyaretinin nedeninin yazılacağı yeri boş bıraktı, beklemeğe başladı. Odasından ayrıldığından beri ilk defa ışıklı bir yerde bulunuyordu. Cebinden Şpilevski'nin mektubunu çıkardı.

«Aziz dostum,

Israrınıza dayanamadım. Kuruntularım önemli nedenlere dayanıyordu ama düşündüm: Böylece rahata kavuşmama izin vermiş olacaksınız. Şu anda kuracağım işin kârları o kadar önemli ve sağlam ki, mutla-ka, bir yıla kalmadan size aynı nitelikte ve daha güzel eşyaları teşekkür mahiyetinde sunabileceğim. Bu şehirde erzak ticareti o kadar...»

Peşinden dört sayfalık açıklama geliyordu.

«Pek iyi gitmiyor» diye düşündü Clappique, «Pek iyi gidiyor sayılmaz.»

O sırada bir nöbetçi onu çağırmaya geldi.

König kapıya dönük, çalışma masasının üzerine oturmuş onu bekliyordu. Tık naz, esmer kare şeklinde ki suratının ortasında çarpık burunlu bir adamdı. Clappique doğru ilerledi, sert ve çabuk, birleştirici olmaktan çok ayırıcı niteliği olan bir biçimde, elini sıktı.

— Nasılsın? İyi. Bugün sizi göreceğimi biliyordum. Ben de size bir iyilikde bulunacak olmakdan mutluluk duydum.

«— Korkunçsunuz,» diye cevap verdi Clappique yarı alayla.» Yalnız kendi kendime soruyorum acaba bir yanlış anlama mı var. Bilirsiniz, politikayla uğraşmam ben.»

— Yanlış anlama yok...

«Daha çok, yüksekten bakan bir minnet anlayışı var» diye düşündü Clappique.

— Ortadan kaybolmak için iki gününüz var. Geçmişte bana yardımda bulunmuştunuz: Şimdi ben de sizi uyardım.

— Na... nasıl? Siz mi beni uyardınız?

— Şpilevski cesaret edebilir miydi sanıyorsu-

nuz? Çin Emniyetinde işiniz var, ama artık onu Çinliler yönetmiyor. Palavra gerek yok.

Clappique Şpilevski'ye hayran olmaya başlıyordu ama bir yandan da kızılıyordu.

«— Neyse,» diye tekrar konuşmağa başladı. «Beni hatırlamak istediğinize göre, izin verin de size başka bir şey rica edeyim...»

— Neymiş o?

Clappique'in artık pek umudu kalmamıştı. König'in her yeni karşılığı güvendiği dostluğun var olmadığını veya artık ona güvenilemeyeceğini gösteriyordu. König, eğer kendisini uyarttı ise artık bir şey borçlu değildi demek. Umutlu olduğundan değil de kendine düşeni yapmış olmak için ekledi:

— Genç Gisörs için hiç bir şey yapılamaz mı? Sizi pek ilgilendirmez sanıyorum bütün bunlar.

— Neymiş o çocuk?

— Komünist, sanırım.

— Önce, niye komünist olmuş? Babası yüzünden mi? Melez olduğundan mı? İş bulamadığından mı? Bir işçi komünist olsun, o bile aptallık ama. Bu da olur mu?

— Kolayca özetlenebilecek bir şey değil bu?

Clappique düşünüyordu:

— Melez, belki de bundan... Ama halledebilir-di. Annesi Japon'du. Denemedi. «Kendisine saygı isteğiyle» gibisinden bir şeyler söyledi...

— Kendisine saygı nedeniyle mi?

Clappique şaşırdı. König azarlıyordu onu. Bu kelimeden bu kadar tepki beklemiyordu «Gaf mı yaptım acaba?» diye sordu kendi kendine.

«— Her şeyden önce bu ne demek?» diye sordu König. Sanki o konuşurken kimse dinlemiyormuş gibi, işaret parmağını sallayarak yineledi «Kendine saygı yüzünden...» Clappique sesin tonu hakkında yanılmazdı: Bu nefretin ses tonuydu. Clappique'in sağında ve yamuk, ayrıca çok kemerli burnu suratına belirli bir anlam veriyordu.

— Söyleyin bakalım Totocuğum, insanın kendisine saygı duymasına inanırmısınız?

— Diğer insanlarda mı?

— Evet, öyle ya?

Clappique sustu.

— Kızıkların esir subaylara neler yaptıklarını biliyor musunuz?

Clappique hâlâ cevap vermeden duruyordu. Konu ciddileşiyordu. Hissediyordu ki bu cümle, König'in kendi kendine yaptığı bir yardım bir hazırlıktır. Cevap beklediği yoktu.

— Sibiryâ'da bir esir kampında tercümanlık yaptım. Oradan Semenoff'un Beyaz ordusuna katılarak çıkabildim. Beyaz ya da kızıl, beni hiç ilgilendirmiyordu. Almanya'ya dönmek istiyordum yalnızca. Kızıklar tarafından yakalandım. Soğuktan yarı ölmüştüm. Bana yüzbaşım diye hitap ederek (Halbuki teğmendim) yere düşene kadar yumrukladılar. Sonra yerden kaldırdılar. Sırtımda Semenoff ordusunun küçük kuru kafa işaretli üniforması yoktu. Her apoletimde birer yıldız vardı.

Durdu. Clappique «Bu kadar hikaye anlatmadan reddedebilirdi» diye düşündü. Nefes nefese ağır edasıyla, bu ses her şeye rağmen anlamağa çalıştığı bir zorunluluktuktu.

— Omuzlarıma, yıldızların üzerlerine birer çivi çaktılar. Parmak uzunluğunda. İyi dinleyin Totocuğum...

Bulanık bir bakışla gözlerini onun gözlerine dikerek, kolundan tuttu.

— Bir kadın gibi, bir dana gibi böğürdüm... Önlerinde ağladım. Anlıyorsunuz beni değil mi? Burada duralım. Kimse zararlı çıkmaz bundan.

Mutlaka, her insan öldürdüğünde, kendisine ölçüsüz işkence çektiren aşağılanmış duygusunu kazıyabilecekmişcesine bu hikâyeyi ya da sırf kendine anlatıyordu.

— Yavrum, en iyisi bana hiç kendi kendine say-

gı duymaktan söz etmeyin. Ben onları öldürdükçe kendime saygı duyarım. Çin umurumdandır sanıyorsunuz? Ha? Çin, öyle mi? Yok canım... Ben sırf onları öldürebilmek için Kuomintang'dayım. Ancak onlar öldüklerinde, ben, geçmişimdeki gibi, bir insan gibi, şu pencerenin önünden geçen en sersem insan gibi, yaşayabiliyorum. Aynı, afyonkeşlerle çubukları gibi. Benden onu bağışlamamı istemeğe geliyorsunuz. Hayatımı üç kez kurtarsanız da...

Fırça gibi saçları ağzından çıkan kelimelerle sarılarak, elleri ceplerinde, fakat kımıldamadan, dişleri arasından konuşuyordu.

Yarım sesle «Unutulabilir...» dedi Clappique.

— Bir yıldan fazla süredir bir kadınla yatmadım. Bu size yeter mi? Ve...

Birden durdu ve daha alçak sesle devam etti.

— İyi ama, durun bakayım yavrum Toto, genç Gisors, genç Gisors... Bir yanlışlıktan bahsediyordunuz değil mi, Hâlâ niye mahkum edildiğinizi bilmek istiyormusunuz? Size onu da söyleyeceğim: Şantung'da ki tüfek işini beceren sizdiniz değil mi? O tüfekler kim içindi biliyor musunuz?

— Bizim meslekde soru sorulmaz. Tek kelime dahi yoktur.

En köklü geleneğine uyarak, işaret parmağını ağzına yaklaştırdı. Hemen de rahatsız oldu.

— Komünistlere. Siz hayatınızı tehlikeye sokmuştunuz ve bu size söylenmeliydi. Üstelik bir dolandırıcılıktı bu. Sizden zaman kazanmak için faydalandılar. Aynı gece gemiyi talan ettiler. Yanılmıyorsam, şu anda koruduğunuz kişi sizi bu işe sokmuştu değil mi?

Clappique az daha «Her şeye rağmen komisyonumu aldım» diye cevap verecekti. Fakat karşısındaki kendisine yaptığı açıklamalar, adamın yüzünde öyle bir memnunluk ifadesi yaratmıştı ki, baron artık çekip gitmekten başka bir şey düşünmüyordu. Kiyo, verdiği sözleri yerine getirmiş olmakla birlikte, yine de

ona söylemeden onun hayatını tehlikeye atmıştı. Hayatını tehlikeye atarmıydı? Hayır. Kiyo önce kendi amacını düşünmekte haklıydı. O da Kiyo ile ilgilenmezse haklı olurdu. Bir de bunların üstüne, gerçekten yapabileceği bir şey yoktu. Sadece omuzlarını silktilti.

— Ortadan kaybolmak için sadece kırksekiz saatim var demek?

— Evet. Israr etmiyorsunuz. Haklısınız. Haydi güle güle...

Clappique merdivenin basamaklarından inerken, «Bu türlü iç dökmeleri, genellikle, ölecek olanlara yap-sa gerek» diye düşündü. «Hangi açıdan bakılırsa bakılsın, bir an önce savuşursam iyi ederim.» König'in «İnsan gibi, her hangi bir kimse gibi yaşamak için...» derken kullandığı ses tonunun etkisinden kurtulamı-yordu. Yalnız kanın susuzluğunu giderdiği bu tam zehirlenme karşısında aptallaşmış haldeydi. Dünyayı inkar etmenin nasıl engin bir aşağılanmışlık duygusunu da birlikde getirdiğini bilecek kadar Çin ve Sibiryaya iç savaşlarından arta kalmış insan tanımıştı. Yalnız inatla dökülen kan, uyuşturucu madde ve nevrozlar bu türlü yalnızlıkları besler. König'in onun arkadaşlığından neden hoşlandığını anlıyordu şimdi. Onun yanındayken gerçek gerçekliğini yitiriyordu çünkü. Dikenli tellerin ötesinde kendisini bekleyen Gisors'a rastlamakdan korkarak yavaş yavaş yürüyordu. Ona ne diyecekti? Çok geç, sabırsızlıkla itilen Gisors iki metre ötesinden, onu karşılamak için sisin içerisinden çıkmış geliyordu. Delilerin yabani bakışlarıyla bakıyordu ona. Clappique korktu, durdu. Gisors onu kolundan yakalamıştı bile.

Kederli fakat değişmemiş bir sesle.

— Yapılacak hiç bir şey yok mu?

Konuşmadan, Clappique başını olumsuz anlamla salladı.

— Gidelim. Başka bir arkadaştan yardım isteyeceğim.

Clappique'i sisten çıkarken gördüğünde kendi

deliliğinin farkına varmıştı. Baron döndüğünde sürdürmeyi düşündüğü dialog tamamen saçmaydı. Clappique ne bir aracı ne de haberciydi. O sadece bir karttı. Oynanan kağıt kaybetmişti. —Clappique'in yüzü bunu gösteriyordu— Yeni bir kağıt aramak gerekiyordu. Kederden ve sıkıntıdan boğulmuş, yıkılmışlığın altında yine de kafası berraktı. Ferral'i tasarlamıştı. Ama Ferral bu türlü bir anlaşmazlığa karışmazdı.

König bir sekreter çağırmıştı:

— Yarın, buraya genç Gisors'u getirin.

Saat Beş.

Gecenin sonuna doğru, birinci katın pencerelelerinden bakan Katov ve Hemmelrich sarımsı silâh atışlarının kısa şimşekleri üzerinde, güneşin doğuşunun, civardaki evlerin damlarında kurşuni parıltılar yarattığını ve aynı anda evlerin şekillerinin belirginleştiğini görmekteydiler. Saçları yağmurdan ıslanmış, solgun, herkes yeniden yanındakilerin yüzünü seçmeye başlıyor ve ne düşündüklerini biliyordu. Sonları gelmişti. Cephane neredeyse bitiyordu. Yardımlarına hiç bir halk hareketi gelmemişti. Şapey'e doğru yayılım ateş, oradaki yo'daşlar da onlar gibi oldukları yere mihlanmışlardı. Katov Hemmelrich'e neden mücadeleyi kaybettiklerini anlatmıştı. Her hangi bir anda Çang Kay Şek'in adamları muhafız kıtasındaki küçük çaplı topları getirecekti. Bu toplardan biri Nöbetçi Birliğin karşısına düşen evlerden birine sokulabilirdi mi, şilteler ve duvarlar kartondanmış gibi dökülecekti. Komünistlerin ağır makineli tüfeği hâlâ bu evin kapısına hakimdi ama mermileri bittiğinde bu hakimiyet ortadan kalkacaktı. Mermilerin bitmesi de pek gecikmezdi. Önceden edinilmiş bir intikam alma duygusuyla, hırsıyla ateş etmişlerdi. Ölümüne mahkum olanlar için, öldürmek son sa-

atlere verilebilecek tek anlamdı. Fakat artık bundan da yorulmağa başlamışlardı. Hasımları gittikçe daha iyi gizlenerek, kendilerini çok seyrek gösteriyorlardı. Savaş gece ile zayıflamıştı sanki ve pek saçma olarak şu, hiç bir düşman gölgesi göstermeyen doğan gün, gecenin onlara hapisliği getirmesi gibi, özgürlüklerini geri getirmişti. Günün damlar üzerinde ki yansıması soluk bir gri renk alıyordu. Durmuş savaşın üstünde ki ışık, evlerin önünde birer siyah dikdörtgen bırakarak geceyi büyük parçalar halinde yutuyordu sanki. Gölgeler yavaş yavaş kısılıyordu. Onlara bakmak birazdan burada ölecek insanları düşünmemeğe izin veriyordu. Gölgeler her günkü ebedi hareketleri ile boyutlarını değiştiriyorlar, fakat oradakiler bir daha hiç göremeyecekleri için bunu daha vahşi bir ihtişamla yapıyorlardı. Birden bire karşıdaki pencereler aydınlandı, mermiler kapının çevresine çakıl taşları gibi çarptılar: İçlerinden birisi bir sopanın ucuna bir ceket asmıştı. Düşman bu fırsatı dahi kaçırmıyordu.

— Onbir, oniki, onüç, ondört. dedi Hemmelrich.

Sokaktaki, şimdi görülebilen cesetleri sayıyordu.

«— Bütün bunlar caka» diye cevap verdi Katov hemen hemen alçak bir sesle «Beklemekten başka yapacak şeyleri yok. Gündüz onların işine yarar.»

Odada yatan yalnızca beş yaralı vardı. İnlemiyorlardı. İki duvar ile şilteler arasından beliren güne bakarak sigara içiyorlardı. Daha ilerde Suen ve başka bir savaşçı ikinci pencereyi koruyorlardı. Yayılım ateşi hemen hemen kesilmişti. Çang Kay Şek'in kitaları her yerde bekliyorlar mıydı? Galiplerken, geçen ay, komünistler her saat ne kadar ilerlediklerini biliyorlardı. Şimdiyse o zaman ki mağluplar gibi, hiç bir şey bilmiyorlardı.

Katov'un biraz önce söylediklerini tasdik edermiş gibi düşman evinin kapısı açıldı (İki çıkış geçidi de birbirlerinin tam karşısındaydı) bir ağır makineli

tüfeğin tıktırtısı hemen komünistlere ne olduğunu anlattı. Katov «Damdan getirildi» diye düşündü.

— Bu tarafa gelin...

Çağıran makineli tüfekçilerdi. Hemmelrich ve Katov koşarak çıktılar makinelisi, mutlaka bir zırhla korunarak, durmadan ateş ediyordu. Merdivenin en üst basamaklarından, ağır makineli tüfekleri düşmanın girişini derinliğine atış altında tutabildiği için Nöbetçi Birliğinin çıkış geçidinde hiç komünist yoktu. Halbuki şimdi zırhla korunuyordu hasımları. Her şeye rağmen mutlaka ateşe devam etmek de gerekti. Nişancı yana devrilmişti, her halde ölmüştü. Bağırان yardımcıydı. Şeridi takmış, tek tek ateş ediyordu. Mermiler merdivenin tahtalarından parçalar kopartıyor sıvaları döküyordu. Bilinmez bir hızlılıkla sessizlik içerisinde bir ölünün ya da bir dirinin etine girdiğini belli eden boşuk boşuk sesler çıkartıyordu. Hemmelrich ve Katov atıldılar. «Sen gelme» diye bağırdı Belçikalı ve bir omuz darbesiyle Katov'u yuvarlayarak sıyrıldı. Nişancının yerine geçti. Düşman şimdi biraz daha aşağıya ateş ediyordu. Ama bu pek uzun sürmedi. Hemmelrich «Başka şerit var mı?» diye sordu. Yardımcı cevap vereceğine kafasını yere doğru eğdi ve merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Ve Hemmelrich makineli tüfeği kullanmayı bilmediğini farkettti.

Bir sıçrayışta tekrar yukarı çıktı. Gözünden ve baldırından hafifçe yaralanmıştı. Koridorda düşmanın atış açısının dışında durdu. Gözü sadece bir merminin kopardığı sıvayla yaralanmıştı. Başka bir merminin sıyırdığı baldırı kanıyordu. Katov'un sırtını eğmiş bir elinde el bombaları demeti, diğeriyle de bir şilte çektiği odaya girmişti bile. (Şilteyi korunmak için değil gizlenmek için kullanıyordu) Eğer çok yakına atabilirse, zırha yalnızca el bombaları etki edebilirdi.

Onları pencereden düşman koridoruna atmak gerekiyordu. Katov arkasında bir demet el bombası bırakmıştı: Hemmelrich onu kaptı ve Katov ile aynı anda şiltenin üstünden fırlattı. Katov kendi el bombalarını

la biçilmiş gibi kurşunlarla biçilerek kendini yerde buldu. Başlarıyla kolları şiltenin arkasından çıkınca, bütün pencerelerden üzerlerine kurşun yağdırılmıştı. Zamanında eğilen Hemmelrich «Şu çok yakından gelen kibrit çatırtısı bacaklarımdan gelmiyor mu?» diye kendi kendine sordu. Mermiler hâlâ giriyordu ama, düşmelerinden sonra duvar her iki adamı da koruyordu. Pencere döşemeden altmış santim kadar yukardaydı çünkü. Tüfek seslerine rağmen Hemmelrich'e sessizlik varmış gibi geldi. Zira her iki mitralyöz de susmuştu. Kimildamayan Katov'a doğru dirseklerinin üzerinde ilerledi. Onu omuzlarından çekti. Atış sahasının dışında, sessizlik içinde bakıştılar. Şiltelere ve pencereyi koruyan barikata rağmen, şimdi gün ışığı odayı kaplıyordu. Katov baygınlık geçiriyordu. Kalçasında ki delikten akan kan karonun üzerinde bir kurutma kağıdı varmışçasına kırmızı bir leke halinde büyüyordu. Hemmelrich Suen'in yeniden «Top...» diye haykırdığını duydu. Sonra korkunç, sağır edici bir patlama ve kafasını kaldırdığı anda burnunun kökünde bir darbe: O da bayılmıştı.

Hemmelrich, kendisini onun canlandırıldığını sandığı pek tuhaf sessizlik yüzeyine doğru derinliklerden çıkarken, yavaş yavaş kendine geliyordu. Top artık ateş etmiyordu. Duvar eğrilemesine yıkılmıştı. Siva ve enkaz parçaları ile dolu yerde Katov ve diğerleri, ölü ya da baygın yatıyorlardı. Çok susamıştı ve ateşi vardı. Baldırındaki yara önemli değildi. Sürünerek kapıya ulaştı, koridorda duvara yaslanarak zorlukla doğruldu. Duvardan kopan bir parçanın çarptığı kafasındaki hariş acısı dağınıktı. Trabzana asılarak, mutlaka düşmanların hâlâ bekledikleri sokak tarafındaki değil de avlu tarafındaki merdivenlerden aşağı indi. Artık ateş edilmiyordu. Giriş koridorunun, eskiden masaların bulunduğu duvarları oyuk oyuktu. Oyuklardan birinin içine büzülerek avluya baktı.

Terkedilmiş benzeyen bir evin (Ama o evin boş olmadığına emindi) sağında tenekeden bir sundurma

vardı. Uzakta, boynuzlu bir ev ve bir dizi direk küçülerek —bir daha göremeyeceği— kırlara doğru uzanıyordu. Kapının önündeki bir, birine girmiş dikenli teller bu ölü manzarayı ve kurşuni günü bir çininin çatlakları gibi siyah çizgilerle çiziyordu. Tellerin arkasında bir gölge belirdi, bir ayıyı andırıyordu. Sırtı iki büküm, kocaman suratlı bir adamdı. Tellere tırmanmağa başladı.

Hemmelrich'in hiç mermisi kalmamıştı. Ne yapacağını kestiremeden bir telden diğerine geçen bu kütleye bakıyordu. (Teller gündüz ışığında net gözüküyordu ama perspektiften yoksundu) Kütle büyük bir böcek gibi asılıyor, tekrar düşüyor, yeniden tırmanıyordu. Hemmelrich duvar boyunca yaklaştı. Adamın geçeceği muhakkaktı. Halbuki şu anda, o kösteklemiş, acaip bir homurdanmayla, dikenli tellere takılmış elbisesini kurtarmaya çalışıyordu. Hemmelrich'e öyle geldi ki, şu tuhaf böcek kocaman ve büzülmüş, bütün zamanlar boyunca, bu kurşuni güne asılmış olarak orada kalabilir. Fakat belirli ve siyah, açık, parmakları ayırık el başka bir teli yakalamak için uzandı ve vücut yine hareket etti.

Sonu gelmişti artık. Arkada sokak ve ağır makineli tüfek. Yukarda: Katov ve adamlar yerde. Şu karşıdaki boş ev mutlaka asker doluydu ve onların makineli tüfekçilerinde hâlâ mermiler vardı. Dışarıya çıkarsa, onu esir almak için düşmanlar dizlerine ateş edeceklerdi. (Birdenbire, küçük kemiklerin, diz kapaklarının kırılabileceğini hissetti) Hiç olmazsa belki şunu öldürebilecekti.

Ayıdan, insandan ve örümceklerden meydana gelmiş bu acaip mahluk tellerden sıyrılmağa devam ediyordu. Siyah kütesinin yanında bir ışık hüzmesi, tabancasının kabzasını belli ediyordu. Hemmelrich kendini bir çukurun dibinde hissediyordu. Ölümün ta kendisi gibi yaklaşmakta olan şu pek ağır mahluktan çok, bir dirinin üzerine kapanacak tabut kapağı gibi kendisini izleyen her şey tarafından

büyülenmişti. Her günkü hayatını boğan şeydi bu, ezmek için üzerine gelen «Otuz yedi yıldır  eki -lediler ve şimdi de öldürecekler beni «Yakla ın yalnızca kendi  zdirabı değildi. Ayrıca karnı de ilmi  karısının,  ld r lm   çocuğunun da  zdirabıydı. Her ey bir susuzluk, ateş, ve nefret bulutu halinde bir birine karı ıyordu. Bakmadan, yeniden sol elindeki kanlekesini hissetti. Ne bir yanık yarası ne bir sıkıntı gibi salt kan lekesinin orada olduğunu biliyordu. Ve adam en sonunda dikenli tellerden kurtulacaktı.  u ilk geçen adam yukarda yatanları para için değil, bir düşünce, bir inanç için öldürmeğe geliyordu. Bu  imdi demir tellerin en gelinin önünde duran gölgeden Hemmelrich düşüncesine varıncaya kadar nefret ediyordu. Bu mutlu insanlar topluluğunun onları öldürmesi yetmiyordu, ayrıca haklı olduklarına inanmaları gerekti. Şimdi doğrulmu  olan vücudun gölgesi, yağmurlu sonbahar sabahının sınırsız sükunu içersinde uzanan telgraf tellerinin üzerinde, kur uni avluda hayret verici bir şekilde gerilemi ti. Bir pencereden adamın cevap verdiği bir haykırı  yükseldi. Cevap koridoru doldurdu. Hemmelrich'in her yanını sardı. Tabancanın ışık çizgisi kılıfın içerisinde kayboldu. Onun yerini, bu lo lukda hemen hemen beyaz, düz bir çubuk aldı. Adam kasatura çekiyordu. Artık o bir insan değildi, o şimdiye kadar Hemmelrich'e  zdirap çektiren her eydi. Bu karanlık koridorda, kapının ardında pusuya yatmı  makineli t fek ilerle,  u yaklaşan askerle Belçikalı nefretten deliye d nm  t . Ve ona öyle geliyordu ki, elindeki karısıyla çocuğunun kanı artık bir leke değildir. Fakat hâlâ sıvı ve sıcaktır. Onlar bizim hepimizi gebertecekler ama bu herif kurutacak bu kanı, kurutacak... Adam kasatura  nde adım adım yakla ıyordu. Hemmelrich çömeldi ve aynı anda gölgenin büyüdüğünü kütük gibi kalın bacakların üstünde gövdenin küçüldüğünü gördü. Kasaturanın tam kafasının üstüne doğru geldiği anda, birden ayağa kalktı, sağ eliyle adamın boynuna yapı ıp sıktı. Çarpışmanın şiddetinden kasatura yere d  m   -

tü. Bu boyun bir tek elin sıkamayacağı kadar kalındı. Baş parmak ve diğer parmakların uçları nefesi keseceklerine kasılmış bir halde ete gömülüyorlardı. Öbür el ise aşırı bir öfkeyle, deliliğe kapılmış, nefes nefese olan adamın suratını tırmıklıyordu. Hemmelrich «Onu sen sileceksin, sen sileceksin» diye bağıyordu. Adam sendeliyordu. İç güdüyle duvara yapıştı. Hemmelrich bütün gücüyle adamın kafasını duvara vurdu, bir saniye eğildi. Çinli vücuduna giren bağırsaklarını deşen kocaman bir cisim hissetti: Kasatura. İki elini birden açtı, karnına götürdü, keskin bir feryad attı ve omuzları önde Hemmelrich'in bacakları arasına düştü, biraz sonra vücut gevşedi. Açık duran eline kasaturadan bir damla kan sonra bir damla daha, kan damladı. Saniyeden saniyeye kan lekesinin büyüdüğü bu e. sanki öcünü almıştı. Nihayet Hemmelrich kendi eline bakmağa cesaret etti ve elinde ki kan lekesinin silineli saatler olmuştu...

Birdenbire belki de ölmeyeceğini anladı. Acele ile bir yandan kurtuluşunu sağlayan şu adama karşı şefkat hissederek, bir yandan da sanki adam elbisele- rin çıkartılmasını zorlaştırıyormuş da ondan elbiseleri yeterince hızla çıkartamıyormuş gibi adama hırslanarak onu soydu. Bu kurtarıcı vücudu kabuğundan soyuyormuşçasına sardı. En sonunda adamın elbisele- rini giymiş, kafasını kasketin güneşliği ile gizleyebilecek biçimde eğmiş vaziyette sokak tarafındaki pencere- rede görüldü. Karşıda ki düşmanlar bağırarak pencere- lerini açtılar. «Onlar buraya gelmeden ben buradan tüymeliyim.» Sokağın köşesinden çıktı, öldürdüğü su- bayın adamlarına ulaşmak için yapacağı gibi, sola dön- dü.

Pencerelerden adamlar «Esir var mı?» diye bağır- dılar.

Sözde ulaşmak zorunda olduğu kimselere doğru rasgele bir işaret yaptı. Üzerine ateş edilmemesi hem alıkça hem de çok tabii bir şeydi. Şaşkınlığı tamamen geçmişti. Tekrar sola doğru döndü ve imtiyaz bölge-

lerine yöneldi. Bu bölgeler korunuyordu ama o, İki—Cumhuriyet caddesinin çift girişli bütün evlerini tanıyordu.

Kuomintanglılar birbiri ardından sokağa çıkmağa başlıyorlardı.

Saat on.

Nöbetçi:

— Geçici, dedi.

Kiyo adı suçlular hapishanesinde tutulduğunu anladı.

Hapishaneye girdiğinden beri daha etrafa bile bakamamıştı, korkunç kokuyla sersemlemişti. Burası bir mezbaha, bir köpek sergisi, dışkı gibi kokuyordu. Biraz önce açtığı kapı, terkettiğine aynen benzeyen bir koridora açılıyordu. Sağda ve solda yukardan aşağıya kocaman kereste parmaklıklar, tahta kafeslerin içinde ise insanlar vardı. Ortada, üzerinde, kısa saplı düz kayışı, el genişliğinde parmak kalınlığında bir silâh: Kırbaç olan masanın önünde gardiyan oturmuştu.

— Dur orada domuzun piçi, dedi.

Adam, loşluğa alışmış, eşkalini yazıyordu. Kiyo'nun başı hâlâ ağrıyordu. Hareketsiz durması ile bayılacakmış sandı. Parmaklıklara sırtını dayadı.

Arkasından, «Nasıl, nasıl, nasılsınız?» diye haykırılıyordu.

Bir papağanınki gibi, titrek bir ses, ama bir insan sesi. Bulunduğu yer adamın suratını farkedebilmesi için çok karanlıktı. Yalnızca boynuna pek de uzak olmayan parmaklıklara sarılmış parmakları görebiliyordu. Geride bir sedire yatmış, ya da ayakta kaynaşan çok uzun gölgeler görüyordu. İnsanlar, sanki solucanlar gibi...

Biraz uzaklaşarak:

— Daha iyi olabilirdim, diye cevap verdi.
Gardiyan.

— Ağzının üstüne bir tokat yemek istemiyorsan kapat çeneni, eşşoğlueşşek, dedi.

Kiyo «geçici» sözünü defalarca işitmişti, demek burada uzun süre kalmayacaktı. Kaldırılabilir her şeyi kaldırmaya, küfürleri işitmemeye karar verdi. Önemli olan buradan çıkmak, yeniden kavga içindeki yerini almaktı.

Bununla birlikte, her insanın, tamamen bağımlı olduğu kişi karşısında duyduğu aşağılanmışlık duygusunu içinden kusmak gelirmişcesine, o da duymaktaydı. Benliğinden soyulup, sıyrılmış şu iğrenç, eli kırbaçlı gölge karşısında acizdi.

Ses sordu yeniden:

— Nasıl, nasıl, nasılsınız?

Gardiyan mutlu bir tavırla sol taraftaki parmaklıkların orada bir kapı açtı Kiyo ahıra girdi. Dipte, üzerinde tek bir adamın yattığı bir sedir vardı.

Kapı tekrar kapandı.

Adam: «Siyasî mi?» diye sordu.

— Evet, ya siz?

— Hayır. Ben İmparator zamanında mandarin-
dim.

Kiyo loşluğa alışmaya başlıyordu. Aslında hemen hemen burunsuz ihtiyar beyaz bir kediye benzeyen, seyrek bıyıklı sivri kulaklı bir adamdı.

— ...kadın satıyorum. İşler yolunda gittiği zaman polise para veriyorum, onlar da beni rahat bırakıyorlar. İşler yolunda gitmediği zaman ise, parayı kendime saklıyorum sanıp beni hapse atıyorlar. Ama işler yolunda gitmediği zaman, dışarda aklıktan öleceğime, içerde beslenmeği tercih ederim...

— Burada?

— Bilirsiniz, insan her şeye alışır. Dışarda da hayatım o kadar iyi değil ki, benim gibi ihtiyar ve zayıf olunca...

— Niye siz de öbürkülerle beraber değilsiniz?

— Arada sırada hapishane kâtibine para veririm. Böylece buraya her gelişimde «geçicilen» rejimine tâbi tutulurum.

Gardiyan yemek getirmişti. Parmaklıkların , arasından, içi çamur renginde bir küspe ile dolu, üzerinden, hapishanenin havası gibi kokan iğrenç bir duman tüten iki küçük kap geçirdi. Bir tencereden koyu lapayı kepçe ile küçük kâselerin içine atıyordu. Kâsenin içinde «plok» diye ses çıkaran lâpayı daha sonra öbür kafesteki mahkûmlara birer birer veriyordu.

Bir ses:

— Zahmet etme, dedi, yarın...

(Mandarin Kiyo'ya yarın infaz edilecek dedi.)

Başka bir ses:

— Ben de öyle, dedi. Yine de sen bana çift porسیون verebilirsin. Nedense daha fazla açıyorum.

Gardiyan:

— Yumruğumu ağzına yemek ister misin? dedi.

Bir asker girdi, ona bir soru sordu. Sağdaki kafese girdi, tembel tembel bir vücuda vurdu.

— Kımıldıyor, dedi. Demek ki, hâlâ yaşıyor.

Asker yürüdü gitti.

Kiyo bütün dikkati ile bakıyordu. Ölüme bu kadar yakın seslerin —belki de kendisinin de öyleydi— hangi gölgelere ait olduğunu anlamağa çalışıyordu. Ama ayırdetmek imkânsızdı. Bu insanlar kendisi için sestten başka bir şey ifade etmeden ölüp gideceklerdi.

Arkadaşı:

— Yemiyor musun? diye sordu.

— Hayır.

— Başlangıçta hep böyle olur.

Kiyo'nun kâsesini aldı. Gardiyan girdi, hızlı bir tokat vurdu ve tek kelime söylemeden kâseyi alıp çıktı.

Kiyo alçak sesle.

— Niye bana vurmadı? diye sordu.

— Suçlu olan yalnız bendim. Ama sebep bu değil. Siz siyasîsiniz, geçicisiniz ve iyi giyimlisiniz. Sizden

ya da sizinkilerden para sızdırmaya çalışacak. Fakat bu yine de engellemez... Durun bakayım...

Kiyo «Para bu inde bile peşimi bırakmıyor» diye düşündü. Anlatılanlara tamamen uymasına rağmen, gardiyanın karakterinin iğrençliği ona gerçek gibi gelmiyordu. O anda iktidar her insanı hayvanlaştırabilirmiş gibi, gardiyan karakteri ona pis bir kadermiş gibi görünüyordu. Şu, parmaklıkların ardında oynayan, çocukluğunda rüyalarında gördüğü deniz kabukluları ve kocaman böcekler gibi endişe verici, karanlık varlıklar da daha çok insan değillerdi. Topyekün yalnızlık ve acizlik. «Dikkat» diye düşündü, zira kendini de daha zayıf hissetmeğe başlamıştı bile. Öyle geldi ki ona ölüme hakim değildiyse de, orada korkuya rastlayacaktı. Kemerin tokasını açtı ve orada ki siyanürü cebine aktardı.

Yine o ses haykırdı:

— Nasıl, nasıl nasılsınız?

Öbür kafeste ki mahkumların tamamı: «Yeter...» diye bağırdı. Kiyo şimdi loşluğa alışmıştı ve seslerin sayısı onu şaşırtmadı. Parmaklıkların ardında sedirin üzerinde uzanmış olan ondan fazla vücut vardı.

Gardiyan, «Sen susacak mısın?» diye bağırdı.

— Nasıl nasıl, nasılsınız?

Gardiyan ayağa kalktı.

Kiyo alçak sesle sordu: «Şakacı mı, yoksa inatçı birisi mi?»

«— Ne o, ne öbürü...» diye cevapladı bunu mandarin: «Deli.»

— Peki ama niye..?

Kiyo soru sormayı bıraktı. Yanında ki kulaklarını tıkıyordu. Keskin ve boğuk bir feryat hem ızdırap hem de korku ifade ederek bütün loşluğu doldurdu. Kiyo mandarine bakarken gardiyan elinde kırbaç ile öbür kafese girmişti. Kırbaç şakladı. Aynı feryad yeniden yükseldi. Kiyo kulaklarını tıkamaya cesaret edemeyerek, onu tırnaklarının ucuna kadar ürpertecek olan feryadı parmaklıklara asılmış bekliyordu.

Bir ses: «Şunu iyice tepele de, bizi rahatsız etmesin bir daha» dedi.

Dört veya beş ses: «Bitsin artık da rahat uyalım» dedi.

Mandarin, kulakları hâlâ tıkalı, Kiyo'ya doğru eğildi.

— Yedi günden beri onbirinci defa dövüyor galiba. Ben iki günden beridir buradayım, bu dördüncü kez... Ne yaparsan yap yine de biraz işitiliyor. Gördüğünüz gibi gözlerimi kapatmıyorum. Ona bakarak bana öyle geliyor ki, ona yardım ediyorum.

Kiyo da hemen hemen hiç bir şey görmeden bakıyordu. Korku ile kendi kendine sordu. «Merhamet mi yoksa gaddarlık mı?» Her insanda bulunan aşağılık ve büyüleyici taraflar burada bütün vahşi sertliğiyle görünüyordu ve Kiyo bütün düşüncesiyle insanlar'daki bayağılığa karşı direniyordu. Tesadüfen gördüğü, idam edilmiş insan cesetlerinden kaçmak için sarfetmesi gereken çabayı hatırladı. Ebedi deyimiyle: Kendini çekip koparması gerekiyordu. Pek zararlı dahi olmayan, sesinden anlaşıldığına göre şüphesiz yaşlı bir delinin dövülmesinin insanlar tarafından tasvip edilmesi ona Han Keu'da Çen'in yaptığı itirafları dinlerken aynı dehşeti içinde uyandırdı: «Ahtapotlar, kan emiciler...» Katov ona bir tıp öğrencisinin, içinde canlı organların oynadığı bir karnı ilk gördüğünde nasıl bir çaba sarfetmesi gerektiğinden söz etmişti. Korkudan tamamen ayrı, uyuşturucu bir dehşet duygusuydu bu, zihin daha onu iyice algılayamadan kudretleniveren bir dehşet duygusu. Ve ona olan bağımlılığını hissettikçe, Kiyo giderek daha çok alt üst oluyordu. Bununla beraber, karanlığa yanındakilerden daha az alışmış gözleri, feryadları bir kanca gibi çekip koparan meşinin yalnızca parıltısını seçebilmekteydi. İlk darbeden beri elleri suratının hizasında, parmaklıklara asılmış, hiç bir hareket yapmadan durmuştu.

— Gardiyan diye bağırdı.

— Sen de mi kırbaç istiyorsun?

— Sana bir şey söyleyeceğim.

— Yaa... Öyle mi?

Gardiyan kocaman kilidi kapatırken, yanlarından ayrıldığı mahkumlar gülmekten katılıyorlardı. Onlar «siyasi»lerden nefret ederlerdi.

— Hadi git oraya, git oraya... Biraz gülelim...

Vücudu bir parmaklıkla dikine kesilmiş gibi, adam Kiyo'nun karşısında idi. Suratında gücü inkar edilmiş bir aptalın iğrenç kızgınlığı okunuyordu. Buna rağmen yüzünün çizgileri alçakca değildi: Herkeste rastlanacak cinsten ve düzgündü.

— Dinle, dedi Kiyo.

Birbirlerinin ağızlarının içine bakıyorlardı. Gardiyan Kiyo'nun kafasının her iki tarafından parmaklıklara tutunmuş ellerini rahatca görecektik kadar, Kiyo'dan uzun boyluydu. Kiyo ne olup bittiğini anlamadan eli patlayacakmış gibi acıdı. Gardiyan arkasında tutmakta olduğu kırbaçı olanca hızıyla indirmişti. Kiyo kendini bağırmağa alıkoymadı.

— Çok güzel, diye bağırıştılar karşıdaki mahpuslar, hep aynı kişiler dayak yiyecek değil ya...

Kiyo'nun elleri kendiliğinden bir korkuyla, o farkında dahi olmadan vücudunun her iki yanına düştü.

Gardiyan «Söyleyecek başka bir şeyin var mı?» diye sordu.

Kırbaç şimdi aralarında idi.

Kiyo bütün gücüyle dişlerini sıktı ve sanki korkunç bir yük kaldırıyormuş gibi gözlerini gardiyanınkinden ayırmadan, ellerini tekrar parmaklıklara doğru uzattı. O ellerini kaldırırken, adam rahat vurabilmek için belli belisiz geri çekiliyordu. Kırbaç, bu kez parmaklıkların üzerinde şakladı. Refleksi Kiyo'dan daha güçlüydü. Ellerini geri çekmişti çünkü. Ama o, omuzlarında korkunç bir gerilimle ellerini yeniden parmaklıkların üstüne koymuştu bile. Gardiyan onun bu kez geri çekmeyeceğini anladı. Suratına tükürdü ve yavaşça kırbağını kaldırdı.

«— Eğer deliyi dövmeği bırakırsan...» dedi Kiyo, «Çıktığımda sana... elli dolar vereceğim.»

Gardiyan tereddüt etti, sonunda kabul etti:

— Peki...

Bakışları ayrıldı. Kiyo'nun üzerinden öyle bir gerilim kalkmıştı ki, bayılıyor sandı. Sol eli, kapatmayı beceremeyeceği kadar acıyordu. Öbürüyle beraber onu da omuzlarının hizasına kadar kaldırmıştı ve şimdi orada gerilmiş duruyordu. Kahkahalar yeniden duyuldu.

Gardiyan da gülerek «Bana elini mi uzatıyor-sun?» dedi.

Sonra uzanıp elini sıktı. Kiyo hayatı boyunca bu el sıkışmasını unutmayacağını hissetti. Elini çekti ve düşmüşçesine sedirin üstüne oturdu. Gardiyan tereddüt etti, kırbacın sapıyla kafasını kaşdı, ve tekrar masasına döndü. Deli hıçkırıqlarla ağlıyordu.

Aynı iğrençlik içersinde saatler geçti. En sonunda, askerler Özel Polise götürmek için Kiyo'yu almaya geldiler. Belki de ölüme gidiyordu. Buna rağmen şiddetinin onu şaşırttığı bir sevinçle çıktı oradan. Orada, kendisinden iğrenç bir parçayı bırakıyormuş gibi geldi.

— Giriniz...

Çinli nöbetçilerden biri Kiyo'yu omuzundan yavaşça içeri itti. İşleri yabancılarla olduğu zaman, kendilerini mecbur hissettikleri sertliklerinden biraz sıyrılıyorlardı. (Bir Çinli için Kiyo Japon ya da Avrupalıydı, ama mutlaka yabancıydı.) König'in bir işareti üzerine nöbetçiler dışarda kaldılar. Şişmiş sol elini cebinde saklayarak, Kiyo çalışma masasına doğru ilerledi. Bir yandan da, kendisi gibi göz göze gelmeye çalışan adama bakıyordu. Adamın traş edilmiş köşeli bir yüzü çarpık burnu, fırça gibi saçları vardı. «Sizi öldürtecek adam, ister istemez herhangi birine benzer mutlaka» König elini masanın üzerinde duran tabancaya doğru uzattı. Hayır, bir sigara kutusu alıyordu.

Kiyo'ya uzattı.

— Teşekkür ederim. İçmiyorum.

— Hapishane de çıkan yemekler berbattır. Öyle olması gerek zaten. Yemeği beraber yemek ister misiniz?

Masanın üzerinde iki tas kahve, süt ve ekmek dilimleri vardı.

— Yalnızca ekmek yeter, teşekkür ederim.

König gülümsedi:

— Benim içinde sizin de aynı cezveyi kullanacağınız.

Kiyo çalışma masasının önünde, ekmeğini bir çocuk gibi ısırarak ayakta duruyordu. (Oturulacak yer yoktu) Hapishanenin iğrençliğinden sonra, herşey onun için gerçek dışı bir hafiflikti. Hayatının tehlikede olduğunu biliyor fakat ölmek bile ona kolay geliyordu. Adam belki kayıtsızlığından nazik davranıyordu. Beyaz ırktandı. İhtimal bu işe tesadüfen veya paraya tamahen getirilmişti. Kiyo'dan bunun böyle olmasını dilerdi, adam için hiç bir sempati beslemiyordu, fakat gevşemek, hapishanede onu iyice yoran gerilimden kurtarmak istiyordu. Kendine sığınmada tutuk davranmanın ne kadar bitirip tüketici olduğunu keşfetmişti.

Telefon çaldı.

— Alo, dedi König. Evet Gisors Kiyo,. Tamam Bende.

Kiyo'ya «Hâlâ sağ olup olmadığınızı soruyorlar» dedi.

— Beni niye getirdiniz buraya?

— Anlaşabileceğimizi sanıyorum.

Telefon yeniden çaldı.

— Alo, Hayır. Ben de tam şimdi, ona mutlaka anlayacağımızı söylüyordum. Kurşuna mı dizildi? Sonra hatırlatın bana...

König'in bakışı Kiyo'nunkinden ayrılmamıştı. Telefon ahizesini bırakırken:

— Ne düşünüyorsunuz? diye sordu.

— Hiç...

König gözlerini yere indirdi, sonra tekrar kaldırdı.

— Yaşamak istiyor musunuz?

- Nasıl yaşayacağıma bağlı bu...
- İnsan çeşitli biçimlerde ölebilir.
- Seçme hakkı insanın elinde değildir ki...
- İnsanın her zaman yaşama biçimini seçebile-

ceğini mi sanıyorsunuz?

König kendisini düşünüyordu. Kiyo önemli olan hiç bir şeyi söylememeye karar vermişti. Ama onu da sinirlendirmek hiç istemezdi.

— Bilmiyorum.

— Bana sizin şey nedeniyle komünist olduğunuzu... neydi bakayım: Kendine saygı duyma gereğinden. Doğru mu bu?

Kiyo önce anlamadı. Telefonu beklerken gerilmiş sinirleriyle, bu acıip sorgu nereye varacak diye kendi kendine soruyordu. En sonunda.

— Gerçekten bu sizi ilgilendiriyor mu? diye sordu.

— İnanamıyacağınız kadar.

Sesinin tonunda tehdit havası vardı. Kiyo cevap verdi:

— Komünizmin dövuştüğüm kimselere kendilerini saygı duymayı mümkün kılacağına inanıyorum. Ona karşı olanlar, kendilerine saygı duymamağa zorluyorlar kendilerini muhakkak. Cevabımı dinlemediğinize göre, bu soruyu bana niçin sordunuz?

— Kendine saygı diye neyi isimlendiriyorsunuz? Bir anlamı yok bunun.

Telefon çaldı. Kiyo «Hayatımdan mı söz ediyorlar?» diye düşündü. König ahizeyi yerine koymadı.

— Kendinden utanmanın tam tersi, dedi Kiyo. «İnsan benim geldiğim yerden gelirse bir anlamı vardır bunun.»

Telefonun zili çalışıyordu. König elini aletin üzerine koydu.

— Silâhlar nerede saklı? dedi sadece.

— Telefonu bırakabilirsiniz. Sonunda ne yapmak istediğinizi anladım.

Telefonun zilinın çalışını tamamen bir oyun ola-

rak düşünüyordu. Hızla eğildi: König iki tabancadan birini az daha kafasına atıyordu. Ama tekrar masanın üzerine bıraktı.

— Bende daha iyisi var, dedi. Telefona gelince, numara mı, değil mi, birazdan görürsünüz yavrum. Hiç işkence seyrettiniz mi?

Kiyo cebinde şişmiş parmaklarını oynatmağa çalışıyordu. Siyanür bu sol cepte idi ve onu ağzına götürmek zorunda kalırsa, düşürmekten korkuyordu.

— Sadece işkence edilmiş insanlar gördüm. Bana silâhların nerde olduğunu neden sordunuz? Biliyorsunuz veya bileceksiniz... O halde?

— Komünistler her tarafta ezildiler.

Kiyo susuyordu.

— İşleri tamam oldu. İyi düşünün. Bizim için çalışırsanız kurtulacaksınız ve kimse bilmeyecek. Sizi kaçıracam.

Kiyo «Elbette buradan başlayacaktı» diye düşündü. İstememesine rağmen sinirliliği ona alaycılık veriyordu. Fakat polisin belirsiz teminatlarla yetinmeyeceğini biliyordu. Buna rağmen pazarlık, artık öne başka bir şey sürülmezmiş gibi, basmakalıplığı ile onu şaşırttı.

— Ben. Yalnız ben, diye konuşmasına devam etti König. Ben bileceğim. O kadar.

Kiyo onun «O kadar» derken neden gönül alışmış gibi bir tavır takındığını sordu kendi kendine.

Özelliği olmayan bir sesle:

— Sizin hizmetinize girmeyeceğim, dedi.

— Dikkat edin. Sizi on kadar suçsuz adamla aynı yere kapatırım ve onlara kurtulmalarının size bağlı olduğunu, konuşmazsanız hapisten çıkamayacaklarını ve sizi konuşturmak için her türlü çareye başvurabileceklerini söylerim.

— Cellatları çağırmak daha basit olur...

— Yanlışın var. En kötüsü yalvarmalarla işkencelerin birbirini kovalamasıdır. Bilmediğiniz konular hakkında konuşmayın, en azından henüz bilmedikleriniz hakkında.

— Biraz önce bir deliye işkence edildiğini gördüm.

— Kendinizi nasıl bir tehlikeye attığının farkında mısınız?

— Biliyorum.

König Kiyo'nun söylediği şeylere rağmen üzerinde ki ciddi tehdidin farkında olmadığını düşündü. «Gençliği ona yardım ediyor.» İki saat önce Çeka'dan bir esirin sorgusunu yapmıştı. On dakika içinde adamın samimi bir hal aldığını sezmişti. Dünyaları, her ikisinin de dünyası, artık normal insanların dünyası değildi. Belki de Kiyo hayal gücünün zayıflığı yüzünden korkudan kurtuluyordu. Sabırla anlaşılacaktı.

— Şu tabancayı niye suratınıza fırlatmadığımı kendi kendinize sormuyormusunuz?

— Bende daha iyisi var demiştiniz ya...

König zili çaldı.

— Belki bu gece size insanların kendi kendilerine saygı duymaları hakkında ne düşüneceğinizi sormağa geleceğim.

İçeri giren nöbetçilere:

— Avludaki A bölümüne götürün, dedi.

Saat dört

Clappique, kalabalığı imtiyazlı bölgeden dikenli tellere doğru iten harekete katıldı. İki Cumhuriyet caddesinden peşinde mavzerli yamağı ile, eğri kılıcını omuzuna atmış bir cellat geliyordu. Clappique hemen geri döndü, imtiyazlı bölgeye girdi. Kiyo tutuklanmış, komünist savunması ezilmişti. Şehrin Avrupalı kesiminde bile bir çok sempatizana hücum edilmişti. König ona akşama kadar izin vermişti. Ondan sonra artık kimse tarafından korunmayacaktı. Bazı yerlerden hâlâ silâh sesleri geliyordu. Rüzgarla, ölümü de birlikte ta-

şıyarak ona yaklaşıyorlar gibi geliyordu Clappique'e. «Ölmek istemiyorum» diyordu dişlerinin arasından «Ölmek istemiyorum.» Koştuğunu farketti.

Rihtıma geldi.

Bilet ahlak için pasaportu ve yeterince parası yoktu.

Biri Fransız, üç yolcu gemisi. Clappique koşmayı bıraktı. Üzerleri branda ile örtülü cankurtaran kayıklarına mı saklanmalı acaba? Gemiye binmek gerekti ama biletleri kesen adam bırakmazdı muhakkak. Zaten aptalca bir fikirdi. Kömürlüğe mi saklansa? Aptal, aptal, aptal... Bir kaptanla konuşsa, izin verir mi acaba? Hayatında bu şekilde kurtulduğu olmuştu: Ama bu defa kaptan onu komünist sanıp, gemiye almayı reddedecekti. Gemi iki saat içinde kalkıyordu, kaptanı rahatsız etmek içinde kötü bir zaman. Gemi denize açıldıktan sonra farkına varılırsa da, işin içinden sıyrılırdı ama gemiye binebilmek gerekti.

Kendini bir köşede gizlenmiş, bir fıçının içinde büzülmüş olarak görüyordu. Ama fantazi bu kez onu kurtarmıyordu. Bu kocaman, dik ve sivri çıkıntıları olan, kaderlerle yüklü olan yolcu gemilerine belirsiz bir tanrının evliyelerine sunuluyormuşçasına kendisine karşı nefrete varan bir kayıtsızlıkla, kendini kurban ediliyormuş gibi hissetti. Fransız gemisinin önünde durmaktaydı. Büyülenmiş gibi inip çıkanlara, çıkarken biletlerini gösterenlere bakıyordu. (İnip çıkanlardan hiç birisi onun sıkıntısının farkında değildi, bu yüzden hepsini öldürmek geliyordu içinden) Sahte bir bilet mi bulmalıydı acaba? Ama bu da saçma...

Bir sivrisinek ısırıldı. Onu kovdu, yanağına dokundu: Sakalı çıkmaya başlamıştı. Gemiden fazla uzaklaşmadan, sanki yola çıkmasını kolaylaştıracakmış gibi bir sakal tıraşı olmaya karar verdi. Hangarların ilerisinde, ayakçı meyhaneyi, acaip mallar satan işportacıların arasında Çinli bir berberin dükkanını gördü. Dükkan sahibi ayrıca sefil bir kahveye de sahipti. Her iki iş yeri birbirinden, araya gerili bir hasırla ayrılmıştı. Sıra-

sını beklerken, Clappique hasırın yanına oturdu ve geminin merdivenini gözlemeğe devam etti. Öbür tarafta adamlar konuşuyorlardı. Bir erkek sesi.

— Bu üçüncüsü, dedi.

— Yanımızda ki ufaklıkla, hiçbiri bizi almayacak. Buna rağmen zengin otellerden birini deneyelim mi?

Cevap veren bir kadındı.

— Bu kılık kıyafette mi? Daha biz kapıya varmadan sırmalı herif bizi kapı dışarı eder.

— Orada çocukların bağırmaya hakkı vardır. Neresi olursa olsun bir daha deneyelim.

— Mülk sahipleri çocuğu gördüklerinde, reddedeceklerdir. Bizi kabul edebilecek yalnız Çin otelleri var. Ama orada da onların pis besinleriyle, çocuk hastalanır.

— Mütevazi bir Avrupa oteline çocuğu sokmayı başarırsak, içeri girdikten sonra belki bizi dışarı atmaya cesaret edemezler. Her şeye rağmen, bir gece kazanmış oluruz. Çocuğu sarıp sarmalamalı ki çamaşır paketi sansınlar.

— Çamaşırlar bağırmas.

— Ağzında biberonla ağlamaz.

— Belki, ben adamla meşgul olacağım, sen arkadan geleceksin. Bir saniyede önünden geçiverirsin.

Sessizlik oldu. Clappique geminin merdivenine bakıyordu. Kağıt sesleri duyuldu.

— Onu böyle taşımak bana ne kadar acı veriyor tahmin edemezsin... Öyle geliyor ki bana, bu san ki ona ömür boyunca uğursuzluk getirecek. Hem canı acıyacak diye de korkuyorum.

Yeniden sessizlik oldu. Acaba gitmişlermiydi? Müşteri koltuktan kalktı. Berber, koltuğa otururken dahi gözünü gemiden ayırmayan Clappique'e işaret etti. Merdiven boştu. Fakat Clappique'in yüzü henüz sabunlandığı sırada, bir tayfa elinde iki yeni kova (Belki de onları satın almaktan geliyordu,) omuzunda bir süpürge gözüktü. Clappique onu bakışlarıyla, yürüdükçe

izliyordu. Kendini bir köpeğe benzetti. İnşallah bu köpek şu merdiveni çıkar da, buradan ayrılabilirdi. Tayfa bir şey demeden bilet kesen adamın önünden geçti.

Clappique, paraları lavabonun üstüne atarak tıraş parasını ödedi. Havluları sökercesine çıkardı ve yüzü sabun içinde dışarı çıktı. Eski elbisecilerin nerede olduklarını biliyordu. Herkes ona bakıyordu. On adım sonra geri döndü, yüzünü yıkadı ve tekrar yola çıktı.

Hiç sıkıntı çekmeden ilk rastladığı eski giyim eşyası satan bir dükkandan mavi gemici elbiseleri buldu. Mümkün olan son hızla otele döndü. Elbiselerini değiştirdi. Süpürge ya da ona benzer bir şeyler gerekcekti. Acaba garsonlardan eski süpürge mi satın alsaydı? Saçma: Niye bir tayfa karada süpürgelerle dolaşsın? Daha yakışıklı olmak için mi? Tamamen aptallık. Karadan, satın aldığı süpürgeleri omuzlamış geliyor sanmaları gerekti. O halde süpürgeler yeni olmalıydı... «Haydi gidip alayım...»

Clappique her zaman ki kendine has tavrıyla mağazaya girdi. İngiliz satıcının küçümseyici bakışları karşısında «Allah razı olsun» diye bağırdı. Süpürgeleri omuzladı, bakır bir lambayı düşürerek döndü ve çıktı.

«Allah razı olsun...» gönüllü zirzopluğuna rağmen hissettiklerini dile getiriyordu. Şimdiye kadar vicdani sorumluluğu ve korkusu tarafından endişe içinde bir komedi oynamağa sürüklenmişti. Fakat hiç bir zaman itiraf edemediği başarısızlığa uğrayacağı yargısından kurtulamamıştı. Clappique'in üzerinde ki elbiseyi ciddiye almayıp, bir tayfa gibi davranmamasına rağmen satıcının takındığı küçümseyici tavır başara-acağını ona kanıtlıyordu. Süpürgeler omuzunda, geçerken herkesin gözlerinde yeni durumunun etkilerini görmeğe çalışarak, yolcu gemisine doğru yürüyordu. Bilet kesilen yerde durduğu zaman ki gibi, varlığının yalnız kendisi için bir anlamı olduğunu, kendi kaderinin diğer canlıları hiç ilgilendirmediyi hissetmiş ve buna şaşırmıştı. Yolcular, biraz önce, belki de orada

kalmakla ölüme mahkûm olan, iskelede durmuş bu adama yukarı çıkarken bakmıyorlardı bile. Gelip geçenler,şimdi şu denizciye kayıtsızlıkla bakıyorlardı. Kalabalıktan hiç kimse onu görüp şaşırmıyor veya tanımıyordu. İlgilenen bir yüz bile yoktu. Sahte bir hayat onu şaşırtmak için değil, de, bu defa belki de gerçek hayatının bağlı olduğu bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştı. Susamıştı. Bir Çin barında durdu, süpürgelerini yere bıraktı. İçince anladı ki, katiyen susamamıştı. Sadece bir deneme daha yapmak istiyordu. Patronun paranın üstünü iade etme biçiminden bir fikir sahibi oldu. Elbiselerini değiştirdiğinden beri, çevresindeki bakışlar aynı değildi. Yalan söyleme hastalığının alışlagelmiş muhatabı artık halk olmuştu.

Aynı anda —Korunma içgüdüsüyle veya hoşlandığı için— yeni halinin genel kabulü benliğini kaplıyordu. Aniden hayatının en çarpıcı başarısına rastlıyordu tesadüfen. Hayır madem ki başkalarının gözünde, başka bir hayat kurmak için, benliğinden sıyrılmak için bir elbise yetiyordu: İnsan diye bir şey yoktu. Bu ilk defa Çin'li halk'ın arasına daldığında onu saran aynı derin yadırgama, derin mutluluk duygusuydu. «Fransızcada hikâye yapmak demek, hikâye yazmak demektir, onu yaşamak değil.» Süpürgeleri tüfek gibi omuzunda, dar merdiveni çıktı, bacaları titreyerek bilet kesen adamın önünden geçti ve kendini bir koridor da buldu. Güverte yolcuları arasından öne doğru geçti, süpürgelerini bir halat kangalının üzerine koydu. Artık ilk iskelede kadar hiç bir tehlike yoktu. Her şeye rağmen sakın değildi. Bir güverte yolcusu, bakla biçimi kafalı bir Rus, ona yaklaştı.

— Gemiden misiniz?

Ve cevabı beklemeden.

— Gemi de hayat güzeldir her halde?

— Bu konuda arkadaşım sen de bir fikir sahibi olabilirsin. Fransız seyahat etmeyi sever, bu bir gerçektir, başka bir şey söylemeye gerek yok. Gemi subayları can sıkırlar, ama patronlar kadar değil, sonra

burada iyi uyunmaz (Ben hamakta yatmayı severim: Zevk meselesi) ama iyi yemek yenir. Ve çok şey görülür. Ben Güney Amerika'da iken misyonerler günlerce uğraşıp vahşilere latince küçük ilahiler ezberletmişler. Piskopos geldi, misyoner tempo tutmuştu, Vahşiler saygıdan donup kalmışlardı. Sessizlik oldu. Çıt çıkmıyordu kimseden. İlahi kendi kendine söylenmeğe başladı, azizim. Ormanın papağanları ilahiyi defalarca dinlemişlerdi ya, huşu içinde okuyorlardı şimdi. Ve düşünün ki, on yıl kadar oluyor. Seleb adalarının açıklarında, Arap gemilerine rastladım: Hindistan cevizine benzer oymaları vardı ve kolları küpeşteden sarkan, üzerlerinde binlerce martının uçuştığı ölü vebatılarla doluydu... Evet tamamen böyle...

— Bu kadarına da şans denir. Yedi yıldır seyahat ederim, hiç böyle bir şey görmedim.

— Hayatın içine sanatın araçlarını sokmak gerek azizim, ama sanat yapmak için değil, ne dersin? Ne münasebet... Daha iyi yapmak için hayatı... Bu konuda tek lâf istemem...

Adamın karnına hafifçe vurdu ve yavaşça dönüp baktı. Tanıdığı bir otomobil geminin merdiveninin altında durmaktaydı: Ferral Fransa'ya dönüyordu demek...

Bir garson hareket çanını çala çala birinci mevki güverteyi boydan boya geçti. Her çan sesi Clappique'in göğsünde çınlıyordu.

«Avrupa» diye düşündü, «Şenlik bitti, şimdi Avrupa...» Yaklaşan şu çan ile, ama bir kurtuluş değil de bir hapisane çanı gibi yaklaşan şu çan ile Avrupa da ona doğru ilerliyor gibi geliyordu ona. Ölüm tehdidi altında olmasa aşağı inerdi.

Rus'a sordu:

— Üçüncü mevkinin barı açık mı?

— Bir saatten beri. Biz denize açılana kadar herkes gidebilir oraya.

Clappique onu kolunun altından tuttu.

— Haydi gidip kafayı çekelim...

Saat altı.

Büyük salonda —Okulun eski teneffüşhanesindeydi— iki yüz kadar komünist yaralı, kendilerini öldürmeye gelmelerini bekliyorlardı. Katov bir dirseğinin üzerine yaslanmış, en son getirilenlerin arasında, bakıyordu. Herkes toprağın üzerine uzanmıştı. Çok kişi şaşkınlık verecek bir düzenle inliyordu. Bazıları, Nöbetçi Birliğindekilerin yapmış olduğu gibi, sigara içiyorlardı. Duman kümeleri tavana kadar dağılarak yükseliyordu. Pencerelerin, avrupa tarzında olmasına rağmen, şimdiden akşamın karanlığı ve dışardaki sis yüzünden oda loşlaşmıştı. Tavan, yere yatmış bu insanların üzerinde, çok yüksekmiş gibi görünüyordu. Gün ışığının tamamen kaybolmamış olmasına rağmen atmosfer bir gece atmosferi idi. Katov «yaralar yüzünden mi yoksa, bir garda gibi hepimiz yattığımız için mi? diye kendi kendine sordu. Burası bir gardır. Hiç bir yere gitmemek için hareket edeceğiz burdan. Ve işte hepsi bu...»

Çinli dört nöbetçi, yaralıların ortasında enine boyuna yürüyorlardı. Namluların ucunda süngüler vardı. Süngüler zayıf gün ışığını net ve düz çizgiler halinde, hepsi birbirine benzeyen, yerde ki vücutlar üzerine tuhaf bir biçimde yansıtıyordu. Dışarda, sisin derinliklerinde ki, sarımsı ışıklar —Şüphesiz havagazı ışığı— sanki onları gözlüyormuş gibi geliyordu. Sanki ışıklardan geliyormuş gibi bir düdük sesi (çünkü o da sisin derinliklerinden geliyordu) yükseldi, mırıltıları ve inlemeleri bastırdı. Bu bir lokomotifin sesiydi: Şapey garına yakın bir yerdeydiler. Bu geniş salonda, ölümü beklemekten doğmayan, ürküntü veren bir gerginlik vardı. Katov nedenini kendi boğazından anladı: Bu su-

suzluk ve açlıktı. Duvara yaslanmış, sağa sola bakıyordu. Bir sürü tanıdık kafa çünkü yaralıların önemli bir bölümü **çok** savaşıtlarıydı. Odanın dar kenarlarından biri boyunca, üç metre eninde boş bir alan bırakılmıştı. Yüksek sesle «Yaralılar, niçin o boş tarafa gideceklerine, birbirlerinin üzerinde yatıyorlar» diye sordu. O, en son getirilenler arasındaydı. Duvara dayanarak ayağa kalktı. Yaraları ızdırap vermesine rağmen, sanki ayakda durabilecekmiş gibi geldi. Ama eğilerek gene durdu. Tek kelime söylememiş olmasına rağmen, çevresinde, onu hareketsiz kılan, heyecan verici bir korku hissetti. Bakışlarda mı? Onları ancak fark edebiliyordu. Tavırlarda mı? Bir kere, herşey yalnız kendi hesabına acı çeken yaralıların tavrıydı. Buna rağmen, ne şekilde bulaşırsa bulaşsın korku oradaydı. —Korku değil dehşet— Hayvanların duyduğu cinsten, yalnız insanların insanlık dışı karşısında duyduğu cinsten bir dehşet. Katov duvara dayanmağa devam ederek, ayağını yanındakinin vücudu üzerinden aşırıttı.

Yerin hizasında bir ses sordu:

— Deli misin?

— Neden?

Hem bir soru, hem de bir emirdi bu. Ama hiç kimse cevap vermiyordu. Ve bir gardiyan, beş metre ötesinde, onu yere yıkacağına, şaşkınlıkla bakıyordu.

Daha sert bir tavır ile yeniden sordu.

— Neden?

— O bilmiyor, dedi, yine yerin hizasından gelen başka bir ses. Aynı anda daha alçak bir ses. «Birazdan öğrenir...»

İkinci defa sorusunu çok yüksek sesle sormuştu. Bu kalabalığın çekingenliğinde korkuyla karışık bir şey de vardı çünkü. Ayrıca hemen hemen bütün adamlar onu tanıyorlardı. Bu duvara asılı tehdit aynı anda herkesin üzerine ve özellikle onun üzerine çökmüştü. Yaralılardan birisi:

— Tekrar yat, dedi.

Niye içlerinden biri ona ismiyle hitap etmiyordu?

Ve niye gardiyan hiç müdahale etmiyordu? Biraz önce, yer değiştirmek isteyen bir yaralıyı bir dipçik darbesiyle devirdiğini görmüştü. Son olarak kendisiyle konuşana yaklaştı ve yanına uzandı. Adam alçak sesle:

— Oraya işkence yapacaklarını koyuyorlar, dedi.

Herkes biliyordu bunu, ama söylemeye cesaret edememişlerdi. Belki işkenceden söz etmekten korktukları için, belki de bunu ona, özellikle ona, söylemeye cesaret edemedikleri için. Bir ses «Birazdan öğrenir...» demişti sadece.

Kapı açıldı. İçeri ellerinde fenerlerle askerler girdi. Yaralıları paket atarmışçasına, Katov'un hemen yanına savuran sedyecilerin etrafını çevirmişlerdi. Gece çökmekteydi. Gece, iniltilerin, sanki binlerce fare daracık bir yerde koşuyormuş gibi, birbirine karıştığı ve korkunç bir kokunun yükseldiği göğe doğru çıkıyordu. Adamların çoğu kıpırdıyamıyordu... Kapı tekrar kapandı.

Bir süre sonra devriyelerin ayak sesleri ve süngülerin son parıltılarından başka hiç bir şey acının bin çeşit gürültüsü üzerinde duyulmaz ve görülmez oldu. Birden bire, sanki karanlık sisi daha da kalınlaştırmış gibi, çok uzakdan, ilkinden daha sağır edici bir lokomotif düdüğü çınladı. Yeni gelenlerden biri, karın üstü yatmış, ellerini kulaklarına götürdü ve bir feryad ko pardi. Diğerleri bağırımlıydı ama dehşet yeniden toprağın üstünde kol geziyordu.

Adam kafasını kaldırdı, dirseklerinin üzerinde doğruldu.

— Reziller, diye haykırdı, Katiller...

Devriyelerden biri ilerledi ve adamın kaburgalarına vurduğu bir tekmeyle onu çevirdi. Sustu adam. Nöbetçi uzaklaştı. Yaralı bir şeyler mırıldanmağa başladı. Şimdi artık Katov'un onun bakışlarını farkedemeyeceği kadar karanlık basmıştı. Ama sesini işitiyor, bir şeyler telâffuz etmeğe çalıştığını hissediyordu. Gerçekten de adam «... kurşuna dizmiyorlar, loko-

motifin kazanına canlı canlı atıyorlar,» diyordu, «İşte şimdi de düdük çalıyorlar...» Nöbetçi yeniden geldi. Sessizlik oldu, ama ızdırabın gürültüsü dinmiyordu.

Kapı yeniden açıldı. Bu defa fenerlerle aşağıdan yukarı doğru aydınlanan süngüler yine görüldü. Ama artık yaralı getirmediler. Bir Kuomintang subayı tek başına girdi. Vücutlarının kütlesinden başka bir şey görmemesine rağmen Katov adamların herbirinin kasıldığını hissetti. Subay oradaydı, hacmi yoktu sanki, günün son ışıklarına karşı fener tarafından aydınlatılan bir gölgeydi. Nöbetçinin birisine emirler veriyordu. Nöbetçi yaklaştı, Katov'u aradı ve buldu. Ona dokunmadan hiç bir şey söylemeksizin, saygıyla, yalnızca kalkmasını işaret etti. Katov, ızdırabla, kapının hemen karşısına, subayın hâlâ emirler vermeğe devam ettiği yere ulaştı. Asker, bir kolunda tüfeği, diğerinde fener, solunda yer aldı. Sağında, sadece boş alan ve beyaz duvar vardı. Asker tüfeğiyle boş sahayı gösterdi. Katov acıyla ama umutsuz bir gururla gülümsedi. Fakat hiç kimse suratını görmüyordu. Nöbetçi, bilhassa, ona bakmıyordu. Ölüm halinde olmayan bütün yaralılar, bir bacakları, bir kolları ya da çeneleri üzerine kalkmış, henüz fazla siyah gözükmeyen, işken-ce göreceklelerin duvarı üzerinde büyüyen gölgesini bakışları ile izliyorlardı.

Subay çıktı. Kapı açık kaldı.

Nöbetçiler silâhlarıyla selâm durdular, bir sivil girdi. Dışardan bir sesin «A Bölümü» diye bağırması üzerine kapı tekrar kapandı. Nöbetçilerden biri, hor-murdanmayı bırakmadan sivili duvara götürdü. Yakına geldiğinde, Katov, şaşkınlıkla Kiyo'yu tanıdı. Yaralı olmadığı için, nöbetçiler onun iki subay arasında geldiğini görünce, onu Çang Kay Şek'in yabancı danışmanlarından biri sanmışlardı. Yanıldıklarını şimdi anlayarak ,uzakdan küfür ediyorlardı. Gölge de Katov'un yanına yattı. Katov sordu:

— Bizi neyin beklediğini biliyormusun?

— Söylemek için özellikle itina gösterdiler, umu-

rumda değil: Siyanürüm yanımda. Seninki yanında mı?

— Evet.

— Yaralı mısın?

— Bacaklarımdan. Ama yürüyebiliyorum.

— Uzun zamandır mı buradasın?

— Hayır. Sen ne zaman yakalandın?

— Dün gece. Buradan kaçma yolu bulabilir miyiz acaba?

— Yapacak hiç bir şey yok. Hemen hemen hepsi ağır yaralı. Dışarda her taraf asker dolu. Ya kapının önünde ki ağır makinelileri gördün mü?

— Evet. Nerde yakalandın sen?

Bu kasvetli bekleyiş havasından kurtulmak için her ikisinin de konuşmağa, boyuna konuşmağa ihtiyacı vardı. Katov Nöbetçi Birliğinin ele geçirilişini Kiyo hapishaneyi, König ile konuşmasını, o zamandan beri öğrendiklerini anlattı. «Geçici hapishaneye girmeden önce May'ın tutuklanmadığını biliyordu.

Katov, hemen yakınında, birbirlerinden yalnızca ızdırabın olanca genişliği ile ayrılmış, yana yatmıştı. Ağzı yarım açık, neşeli burnunun altında şişmiş dudakları ile gözleri hemen hemen kapalı ama Kiyo'ya mutlak kelimelere dökülmüş imkânsız ölçüde, şüphenin yer alamayacağı yalnızca ölümün sahip olacağı kesinlikte bir dostlukla bağlı, yatıyordu. Devrimini halkın tam içinden çıkmış katlarından kardeşleri arasında, tehdit ve acıyla dolu karanlık içinde amacına varmamağa mahkûm hayatını düşünüyordu. Şu yatan adamların her biri kendisinin sahip olabileceği tek yüceliği büyük bir hınçla geçip giderken yakalayabilmiş kişilerdir.

Nöbetçiler üç Çinli getirdiler. Yaralı kalabalığından ayırdılar ve onlar da duvarlık adamlardı. Savaştan önce tutuklanmış ve şüphe götürür bir şekilde yargılanmışlardı. Şimdi kurşuna dizilmeyi bekliyorlardı. Onlardan biri seslendi:

— Katov.

Bu Hemmelrich'in ortağı Lu - Yu - Şen'di.

— Ne var?

— Yakında mı, yoksa uzak bir yerde mi kurşuna diziyorlar, biliyormusun?

— Bilmiyorum ama, buradan işitilmiyor.

— Infazdan sonra cellat altın dişleri söküyor-muş galiba, dedi, biraz daha uzakdan bir ses.

Ve başka biri:

— Umurumda değil. Nasıl olsa benim yok.

Üç Çini, inatla, nefes üzerine nefes çekerek sigara içiyorlardı.

Biraz uzaktan bir yaralı sordu:

— Fazla kibritiniz var mı?

— Evet.

— Bana bir kutu gönderin.

Lu kendisininkini gönderdi.

«Oğluma birisinin, babasının ölümüne cesaretle git-tiğini söylemesini çok isterdim» dedi yarım sesle, ve sonra daha alçak sesle ekledi «Ölmek kolay değil»

Katov kendisinde gizli bir sevinç hissetti. Ne çocuğu ne de karısı vardı,

Kapı açıldı.

Nöbetçi:

— Birini gönder, diye bağırdı.

Üç adam da birbirlerine yaklaştılar.

Haydi ne duruyorsunuz, dedi nöbetçi, karar ve-rin.

Kendisi seçmiyordu. Birden bire, diğerlerinin ta-nımadığı iki Çinliden birisi öne doğru bir adım attı. Yeni yakılmış sigarasını attı. İki kibrit kırarak yeni bir tane yaktı. Ceketinin bütün düğmelerini tek tek ilikle-yerek aceleci adımlarla kapıya doğru yürüdü. Kapı ka-pandı.

Bir yaralı yere düşen kibrit çöplerini topluyordu. Yanındakiler ve kendisi Lu - Yu - Şen'in verdiği kutu-daki kibrit çöplerini ufak ufak kırmışlar, en kısa kim çekecek diye oynuyorlardı. Daha beş dakika dolmadan kapı yeniden açıldı.

— Başka biri daha...

Lu ve arkadaşı birbirlerini kollarından tutarak ilerlediler. Lu yüksek heyecansız bir sesle meşhur bir tiyatro oyununun kahramanının ölüm sahnesini ezber okuyordu. Fakat eski Çin beraberliği iyice yok olmuştu: Kimse onu dinlemiyordu. Asker:

— Hangisi? diye sordu.

Cevap vermiyorlardı.

— Hanginiz gelecekseniz, gelin...

Bir dipcik darbesiyle onları ayırdı. Lu ona ötekinden daha yakındı. Onu omuzundan yakaladı. Lu omuzunu kurtardı, ilerledi. Arkadaşı tekrar yerine döndü ve yattı.

Kiyo onun için ölmenin kendisinden öncekilere göre ne kadar daha zor olacağını hissetti. O yalnız kalmıştı. Lu ile birlikde ilerlediğine göre onun kadar cesaretliydi. Ama şimdi, köpek gibi yerde kıvrılış biçimi, vücuduna sarılmış kolları korkusunu haykırıyordu. Aslında nöbetçi ona dokunduğu anda bir sinir krizine yakalanmıştı. İki asker, biri bacaklarından diğeri kafasından, onu kavrayıp götürdüler.

Sırtüstü yatmış, kolları göğsünün üzerinde, Kiyo gözlerini yumdu: Bu tamamen ölülerin duruşuydu. Kendini, uzanmış, hareketsiz, suratı ölümün huzuru ile sakinleşmiş biçimde tahayyül etti. Ölüm hemen hemen bütün cesetlere bir gün geçtikten sonra, sanki en sefil insanların bile bir haysiyeti olduğunu göstermek için bu huzur dolu ifadeyi veriyordu. Ölen çok insan görmüştü. Belki de yetiştiği Japon eğitiminin de etkisiyle kendine özgü bir ölümle, kendi hayatına benzer bir ölümle ölmenin güzel bir şey olduğunu her zaman düşünmüştü. Ölmek bir pasiflik ama kendini öldürmek bir eylemdir. İçlerinden birini almağa geldiklerinde, bütün bilinçliği içinde kendini öldürecekti. Kalbi duracakmış gibi olarak gramafon plâklarını hatırladı. Umudun bir anlamı olduğu zamanlara aitti onlar. Bir daha May'ı göremeyecekti ve kendisine acı veren tek üzüntüsü, sanki kendi ölümü bir hataymış gibi, onunla ilgiliydi.

Sıkıntılı bir alaycılıkla «Ölmek yüzünden duyulan vicdan azabı» diye düşündü. Kendisi için, her zaman, zayıflık değil de güçlü olmayı yakıştırdığı babası için benzer bir şey hissetmiyordu. Bir yıldan fazla bir süredir May onu, bütün acılarından değilse de, yalnızlıktan kurtarmıştı. Onu düşünmeye başlayınca ilk defa kenetlenen vücutların ızdırap verici sevgi taşkınlığını duyuyor ve ne yazık, yaşayanlardan şimdiden kopuyordu. «Şimdi beni unutması gerek.» Bunu ona yazmak, onu yaralayıp daha fazla bağlanmasından başka sonuç vermezdi. «Bunu ona söylemek başkasını sev demek olur.» Ah hapishane, zamanın durduğu yer — Başka yerde zaman yine de akmağa devam eder.— Hayır, ihtilâl başarı şansı ne ve yeniden alevleneceği yer neresi olursa olsun, şu ağır makineli tüfeklerle dış dünyadan koparılmış teneffüshanede öldürücü bir darbe yiyordu. İnsanların sıkıntı, saçmalık ve aşağılanma içersinde çalıştıkları her yerde kendilerinininkine benzer bir kadere mahkûm kişiler için evliyaların dualarına benzer yargılar besleniyordu. Ve şehirde bu ölüme yakın insanlar, sanki ölmüşler gibi seviliyorlardı... Şu son gecenin kapladığı yeryüzünde, can çekişenlerle dolu bu yerde ki kadar erkekçe bir aşkın ağırlığını hissettirdiği bir yer yoktu mutlaka. Bu yere uzanmış kalabalıkla inlemek, bu adanmış ızdırabın yakınma mırıltılarına ulaşmak... Ve işitilmemiş bir uğultu, ızdırabın bu fısıltısını gecenin derinliklerine kadar uzatıyordu. Hemmelrich gibi bu adamların da hemen hemen hepsinin çocukları vardı. Buna rağmen, akşamın sakinliği gibi, yaralılarından yükselen uğultuyla, onların kabulendiği kaderleri, gözleri kapalı, kendini salmış, elleri vücudunun üzerinde ki Kiyo'yu bir ağıt ihtişamı ile sarıyordu. Zamanının en yüce duygularını ve en büyük umudunu yüklenenler için çarpışmıştı o. Hayatı boyunca beraber yaşamak istediği insanlar arasında ölecekti. O, şu yatan adamların her biri gibi yaşantısına bir anlam kazandırmış olduğu için ölecekti. Uğrunda ölmeyi kabul etmediği bir hayatın ne değeri olabilirdi ki?

İnsan tek başına ölmezse, ölmek kolaydır. Bu kardeşçe ürpertiyle doymuş ölüm, binlerce insanın şehit gözüyle bakacakları yenilmişler topluluğu ve kanlı efsaneden yığınların yaratacakları parlak efsaneler. Ölüm şimdiden gözünü dikmiş bakarken, bu insanlığa kendini kurban edenlerin «İnsanların» erkek yürekleri ölüm için akıldan daha iyi bir sığınaktır diyen haykırıışlarının fısıltısını duymamağa imkan var mıydı?

Siyanürü şimdi avucunda tutuyordu. Sık sık kendi kendine acaba kolay ölürmüyüm diye sormuştu. Biliyordu ki ölmeye karar verirse ölecekti. Fakat kendi benliğimizi bizden saklayan hayatın vahşi aldirmazlığını tanıdığı için ölümün, düşüncesini dönüşü olmayan bir yolda bütün ağırlığı ile ezeceği an hakkında hiç endişesiz değildi.

Hayır, ölmek coşkun bir eylem, ölümün çok benzediği bir hayatın en yüce ifadesi olabilirdi. Bu da çekinerek yaklaşan şu iki askerin arasından kurtulmak olabilirdi. Zehiri dişleri arasında, emir veriyormuş gibi, ezdi. Ona kaygıyla soru soran ve dokunmağa çalışan Katov'u tekrar işitti. Ve tam soluğu kesilip ona yapışacağı anda korkunç bir kasılma halinde bütün benliğini parçalayan bütün gücünün onu aştığını hissetti.

Askerler kalabalığın içersinden ayağa kalkamayan iki mahkûmu almaya geldiler. Diri diri yakılmak kuşkusuz, sınırlı da olsa bazı şereflere hak kazandırıyor her halde. Tek bir sedye ile taşınarak, üstüste ya da hemen hemen öyle getirilip, Katov'un soluna atılıverdiler. Kiyo ölmüş sağında yatıyordu. Sadece ölüme mahkum edilmişlerle kendilerini boş bir alanın ayırdığı askerler fenerlerinin yanına çöktüler. Yavaş yavaş kafalar ve bakışlar gecenin içersine gömüldüler. Artık mahkumların yerini gösteren salonun dibinde ki ışığa kafalar daha seyrek döner oldu.

Katov onu en azından bir dakika boyunca sık sık soluk almak zorunda bırakan Kiyo'nun ölümünden beri kendini çevresindeki arkadaşlarınsından daha güçlü

ve acı verici bir yalnızlıkla çevrilmiş hissediyordu. Öldürülmek için götürülmesi gereken Çinli'nin sinir krizi ile kıvranan hâli gözünün önüdeydi. Ve buna rağmen uzun senelerdir bunu bekliyormuş gibi, bu tam kendini bırakma halinde bir dinlenme duygusu buluyordu. Hayatının en kötü anlarında rastladığı, tekrar bu'duğu bir dinlenme «İmrendiğim, beni çeken keşifler değil, keşiflerin ızdıraplarıdır.» Nerede okumuştı bunu acaba? Düşüncesine cevap vermek istiyormuşcasına üçüncü kere uzaktan bir düdük sesi odaya kadar ulaştı. Solunda ki iki kişi irkildiler. Çok genç iki Çinliydi. Birisi Nöbetçi Birliğinde çarpıştığı için tanıdığı Suen'di. İkinciye tanıımıyordu. (Pei değildi. Acaba o neden ötekilerle birlikte değildi?)

— Savaş gurupları örgütlediğin için mi buradasın? diye sordu.

— Çang Kay Şek'e suikast, diye cevapladı Suen.

— Çen'le birlikte mi?

— Hayır o bombasını tek başına atmak istedi. Çang Kay Şek arabada değildi. Ben otomobili daha uzakta bekliyordum. Bombayla yakalandım.

Ona cevap veren ses o kadar boğuktu ki, Katov her iki yüze de dikkatle baktı: Gençler hıçkırmadan ağlıyorlardı. Katov «Sözle yapılacak fazla bir şey yok» diye düşündü. Suen omuzunu oynatmak istedi ve acıdan yüzünü buruşturdu —kolundan yaralıydı—.

— Yandı, dedi, diri diri yanmak. Gözleri gözleri de... anlıyorsun değil mi?

Şimdi yanında ki yoldaşı hıçkırıyordu.

Katov:

— İnsan kaza ile de yanabilir, dedi.

Birbirleriyle değilde görünmez bir üçüncü kişiyle konuşuyorlarmış gibi bir halleri vardı.

— Aynı şey değil.

— Hayır, elbette bu daha kötü.

Gözler de gözler de, diye Suen daha alçak bir ses-

le tekrar ediyordu. Parmakların herbirini, ayrıca karnı, karnı da...

Öbürü boğuk bir sesle:

— Sus artık. dedi.

Bağırmak istiyordu, ama gücü yoktu artık. Ellerini Suen'in yaralarının hemen yakınında büzdü. Suen'in adaleleri kasıldı.

Kiyo'nun König ile olan görüşmesini düşünen Katov «İnsanlığın kendine saygı duyma gereği ha...» diye mırıldandı. Mahkumlardan hiç biri artık konuşmuyordu. Fenerin bayağı uzağında, şimdi tamamen karanlığa gömülmüş yerden yaralıların uğultusu geliyordu. Suen ve arkadaşına biraz daha yaklaştı. Nöbetçilerden biri diğerlerine bir hikaye anlatıyordu, kafalarını yaklaştırmışlar, fener ile mahkumlar arasında duruyorlardı, etrafı gördükleri bile yoktu. Uğultuya, kendisi gibi döğüşmüş bütün bu adamlara rağmen, Katov ölmüş dostunun vücudu ve dehşet içersinde ki iki arkadaşının ve de şu duvar ve gecenin içersinde kaybolan düdük sesi arasında yalnızdı. Ama bir insan şu yalnızlık ve hatta belki şu tüyler ürpertici düdük sesinden daha kuvvetli olabilirdi. Benliğinde hayatının en müthiş dürtüsü korkuyla mücadele halindeydi. O da kemerinin tokasını açtı. Ve en nihayet.

— Hey bana bak, dedi alçak sesle. Suen elini göğsümün üzerine koy, eline dokunduğumda hemen al: Size siyanürümü vereceğim. Mutlaka iki kişiye yetecek kadar vardır. İki kişilik zehir bulunduğunu söylemek hariç, her şeyden vazgeçmişti. Yan yatmış bir halde, siyanürü iki parçaya kırdı. Nöbetçiler, onları çeviren bulanık bir hâle halindeki ışığı maskeleyordı: Ama ya kıpırdarsa? Ne olursa olsun görmeleri imkansızdı. Hayatından daha fazla değeri olan bu bağıışı hiç bir şeye, hatta vücutlara, şu acıyla dolu seslere değil yalnızca göğsünün üzerinde ki sıcak ele yapıyordu. El bir hayvan gibi büzüldü aynı anda, ondan ayrıldı. Bütün vücudu gerilmiş, bekledi. Ve aniden iki sestten birisini işitti:

— Kayboldu, düştü...

Sanki böyle bir felaket mümkün değilmiş gibi, sanki her şey yolunda gitmek zorundaymış gibi, kaygıyla az çok değişmiş bir ses duyuldu. Katov için de bu imkansızdı. Sınırsız bir öfke içinde yükseliyor ama bu imkansızlıkla çatışarak tekrar sakinleşiyordu. Ama böyle de olsa. Onu şu serseme kaybetsin diye mi vermişti?

— Ne zaman?

— Benim vücuduma gelmeden. Suen onu bana verdiğinde tutamadım, ben de elimden yaralıyım.

Suen «kisini de düşürdü» dedi.

Herhalde aralarında ki boşlukda arıyorlardı. Sonra Katov ile Suen'in arasını aradılar. Öbürü muhtemelen Suen'in üzerinde yatıyordu, çünkü Katov hiç bir şey görmemesine rağmen, yakınında her iki vücudun kütlesini hissediyordu. Sinirlerine hâkim olmaya çalışarak, elini ulaşabileceği yerlere kadar, yere düzlemesine koyarak, on santimetre on santimetre dolaştırıyordu. Onların elleri de kendisinininkine değişiyordu. Ve birden bire ellerden biri, onunkini yakalayıp, sıktı ve avucunun içinde tuttu. Seslerden biri:

— Hiç bir şey bulamasak da... dedi.

Katov da, gözlerinden yaşlar döküldü dökülecek, bu karanlığın içersinde, sesinin gerçek anlamını bile sezemediği (Çünkü bütün fısıltılar birbirine benzer) şu zavallı kardeşlik duygusuna kendini kaptırmıştı. Bu kardeşlik gösterisi ona, şimdiye kadar yaptığı en büyük, belki de hiç bir işe yaramayacak bir bağış karşısında yapılmıştı. Suen'in aramaya devam etmesine rağmen, her iki el kenetlenmiş olarak durmaktaydı. Bu nerdeyse kucaklaşma, kasılma halini aldı, birden:

— İşte...

Oh, yeniden diriliş..... Ama:

— Onların taş parçası olmadığına emin misin? diye sordu öbürü.

Yerde çok sıva parçası vardı.

— Ver bakayım, dedi Katov.

Parmaklarının ucuyla şekilleri tanıdı.

Onları geri verdi. —Geri verdi onları— yine kendisinin arayan eli daha kuvvetle sıktı, omuzları titreyerek, dişleri birbirine vurarak bekledi. «İnşallah gümüş kağıda sarılı olduğu için, siyanür bozulmamıştır» diye düşündü. Avucunda tuttuğu el aniden onunkini bükte ve sanki bu el vasıtasıyla karanlıkta kaybolmuş şu vücut ile temas kuruyormuş gibi vücudun gerildiğini hissetti.

O da bu kasımalı tıkanıklığa imreniyordu. Hemen hemen aynı anda, diğeri, kimsenin aldırmadığı boğuk bir çığlık attı. Sonra her şey bitti. Katov kendini tamamen terkedilmiş hissediyordu. Karnının üzerinde döndü ve bekledi. Omuzlarının titremesi dinmiyordu.

Gece yarısı, subay gene geldi. Birbirine çarpan silâhların şakırtısı içinde, altı asker mahkumlara yaklaştı. Bütün esirler uyanmışlardı. Yeni fener de alt üst edilmiş topraktaki mezarlara benzeyen — uzun, hatları belirsiz şekiller ve gözler üzerinde bir kaç yansımadan başka bir şey göstermiyordu. Katov doğrulmayı başarmıştı. Mangaya kumanda eden Kiyo'nun kolunu yakaladı, kolda ki katılığı hissetti ve hemen Suen'i tuttu. O da katılaşıyordu. Ön sıradaki esirlerden arkadakilere doğru bir uğultu yayılıyordu. Manga şefi önce birincisinin sonra ikincisinin bacağından tuttu. Bacaklar kaskatı, yere düştüler. Adam subayı çağırdı. Son gelen de aynı hareketleri tekrar etti. Esirler arasında ki uğultu genişliyordu. Subay Katov'a baktı.

— Ölü mü bunlar?

Niye cevap vermeli?

— En yakın altı esiri ayırın..

— Faydasız, diye cevap verdi. Katov, onlara siyanür veren benim.

Subay duraladı:

— Ya siz? diye sordu sonunda.

Katov derin bir sevinçle cevap verdi.

— Yalnızca iki kişiye yetecek kadar vardı.

«Şimdi suratımın ortasına bir dipçik yiyeceğim» diye düşündü.

Esirlerin çıkardığı uğultu bağırışma halini alıyordu.

Subay sadece:

— Yürü bakalım, dedi.

Katov daha önce de ölüme mahkum edilmiş olduğunu unutmuyordu. Ağır makineli tüfekler üzerine çevrilmiş ve onların ateş ettiğini duymuştu. «Dışarı çıkar çıkmaz, birisinin boğazını sıkmağa çalışacağım ve beni öldürmeye mecbur kalana kadar da ellerimi boğazından çekmeyeceğim. Beni yakacaklar, ama öldürdükten sonra» Aynı anda, askerlerden biri, diğeri ellerini arkadan bağlarken, onu kucakladı. «Delikanlıların şansı varmış» diye düşündü. «Herneyse... Diyelim ki bir yangında öldüm.» Yürümeğe başladı, inlemelere rağmen, sessizlik, düşen bir kapak gibi yeniden ortalığı kapladı. Daha önce de, beyaz duvarın üzerinde olduğu gibi fener Katov'un simsiyah gölgesini gece ile dolu pencerelere düşürüyordu şimdi. Yaraları yüzünden duraklaya duraklaya, bir bacağından öbürüne bütün ağırlığını vererek yürüyordu. Sallana sallana fenere yaklaştığında, kafasının silueti tavanda kayboluyordu. Salonun bütün karanlığı canlıydı ve bakışları ile onu adım adım izliyordu. Ayağının bütün ağırlıyla yere her dokunuşunda zemin çınlıyor ve bundan başka da ses çıkmıyordu. Bütün kafalar, yukardan aşağı sallana sallana, yürüyüşünün ritminin, sevgiyle, korkuyla ve tevekkülle izliyorlardı. Sanki, bu hep aynı hareketlerin tekrarında kendi sarsıntılı ölüme gidişlerini görüyorlardı. Bütün kafalar havada kaldı: Kapı yeniden kapanmaktaydı.

Uykuda ki soluğun aynısı, derin soluklanmaların yol açtığı bir gürültü yerden yükselmeğe başladı. Burunlarından soluklanarak, çeneleri kaygıyla kenetlenmiş, kımıldamaksızın, henüz ölmemiş olanlar düdük sesini bekliyorlardı.

Ertesi Gün.

Beş dakikadan fazla süredir, Gisors piposuna bakıyordu. Önünde «Hiç bir şey ifade etmeyen» lambası yanmaktaydı. Küçük afyon kutusunu açmış, iğneleri temizlemişti. Dışarda gece, odanın içinde küçük lambanın ışığı ve aydınlık büyük bir dikdörtgen: İçine Kiyo'nun cesedini koydukları bitişik odanın açık kapısı. Teneffüshane mahkûmların birçoğu için boşaltılmış ve dışarı atılan cesetlerin kaldırılmasına kimse karşı çıkmamıştı. Katov'un cesedi ise bulunamamıştı. May Kiyo'nunkini çok ağır bir yaralıya göstereceği özenle getirmişti eve. Kiyo, orada, ölmeden önce sahip olacağını düşündüğü, huzurlu ifadeden uzak. boğulma yüzünden, onu bir insandan başka her şeye benzeten bir kasılma içinde, uzanmış yatıyordu. May, bu suratı son gördüğü zaman, onun korkunç bir ana şefkatiyle, kullandığı kelimeleri benliğinde tekrar işitmekden korkarak, kendi kendine konuşuyor, bir yandan da gömölmeyle ilgili son hazırlıklara başlamadan önce, Kiyo'nun saçlarını tarıyordu. «Aşkım» diye mırıldanıyordu, «etim» dermişcesine ve bir yabancıнын değil, kendisinden bir parçanın koparılıp alındığını iyice hissediyordu. «Hayatım. .» Bütün bunları bir ölüye söylediğini farkettil. Ama uzun süreden beri ağlamanın da ötesinde bir yerdeydi.

Lambasıyla ipnotize olmuş, bu büyüleyici atmosfere sığınmış Gisors «Kimseye yardımı dokunmayan her acı saçmadır» diye düşünüyordu. «Huzur orada, huzur» Ama elini uzatmağa cesaret edemiyordu. Ölümden sonra ki hiç bir hayata inanmaz, ölümlere hiç bir saygı duymazdı ama, elini uzatmağa cesaret edemiyordu.

Kadın ona yaklaştı. Dalgın bakışlı, bu altüst olmuş çehrede ki ağız gevşekti... Parmaklarını yavaşça Gisors'un bileğinin üstüne koydu.

— Gelin, dedi endişeli, hemen hemen duyulmaz bir sesle, «Bana öyle geliyor ki biraz ısındı.»

Gisors bu sonsuz bir ızdırabın kaynaştığı, ancak şaşkınlığın izlerini bile taşımayan çehrede gözleri aradı. Kadın ona hiç de bulanık olmayan, umuttan çok yalvarışla dolu bir bakışla bakıyordu. Zehrin etkileri her zaman belirli bir kesinlikten uzaktır ve May doktordu. Gisors kalktı, kendini umuda kaptırmaktan sakınarak peşinden gitti. Bu umut o derece güçlüydü ki, kendisini bu umuda bir bırakırsa, bir daha elinden alınmasına dayanamayacakmış gibi geliyordu. Kiyo'nun mavimsi alnına dokundu, bu alın hiç bir zaman kırışmayacaktı artık. Soğuktu, ölümün şüphe götürmez soğukluğuydu bu. Parmaklarını çekmeğe, May'ın bakışı ile tekrar karşılaşmağa cesaret edemiyordu. Ve kendi bakışını, Kiyonun artık çizgileri silinmeğe başlamış, açık elinden ayırmadı

— Hayır, dedi tekrar acıya gömülerek. Eli bırakmamıştı. May'a biraz önce inanmamış olduğunu farketti.

Genç kadın yalnızca.

— Yapacak bir şey yok... diye cevap verdi.

Sonra da onun, tereddüt içinde, bitişik odaya geçişini seyretti. Ne düşünüyordu acaba? Kiyo orada olduğu sürece, her düşünce ona bağlanıyordu. Bu ölüm genç kadından ne olduğunu bilemediği ama yine de mutlaka var olması gereken bir cevap bekliyordu. Ey diğerlerinin, dualarla, çelenklerle dolu iğrenç şansı... Hiç bir çocuğun annesinden göremediği kadar şefkati elinden alan kaygının dışında bir cevap bekliyordu. Bu hayatın en sıcak biçimleriyle ölüleri konuşturan tüyler ürpertici bir davetti. Bu bir daha hiç konuşmayacak ağız daha dün ona «Öldüğünü sandıydım» demişti.

Burada kalmış olan gülünç denecek kadar değer-

siz bir hayat parçasıyla bir cesetle değil de, ölümün kendisiyle bir bütünlüğe ermek gerekiyordu. Orada, hatıraları arasından kadere tam razı olma hali içersinde seyrettiği can çekişmeler çekip çıkararak, yokluğa vahşice sunduğu aldatıcı kabullenmenin edilgenliği içerisinde, hareketsiz duruyordu.

Gisors divana yeniden uzanmıştı. «Sonra da uyanmak zorunda kalacağım.» Kimbilir bu ölüm kendisine her sabah, daha kaç zaman yeni bir şey getirecekti? Pipo orada duruyordu: Ya huzur? Elini uzatmak, topağı hazırlamak: Bir çeyrek saat sonra, sanki kendine kötülük yapmak isteyen bir kötürümü düşünmüş gib, ölümü sınırsız bir hoşgörüyü düşünmek. Ölüm artık ona ulaşamayacaktı. Ve o bütün hâkimiyetini yitirip, evrensel huzur içersinde kaybolacaktı. Özgürlük oradaydı, hemen yakınında... Ölülere hiç bir yardımda bulunulamazdı. Niye daha fazla acı çekmeli? İzdırap aşka ya da korkuya bir ödölmüdüğü?.. Tepsiye hâlâ dokunamıyordu. Tasa, istek ve geri itilen hıçkırıklarla boğazında düğümleniyordu. Rastgele, elinin altında ki iki broşürü aldı. (Kiyo'nun kitaplarına hiç dokunmazdı, ama onunda onları okumayacağını bilirdi.) Bu Pekin Politikası'nın, cesedi getirdikleri sırada yere düşen ve Gisors'un üniversiteden atılmasına neden olan söylevinin bulunduğu sayıydı. Sayfanın kenarındaki boşlukta, Kiyo'nun elyazısıyla «Bu söylev babamın söylevidir» yazılıydı. Hiç bir zaman kendisini tasvip ettiğini dahi söylememişti. Gisors broşürü yavaşça kapattı ve yok olan ümidine baktı.

Kapıyı açtı. Afyonu gecenin içine fırlattı ve omuzları çökmüş, şafağın sökmesini, acısıyla olan diyalogunda, acının yıpranıp, sessizliğe indirgenmesini bekler bir halde tekrar gelip oturdu. Ağzını yarı aralayan, ciddi çehresini şaşkın bir yüz haline sokan ızdırabına rağmen, bütün kontrolünü kaybetmemişti. Bu gece hayatı değişecekti. Ölümün bir insanda zorunlu kılacağı değişime karşı düşüncenin gücü fazla değildir. Bundan böyle Gisors tek başına bırakılmıştır. Dünya-

nın bir anlamı yoktu, dünya yoktu artık. Orada, onu şu evreni bağlamış olan vücudun yanında, dönüşü olmayan hareketsizlik Tanrı'nın intihar etmesi gibi bir şeydi. Kiyo'dan ne başarı hatta ne de mutluluk beklemişti. Kiyo'suz hayat nasıl olabilirdi? «Zamanın dışına atıldım...» Çocuk zamana boyun eğme, nesnelerin atışına uyma demekti, hem de şüphesiz en derin anlamıyla, Gisors, umutsuzluk, kaygı ve bekleyiş olduğu kadar umuttu da varlığının ta derinliklerinde. Ama bunu anlaması için sevdasının ezilmesi gerekli miydi? Ve herşeye rağmen, onu tahrip eden her şey benliğinde arzulu bir kabul buluyordu. «Ölmüş olmakla güzel olan bazı şeyler var» diye düşündü. Benliğinde, canlılardan ya da nesnelerden değil de kişinin kendisinden fışkıran ve bizi hayattan çekip koparmağa çalışan nitelikteki temel bir ızdırabın içinde titrediğini hissediyordu. Ondan kurtulabilirdi ama, ancak onu düşünmeyi bırakarak. Ve o, sanki bu korku verici seyretme, ölümün işitebileceği tek sesmiş gibi, sanki kalbinin derinliklerine işlemiş olan bu insan olma ızdırabı, öldürülmüş oğlunun vücudunun işitebileceği tek ağıtmış gibi, bu ızdırabın içersine gömülüyordu.

Paris, Temmuz 2.

Ferral, Konsorsiyuma en şiddetli hücumların yapıldığı gazeteyi yelpaze gibi sallayarak, Maliye Bakanlığının bekleme salonuna en son geldi. Nakit İşleri Dairesi ve Maliye müfettişliği ile ilgilenen elemanları gruplar halinde toplanmışlardı. Ferral'in Fransa Bankası, Fransa İş Bankası ve çeşitli kredi kurumlarında temsilcisi olan erkek kardeşi, akıllıca bir görüşle geçen hafta hasta olmuştu. Ferral hepsini tanıyordu: Bir oğul, bir damat ve Maliye Müfettişliği Nakit İşleri dairesinin eski görevlileri. Devlet ile Kredi Kurumları arasındaki bağ bu kurumların eski meslekdaşları tarafından iyi kabul gören görevlileri kendine bağlamalarını zorunlu kılmayacak kadar sıkıydı. Ferral onların şaşır-mış bir halde olduklarını farkettiler. Onlardan önce gelmesi daha yerinde olurdu. Onu orada göremeyince, toplantıya çağrılmadığını sanmışlardı. En son gelmeyi kendine uygun görmesi onları şaşırtmıştı. Her şey onları ayırıyordu: Onun onlar hakkındaki düşündüğü; onların onun hakkındaki düşündükleri, giyinme tarzları. Neredeyse iki ayrı ırk...

Hemen o anda içeri alındılar.

Ferral, Bakanı az tanıyordu. Geçmiş çağlara ait bu yüz ifadesi acaba «Regence» çağının peruklarına benzeyen kalın beyaz saçlarından mı ileri geliyordu? Bu parlak bakışlı, candan gülümsemeli incî çehre, eski bir parlamenter olan Bakanın ünlü inceliği ile uyuşuyordu. Bu ün, damarına basıldığında birdenbire sertleşivermesinin de bilinmesi ile paralel giderdi. Ferral, herkes yerini alırken, meşhur olmuş komik bir olayı

düşünüyordu: Bakan o sıralarda Dışişleri Bakanı iken, Fransa'nın Fas'daki temsilcisini iki yakasından tutup sarsmış ve aniden adamın ceketinin sırt dikişleri sökülüvermişti. Hemen zile basıp «Beyefendiye benim ceketlerimden birini getirin» demiş, ve daha sonra da, odacının odadan çıktığı anda da tekrar zili çalıp «En eskisini... Daha iyisine lâıyk değil» demiş. Ağzının vaad ettiğini inkâr eden bir bakışı olmasaydı, çok hoşsa giden bir suratı olacaktı: Bir kazada yaralanmıştı ve gözlerinden biri camdandı.

Oturmuşlardı: Nakit İşleri Dairesi Müdürü, Bakanın sağında; Ferral solunda ve temsilciler, çalışma masasının nihayetinde bir kanapede idiler.

— Beyler, sizi toplantıya niye çağırdığımı biliyorsunuz, dedi Bakan. Şüphesiz siz de meseleyi incelemiştinizdir. Meseleyi özetlemeyi ve kendi görüşünü size takdim etmesi için sözü Bay Ferral'e bırakıyorum.

Temsilciler, her zaman âdeti olduğu gibi Ferral'in meseleyi şakalara boğup anlatmasını sabırla beklediler.

— Beyefendiler, dedi Ferral, bu çeşit görüşmelerde iyimser bilânçolar sunmak âdettir. Gözlerinizin önünde Maliye Müfettişliğinin raporu var. Pratikte Konsorsiyum'un durumu, bu raporun düşündüreceklerinden daha kötüdür. Ben size ne şişirilmiş bilânço maddeleri, ne de kesinliği iyice belli olmayan inançlar sunacağım. Konsorsiyum'un pasifini bildiğiniz apaçıktır. Ben başka hiç bir bilânçonun gösteremeyeceği aktifin iki noktasına dikkatinizi çekmek istiyorum ve sizden de yardımınız bunun için istenmektedir. İlk olarak Konsorsiyum'un Uzak Doğu'da bu nitelikte tek Fransız eseri olmasıdır. Açık da verse, iflâsın eşiğinde de olsa, yapısı bozulmadan kalabilir. Acente ağı, Çin içersindeki alım ve satım merkezleri, Çinli alıcılar ve Hindicini'ndeki üretici şirketler arasında kurulmuş bağlar bütün bunlar mevcuttur ve belki ayakta tutulabilir. Yang - Tse'deki tüccarların yarısı için, Japonya denilince akla nasıl Mitşubişi gelirse, Fransa Konsorsiyum

demektir dersem abartmış olmam. Bildiğiniz gibi, bizim örgütümüz yayıldığı alan bakımından Standart Oil ile karşılaştırılabilir. Öte yandan, Çin Devrimi de ebediyen yaşamayacaktır. İkinci nokta: Konsorsiyum'un Çin ticaretinin büyük bir bölümü ile olan bağları sayesinde, Çang - Kay - Şek'in iktidarı ele geçirmesine en etkin biçimde katkıda bulundum. Daha şimdiden Çin Demiryollarının inşasında anlaşmalarla Fransa'ya ayrılan pay Konsorsiyumca ele geçirilmiş durumda. Önemi takdir edersiniz. Özellikle sizden istediğimiz yardımı düşünürken bu noktayı gözden kaçırmamanızı isteyeceğim. Bana öyle geliyor ki, Asya'da ülkemizi temsil eden tek güçlü örgütün, onu kuran ellerden çıkması gerekse bile, varlığını sürdürmesini dilemek savunulmağa değer.

Temsilciler, zaten iyice bildikleri ve onlara artık yeni bir şey öğretmeyecek olan bilânçoyu dikkatle inceliyorlardı. Herkes Bakan'ın konuşmasını bekliyordu.

— Kredinin bozulmaması, dedi Bakan, salt Devletin değil, kurumların da yararına olan bir şeydir. Çin Endüstri Bankası, Konsorsiyum gibi önemli kurumların çökmesi, herkese ancak zarar verir...

Koltuğunun arkasına yaslanmış, bakışları dalgın, elindeki kurşun kalemin ucuyla, önüne yerleştirilmiş kurutma kâğıdının üzerine vura vura, gevşek bir tavırla konuşuyordu. Temsilciler tutumunun daha kesin olmasını bekliyorlardı.

Fransa Bankası'nın temsilcisi:

— Size, Bay Bakan, daha değişik bir düşünceyi sunmama izin verir misiniz? dedi. Burada hiç bir kredi kurumunu temsil etmeyen, dolayısıyla tarafsız, tek kişiyim. Birkaç aydır, iflâsların mevduat hacmini düşürdüğü doğrudur. Ama altı ay sonra, mutlaka en fazla güvenilen belli başlı kurumlara otomatikman geri döner. Belki de Konsorsiyum'un çökmesi, bu beylerin temsil ettiği kurumlar için zararlı değil de, yararlı olacaktır.

Bunun yanı sıra, krediler ile sürekli oynamak ih-

tiyatsızca bir harekettir: On beş taşra bankasının if-lâsı, en azından yürürlüğe konmasına neden olacakları politik tedbirlerin boyutları yüzünden kurumların lehine olamaz.

Ferral «Fransa Bankası, kredi kurumları para vermişse, kendisinin de angaje olacağı korkusundan böyle konuşmuyorsa, bütün bunlar boş lâf» diye düşündü. Bir sessizlik oldu. Bakanın araştırmacı bakışları, net sesli, azarlamağa hazır bir hali olan, dik bakışlı, süvari subayı suratlı bir temsilcinin bakışları ile karşılaştı.

— Bizi bir araya getiren her zamanki toplantıların aksine, ben bu sefer bize verilen, ticaret merkezleri ile ilgili bilânço konusunda Bay Ferral'den daha az kötümser olmak zorundayım. Gurubun bankalarının durumu felâket, bu doğru ama bazı işletmeleri bugünkü durumları ile bile savunulabilirler.

— Sizden ayakta tutulmasını istediğim bu eserin bütünlüğüdür, dedi Ferral. Eğer Konsorsiyum yıkılırsa, yaptığı işler Fransa için bütün anlamını yitirir.

Ince ve zarif yüzlü başka bir temsilci:

— Buna karşılık, her şeye rağmen, Konsorsiyum'un esas aktifleri hakkında, Bay Ferral bana iyimser gibi geliyor. Istikraz tahvilleri daha piyasaya çıkmadı.

Konuşurken, Ferral'in ceketinin yakasına bakıyordu. Ferral ilgilenerek, adamın bakışlarını izledi ve sonunda anladı: Yalnızca o nişanını takmamıştı, bilhassa yapmıştı bunu. O, muhatabı ise, «Commandeur» nişanına sahipti ve bu nişanı küçümseyen ilige düşmanca bakıyordu. Ferral hiç bir zaman kimseden gücünden başka bir şeyi için saygı beklememişti.

— Piyasaya çıkacağını biliyorsunuz, dedi. Çıkacak ve kapışılacak. Bu tamamen Amerikan bankalarına bağlıdır. Ne aldirmek isterseniz alan müşterilerine değil.

— Öyle olacağını kabul edelim. Bütün istikraz tahvilleri kapışılacak, ama demiryollarının inşa edile-

ceği ne malûm?

— Ama, dedi Ferral biraz şaşırak (muhatabının ne cevap vereceğini bilmemesi imkânsızdı), nakitlerin büyük bir bölümünü Çin Hükümetine aktarmamız söz konusu değil. Bütün açıklığı ile ortada, paralar doğrudan doğruya Amerikan bankalarından, gereçlerin yapımını yüklenen firmalara gidecek. Aksi takdirde, Amerikalıların alıcı bulmaya çalışacaklarına inanıyor musunuz?

— Orası muhakkak. Ama Çang - Kay - Şek de öldürülebilir veyahutta yenilebilir. Bolşeviklik tekrar hâkim olursa, istikraz tahvilleri piyasaya çıkmayacak. Benim görüşüme göre Çang - Kay - Şek iktidarda tutunamaz. Elde ettiğimiz bilgiler onun çok yakında düşeceğini gösteriyor.

Ferral: «Komünistler her yerde ezildiler, Borodin Han - Keu'yu terketti, Moskova'ya döndü» dedi.

— Şüphesiz komünistler ezildiler, ama komünizm için de aynı şeyi söyleyemezsiniz. Çin bir daha hiç bir zaman eskisi gibi olamaz. Çang - Kay - Şek'in zaferinden sonra, komünistlerin yeni hücum dalgalarından korkulabilir.

— Bence o on yıl sonra da iktidarda kalacaktır. Fakat, hiç tehlike taşımayan hiç bir iş yoktur.

(Size hiç bir zaman hiç bir yararı olmayacak cesaretinizin sesini dinleyin siz, sadece, diye düşünüyordu. Sizin paranızla harp araç gereci alan Türkiye metelik iade etmediği zaman bakalım ne yapacaksınız? Yalnız başınıza tek bir büyük iş çeviremezsiniz siz. Devletle olan cilveleşmeniz sona erince, korkaklığınızı akıllılık diye nitelendirmeğe başlıyorsunuz ve Milo Venüs'ü olabilmek için kollarınızın olmamasını yeterli sanıyorsunuz. Bu kadarı da fazla...)

Genç, kıvrıkcık saçlı bir temsilci, yumuşak bir sesle:

— Çang - Kay - Şek iktidarda tutunsa da, Çin gümrük muhtariyetini yeniden eline geçirecek, dedi. Bay Ferral'in bütün olacağını tahmin ettiği şeyleri ka-

bul etsek bile, bir gün Çin yasalarının karşısında, Konsorsiyum'un etkinliğinin yok olmayacağını bize kim garanti edebilir? Bu soruya bir sürü karşılık verilebilir, bunu biliyorum...

— Birçok, dedi Ferral.

— Yine de bu işin şüpheli olarak kalması için birçok neden olacaktır dedi, subay suratlı temsilci. «Veyahutta işin hiçbir tehlike taşımadığını kabul etsek bile, uzun vadeli bir kredi istediği, hattâ bu işin bütün ömrüne iştirak etmek gerektiği meselesi kalıyor. Hepimiz biliyoruz ki, Bay Germain, aslında en iyi Fransız işlerinden birisi olan Anilin boya işi ile ilgilenmesi yüzünden az daha «Crédi Lyonnaise'i» felâkete sürüklüyordu. Bizim işimiz, işlere iştirak etmek değil, fakat garanti karşılığında, kısa vadeli ödünç para vermektir. Bunun dışında, artık söz bize ait değil. İş Bankalarına aittir...

Yeniden sessizlik, uzun bir sessizlik oldu.

Ferral, Bakan'ın karışmama nedenleri üzerinde düşünüyordu. Hepsi, hattâ o dahil, klâsik ve süslü. tıpkı Asyalıların beylik formülleri ile bezenmiş dilleri ile konuşuyorlardı. Bütün bunların Çinlilere özgü bir ifade ile olmaması zaten söz konusu değildi. Konsorsiyum'un garantilerinin yetersiz oldukları apaçık ortada idi, öyle olmasaydı oraya gelir miydi? Savaştan beri Fransız tasarruf sahiplerinin uğradığı kayıplar, büyük kurumlar ve iş bankaları tarafından salık verilen obligasyon ve aksiyonlara yatırılan meblâğlarla, Frankfurt Anlaşmasıyla Almanya'ya ödenen paradan epeyce fazlaydı. «Şantaj gazetelerinin dediği gibi» diye düşünüyordu Ferral, bu meblâğ kırk milyar frank civarında idi. Öfke ona canlılık kazandırıyordu. Kötü bir iş, iyi bir işden daha fazla komisyon getirirdi ve bütün mesele buradaydı. Fakat hâlâ bu kötü işin **onlardan biri** tarafından kurumlara sunulmuş olması gerekiyordu. Onlar ona parayı ancak Bakan'ın müdahale etmesi halinde ödeyeceklerdi. Çünkü Ferral onlardan değildi. Bekâr, kadınlarla maceraları olan bir adamdı. Afyon kul-

lanmasından da şüpheleniliyordu. «Legion d'Honneur» nişanını küçümsemişti. İkiyüzlü ve tutucu olamayacak kadar fazla gurura sahipti. Belki büyük bireycilik, tamamen ikiyüzlülük batağında gelişebilirdi. Borjiya tesadüfen Papa olmamıştı. Büyük bireyciler 18. yüzyılın sonunda, erdemden sarhoş devrimciler arasında değil fakat Renaissance zamanında besbelli Hristiyanlaşmış bir toplumsal yapının içersinde geziniyorlardı.

— Sayın Bakan, dedi delegelerin en yaşlısı. Biryandan da heceleri ve kısa kıvrıcık saçları gibi beyaz bıyığını geveliyordu. Biz devlete yardım etmek isteriz tabii. Bunu siz de biliyorsunuz.

Gözlüğünü çıkardı, ve jestleri hafifçe parmakları açık elleri ile bir körün jestlerine dönüştü.

— Ama nihayet, bununla beraber, bu yardımı hangi ölçüye kadar yapabileceğimizi bilmek gerekir. Herbirimizin beş milyonla bu işe katılamayacağımızı demiyorum.

Bakan belli belirsiz omuzlarını silkti. Öteki konuşmasını sürdürdü:

— Fakat Konsorsiyum en azından 250 milyonluk mevduatı geri vermek zorunda olduğuna göre söz konusu olan bu kadar para değil. O zaman ne yapılacak? Eğer devlet bu önemde bir iflâsın kötü olacağını düşünüyorsa, kendisi de para bulabilir. Fransa Bankası ve Hindicini Genel Valiliğine düşer Fransızların ve Annamlıların tasarruflarını kurtarmak. Bizim kendi mudilerimiz ve aksiyonerlerimiz var nihayet. Burada herbirimiz kendi kurumlarımız adına bulunuyoruz...

(Eğer Bakan, açıklıkla Konsorsiyum'un iflâstan kurtarılması gerektiğini açıklarsa, diye düşünüyordu Ferral, ne mudi kalır, ne aksiyoner...)

— İçimizden kim bize, sallantıda olan bir kurum için aksiyonerlerinin ödünç para vereceğini söyleyebilir? Bu aksiyonerlerin ne düşündüğünü —ve yalnız onların değil— çok iyi biliyoruz, sayın Bakan. Onlar yaşayamayacak güçte olanların piyasadan silinmesini ister ve böylelerini suni bir biçimde ayakta tut-

maya çalışmanın herkese yapılacak en büyük fenalık olduğunu düşünürler. Eğer batmağa mahkûm işler ayakta tutulursa, Fransız ticaretini ayakta tutan serbest rekabetin yararlı etkinliği ne olacak?

(Dostum diye düşündü Ferral, senin kurumun geçen ay Devletten gümrük tarifelerinin % 32 yükseltilmesini istedi, her halde serbest rekabeti kolaylaştırmak için yaptı bunu...)

— O halde? Bizim mesleğimiz garanti karşılığında ödünç para vermektir. Biraz önce beyefendinin çok doğru biçimde söylediği gibi: Hani Bay Ferral'in bize sunduğu garantiler?.. Bay Ferral'in kendisini dinlediniz. Burada Devlet, Bay Ferral'in yerine geçmek ve bize karşılığında Konsorsiyum'a ihtiyacı olan parayı ödeyebileceğimiz garantiler veriyor mu? Tek kelime ile: Devlet bizden, hiç bir karşılık göstermeden bizim fedakârlığımıza mı sığınıyor, yoksa bizden —Bay Ferral'in değil ama kendi adına— uzun vadeli de olsa bir hazine işlemini kolaylaştırmamızı mı istiyor? Birinci durumda, onun için fedakârlıkta bulunacağımız su götürmez, ama yine de aksiyonerlerimizi hesaba katmamız gerekir. İkincisinde, bize ne gibi garantiler sağlıyor?

Ferral «Konuşma tarzı tamamen şifreli» diye düşünmekteydi. Eğer bir komedi oynamakda değil idiysek, Bakan şöyle cevap vermeliydi: «Fedakârlık sözcüğünü komik buluyorum. Kârlarınız Devletle olan ilişkilerinizden kaynaklanıyor. Siz kuruluşunuzun fonksiyonunun önemi dolayısıyla komisyon ile yaşıyorsunuz, yoksa ne bir iş görerek ne de etkili bir şeyler yaparak değil. Devlet size şu ya da bu kisve altında yüz milyon verdi. Bunun yirmisini geri alıyor, onun adını hayırla anın ve fazla konuşmayın şimdi.» Fakat hiç bir tehlike yok. Bakan çalışma masasının çekmecesinden yumuşak bir şekerleme kutusu çıkardı ve çevresindekilere uzattı. Herkes birer tane aldı, Ferral hariç. Şimdi o kurumların temsilcilerinin ne istediğini biliyordu: Bakana bir şeyler vermeden bu odadan ayrılmak im-

kânsız olduğundan, parayı ödemeye razı olmak, ama mümkün olanının en azını... Bakana gelince... Ferral, onun bir şeyler tasarlamakta olduğundan emin, bekliyordu. «Benim yerimde Choiseul olsaydı, ne yapıyor görünürdü acaba?» Görünürdü: Çünkü 15. Lui'nin Bakanı olan Choiseul krallığın büyüklerinden iradeyi kuvvetlendirme dersleri istemez, ama gerektiği gibi davranma ya da alaycılık dersleri işterdi.

Bakan, kurşun kalemiyle hafif hafif masaya vurarak konuştu:

— Benim gibi, Nakit İşleri Dairesi Müdürü de size, Parlamentoda oya başvurmadan bu garantileri veremeyeceğimizi söyleyecektir. Beyler sizi buraya topladım çünkü halletmeye uğraştığımız sorun Fransa'nın prestijini ilgilendiriyor. Bu sorunu kamuoyunun önüne götürmenin, bu prestiji kurtarmaya çalışmak olacağına inanıyor musunuz?

— Şüphesiz, şüphesiz ama izin verin Sayın Bakan...

Sessizlik oldu. Temsilciler ağızlarını açtıklarında hışmına uğrayacaklarını hissettikleri Auvergne şivesinden kendilerini kurtarmak için şekerlemelerini çiğnerken, düşünceli bir tavır takınmışlardı. Bakan hepsine tek tek, gülümsemeden, bakıyordu. Ve onu cam olan gözünün tarafından gören Ferral, ona kuşlar arasında hareketsiz ve asık suratlı, uzun kuyruklu, büyük, beyaz bir papağanmışçasına bakıyordu.

— O halde, görüyorum ki beyler, diye tekrar konuşmaya başladı Bakan. Hepimiz bir nokta üzerinde anlaştık. Bu probleme nasıl yaklaşırsak yaklaşalım, mevduatın geri verilmesi bir zorunluluktur. Hindicini Genel Valiliği Konsorsiyum'a yeniden yürür hale getirmek için gerekenin beşte birini yüklenecek. Sizin payınız ne olabilir?

Şimdi herbirisi şekerlemesine sığınıyordu. Ferral kendi kendine «Küçük bir eğlence» dedi. «Hoşça zaman geçirmek istiyor, ama şekerlemeler olmasaydı da aynı olacaktı.» Bakan tarafından ileri sürülen kanıtın

değerini biliyordu. Nakit İşleri Dairesinden, parlamentonun onayı olmadan, konversiyon isteyenlere şunu söyleyen kendi kardeşi: «Sonra, bir metresime kimsenin izni olmadan, niye iki yüz milyon vermeyeceğim?»

Sessizlik oldu. Bu defaki, öncekilerden daha uzun sürdü. Temsilciler aralarında fısıldaşıyorlardı.

— Sayın Bakan, dedi Ferral, eğer Konsorsiyum'un sağlayacağından şüphe edilmeyen işleri şu ya da bu biçimde güçlendirecek ve her durumda alınan para geri verilecek ise Konsorsiyum'un desteklenmesini de içine alacak daha geniş bir çabanın yerinde bir istek olacağına inanmıyor musunuz? Bu derece yayılmış bir Fransız örgütünün varlığı, devletin gözünde, birkaç yüz milyon tasarrufunkine eşit bir öneme sahip değil mi?

— Beş milyon ciddi bir rakam değil beyler, dedi Bakan. Sözüne ettiğiniz fedakârlığa daha ısrarlı hitap etmem mi gerek acaba? Sizin ve Yönetim Kurullarınızın, Devletin bankaları denetlemesinin bertaraf edilmesine önem verdiğinizi biliyorum. Konsorsiyum gibi büyük işlerin çökmesinin kamuoyunun fikrini zorlayıcı ve belki acil olarak kontrolün kurulması yolunda oluşturmayacağını mı sanıyorsunuz siz?

«Gittikçe Çin tarzına yaklaşıyoruz» diye düşündü Ferral. «Bu da yalnızca şu demektir: 'Şu gülünç 5 milyondan söz etmeyi bırakın artık.» Bankaların kontrol edilmesine değin tehditte kendi politikası bu türlü kontrollere karşı olan bir hükümet tarafından yapıldığı için biraz saçma oluyordu. Ve Bakanın da, nasıl Havas Ajansını ellerinde tutan temsilcilerin kendisi aleyhine bir kampanya başlatmağa niyeti yoksa, onlar aleyhinde bu tehdit gerçekleştirilmeye niyeti yoktu. Nasıl bankalar Devlete karşı ciddi bir mücadeleye girişmezlerse, Devlet de onlara karşı öyle bir mücadeleye giremezdi. Bütün suç ortaklıkları, çıkarlar, kullandıkları ortak kişiler ve psikolojileri bunu engelerdi. Savaş yalnızca aynı kurumun servis şefleri arasında olurdu

ki, zaten bu da o kurumun yaşaması için gerekiyordu. Ama kötü günler yaşıyordu kurumlar. Eskiden Astor'da olduğu gibi, yalnızca, zayıf düşmeme ve öfkesini göstermeme gereği yüzünden kaçıyordu. Ama şimdi yenilmişti. Esas değerini etkinliğinden yarattığı için, hiçbir şey, her zaman kişiliklerini ve kullandıkları yöntemleri küçümsediği şu adamlar karşısındaki utanç verici durumunu ona unutturamayacaktı. Onlardan zayıftı ve bu yüzden, kendi sistemi içersinde bile ne tasarlarsa, düşünse boşunaydı.

— Sayın Bakan, dedi en yaşlı temsilci. Biz Devlete karşı olan iyiniyetimizi bir kez daha göstermek istiyoruz. Ama hiçbir garanti verilmezse, aksiyonlarımızın önünde, geri verilmesi gereken mevduatın artışıdan daha yüksek bir Konsorsiyum kredisini, sadece Konsorsiyum'un sağlam işlerine güvenerek vermeyi göze alamayız. Tanrı biliyor ki, Konsorsiyum'un sağlam işlerine güvenmiyoruz, bu işi sadece Devlet'in yüksek çıkarlarına olan saygımızdan yapacağız.

«Bu kişi, diye düşünüyordu Ferral, gerçekten şu emekli öğretmen havasından, Kör Ödipus havasına bürünmüş haliyle görülmemiş bir adam. Ve bütün alıklar, bunların arasına Fransa'nın kendisi de dahil, bu adamın ajans müdürlerine danışmağa giderek, Rusya'da, Polonya'da, Kuzey Kutbunda stratejik demiryolları inşa edeceğiz diye Devletin parasını sokağa attı. Savaştan beri, kanapeye oturmuş şu çıtkırıldım herif, tamamen Devlet'in kullanacağı para olarak, Fransız tasarruf sahiplerine onsekiz milyara mal olmuştu. Kendisinin de on yıl kadar önce dediği gibi «İçini dışını iyice bilmediği bir adamdan servetini nerede kullanacağına dair öğütler isteyen her kişi mahvolmayı hak etmiştir.» On sekiz milyar, kırk milyarlık ticarî işi hesaba katmıyorum. Ne de kendimi.

— Sizin düşünceniz Bay Damiral? dedi Bakan.

— Ben de ancak, Sayın Bakan, işittiğiniz sözlerle iştirak edebileceğim. Bay Morelles gibi, ben de temsil ettiğim kuruluştaki onun sözünü ettiği garantiler ol-

madıkça bu işe sokamam. Bu kuruluşu, Avrupa'nın en güçlüleri arasına sokan gelenek ve prensipleri her zaman hücumlara uğramıştır, ama bunlar sayesinde ki, o Devlete karşı fedakârlığını sunabilmekte ve Devlet onu yardıma çağırdığında, bundan beş ay önce yaptığı, bugün yapmakda olduğu ve belki de yarın yapacağı gibi ona koşturmaktadır. Bu çağrılarının sıklığı ve bizim de bunları cevaplamakta verdiğimiz karar, Sayın Bakan, mudilerimizin de (ki bunu size söylemeye yetkiliyim, onlar sayesinde emrinize amadeyim) gereksindikleri prensip ve geleneklerimiz beni bu garantileri istemeye zorluyor. Herhalde bu işe 20 milyon ayırmaya hazır oluruz.

Temsilciler birbirlerine şaşkınlıkla bakıyorlardı. Mevduat geri verilecekti. Ferral de şimdi Bakan'ın ne istemiş olduğunu anlıyordu. Kendini bağlamadan kardeşini memnun etmek: Mevduatları geri verdirmek, kuruluşlara para ödetmek, ama mümkün olanın en azını. Böylece de herkesi memnun edecek bir bildiri yazdırabilmek. Pazarlık sürüyordu. Konsorsiyum çökecekti ama mevduatları geri verildikten sonra onun yokluğa gömülmesi Bakan'ın umurunda değildi. Kuruluşlar istedikleri garantiyi elde edeceklerdi. (Bununla birlikte yine kaybedeceklerdi ama az) Ayakta tutulabilen birkaç iş kuruluşlarının şubesi halini alacaktı. Diğerlerine gelince... Şanghay'da bütün olup bitenler topyekûn bir anlamsızlık içersinde orada yok olacaklardı. Eserini çalınmış ya da ele geçirilmiş, başka ellerde canlı göreceğine, meteliksiz kalmayı tercih ederdi. Ama Bakan da, meclisten korkmadan başka, hiç bir şey görmüyordu. Anlaşılan bugün hiç ceket yırtmayacaktı. Onun yerinde olsaydı, Ferral ne pahasına olursa olsun, sağlığa kavuşturulmuş Konsorsiyum'u elde tutmağa çalışırdı. Kuruluşlara gelince, onlarda tedavi edilmez korkaklıklarının izlerinden başka hiç bir şey görülmüyordu. Kıvançla, rakiplerinden birisinin kendisi hakkında söylediği sözleri hatırladı: «Ferral, her zaman bir bankanın kumarhane olmasını ister.»

Hemen yakınında, telefon çaldı. Ataşelerden biri içeri girdi.

— Sayın Bakan, Başbakan özel hatta...

— Sorunların halli yolunda olduğumuzu söyleyin... Hayır durun ben gidiyorum.

Çıktı. Kısa bir süre sonra tekrar geldi. Soran bakışları ile burada temsil edilen başlıca Fransız iş bankalarından birinin temsilcisine baktı. Adamın gözlüklerine paralel, düz bir bıyığı, saçsız bir kafası ve yorgun bir hali vardı. Şimdiye kadar tek bir söz etmemişti.

— Konsorsiyum'un ayakta tutulması bizi hiçbir biçimde ilgilendirmiyor, dedi yavaşça. Demiryollarının inşasına katılma Fransa'ya anlaşmalarla garanti edilmiştir. Konsorsiyum çökerse yeni bir iş şekillenir veya gelişir ve onun yerini alır.

— Ve bu yeni şirket, dedi Ferral, Hindiçini'ni sanayileştireceği yerde kâr payları dağıtacaktır. Ama Çang — Kay — Şek için hiç bir şey yapamayacağınızdan yardım etmemiş olacaksınız, içinde bulunacağınız durum bu olacak. Anlaşmalar da Fransız paravanalı her hangi bir Amerikan ya da İngiliz şirketi tarafından kullanılacaktır, her halde. Ve ona da zaten, benden esirgediğinizi vereceksiniz. Biz Konsorsiyum'u Asya'da Fransız bankaları ödünç parayı, Çinlilerden çok İngilizlere vermeyi gerektirecek bir garanti politikası izledikleri için kurduk. Tehlikeleri göze alan bir politika izledik, bu...

— Ben bunu söylemeye cesaret edememiştim...

— Açıktır. Sonuçları devşirmemiz de normaldir. Tasarruf sahiplerini (ağzının kenarıyla gülümsedi) kayıplar elli sekiz milyarı bulana kadar koruyacağız, yo hayır elli sekiz milyar ve bir kaç yüz milyon olana kadar. Şimdi de, beyler sizler öyle isterseniz, Konsorsiyum'un nasıl varolamayacağını birlik de görelim.

May, bir araba kiralayamayacak kadar parasız, baharın tüm aydınlığı içersinde, Kama'nın evine giden yokuşu çıkıyordu. Gisors'un eşyaları ağır idiyse, gemiye gidebilmek için yaşlı ressamdan bir miktar ödünç para almak gerekecekti. Şanghay'ı terkederken Gisors ona Kama'nın evinde sığınacağını söylemişti. Geldiğinde de hemen ona adresi göndermişti. O zamandan beri de hiç bir haber alamamıştı. Hatta May'ın ona Moskova'daki Sun - Yat - Sen Enstitüsüne profesör atandığını bildirmiş olmasına rağmen. Bu acaba Japon polisinden korkmasından mı ileri geliyordu?

Yürürken, vapur Kobe'deyken pasaportunu vize ettirdiği sırada kendisine verilen Pei'nin mektubunu okuyordu. May Çen'in ölümünden sonra onun genç çömezini kendi sığındığı villada barındırmak imkânını bulmuştu.

«...Dün, sürekli sizi düşünen Hemmelrich'i gördüm. Elektrik araç ve gereçleri üreten bir fabrikada montörlük yapıyor. Bana «Hayatımda ilk kez, eskisi gibi gebertilmemi sabırla bekleyerek değil, fakat ne için olduğunu bilerek çalışıyorum» dedi. Gisors'a kendisini beklediğimizi söyleyin. Burada olduğumdan beri, onun bir dersinde söylediklerini düşünüyorum «Bir uygarlığın en acı veren unsuru —Köle için: Aşağılanma; işçi için: İş— birdenbire bir değer olarak ortaya çıktığında, artık bu aşağılanmadan kaçmanın imkânsızlığı, ama kurtuluşu ondan beklemenin bilinci; bu işten kaçmanın imkânsızlığı, ama var olma nedeninin onda olduğu bilinci yer etmeğe başlar ve o uygarlık değişikliğe uğrar. Henüz, içinde yeraltı gömütleri bulunan bir çeşit kiliseden başka bir şey olmayan fab-

rikanın giderek katedralin eriştiği yere gelmesi, ve orada insanların, tanrılar yerine, dünyayla savaş halinde olan insan gücünü görmeleri gerekir...»

Evet: Şüphesiz insanlar değişime uğrattıklarına göre değer kazanırlar. Devrim korkunç bir hastalık geçirmişti ama, ölmemişti. Onu dünyaya getirenler, yaşamamakta veya ölmüş, yenilmiş veya yenilmemiş olunsunlar, Kiyo ve arkadaşlarıydı...

«...Çin'e yeniden gideceğim, kışkırtıcı olarak. Henüz hiç bir şey bitmiş değil orada. Belki orada tekrar birbirimiz buluruz: İsteğinizin kabul edildiği bana bildirildi...»

Çen'den tek bir kelime ile bile bahsetmiyordu.

Onun fazla önem vermeden yazmış olduğu şeyleri yargılamaktan uzaktı. Fakat bütün bunlar —tıpkı Pei'nin Çen ile ilgili olarak anlatmış olduklarının, erginlik çağının mutaassıp aydın görünüşü içinde yoğunlaşmış olduğu gibi— ne kadar aydınca görünüyordu ona... Katlanmış mektubun içinden, gazeteden kesilmiş bir kâğıt parçası düştü: Genç kadın onu yerden aldı ve okumağa başladı:

Emek, sınıf savaşının başlıca silâhı olmalıdır. Dünyanın en önemli sanayileşme plânı şimdi incelenmektedir: Beş yıl içinde bütün Sovyetler Birliği'ni değiştirmek, onu Avrupa'nın birinci derecede sanayi güçlerinden biri haline getirmek, sonra Amerika'yı yakalayıp onu geçmek söz konusudur. Bu dev girişim...

Gisors kapının eşiğinde dikilmiş onu bekliyordu. Üstünde kimono vardı. Koridorda hiç bir eşya göze çarpmıyordu.

— Mektuplarımı aldınız mı? diye sordu May.

Berberce, bomboş, duvarları hasır ve kâğıt kaplı bir odaya girdiler. Açık pencereden körfez bütünüyle gözüküyordu.

— Evet.

— Çabuk olalım, gemi iki saate kadar hareket edecek.

— Ben gitmeyeceğim May.

Genç kadın ona baktı. «Soru sormaya gerek yok» diye düşündü, açıklama yapacaktı herhalde. Fakat soru soran Gisors oldu.

— Ne yapacaksınız?

— Kadın kışkırtıcıların bulunduğu bölümde çalışacağım. Hem işler düzene girmiş gibi gözüküyor. Öbür gün Vladivostok'ta olacağım ve hemen Moskova'ya hareket edeceğim. Eğer işler yolunda değilse, Sibirya'da doktor olarak çalışacağım. Fakat insanları tedavi etmekden öyle usandım ki... Bir savaş içinde olmadığında hep hastalarla birlikde yaşamak, büyük bir meslek aşkını gerektirir. Bende ise artık bunun kırıntısı kalmadı. Ve hatta, şimdi, insanların ölmesini görmek katlanılmaz bir durum benim için... Yine de zorunlu olursam... Bu da Kiyo'nun öcünü almanın bir diğer biçimi olsa gerek.

— Artık benim yaşımdaki bir kişi için öc almak anlamsız...

Gerçekten bir şeyler değişmişti onda. Oradan uzaktaymış, ayrılmış gibiydi. Sanki benliğinin sadece bir parçası May ile odanın içinde birlikde bulunuyordu. Yere uzandı: Üstüne oturacak herhangi bir eşya yoktu. Genç kadın, o da yerde, bir afyon sinisinin yanına uzandı.

— Peki siz ne yapacaksınız? diye sordu May. Kayıtsızlıkla omuzunu silkti Gisors.

— Kama sayesinde, burada Batı Sanatı Tarihi serbest profesörü oldum... Görüyorsunuz, ilk mesleğime döndüm yine...

May şaşkınlıkla onun bakışlarını yakalamaya çalışıyordu.

— Şimdi bile, siyasî bakımdan yenilmişliğimize, hastahanelerimizin kapanmış olmasına rağmen, bütün taşra illerinde yeniden yeraltı gurupları kuruluyor. Bizimkiler, önceki yaşantıları yüzünden değil, başka in-

sanlar yüzünden acı çektiklerini unutmayacaklar artık. Siz, «Otuz yüzyıllık bir uykudan bir silkinişle uyandılar, bir daha aynı uykuya yatmayacaklardır» derdiniz. Siz, üç yüz milyon yoksula başkaldırma bilinci vermiş olanların, yenilmiş, hatta idam edilmiş, hatta ölmüş olsalar bile gelişigüzel insanlar gibi gölgeler olmadıklarını da siz söylerdiniz.

May bir an sustu ve...

— Onlar şimdi öldüler, diye sürdürdü.

— Bunu hep düşünüyorum, May, ama bu başka şey... Kiyo'nun ölümü sadece bir acı, bir değişme değil, bu... bir başkalaşma adeta. Dünyayı asla fazla sevmedim. Beni insanlara bağlayan Kiyo idi. Onlar benim için onun varlığından ötürü gerçeklik sahibiydiler Moskova'ya gitmeyi arzu etmiyorum. Orada küllüstür bir şekilde eğitim yaparım. Marksizm artık benliğimde canlılığını yitirdi. Kiyo'nun gözünde o bir iradeydi değil mi? Ama benim gözümde, bir kaderdir ve ölüme karşı duyduğum korku duygusu, kaderle uyduğu için ben de kendimi ona, Marksizme uyduruyordum. Artık hemen hemen hiç bir korku duymuyorum benliğimde, May: Kiyo öldüğünden beri, ölmek de önemsiz benim için... Hem ölümden, hem de hayattan kurtuldum (Kurtuldum...) Oraya ne yapmağa gideceğim?

— Tekrar değişmeye belki.

— Kaybedecek başka oğlum yok...

Gisors yarı erkeksi kadınlardan hoşlanmazdı. Genç kadın ancak Gisors'un Kiyo'ya, Kiyo'nun da kendisine beslediği sevgi dolayısıyla Gisors'a ulaşabiliyordu. Üstelik bu aydınca ve harap sevgi, Gisors'un bunu anladığı ölçüde, ona tümüyle yabancılaşmıştı. Bir Japon kadını sevmişti, çünkü şefkati seviyordu, çünkü onun gözünde aşk bir anlaşmazlık değil, fakat sevilen bir yüzün inançla, hayranlıkla seyredilişi, en huzurverici müziğin —en dokunaklı bir tatlılık— şeklinde cisimlenişiydi. Afyon sinisini kendine doğru çekti, piposunu afyonla doldurdu. Hiç bir şey söylemek-

sizin, genç kadın parmağıyla, yakındaki bir tepeyi gösterdi. Yüz kadar işçi, omuzlarında bağlanmış oldukları ve çok ağır olduğu belli olan, görünmeyen bir yükü, kölelerin binlerce yıllık hareketleriyle yukarıya çekiyorlardı.

— Evet, dedi Gisors, evet...

Bir süre sonra devam etti: «Bununla beraber, dikkat et, bunlar Japonya için ölmeye hazırdırlar.»

— Daha ne kadar zaman?

— Benim bundan sonra yaşayacağımdan daha uzun zaman.

Gisors piposunu bir solukla içmişti. Gözlerini yeniden açtı:

— İnsan uzun zaman yaşamı aldatabilir, ama, yaşam bizi eninde sonunda mutlaka ne için yaratılmışsak o biçime sokar. Her yaşlı insan bir itiraftır ve bunca yaşlılıkların boş oluşu, bunca adamın boş oluşundan ve bunu gizlemelerindendir. Fakat bu bile bir önem ifade etmez. İnsanların gerçek diye bir şey olmadığını ve içindeki her şeyin boş olduğu —afyonlu veya afyonsuz— hayal âlemlerinin var olduğunu bilmeleri gerekir.

— Orada hayal edilen nedir?

— Belki de bu boşluktan başka bir şey değil.

Bu da çok...

Kiyo May'a «Afyon babamın hayatında büyük bir yer kaplar, ama bazen bu hayata o mu yön veriyor, yoksa kendisini kaygılandıran bazı kuvvetleri kendisi mi yönlendiriyor diye kendime soruyorum» demişti.

— Çen eğer, diye devam etti Gisors, Çen devrimin dışında yaşamış olsaydı, düşünün bir kere, o zaman şüphesiz ki cinayetlerini unuturdu. Evet unutturdu.

— Diğerleri bunları unutmadılar, onun ölümünden beri iki terörist suikast yapıldı. Onu pek tanımadım ben, kadınlara katlanamıyordu. Fakat, onun devrimin dışında bir yıl bile yaşayabilecek bir insan

olmadığına inanıyorum. Hiç bir özsaygısı yoktur ki, temelinde zorluklar, ızdıraplar yatmasın.

Gisors onu pek az dinlemişti.

— Unuturdu... diye tekrarladı. Kiyo'nun ölümünden sonra müziğin farkına vardım. Ancak müzik, ölümden söz edebilir. Kama çalmaya başlar başlamaz onu dinliyorum şimdi.

Ve yine de, kendimin bir çabası olmaksızın, (May için olduğu kadar, kendisi için de konuşuyordu) neyi hatırlıyorum hâlâ? Arzularımı ve endişemi, alın yazımın ta kendisini, ömrünü, değil mi?

— Öyle ama, siz kendinizi hayatınızdan azat ederken, lokomotif kazanlarında, başka Katov'lar başka Kiyo'lar yanırlar...

Sanki unutmaya belirtten jestini izliyormuş gibi, Gisors'un bakışı da dışarda kayboldu. Yolun ötesinde, limandaki çalışmadan yükselen binlerce gürültü dalgaları, ışıklayan denize doğru açılıyor gibiydi. Bu gürültüler, Japon ilkbaharının göz kamaştırıcılığına, insanların çalışma çabası, büyük gemiler, vinçler, otomobiller ve etkin kalabalık ile cevap veriyordu. May, Pei'nin mektubunu düşünüyordu. Bütün Rus toprağının üzerine çökmüş, bilek kuvveti ile yapılan savaşın uğraşına, bu uğraşın bir hayat halini almış binlerce kişinin iradesine sığınmıştı onun ölümleri. Çamların arasından gökyüzü güneş gibi görünüyordu. Dalları tembel tembel eğen rüzgâr, uzanmış vücutlarının üzerinden esip gitti. Şu rüzgâr onun üzerinden tıpkı zaman gibi, bir nehir gibi geçip gidiyor gibi geldi Gisors'a. Ve hayatında ilk kez olarak, geçip giden zamanın onu ölüme yaklaştırdığını, dünyadan ayırdığı düşüncesini değil de, onu huzurlu bir uyuma bağladığını hissetti. Şehrin kıyısındaki vinçlerin karmakarışıklığına, yolcu gemilerine, denizin üzerindeki kayaklara insanların bir arada durarak oluşturduğu lekeler bakıyordu. «Herkes acı çekiyor» diye düşündü. «Her biri acı çekiyor, çünkü düşünüyor. Ta derinlerde, akıl insanı yalnızca sonsuzluk içersinde düşünür ve vicdan kaygıdan başka bir şey

değildir. Hayatı akıl ile değil, afyonla düşünmek gerekir. Eğer düşünce yol olursa, bu ışık içine dağılmış olan ne kadar acı varsa onlar da yok olurdu...» Her şeyden, hatta insan olmaktan bile kurtulmuş, şu göz kamaştırıcı güneşin altında herbiri benliklerinin en gizli köşesinde kendilerini öldürecek paraziti besleyen bu meçhul varlıkların didinişini seyrederek, piposunu sevgiyle okşuyordu. «Her insan delidir» diye düşündü. «Ama insan kaderi, bu deli ile evreni birleştirmek için harcanan çabalardan başka nedir ki?» Sis dolu gecede alçak bir lambanın aydınlattığı, dinlemeye hazır Ferral geldi gözünün önüne. «Her insan tanrı olmayı düşler...»

Elli düdük sesi birden göğü kaplayıverdi: O gün bayram arefesiydi ve iş paydos ediliyordu. Limanın her türlü değişiminden önce, küçücük gözüken insanlar, kılavuzlar gibi, şehre giden yola çıktılar. Ve biraz sonra bir kalabalık yolu örttü, uzaktan ve karanlıktan korkunç bir klakson gürültüsü geliyordu: Patronlar ve işçiler birlikde işi bırakmışlardı. Uzaktan seyredilen her kalabalık gibi endişeli bir hücumla yönelmişler gibi geliyordu kişiye. Gisors hayvanların gecenin çöküşü sırasında su kaynağına koşuşlarını görmüştü. Birbirleri aradı sıra çöken karanlıkla gelen bir gücün yönettiği hayvanları. Hatırasında, afyon onların kozmik şahlanışlarına vahşi bir anlam veriyordu. Öte yandan insanların hepsi takunyelerin uzak gürültüsü içinde deliymişler, evrenden kopukmuşlar gibi geliyordu ona. Evrenin yukarlarda bir yerde çarpan yüreği sanki bilinmez bir hasadın tohumları gibiymişlercesine yakalıyor ve yalnızlıklar âlemine fırlatıyordu insanları.

Koyu çamların üzerinde, hafif çok yüksek bulutlar yavaş yavaş gök tarafından emilip yutuluyordu. Özellikle o bulut kümelerinden birisi şu tanıdığı veya sevdiği insanları ifade ediyormuş gibi geldi ona. İnsanlık yoğun ve ağırdı. Et ile, kan ile, bütün ölümlülerde ol-

duğu gibi ebediyen onun da bağlı olduğu gibi acıyla ağırdı. Ama kan da olsa, et de olsa, acı da olsa ölüm de olsa hatta, hepsi müziğın sessiz bir gecede kaybolduğu gibi, yukarlarda bir yerde, ışıkda emilip yok oluyorlardı. Kama'nın müziğini düşündü ve ona insan acıları sanki toprağın öz türküsünün yükselip kaybolması gibi geldi. Benliğinde yüreği gibi ürpertili ve gizli olan huzurun üzerine çıkan dizginlenmiş ızdırabı, yavaşça insanlık dışı kollarını kavuşturuyordu.

— Çok içiyor musunuz? diye tekrar sordu May.

Biraz önce bir daha sormuş, ama Gisors onu duymamıştı. Gisors'un bakışı yeniden odanın içersine döndü.

— Sizin ne düşündüğünüzü tahmin edemiyorum ve onu sizden daha iyi bilemiyorum mu sanıyorsunuz? Hatta, beni ne hakla yargıladığınızı sormamın benim için kolay olmayacağını mı sanıyorsunuz?

Bakışları kadının üzerinde durdu.

— Çocuğa sahip olmayı arzulamadınız mı hiç?

Cevap vermedi. Her zaman başını döndürmüş olan bu istek şimdi ona ihanet gibi geliyordu. Ama bu huzurlu çehreyi korkuyla seyrediyordu. Gisors May'a ölümün derinliklerinden geliyormuş, müşterek mezarlardaki herhangi bir ceset kadar yabancıymış gibi görünüyordu. Tıpkı ilk çağların imparatorlarının nehirlerin oyduğu, dağlar arasındaki boğazların kenarlarına diktikleri yazıtlar gibi Kiyo'nun eylemi de bitkin Çin'in üzerine çökmüş baskı içersinde, kaygıda veyahutta kitlelerin umudunda kazılmış olarak kalacaktı. şu birkaç kişinin bir çığ gürültüsüyle karanlıklar içine atıkları ihtiyar Çin bile Kiyo'nun hayatının anlamı, nasıl babasının çehresinden silinmeyişi gibi. Gisors tekrar konuşmaya başladı:

— Sevdığım tek varlık elimden çekilip alındı, değil mi? Ve siz hâlâ değişmeden kalayım istiyorsunuz. Sanıyor musunuz ki, benim sevgim sizin aşkınız.

kadar güçlü değildi? Siz ki, hayatınız değişmedi bile...

— Ölü haline gelen bir canlının vücudunun değişmemesi gibi...

Gisors genç kadının elini tuttu:

— Şu sözü bilirsiniz mutlaka «Bir insan yaratmak için dokuz ay gerekir, ama onu öldürmek için bir gün yeter.» Sen de, ben de bilinebilecek her yanıla tanıdık onu... May dinleyin beni: Dokuz ay yetmez bir insan yaratmak için: Bir insan yaratmak için altmış yıl gereklidir... Fedakârlıkla, iradeyle ve daha bir sürü şeyle dolu altmış yıl... Ve bu insan yaratıldığında, artık onda çocukluktan, delikanlılıktan hiç bir şey kalmadığında, gerçekten olgun bir insan olduğunda, ancak ölmeye yarar o...

May ona üzüntüyle bakıyordu, o ise yeniden bulutlara bakıyordu.

— Ben Kiyo'yu çok az insanın çocuklarını sevdiği gibi sevdim. Siz de bilirsiniz bunu...

Hâlâ yavaşça kadının elini tutuyordu: Bu eli kendine çekti, kendi elleri arasına aldı.

— Dinleyin beni, canlıları sevmek gerekir, ölüleri değil.

— Oraya sevmek için gitmiyorum.

Gisors, eşsiz ve güneşle doymuş körfezi hayranlıkla seyrediyordu. May, elini geri çekmişti.

— İntikam yolu üzerinde, benim küçük May'ım, hayatla karşılaşır kişi.

— Onu çağırmak için bir neden değil bu.

May ayağa kalktı, ona veda etmek için elini tekrar uzattı. Fakat Gisors genç kadının yüzünü avuçları arasına alıp öptü. Kiyo da son görüştüklerinde onu tamamen böyle öpmüştü. O günden beri hiç bir zaman hiçbir el onun başını böyle tutmamıştı.

— Bundan böyle artık hiç ağlamam, dedi May acı bir gururla.

SON

oda
yayınları
roman
10

**İNSANLIK
DURUMU**
ANDRÉ MALRAUX

20 LİRA